

ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ

ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ

27 Μαΐου 2016

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή του Προέδρου.....	2
2. Υποχρεωτική Εκπαίδευση	18
3. Το τρίπτυχο της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης:.....	21
4. Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση	38
5. Εκπαίδευση Εκπαιδευτικών	42
6. Ενιαίο Πλαίσιο Εκπαίδευσης και Έρευνας.....	55
7. Οικονομικά της εκπαίδευσης – τριτοβάθμια.....	68
8. Ψηφιακή Στροφή στην Εκπαίδευση.....	72
9. Οπτικοακουστική Εκπαίδευση	76
10. Αναβάθμιση της Ξενόγλωσσης Εκπαίδευσης	83
11. Συνεκτικό εκπαιδευτικό σχέδιο για την σχολική εκπαίδευση	87
12. Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση.....	97
13. Κρίση και Ψυχολογικές Διαστάσεις του Σχολικού Χώρου	104
14. Προτάσεις στον Ηλεκτρονικό Κόμβο του Διαλόγου	119
15. Tabula Gratulatoria	129

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ

Οι μεταρρυθμίσεις στην εκπαίδευση βρίσκονται στην τομή δύο νοητών αξόνων. Ο πρώτος άξονας αφορά τις μεγάλες αλλαγές της εποχής, που περιγράφονται ευσύνοπτα με τον όρους κοινωνία της γνώσης και ψηφιακή εποχή. Πρόκειται για μεταβολή της τάξης εκείνων που καθόρισαν την ιστορία του ανθρώπινου γένους, όπως ήταν η νεολιθική επανάσταση που επινόησε τη γεωργία και η βιομηχανική επανάσταση που δημιούργησε τον σύγχρονο πολιτισμό. Θα πρέπει να έχουμε συνείδηση ότι σε μεταβολές παρόμοιου μεγέθους αναφερόμαστε σήμερα, και απέναντι σ' αυτόν τον ορίζοντα χρειάζεται να αντιπαραβληθούν όσα πρέπει να επιχειρήσουμε, με το αναμενόμενο δέος της σύγκρισης. Ο δεύτερος άξονας αφορά την χώρα στη συγκεκριμένη στιγμή. Πρόκειται για μια χώρα καθημαγμένη, οικονομικά, πολιτικά και ιδεολογικά, η οποία προσπαθεί να βγει από μια μεγάλη κρίση, του μεγέθους εκείνων της πολεμικής δεκαετίας του 1912-1922, ή του 1940-1949. Και μια χώρα μετά από μια κρίση παρόμοιου πολεμικού μεγέθους, χρειάζεται επανεπίνοηση, επανασχεδιασμό, επανεκκίνηση, έμπνευση νέου ρόλου και νέων στόχων.

Σχετίζεται η κρίση με την Παιδεία; Στον βραχύ χρόνο, η παιδεία, μαζί με την υγεία υπήρξαν τα μεγάλα θύματα της κρίσης. Στον ευρύτερο χρόνο όμως, και αν θεωρηθεί η κρίση ως ένας ιστορικός σπασμός της βίαιης και αναγκαστικής προσαρμογής μιας κοινωνίας στις μείζονες ιστορικές μεταβολές – πολιτικές, οικονομικές, ισχύος – που την περιβάλλουν, τότε η εκπαίδευση, και ευρύτερα η παιδεία δεν βρίσκεται εκτός του φαύλου κύκλου των αιτιών και των αποτελεσμάτων. Οι νέες τεχνολογικές αλλαγές, η απελευθέρωση των κεφαλαίων και η παγκοσμιοποίηση, με τις πολλαπλές αλυσιδωτές τους συνέπειες, διέλυσαν την μεταπολεμική κοινωνική σύμβαση που εγκαθίδρυσε το κράτος πρόνοιας, αλλά και τον παλιό κόσμο των δυαδικών αντιθέσεων και ταξινομήσεων. Στον κόσμο εκείνο η εκπαίδευση ήταν διαχωρισμένη από την κοινωνία, αφορούσε ορισμένες ηλικιακές βαθμίδες, η νεότητα ήταν μια διακριτή κατηγορία, κάθε τι είχε τη θέση του, και υπήρχε μια θέση για τον καθένα. Σήμερα όλα αυτά έχουν αλλάξει και αλλάζουν αναπάντεχα, καθώς συνεχώς νέα προβλήματα και κρίσεις, ανατρέπουν την επιδίωξη ισορροπιών και κανονικοτήτων.

Επομένως, το έργο μιας εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης μπορεί να περιγραφεί ως η χάραξη μιας καμπύλης ανάμεσα σε αυτούς τους δυο άξονες. Να πλησιάσει τον πρώτο άξονα, σημαίνει να δημιουργήσει εκείνες τις συνθήκες που θα επιτρέψουν στην εκπαίδευση να «ατενίζει» τον ορίζοντα των αλλαγών και να λειτουργεί ως διαρκής προετοιμασία και ετοιμότητα γι αυτές, αλλά και να δημιουργήσει τους όρους ανθεκτικότητας απέναντι σε απροσδόκητες εξελίξεις και κινδύνους. Η εκπαίδευση, το πνεύμα της και οι βαθιές νοοτροπίες που τη διέπουν έως τώρα αναπτύχθηκαν σε μια προηγούμενη εποχή, ήταν προσαρμοσμένες περισσότερο στις ανάγκες του κράτους παρά της εκπαιδευτικής κοινότητας, ήταν μέσα στο σχολείο δασκαλοκεντρικές, προσαρμοσμένες στις ανάγκες των εκπαιδευτών παρά των εκπαιδευομένων, υπαγορεύτηκαν από τη λογική του διαχωρισμού της εκπαίδευσης από την κοινωνία,

από τη λογική του εργοστασίου που βγάζει πανομοιότυπα προϊόντα, μετρήσιμα μόνο σε μία κλίμακα – την αριθμητική. Αναμενόμενο ότι το υπαρκτό ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα δύσκολα αντιλαμβάνεται αυτές τις μεγάλες αλλαγές, την κοινωνία στο νέο περιβάλλον, τα παιδιά και τους νέους στην προοπτική των δεκαετιών που έρχονται. Αλλά το ζήτημα στον άξονα αυτόν δεν είναι να περιγράψουμε τις μεταρρυθμίσεις που χρειάζονται. Η σύγχρονη εκπαίδευση δεν χρειάζεται ένα κράτος που «επιβάλλει» μεταρρυθμίσεις. Εκείνο που χρειάζεται είναι να γίνουν εκείνες οι **τομές που θα καταλύσουν τις παλιές εμποδωμένες συνήθειες**, θα κλονίσουν τα αυτονόητα και τα ταμπού, ώστε να δημιουργηθεί ένα πνεύμα ανοικτότητας και αυτομεταρρυθμίσεων. Για να επιβιώσει θεσμικά η εκπαίδευση χρειάζεται να γίνει η ίδια ενεργό υποκείμενο του εαυτού της και της εξέλιξής της και όχι παθητικός αποδέκτης άνωθεν αλλαγών. Να βρει μια νέα σχέση με την κοινωνία, πέραν εκείνης που διέρχεται από το κράτος. Υπάρχουν δυο προβλήματα εδώ, που χρειάζονται ιδιαίτερης προσοχής. Το ένα είναι να μην γλιστρήσει η εκπαίδευση από την πλήρη ρύθμιση στην πλήρη ασυδοσία, την έλλειψη κανόνων, την ιδιοποίηση της από ισχυρές ομάδες και επί μέρους συμφέροντα. Το άλλο είναι το ενδεχόμενο η εκπαίδευση να τονίσει και να αυξήσει την κοινωνική ανισότητα, αντί να την μειώσει. Αυτός είναι μεγάλος και υπαρκτός κίνδυνος, γιατί **όταν στις κοινωνικές ανισότητες προστεθούν οι πολιτισμικές διαφορές που προέρχονται από τη διαφορετική πρόσβαση στα μορφωτικά αγαθά, επαπειλείται βαθύτατος και ανίατος διχασμός του έθνους**.

Την τελευταία δεκαετία, αναπτύχθηκε ένας ισχυρός θόρυβος γύρω από λέξεις που προβλήθηκαν ως πανάκεια για τα προβλήματα της εκπαίδευσης. «Αριστεία», «αξιολόγηση», «ιδιωτικοποίηση», «ανταγωνιστικότητα». Ο Διάλογος έθεσε το ερώτημα: Αριστεία ως προς τι; Τι μας ενδιαφέρει περισσότερο, εκείνος που έχει τερματίσει πρώτος, ή να τερματίσουν οι περισσότεροι, και σε όσο το δυνατό καλύτερους χρόνους; Αξιολόγηση, βεβαίως. Αλλά ως προς ποιους στόχους; Η αξιολόγηση, όταν επισείεται ως τιμωρία, μπορεί να λειτουργήσει ως αποτίμηση και αναστοχασμός των προγραμμάτων, των θεσμών, της διδακτικής επιτέλεσης; Μιλήσαμε για αξιολόγηση αδιαφορώντας για τις αξίες, και κυρίως τις αξίες αλληλεγγύης, που πρέπει να καλλιεργεί η εκπαίδευση, και για ιδιωτικοποίηση ως αποποίηση των συλλογικών ευθυνών για την παιδεία.

Μείωση των ανισοτήτων δεν σημαίνει ισοπέδωση, αλλά ενδυνάμωση του αδύναμου. Από εδώ προκύπτει η υπεράσπιση του δημόσιου χαρακτήρα της εκπαίδευσης. Δημόσια εκπαίδευση δεν σημαίνει κρατική εκπαίδευση – γιατί και το κράτος χωρίς έλεγχο μια μορφή ιδιοποίησης των κοινών αγαθών είναι. Δημόσια εκπαίδευση σημαίνει δημοκρατική εκπαίδευση, εκπαίδευση στη δημοκρατία και διεύρυνση της πρόσβασης και της συμμετοχής στο κοινό αγαθό της μόρφωσης. Δεν νοείται δημοκρατική χώρα χωρίς την δυνατότητα πρόσβασης στη μόρφωση, ανεξαρτήτως φύλου, κοινωνικής τάξης, θρησκείας και γλώσσας, φυσικής διάπλασης. Μια χώρα με το μικρό σχετικά μέγεθος της Ελλάδας, αλλά και την ιστορία της, δεν μπορεί να μην διαθέτει μια ισχυρή δημόσια και δημοκρατική εκπαίδευση. Αυτά τα στοιχεία είναι συνυφασμένα με την ιδιαίτερη ιστορική φυσιογνωμία της χώρας.

Για να ετοιμαστεί όμως ένα εκπαιδευτικό σύστημα να επιτελέσει το ρόλο του ρυμουλκού μιας κοινωνίας από την κρίση προς τους μεγάλους ορίζοντες των ιστορικών αλλαγών, χρειάζεται να εκκαθαρίσει το έδαφος στο οποίο θα βαδίσει, και να απαλλαγεί από τα χρόνια βαρίδια που εμποδίζουν τον βηματισμό του. Αυτό σημαίνει προσέγγιση στον δεύτερο νοητό άξονα, εκείνον των προβλημάτων της χώρας και των προβλημάτων της εκπαίδευσης. Θα πρέπει να ομολογήσουμε με ειλικρίνεια ότι στην παρούσα φάση, κοντύτερα προς αυτόν κινήθηκε η καμπύλη των προτάσεων που προέκυψαν από τις συζητήσεις του Διαλόγου. Πράγματι στην εκπαίδευση μας, μεγάλης έκτασης περικοπές συνεχίζουν να τραυματίζουν τη λειτουργία της, η οποία επηρεάστηκε επίσης από την ανεργία, τις περικοπές στα εισοδήματα και στο κράτος πρόνοιας που έπληξαν τις οικογένειες και τα παιδιά τους. Αλλά στην εκπαίδευση βάρυναν και χρόνια προβλήματα τα οποία μετατράπηκαν πλέον σε αγκυλώσεις. Η εκπαίδευση κρατήθηκε από όλες τις κυβερνήσεις σε κατάσταση χρόνιας **ανηλικιότητας και εξάρτησης**, τόσο ως προς τους οικονομικούς πόρους όσο και ως προς την καθοδήγηση από ένα συγκεντρωτικό μηχανισμό. Τα προβλήματα που προκαλεί αυτή η εξάρτηση επιχειρούνταν κάθε φορά να θεραπευτούν με νέους λεπτομερέστερους κανονισμούς που πάλι εκπορεύονταν άνωθεν, διαϊωνίζοντας τον ίδιο ακριβώς φαύλο κύκλο συγκεντρωτισμού και ελέγχου. Επομένως η κεντρική μας στόχευση, όπως διατυπώθηκε και στην ενδιάμεση έκθεση, είναι η ενδυνάμωση και η ενηλικίωση της εκπαίδευσης σε όλα τα πεδία και σε όλους τους συμμετέχοντες. Αυτονομία, ανάληψη της ευθύνης και λογοδοσία θα πρέπει να συγκροτούν το πνεύμα ενηλικίωσης και ενδυνάμωσης που θα πρέπει να διαπερνά τις μεταρρυθμίσεις από το σχολείο έως το πανεπιστήμιο, από τα προγράμματα σπουδών έως τη διακυβέρνηση της εκπαίδευσης. Πρόκειται για προαπαιτούμενα ώστε να μπορέσει το εκπαιδευτικό μας σύστημα να προετοιμαστεί για να ανοιχτεί στα νέα αχαρτογράφητα πελάγη των μεγάλων αλλαγών και ανατροπών της εποχής μας.

Οι ιδέες και οι προτάσεις που συνάγονται εδώ προήλθαν από πολλές επί μέρους συζητήσεις σε διαφορετικά πεδία. Πρώτον υπήρξαν οι επιτροπές του Διαλόγου. Περισσότερες από 120 προσωπικότητες, και από τις τρεις βαθμίδες της εκπαίδευσης αλλά και από ερευνητικά κέντρα και επιχειρήσεις. Δεύτερο υπήρξαν κύκλοι συζητήσεων όπως αυτοί που διεξήχθησαν σε πόλεις όπως η Δράμα, η Καβάλα, η Αλεξανδρούπολη, το Ηράκλειο, η Δραπετσώνα, και οι εβδομαδιαίες συναντήσεις με δασκάλους και δασκάλες της Αθήνας. Τρίτο, υπήρξαν οι συμβολές στον κόμβο του ΥΠΕΠΘ, οι οποίες έως τώρα ξεπέρασαν τις 500, και συνεχίζονται. Τέλος από τη στιγμή που άνοιξε ο Διάλογος για τις σχολικές μεταρρυθμίσεις, υπήρξαν πάρα πολλές παρεμβάσεις και συζητήσεις στις σχολικές, εκπαιδευτικές και επιστημονικές εκδηλώσεις, καθώς επίσης στον έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο.

Τι προκύπτει από τις συμβολές αυτές; Στην εισαγωγή αυτή θα περιοριστούμε στα ζητήματα που αφορούν μείζονες τομές.

1Α. ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ ΚΑΙ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Τι σημαίνει αυτονομία του σχολείου; Το ζήτημα έχει δυο πλευρές, τη μια θεσμική, την άλλη της εκπαιδευτικής λειτουργίας, οι οποίες αυτονόητα συνδέονται.

Ας δούμε όπως τι δεν είναι αυτονομία του σχολείου, επειδή όντως υπάρχει αρκετός φόβος και έχει καλλιεργηθεί καχυποψία. Η αυτονομία είναι ένας όρος που καλύπτει μια ευρεία κλίμακα εννοιών. Στην Ελλάδα, κατά τον 19^ο αιώνα τα σχολεία ήταν χρηματοδοτούμενα από τους τοπικούς δήμους και κοινότητες, με αποτέλεσμα την δυσλειτουργία τους, πράγμα που ανάγκασε το κεντρικό κράτος στις αρχές του 20^{ου} αιώνα να αναλάβει πλήρως την λειτουργία και τα έξοδά τους. Έκτοτε η σχολική εκπαίδευση, βαθμιαία, έγινε ολοένα και περισσότερο συγκεντρωτική, με κορύφωση την μετεμφυλιακή εποχή. Η κριτική προς τον υπερβολικό συγκεντρωτισμό του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος ασκήθηκε και στο κείμενο του ΟΟΣΑ για την ελληνική εκπαίδευση (2011) όπου χρησιμοποιείται ο όρος *devolution*, δηλαδή *μεταβίβαση εξουσιών*). Στην έννοια της αυτονομίας μπορούν να χωρέσουν πολλές εκδοχές: Σχολεία που έχουν οικονομική αυτονομία, μισθοδοτούν και επιλέγουν το προσωπικό, συνδυάζουν χρηματοδοτικές πηγές από κράτος, τοπική αυτοδιοίκηση, και γονείς. Σχολεία που χρηματοδοτούνται από τις τοπικές αρχές (δήμους), σχολεία που συν-χρηματοδοτούνται από το κράτος και τις τοπικές αρχές. Πού βρισκόμαστε εμείς σήμερα; Η τοπική αυτοδιοίκηση (περιφερειακή και καλλικρατική) δεν έχει ούτε τους πόρους ούτε τη θεσμική συγκρότηση για να αναλάβει εκτεταμένες και πολυδάπανες λειτουργίες όπως η εκπαιδευτική. Σήμερα πράγματι ένα μέρος των εξόδων του σχολείου (συντήρηση κτηρίων, θέρμανση, καθαριότητα και μεταφορά μαθητών) καλύπτεται μέσω των δήμων (Σχολικές Επιτροπές), αλλά με πόρους που προέρχονται από το κεντρικό κράτος. Επομένως παρόμοιο ζήτημα δεν τίθεται, και δεν προβλέπεται για το προβλέψιμο μέλλον. Τι μένει; η παιδαγωγική αυτονομία του σχολείου, αλλά και η σύσφιγξη των σχέσεων με την τοπική κοινωνία. Η αυτονομία του σχολείου συνδέεται με την ανοικτότητα του σχολείου στην κοινωνία.

Τι σημαίνει παιδαγωγική αυτονομία του σχολείου; Στις επιτροπές του Διαλόγου, αλλά και στις συζητήσεις με εκπαιδευτικούς έγινε εκτεταμένη συζήτηση. Ποια είναι η βασική ιδέα; Αντί ενός ασφυκτικού αναλυτικού προγράμματος το οποίο ορίζει με κάθε λεπτομέρεια το τι θα διδαχθεί και για πόσο χρόνο (λ.χ. πόσος χρόνος για κάθε άθλο του Ηρακλή!), προτείνεται ανοιχτό πρόγραμμα σπουδών, με απλά και σαφώς διατυπωμένους στόχους ανά τάξη. Αντί εγκυκλίων που εκπορεύονται κεντρικά για κάθε πρωτοβουλία που θα αναλάβει το σχολείο, η ευθύνη της λειτουργίας του σχολείου θα ανατίθεται στο σύλλογο των διδασκόντων, ο οποίος σε συνεργασία με το διευθυντή/ντρια θα συνεδριάζει σε θεσμοθετημένο χρόνο σε ολομέλεια ή σε μικρότερες ομάδες εργασίας με στόχο να να διευθύνει, να διευθετεί και να προγραμματίζει τη λειτουργία του σχολείου στηριζόμενος στις βασικές εκπαιδευτικές πολιτικές που σχεδιάζονται από το Υπουργείο Παιδείας. Η αυτονομία του σχολείου πρέπει να περάσει μέσα από την ενδυνάμωση των συλλογικών λειτουργιών της κοινότητας των διδασκόντων.

Ερώτημα: Είναι έτοιμο το σχολείο να υποδεχτεί τις λειτουργίες αυτές; Ποιες είναι οι προϋποθέσεις; Η αυτονομία του σχολείου χρειάζεται προετοιμασία και στήριξη. Α) Χρειάζεται να δημιουργηθούν κέντρα στήριξης του εκπαιδευτικού έργου –σε επίπεδο Διευθύνσεων Εκπαίδευσης με το συντονισμό και τη συνεργασία τους κεντρικά σε επίπεδο περιφέρειας. Τα κέντρα στήριξης του εκπαιδευτικού έργου θα πρέπει να συνενώνουν τις διάφορες διάσπαρτες υπάρχουσες υπηρεσίες υποστήριξης, καθοδήγησης, συμβουλευτικής, τους σχολικούς συμβούλους, τους υπευθύνους σχολικών δραστηριοτήτων, περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, αγωγής υγείας, πολιτιστικών θεμάτων, και άλλους καθώς επίσης να συμπεριλάβουν ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς, ειδικούς παιδαγωγούς οι οποίοι θα μπορούν να σχεδιάζουν από κοινού μεταξύ τους και με το προσωπικό των σχολείων υποστηρικτικές ενέργειες. Β) Οι διευθυντές των σχολείων χρειάζονται σοβαρή προετοιμασία – και εδώ μπορούν να ενταχθούν οι προτάσεις για μετεκπαιδευτικά προγράμματα από την Εθνική Σχολική Δημόσια Διοίκηση. Γ) Σε κάθε σχολείο θα πρέπει να δρομολογηθούν διεργασίες σύνταξης εσωτερικού κανονισμού, ο οποίος για να έχει δεσμευτικότητα, θα πρέπει κατά ένα μέρος να είναι και καρπός της συνεργασίας με τους μαθητές. Δ) Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σχετικά με το συμμετοχικό σχεδιασμό, τη δυναμική της ομάδας, την επίλυση συγκρούσεων και προβλημάτων προκειμένου να υπάρξουν προϋποθέσεις για το σχεδιασμό από το σύλλογο διδασκόντων εκπαιδευτικής στρατηγικής που θα περιλαμβάνει τη δημιουργία ετήσιου προγραμματισμού, συντονισμού, υλοποίησης και εσωτερικής λογοδοσίας για το σχολείο. Ε) Αναζήτηση της κλίμακας της αυτονομίας. Το σχολικό δίκτυο χρειάζεται ανασυγκρότηση ώστε να δημιουργηθούν βιώσιμες σχολικές μονάδες στις οποίες και ο σύλλογος των διδασκόντων μπορεί να λειτουργήσει. ΣΤ) Κάθε χρόνο το σχολείο πρέπει να θέτει στόχους, με αφετηρία τις ιδιαίτερες συνθήκες που λειτουργεί και τα αποτελέσματα στα οποία θέλει να φτάσει, αυτή θα πρέπει να είναι και η βάση της αξιολόγησης της δράσης του. Όλα αυτά θα πρέπει να είναι μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας ώστε τόσο οι διδάσκοντες, όσο και οι μαθητές να αποκτήσουν αίσθηση κοινότητας και ενεργού υποκειμένου, μέσα στα πλαίσια βέβαια της **εθνικής στοχοθεσίας για την εκπαίδευση**. Η κυβέρνηση, όπως έχει στόχους στα οικονομικά ζητήματα, θα πρέπει επίσης να αποκτήσει στόχους και standards στην εκπαίδευση.

1B. ΑΝΟΙΧΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Στόχος της αυτονομίας και της τοπικής πλαισίωσης του σχολείου είναι να μην το αντιλαμβανόμαστε ως απολήξεις σε τοπικό επίπεδο των νεύρων ενός κεντρικού μηχανισμού, αλλά ως κόμβους της τοπικής δικτύωσης. Οι σύγχρονες τοπικές κοινωνίες δεν είναι πλέον το φτωχό περιβάλλον στο οποίο λειτουργούσαν τα σχολεία της μεταπολεμικής εποχής. Και στους δήμους, αλλά και στην κοινωνία των πολιτών υπάρχουν σήμερα πολιτισμικοί πόροι που μπορούν να εμπλουτίσουν το σχολείο και να το μετατρέψουν σε κέντρο πολιτισμού. Μια σταθμισμένη επίσης εμπλοκή των γονέων σε δραστηριότητες, μπορούν να εμπλουτίσουν το σχολείο με προγράμματα και δραστηριότητες οι οποίες θα λειτουργήσουν ενισχυτικά προς τη μάθηση και τη μόρφωση των παιδιών. Το σχολείο δεν μπορεί να συνεχίσει να λειτουργεί στεγανά,

ενώ η στάθμη του πολιτισμού και της ευρύτερης παιδείας ανεβαίνει γύρω του. Πρέπει να εμπνεύσει την κοινωνία να συμπαρασταθεί και να προσφέρει στο σχολείο. Υπάρχουν κίνδυνοι από ένα παρόμοιο άνοιγμα του σχολείου στον εκτός σχολείο χώρο; Αναμφίβολα ναι. Οι κίνδυνοι αυτοί όμως δεν αντιμετωπίζονται με το να κλείσουμε τις πόρτες, αλλά με τη διαφάνεια, το σεβασμό των κανόνων και των κανονισμών, την καταγραφή, τον απολογισμό, την συμβουλευτική από τα κέντρα στήριξης του σχολείου. Η ελευθερία και η αυτονομία έχει ασφαλώς τους κινδύνους της, αλλά ενδυναμώνει τα υποκείμενα και κυρίως τα κάνει περισσότερο υπεύθυνα.

1Γ. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ: ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΥΕΛΙΚΤΗ ΖΩΝΗ

Το πρόγραμμα σπουδών οφείλει να μετατοπίσει την προσοχή από τη διδασκαλία και το περιεχόμενο των σπουδών (δηλ. το τί πρέπει να διδάξουμε) στη διαδικασία και τα αποτελέσματα της μάθησης. Να δημιουργήσει δηλαδή ένα περιβάλλον για την εκπαιδευτική διαδικασία στο οποίο οι μαθητές να νιώθουν αρκετή ασφάλεια για να μετέχουν ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία. Στόχος είναι οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές να μπορούν να επιλέγουν βάσει των ενδιαφερόντων τους τα θέματα με τα οποία θα ασχοληθούν και μέσω των οποίων θα προσεγγίσουν τους μαθησιακούς στόχους τους. Εκείνο το οποίο τονίστηκε από όλους όσους πήραν μέρος στο Διάλογο, ήταν η σημασία της διαθεματικότητας, της ευέλικτης ζώνης, και της ερευνητικής μάθησης (project).

Στις συναντήσεις με δασκάλους και δασκάλες το γενικό αίτημα ήταν να αποκτήσει κεντρική σημασία η **ευέλικτη ζώνη** στο σχολείο. Όλοι και όλες τόνισαν με έμφαση τη σημασία της για το ενδιαφέρον των παιδιών και την υποκίνηση σε αυτά του φιλέρενου πνεύματος. Στην ευέλικτη ζώνη τα αντικείμενα πραγμάτευσης συνδέονται με την εμπειρία των παιδιών: αφομοιώνουν καλύτερα ό,τι μαθαίνουν και ξεδιπλώνουν τις ικανότητές τους. Μαθητές που δεν συμμετέχουν συνήθως ενεργά, που θεωρούνται «κακοί» μαθητές, παίρνουν τον λόγο και αναπτύσσουν πρωτοβουλίες, εκπλήσσοντας συχνά τους εκπαιδευτικούς, με αποτέλεσμα την ενδυνάμωσή τους και τη σταδιακή ενεργοποίησή τους και στο υπόλοιπο πρόγραμμα. Τα παιδιά δεν μαθαίνουν μόνο να χειρίζονται τη γνώση τους, και να συνεργάζονται, αλλά αναπτύσσονται ψυχοκοινωνικά. Η μέθοδος αυτή επιδρά επίσης στους δασκάλους με την ανάπτυξη της συναδελφικότητας και της συνεργατικότητας. Μαθητές και εκπαιδευτικοί μπορούν να συναποφασίζουν και να μαθαίνουν στην πράξη τη λειτουργία του δημοκρατικού σχολείου και της συντονισμένης πρόσβασης στη γνώση. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις, οι ετερότητες, το πολιτισμικό κεφάλαιο του καθενός φέρουν τον εμπλουτισμό της κοινότητας.

Η Ευέλικτη ζώνη αναδεικνύει το τοπικό περιβάλλον ως βασικό χώρο μάθησης και δράσης. Το τοπικό περιβάλλον, φυσικό και δομημένο, καθώς και η μορφή και η ιστορία

της τοπικής κοινωνίας αναβαθμίζονται σε σημαντικά αντικείμενα μελέτης και μια πλούσια πηγή βιωμάτων που μπορούν να λειτουργούν ως αφορμή για προβληματισμό και οργάνωση της δράσης των μαθητών. Πρόκειται για μια μορφή εκπαίδευσης που προσδίδει κύρος στη βιωματική μάθηση, ενισχύει τη μαθητική αυτοπεποίθηση, την ερευνητική διάθεση, τη δημιουργικότητα και την κριτική σκέψη. Ωστόσο, η ευέλικτη ζώνη, παρά το γεγονός ότι προβλεπόταν στο Νέο Σχολείο, εντούτοις **ακυρώθηκε-υποβαθμίστηκε από μια σειρά λόγους.**

1. Οι οδηγίες που φτάνουν στο σχολείο. Μια καλή ιδέα φορτώνεται με λεπτομέρειες και κανονισμούς καθώς περνάει από το ένα επίπεδο στο άλλο, και στο τέλος φτάνει στο σχολείο αγνώριστη, σχολαστική και ελάχιστα διαφορετική από τις υπόλοιπες πρακτικές. Η τυποποίηση, η έλλειψη στοχευμένης επιμόρφωσης και η επιβολή υποχρεωτικών θεμάτων στην ευέλικτη ζώνη των τεσσάρων πρώτων τάξεων, οδήγησε σταδιακά στη συρρίκνωση της καινοτομίας αυτής της διδακτικής μεθόδου.
2. Ακυρώθηκε από την πληθώρα της ύλης με την οποία είναι φορτωμένο το σχολείο. Η πληθώρα της ύλης δημιουργεί ένα καταιγισμό γνώσης, απόγνωση στους μαθητές, πανικό στους γονείς, οι οποίοι απαιτούν από το δάσκαλο να προσαρμόζεται ανταγωνιστικά σε περισσότερη ύλη, περισσότερες φωτοτυπίες κλπ.
3. Η ευέλικτη ζώνη συνθλίβεται στο πρόγραμμα και συνήθως αποτελεί μια ζώνη για να μεταφερθούν εκεί και να ολοκληρωθούν άλλα μαθήματα. Στο σημερινό σχολείο λειτουργούν ανταγωνιστικά εκπαιδευτικά μοντέλα.
4. Οι δάσκαλοι δεν μπορούν να προετοιμαστούν για το τι θα διδάξουν στην τάξη, αν δεν γνωρίζουν εγκαίρως, τουλάχιστο από το τέλος της προηγούμενης χρονιάς, ποια τάξη θα διδάξουν. Συνήθως το μαθαίνουν την ίδια μέρα που ανοίγει το σχολείο.
5. Στην 5^η και 6^η τάξη το δημοτικό γυμνασιοποιείται υπό το βάρος των εξετάσεων και η ευέλικτη ζώνη ακυρώνεται, και η ακύρωση σε αυτές τις δύο τάξεις συνεχίζεται στις ρυθμίσεις του ενιαίου ολοήμερου σχολείου.

Τι πρέπει να γίνει; Η ευέλικτη ζώνη αποτέλεσε στις συζητήσεις με τους εκπαιδευτικούς, από τη Μακεδονία έως την Αθήνα και την Κρήτη βασικό αίτημα το οποίο **δεν μπορεί να συρρικνωθεί στην πρόταση για «ευέλικτη εβδομάδα»**. Βασικό αίτημα των εκπαιδευτικών είναι, αντί ενός αναλυτικού προγράμματος του οποίου ελέγχεται με σχολαστικότητα η τήρηση, να διατυπώνονται οι στόχοι του σχολείου, σε κάθε μαθησιακό αντικείμενο. Με βάση αυτούς τους στόχους να σχεδιάζεται η διδασκαλία, με τη βοήθεια του σχολικού εγχειριδίου και το σχεδιασμό project, ανάλογα με τη σύνθεση και τα ενδιαφέροντα της κάθε μαθητικής ομάδας και το πλαίσιο της εκπαίδευσης ως προς τη συγκεκριμένη βαθμίδα. Το βασικό αίτημα που προβλήθηκε είναι: Μείωση και αναδιάρθρωση της ύλης, αλλαγή της λογικής με την οποία παρουσιάζεται. Εδώ, ενδεχομένως να υπάρξουν αντιδράσεις των ειδικοτήτων. Δεν πρέπει να γίνουν υποχωρήσεις. Κατάργηση των βαθμών και αντικατάσταση τους από περιγραφές του προφίλ του μαθητή. Ανάγκη διαρκούς επιμόρφωσης των

εκπαιδευτικών. Η επιμόρφωση να δημιουργεί μαθησιακές κοινότητες των εκπαιδευτικών, όπου συζητούν τα προβλήματα της τάξης.

Μια από τις κεντρικές παρεμβάσεις, όπως υποστηρίχτηκαν από εκπαιδευτικούς και γονείς, είναι η **καθιέρωση ενός προγράμματος ενημερωτικών συναντήσεων για παιδαγωγικά θέματα, πρόγραμμα σεμιναρίων για τους γονείς**. Έχει παρατηρηθεί ότι οι γονείς σκέπτονται το σύγχρονο σχολείο με όρους της περασμένης δικής τους εμπειρίας, πράγμα που μεγαλώνει το χάσμα ανάμεσα στην παιδαγωγική του σχολείου και στην παιδαγωγική που εφαρμόζουν οι γονείς στο σπίτι. Εξάλλου, ενώ στις φτωχές γειτονιές και περιοχές οι γονείς δεν έχουν χρόνο για τα παιδιά τους, το αντίθετο συμβαίνει συνήθως με τους γονείς που ανήκουν στα εύπορα στρώματα: δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον αλλά αυτό έχει συχνά ως πρότυπο το εξετασιοκεντρικό σχολείο και την πληθώρα της ύλης. Συχνά οι καινούργιες μέθοδοι της παιδαγωγικής προκαλούν την απογοήτευση των γονέων που είναι προσανατολισμένοι στην ποσότητα της γνώσης και στη βαθμολογία. Όλοι αυτοί οι λόγοι επιβάλλουν μια προγραμματική επανεξέταση της σχέσης γονέων - δασκάλων-σχολείου ως προς τους στόχους, τα μέσα και τους τρόπους παρέμβασης. Για να αλλάξει το σχολείο, θεωρήθηκε κομβικό σε όλες τις συζητήσεις, ότι πρέπει να κερδηθεί η εμπιστοσύνη και να υποστηριχτεί συστηματικά η συνεργασία γονέων σχολείου.

Επομένως, το αίτημα είναι: **σχολείο ανοιχτό στην κοινότητα, με τη συμμετοχή της κοινότητας**. Ανοιχτό προς τα μέσα, με τη δυνατότητα συνεργασιών στο χώρο του σχολείου, ανοιχτό προς τα έξω, με αύξηση της δυνατότητας εκπαιδευτικών επισκέψεων (μουσεία, χώροι πολιτισμικής αναφοράς, γειτονιά κλπ). Ωστόσο αυτονομία σημαίνει και προστασία της αυτονομίας του παιδαγωγικού έργου του δασκάλου, υπεράσπιση της αξιοπρέπειάς του, μέσα στις δύσκολες οικονομικές συνθήκες της εποχής. Επίσης, η μαθησιακή διαδικασία επηρεάζεται από το χώρο όπου συμβαίνει. Σε όσα σχολεία υπήρχε η εμπειρία της σχολικής βιβλιοθήκης τονίστηκε ότι εκεί θα πρέπει να βρίσκεται το κέντρο του σχολείου. Οι σύγχρονες βιβλιοθήκες θα πρέπει να είναι ταυτόχρονα συνδεδεμένες με τις δημόσιες και δημοτικές βιβλιοθήκες, αλλά και με τις διαδικτυακές βιβλιοθήκες. Υπάρχει οικονομική δυσκολία να ανοίξουν οι κλειστές βιβλιοθήκες και να ανοίξουν καινούργιες. Χρειάζεται όμως να γίνει, κι εδώ το σχολείο πρέπει να επικαλεστεί τη συνδρομή των τοπικών αρχών και τους πόρους της τοπικής κοινότητας. Η κυψέλη του σχολείου πρέπει να είναι η βιβλιοθήκη του. Ένας ευχάριστος χώρος συνάντησης, όχι αποθήκη βιβλίων. Όμιλοι φιλιαναγνωσίας μαθητών αλλά και γονέων που μπορούν να αναλάβουν ρόλους στη λειτουργία της σχολικής βιβλιοθήκης. Οι βιβλιοθήκες πρέπει να γίνουν απτός στόχος των σχολικών κοινοτήτων.

2. Η ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΑΠΟ ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η **δεύτερη** μεγάλη τομή που θα πρέπει να επιχειρηθεί είναι εκείνη που αφορά τη μετάβαση από τη δευτεροβάθμια στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Εδώ υπάρχει ένα μείζον πρόβλημα: **οι εξετάσεις**. Πώς, αν όχι καταστροφικό, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αυτό το σύστημα, όταν οι οκτώ στους δέκα φοιτητές δεν σπουδάζουν αυτό που επιδιώκουν; Φαινόμενα όπως οι χαμηλές αποδόσεις, η αδιαφορία ως προς το περιεχόμενο των σπουδών ή η τυπική διεκπεραίωσή τους, η καθυστέρηση στην ολοκλήρωση των σπουδών και η εγκατάλειψη τους - που διογκώνει το πρόβλημα των «αιωνίων φοιτητών», για όλα αυτά στο μέγιστο βαθμό, ευθύνεται το γεγονός ότι οι φοιτητές δεν σπουδάζουν αυτό που τους ταιριάζει και οι ίδιοι επιθυμούν να σπουδάσουν, αλλά αυτό που τους επιτάσσει ένα ανώνυμο σύστημα, μια γραφειοκρατία χωρίς πρόσωπο. Το κόστος λειτουργίας του συστήματος είναι δυσανάλογα μεγάλο και βαραίνει συνολικά και στη σταδιοδρομία των νέων, και στην εκπαίδευση και στην κοινωνία. Δημιουργείται κάθε χρόνο ένα ντόμινο με τη μορφή χιονοστιβάδας από τους αποτυχόντες των τμημάτων υψηλής βαθμολογίας, κατρακυλά στα τμήματα χαμηλότερης βαθμολογίας, διώχνοντας από εκεί όσους τα είχαν προτιμήσει. Το σύστημα δηλαδή, συναθροίζει το μέγιστο αριθμό των φοιτητών (περίπου τα τρία τέταρτα) στην κατηγορία των αποτυχημένων, οι οποίοι στέλνονται να σπουδάσουν εκεί που δεν θέλουν, εκτοπίζοντας άλλους που θέλουν, συνωθώντας τους εκτοπισμένους στη στρατιά των αποτυχημένων η οποία διατρέχει το σύστημα εξετάσεων. Οι κοινωνικές και ψυχολογικές συνέπειες για τα παιδιά και τις οικογένειές τους είναι βαρύτερες. Δημιουργεί στους νέους αισθήματα ήττας, ταπείνωσης, και πικρίας. Απογοητευμένους και θυμωμένους πολίτες.

Η επιτροπή επεξεργάστηκε ένα τρίπτυχο μεταρρυθμίσεων οι οποίες αν πραγματοποιηθούν, αλλάζουν την καρδιά του συστήματος. Ποιες είναι αυτές; (Εδώ θα επιχειρηθεί μια σκιαγράφηση. Το κείμενο της επιτροπής δημοσιεύεται στη συνέχεια):

A. Η αλλαγή του Λυκείου.

B. Η αλλαγή των εξετάσεων

Γ. Η κινητικότητα των φοιτητών μέσα στο Πανεπιστήμιο και η ευελιξία των πτυχίων.

2Α. ΤΟ ΛΥΚΕΙΟ

Είναι γενική η διαπίστωση ότι το Λύκειο σήμερα δε λειτουργεί. Η κεντρική ιδέα του προτεινόμενου συστήματος είναι ένα νέο και ισχυρό διετές Λύκειο, αξιόπιστο απολυτήριο, αποσύνδεση από τις εισαγωγικές εξετάσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Για να αποκτήσει ο μαθητής το Εθνικό Απολυτήριο θα πρέπει να ανταποκριθεί θετικά σε όλα τα μαθήματα που έχει παρακολουθήσει κατά τις δύο τελευταίες τάξεις, με δυνατότητες επιλογών και με ιδιαίτερη βαρύτητα στην ερευνητική εργασία.

Η πρόταση προφανώς περιλαμβάνει την αναδιοργάνωση της Μέσης Εκπαίδευσης. Η προτεινόμενη αλλαγή θα επηρεάσει συνολικά τη διάρθρωση του γυμνασίου. Στο τετραετές γυμνάσιο θα γίνει δυνατό να απλωθεί η εγκύκλια εκπαίδευση, η εισαγωγή στην επιστημονική σκέψη και στις ανθρωπιστικές επιστήμες, και τα παιδιά να αποκτούν ένα γεροδεμένο σώμα των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των αξιών που πρέπει να χαρακτηρίζουν τον σύγχρονο πολίτη, ανεξαρτήτως των κατευθύνσεων που θα ακολουθήσει στην υπόλοιπη σταδιοδρομία του. Το Πρόγραμμα του Λυκείου θα περιλαμβάνει λίγες ομάδες μαθημάτων από τις οποίες ο μαθητής θα επιλέγει, ώστε να έχει μια σφαιρική προσέγγιση στη γνώση, με δυνατότητα επιλογής α) επιπέδου και β) ενός δεύτερου μαθήματος αναλόγως της κατεύθυνσης που επιδιώκει. Όλα τα μαθήματα θα προσφέρονται σε δύο επίπεδα: το βασικό και το υψηλό.

Απαιτείται βέβαια η διοικητική ανασυγκρότηση των σχολικών μονάδων, προς την κατεύθυνση της δημιουργίας τετραταξίων Γυμνασίων (κατά 25% μεγαλύτερα), και τη δημιουργία λιγότερων αλλά πολυπληθέστερων Λυκείων, μερικά από τα οποία θα προέλθουν από συγχωνεύσεις, όπου θα καταστεί δυνατόν να δημιουργηθούν τάξεις με επιλογές μαθημάτων. Οι εξετάσεις για το Απολυτήριο θα διενεργούνται ενδοσχολικά - αλλά με εγγυήσεις εγκυρότητας και μηχανισμούς εξασφάλισης του αδιάβλητου. Ο σχεδιασμός του προγράμματος θα γίνεται, τόσο με βάση τις κλίσεις, τα ενδιαφέροντα και τις δεξιότητες των παιδιών, όσο και συνεκτιμώντας την πορεία που επιθυμούν να ακολουθήσουν μετά το λύκειο και τις σπουδές που θέλουν να κάνουν. Με τον τρόπο αυτό, το Λύκειο θα αποκτήσει υπόσταση και θα αναβαθμιστεί η λειτουργία του, οι μαθητές θα επιλέγουν συνεκτιμώντας τις δυνατότητες και τα ενδιαφέροντά τους, και τέλος η ελαχιστοποίηση των γνωστικών αντικειμένων μας γλυτώνει από τη δύσκολη διαχείριση των δεκάδων ειδικοτήτων (άλλωστε δεν είναι δυνατόν να συνεχίσουμε να έχουμε σχολείο με 150 ειδικότητες). Ως προς την παραπαιδεία, το καινούργιο Λύκειο δεν θα την καταργήσει, αλλά θα την μειώσει δραστικά. Τέλος είναι ένα σύστημα ανοικτό σε αλλαγές: Στο βαθμό που θα αποδειχθεί η χρησιμότητά του, τα πανεπιστήμια θα μπορούν να συνεργαστούν στον σχεδιασμό των δεξιοτήτων που θα χρειάζονται από τους επίδοξους φοιτητές τους.

2B. ΟΙ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

Μετά από επισταμένη μελέτη των πρωτογενών στατιστικών στοιχείων σειράς ετών, η ειδική επιτροπή κατέληξε σε μια πρόταση που βασίζεται στην αρχή ότι οι νέοι, εφόσον έχουν ολοκληρώσει το Λύκειο, έχουν το δικαίωμα να πραγματοποιήσουν τις σπουδές που επιθυμούν. Επομένως τον καινούργιο τρόπο εισαγωγής τον ενδιαφέρει τι θέλουν να σπουδάσουν τα παιδιά. Δίνει πρωταρχική αξία σ' αυτό, θεωρώντας ότι αν αγαπήσουν τις σπουδές και το τμήμα τους, και η απόδοσή τους θα βελτιωθεί, και πιο γρήγορα θα τις περατώσουν. Η αρχή δηλαδή του συστήματος είναι απλή και δημοκρατική. Εισάγει έναν συντελεστή βαρύτητας ο οποίος γίνεται αποφασιστικότερος όσο περισσότερο ώριμοι και αποφασισμένοι είναι οι νέοι να σπουδάσουν αυτό που επιθυμούν. Η εφαρμογή του συγκεκριμένου συντελεστή

κατάταξης των υποψηφίων, επί του γενικού βαθμού πρόσβασης, ή άλλων κριτηρίων επίδοσης, εξασφαλίζει σε ΑΕΙ και ΤΕΙ φοιτητές με γενική αλλά και ειδική επάρκεια. Από τη στιγμή που έχει ολοκληρωθεί το Νέο Λύκειο, ο συντελεστής βαρύτητας μπορεί να εφαρμοστεί επί του Εθνικού Απολυτηρίου και έτσι να περάσουν οι πανελλήνιες εξετάσεις στην ιστορία. Ωστόσο **η υιοθέτηση του συντελεστή μπορεί να γίνει από τις επόμενες εισαγωγικές εξετάσεις.** Η πρόταση αυτή ανατρέπει το κυριότερο ελάττωμα που εμφανίζει το ελληνικό εξεταστικό σύστημα, επιτρέπει την όσο το δυνατό μεγαλύτερη σύμπτωση ανάμεσα στο τι θέλει να σπουδάσει κανείς και στο τι τελικά σπουδάζει. Μειώνει τη σημασία της βαθμοθηρίας, και επομένως το χρόνο και την ένταση προετοιμασίας για τα μαθήματα. Επιτρέπει τέλος την ομαλότερη κατανομή των σπουδαστών στα τμήματα των ΤΕΙ και των Πανεπιστημίων.

Β3. ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ ΚΑΙ ΕΥΕΛΙΞΙΑ ΤΩΝ ΠΤΥΧΙΩΝ

Το τρίπτυχο αυτών των μεταρρυθμίσεων θα πρέπει να συμπληρωθεί με τη δυνατότητα οι φοιτητές να μπορούν να αλλάζουν τμήμα και κατεύθυνση σπουδών, μεταφέροντας τις πιστωτικές τους μονάδες, και ακόμη να έχουν τη δυνατότητα να συνδυάζουν στο πτυχίο τους πρωτεύουσα ειδικευση από ένα τμήμα και δευτερεύουσα από άλλο. Με την έννοια αυτή η εισαγωγή σε ένα τμήμα στο Πανεπιστήμιο δεν θα αποκτά οριστικό χαρακτήρα και οι φοιτητές θα έχουν τη δυνατότητα να αναπροσανατολίζονται αναλόγως της εξέλιξης των ενδιαφερόντων τους και της ωριμότητάς τους. Τα πτυχία θα πρέπει να αποκτήσουν ευελιξία και να διαφοροποιούνται ώστε να προσαρμόζονται στις εξελίξεις της επιστήμης και τα πανεπιστημιακά τμήματα θα μπορούν να προσφέρουν περισσότερα του ενός, και σε συνεργασία με άλλα τμήματα, ειδικά προγράμματα σπουδών. Μέσα στα πλαίσια της επιστημονικής δεοντολογίας ο φοιτητής θα αποκτήσει ελευθερία στον τρόπο με τον οποίο θα συγκροτήσει τις μαθήσεις του στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και το πτυχίο του.

Οι αλλαγές αυτές θα έχουν ως αποτέλεσμα την ενδυνάμωση των νέων, ως μαθητών, ως υποψηφίων για την τριτοβάθμια εκπαίδευση και ως φοιτητών. Θα τους παράσχουν ελευθερία, αλλά επίσης και θα τους καταστήσουν πιο υπεύθυνους. Αλλά ταυτόχρονα θα έχουν επίδραση και στα ίδια τα τριτοβάθμια ιδρύματα. Το παρόν σύστημα εξασφαλίζει φοιτητές ακόμη και στα τμήματα τα οποία κανείς δεν τα ζητά, ούτε σκέπτεται να σπουδάσει σε αυτά. Με το προτεινόμενο σύστημα τα ελάχιστα ζητούμενα τμήματα θα αναγκαστούν να επιλέξουν να γίνουν πιο ελκυστικά, καθώς και στρατηγικές επιβίωσης.

Γ. Η ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Η μεταρρύθμιση των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης δεν μπορεί παρά να είναι έργο των ίδιων των ιδρυμάτων και της ενίσχυσης της αυτονομίας τους. Αλλά υπάρχουν δυο προϋποθέσεις γι' αυτό: **Πρώτο** η οικονομική αυτονομία. Και η τριτοβάθμια εκπαίδευση κρατιέται σε κατάσταση ανηλικιότητας μέσω του τρόπου χρηματοδότησής

της. Και όχι μόνο: η εξάρτηση των τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων από το κράτος τα εμπλέκει σε δεσμούς πελατείας. Πίσεις των τοπικών βουλευτών για να αποκτήσει η περιοχή τους ένα τριτοβάθμιο ίδρυμα, παρά οποιοδήποτε προγραμματισμό και μελέτη, όπως και παρεμβάσεις του κεντρικού κράτους στον προγραμματισμό τμημάτων και θέσεων στα πανεπιστήμια δεν είναι ούτε άγνωστα, ούτε ασυνήθιστα φαινόμενα και έχουν συντείνει σε μια διασπορά τμημάτων, πολλών από τα οποία η επιβίωση εξασφαλίζεται από τον τρόπο αναγκαστικής κατανομής φοιτητών μέσω του υπάρχοντος εξεταστικού συστήματος. Η ειδική επιτροπή οικονομικών επεξεργάστηκε μια πρόταση, η οποία συμπεριλήφθηκε και στην ενδιάμεση έκθεση (και εδώ στη συνέχεια). Το **δεύτερο** μεγάλο ζήτημα είναι το μέγεθος των τριτοβάθμιων ιδρυμάτων. Μπορούν να επιβιώσουν; Μήπως η συγκρότηση μεγάλων περιφερειακών πόλων, οι οποίοι θα ομοσπονδοποιούν ΑΕΙ, ΤΕΙ και Ερευνητικά Ιδρύματα, αναλαμβάνοντας ευρύτερες εκπαιδευτικές λειτουργίες στην περιοχή ευθύνης τους, θα μπορέσει να εξασφαλίσει τη βιωσιμότητά τους και να τους προσδώσει διεθνή επιφάνεια; Οι συζητήσεις προς αυτή την κατεύθυνση μένουν να γίνουν. Ωστόσο η επιτροπή για την τριτοβάθμια εκπαίδευση επεξεργάστηκε και κατέθεσε μια πρόταση για τον Ενιαίο χώρο, έρευνας και διδασκαλίας, η οποία παρατίθεται στη συνέχεια, σε μορφή περισσότερο επεξεργασμένη από ότι στην ενδιάμεση έκθεση.

Δ. Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΑΛΛΑΓΩΝ

Δ1. ΨΗΦΙΑΚΗ ΣΤΡΟΦΗ

Ένα από τα ζητήματα που δύσκολα θα διαφωνήσει κανείς ως προς τις μεγάλες αλλαγές, είναι η στροφή της εκπαίδευσης στην ψηφιακή εποχή. Η στροφή αυτή, για να είναι άξια του ονόματός της, πρέπει να μην περιοριστεί απλώς στη χρήση νέων μέσων και στην πρόσθεση ενός μαθήματος πληροφορικής, αλλά να περάσει συνολικά από την εκπαίδευση, γιατί πράγματι αλλάζει και ανασηματοδοτεί όλα τα συστατικά της. Πού βρισκόμαστε στην Ελλάδα; Όχι στο σημείο μηδέν. Πράγματι έχουν ξοδευτεί πάρα πολλά χρήματα –κυρίως προερχόμενα από την ΕΕ – για επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στην ψηφιακή εκπαίδευση, για τη δημιουργία σχολικών εργαστηρίων, αποθετηρίων και εργαλείων. Μπαίνοντας ο επισκέπτης στον νοητό χώρο της ψηφιακής εκπαίδευσης δεν θα δει ένα δωμάτιο άδειο. Θα δει ένα δωμάτιο γεμάτο από σπασμένα ή ατελή παιχνίδια. Αποθετήρια και ηλεκτρονικοί κόμβοι κατώτεροι των προσδοκιών και των επενδύσεων, προγράμματα που τέλειωσαν και δεν συνεχίστηκαν, άλλα που διακόπηκαν χωρίς να ολοκληρωθούν, σωροί από παλιούς υπολογιστές και ψηφιακά εργαλεία αναποτελεσματικά πλέον. Ποιος έχει την ευθύνη; Εκ πρώτης όψεως ο αποσπασματικός χαρακτήρας των προγραμμάτων και το γεγονός ότι μετά την διακοπή της ευρωπαϊκής χρηματοδότησής τους, αυτή δεν συνεχίστηκε μέσα στις γνωστές συνθήκες από το ελληνικό κράτος. Υπάρχει όμως ένα γενικότερο πρόβλημα **διακυβέρνησης**, παρακολούθησης, στοχοθεσίας και αξιολόγησης. Αν δεν αντιμετωπιστεί κατά προτεραιότητα, η μετάβαση της εκπαίδευσης στην ψηφιακή

επιτροπή θα συνεχίσει να χωλαίνει. Παράλληλα πρέπει να καταστρωθεί ένα ρεαλιστικό σχέδιο, όχι όμως χαμηλών προσδοκιών, αλλά ένα τολμηρά ρεαλιστικό σχέδιο ως προς τους στόχους. Στην κατεύθυνση αυτή και μέσα από το διάλογο, όπως διεξήχθη σε όλη του τη διάρκεια και με την εμπλοκή τόσο των εμπειρογνομόνων αλλά και αυτών που συμμετείχαν μέσω δημόσιων παρεμβάσεων, σχολίων, προτάσεων κλπ, επιβεβαιώνονται οι ανωτέρω διαπιστώσεις και ενισχύεται η ανάγκη για άμεσες ενέργειες που θα βελτιώσουν την παρούσα κατάσταση και θα οδηγήσουν μέσο – μακροπρόθεσμα στην υλοποίηση των απαιτούμενων αλλαγών και τη σχεδίαση περαιτέρω ενεργειών, ώστε η ψηφιακή εκπαίδευση να συντελέσει στη συνολική αναδιάρθρωση της δημόσιας εκπαίδευσης

Προτείνονται top down ενέργειες, άμεσης υλοποίησης, όπως η **οριστικοποίηση της στρατηγικής κατεύθυνσης** (για την ανάπτυξη του εκπαιδευτικού περιεχομένου, την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, την επέκταση της υπάρχουσας υποδομής και τη διασφάλιση της χρήσης και συντήρησής της, το προτεινόμενο μοντέλο διδακτικής και μαθησιακής διδασκαλίας, την υιοθέτηση της αποκέντρωσης, της αυτενέργειας και άλλων χαρακτηριστικών ως κυρίαρχα για την ανάπτυξη των σχολικών μονάδων σε τοπικό χαρακτήρα) και της **πολιτικής δέσμευσης** που μεταφράζεται σε νομοθετικές ή/και κανονιστικού χαρακτήρα ρυθμίσεις και σε πόρους (τακτική χρηματοδότηση, Δημόσιες Επενδύσεις, ΕΣΠΑ). **Κανονιστικό πλαίσιο** που θα καθορίζει με σαφήνεια τους ρόλους, στο πλαίσιο υλοποίησης της στρατηγικής, καθώς και τις υποχρεώσεις των θεσμικά εμπλεκόμενων φορέων σε ολόκληρη την έκταση και τον χρόνο της παρέμβασης. Εξασφάλιση **ισχυρής ηγεσίας** (και ισχυρής **ηγετικής ομάδας** που θα συντονίζει) και διασφάλιση της διακυβέρνησης της συνολικής παρέμβασης με όρους μεγάλου **έργου αποστολής** (mission oriented), και κατά συνέπεια σχέδιο με στόχους, προτεραιότητες ρόλους, ευθύνες, σύστημα παρακολούθησης με βάση συμφωνημένους δείκτες αποτελέσματος (ποιοτικούς και ποσοτικούς) και επιβολή διορθωτικών κινήσεων όπου απαιτείται.

Θα πρέπει να προσανατολιστούμε σε πρακτικές και έξυπνες, out of the box, προτάσεις: Π.χ. οι σημερινές τεχνολογικές λύσεις στην περιοχή των μικρών φορητών υπολογιστικών συσκευών, μπορούν να προσφέρουν σημαντική υποστήριξη της καθημερινής εκπαιδευτικής διαδικασίας καθώς και στην ανάπτυξη των κλίσεων και ψηφιακών ικανοτήτων κάθε μαθητή. Μία **σύγχρονη κινητή συσκευή** - ταμπλέτα χαμηλού κόστους, μπορεί σήμερα να λειτουργήσει ως εργαλείο μάθησης και δημιουργικής ψυχαγωγίας, με παιδαγωγική διάσταση και να αξιοποιηθεί και σε σχολικές δραστηριότητες, αλλά και δραστηριότητες που ένα παιδί επιθυμεί να συμμετέχει στην καθημερινή «εκτός τάξης» ζωή του. Πολλά από τα παιδιά διαθέτουν ήδη αυτές τις ταμπλέτες, και επομένως μπορούν να προμηθευτούν από το σχολικό δίκτυο το κατάλληλο πρόγραμμα. Για όσα δεν διαθέτουν μπορεί να υπάρξει άμεση πρόνοια χωρίς μεγάλο κόστος.

Δ2. ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Τις τελευταίες δεκαετίες, η ραγδαία εξάπλωση της οπτικοακουστικής πληροφορίας και επικοινωνίας (τηλεόραση, διαδίκτυο, "έξυπνες" συσκευές, βιντεοπαιχνίδια κλπ.) έχει εισάγει το πολύ-τροπικό μήνυμα (κείμενο – εικόνα – ήχος) σε όλες τις πλευρές της καθημερινής ζωής. Όλα δείχνουν ότι πρόκειται για μια γεωμετρικά αυξανόμενη τάση. Η πραγματική αυτή συνθήκη είναι πλούσια σε δυνατότητες και υποσχέσεις. Προκειμένου όμως κανείς να τις αξιοποιήσει, χρειάζεται να γνωρίζει τη χρήση της οπτικοακουστικής γλώσσας. Χωρίς αυτήν τη γνώση, κινδυνεύει να μετατραπεί σε παθητικό δέκτη-καταναλωτή οπτικοακουστικών μηνυμάτων. Ο διαχωρισμός σε εκείνους που ξέρουν να χειρίζονται την οπτικοακουστική επικοινωνία και σε εκείνους που δεν ξέρουν έχει ταξική διάσταση και σταδιακά γίνεται μια από τις ισχυρότερες μορφές κοινωνικού αποκλεισμού. Εάν στοχεύουμε σε μια κοινωνία ενσυνείδητων και ενεργών πολιτών, δημοκρατική και κοινωνικά δίκαιη, πρέπει να επιδιώξουμε η οπτικοακουστική παιδεία να γίνει κτήμα του καθενός· δεν πρέπει να αποτελεί ταξικό προνόμιο. Ο καλύτερος τρόπος για να επιτευχθεί αυτό είναι μέσω της εισαγωγής της οπτικοακουστικής εκπαίδευσης στο σχολείο. Πρόκειται για κοινωνική αναγκαιότητα και ζήτημα πολιτικό. Για το λόγο αυτό δώσαμε εξαρχής ιδιαίτερη έμφαση στον οπτικοακουστικό εγγραμματισμό. Δεν πρόκειται ούτε για εισαγωγή νέου μαθήματος, ούτε για αλλαγή προγράμματος σπουδών. Πρέπει να λειτουργήσει κυρίως ως τρόπος προσέγγισης, διδασκαλίας και εκμάθησης των άλλων μαθημάτων, **κατά τρόπο δομικό, και όχι απλώς ως εικονογράφηση**. Τα όποια εξειδικευμένα μαθήματα εντάσσονται στην ευρύτερη αυτή λογική. **Η τέχνη του κινηματογράφου** είναι για την οπτικοακουστική γλώσσα, ό,τι είναι η λογοτεχνία για μια γραπτή λεκτική γλώσσα.

Δ3. Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Δεν γίνεται να αντικρύσει το σχολείο τον ορίζοντα των μεγάλων αλλαγών χωρίς την εκπαίδευση και τη διαρκή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Έως τώρα, το τοπίο απόκτησης της διδακτικής και **παιδαγωγικής επάρκειας** των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων στην α/βάθμια και στη β/άθμια είναι άναρχο και αναποτελεσματικό. Οι φοιτητές κατά κανόνα εκπαιδεύονται για να έχουν διδακτική επάρκεια σε ένα γνωστικό αντικείμενο και σπανιότερα σε ένα διεπιστημονικό πεδίο, το οποίο ως εκπαιδευτικοί θα κληθούν να υπηρετήσουν. Τέλος, στις επιμέρους σχολές δεν αναπτύσσεται εκ των πραγμάτων η κουλτούρα της εκπαίδευσης στο σχολείο.

Για να υπάρξει μια συνεκτική αντιμετώπιση της αρχικής εκπαίδευσης, πιστοποίησης, ένταξης στο επάγγελμα και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών η πολιτεία οφείλει να θεσμοθετήσει ένα δυναμικό πλαίσιο προσόντων των εκπαιδευτικών το οποίο μπορεί να λειτουργήσει ως ρυθμιστικό εργαλείο μιας συνεκτικής εκπαιδευτικής και επιμορφωτικής πολιτικής.

Για να απογειωθεί η εκπαίδευση, η Επιτροπή συνιστά τη δημιουργία Σχολών Εκπαίδευσης που θα εστιάζουν στην προετοιμασία με **μεταπτυχιακά προγράμματα** όσων επιθυμούν να εργαστούν στην εκπαίδευση. Αυτός ο σχεδιασμός μπορεί να

αποτελέσει την αρχή, προκειμένου να μπει τάξη το πλήθος των (συχνά αναξιόπιστων) μεταπτυχιακών προγραμμάτων που έχουν αναπτυχθεί άναρχα και πληθωριστικά τα τελευταία χρόνια.

Βραχυπρόθεσμα, και αξιοποιώντας το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο η επιτροπή κατέληξε στις παρακάτω προτάσεις: **Διετής υποχρεωτική εισαγωγική επιμόρφωση** όσων πρωτο-διορίζονται στην εκπαίδευση μετά τις εξετάσεις του ΑΣΕΠ. Οι εκπαιδευτικοί που θα επιλεγούν αναλαμβάνουν, ως δόκιμοι, εκπαιδευτικό έργο στα σχολεία και παράλληλα θα παρακολουθούν το πρόγραμμα επιμόρφωσης. Στο τέλος της διετούς επιμόρφωσης, με βάση τις προβλεπόμενες δοκιμασίες θα παρέχεται πιστοποίηση, η οποία θα επιτρέπει στον/στην εκπαιδευτικό να αναλάβει ως μόνιμος διδακτικό και παιδαγωγικό έργο. Προτείνεται το παραπάνω επιμορφωτικό πρόγραμμα με παραλλαγές να εφαρμοστεί σε όσους διοριστούν την **ερχόμενη χρονιά**, δεδομένου ότι αυτοί οι εκπαιδευτικοί θα διαθέτουν εμπειρία της σχολικής τάξης.

Ως προς την επιμόρφωση, θα πρέπει να είναι διαρκής. Βασική αρχή που είναι *sine qua non* συνθήκη για την επιτυχία της επιμόρφωσης είναι η αμφίδρομη επικοινωνία βάσης και κορυφής. Η αποτυχία των μέχρι σήμερα επιμορφωτικών προγραμμάτων οφείλεται στον σχεδιασμό τους από πάνω ερήμην της γνώμης των επιμορφούμενων. Προτείνονται δύο μορφές επιμόρφωσης: η μια θα βασιστεί στη δημιουργία Κοινοτήτων Μάθησης και Πρακτικής και θα ακολουθηθεί μια μικτή μεθοδολογία εξ αποστάσεως (σύγχρονη και ασύγχρονη) και η δεύτερη θα εκτυλίσσεται στο επίπεδο της σχολικής μονάδας ή μιας ομάδας σχολικών μονάδων. Η ενδοσχολική επιμόρφωση συναρτάται με τις ιδιαίτερες ανάγκες, το σχέδιο δράσης και τους εκπαιδευτικούς στόχους της σχολικής μονάδας, αλλά και τις ευρύτερες κεντρικές στοχεύσεις της εκπαίδευσης. Το ζητούμενο σε αυτού του είδους την επιμόρφωση είναι η συμμετοχή του συλλόγου των διδασκόντων, της διοίκησης και της κοινότητας των γονέων για το μετασχηματισμό της σχολικής μονάδας σε «οργανισμό που μαθαίνει».

Δ4. ΕΘΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.

Η δυναμική στοχοθεσία της νέας εκπαίδευσης θα πρέπει να αποτυπωθεί σε ένα καλοσχεδιασμένο πλαίσιο, το οποίο θα περιγράφει το τι εκπαίδευση θέλουμε, τον τύπο του πολίτη που επιδιώκουμε να διαμορφώσουμε· να προσδιορίσουμε τι προσδοκούμε να γνωρίζει και να μπορεί να κάνει ο μαθητής σε κάθε βαθμίδα της εκπαίδευσης, τον τύπο των λειτουργιών στον οποίο προσδοκούμε να ανταποκριθούν οι δάσκαλοι, οι καθηγητές και τα διευθυντικά στελέχη της εκπαίδευσης. Το πλαίσιο αυτό θα γίνει δυνατό να αποτιμηθεί το έργο των εκπαιδευτικών, γι αυτό και τα ζητήματα αξιολόγησης θα αντιμετωπιστούν στο πλαίσιο αυτό. Η υιοθέτηση, επίσης, ενός παρόμοιου πλαισίου, θα παρέχει τη δυνατότητα διαφοροποίησης του εκπαιδευτικού έργου ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών, της τοπικής κοινωνίας, κτλ., ενώ θα δίνει τη δυνατότητα εφαρμογής τεχνικών διαφοροποιημένης διδασκαλίας και μάθησης. Εδώ θα αποτυπωθεί η απελευθέρωση από το ασφυκτικό αναλυτικό πρόγραμμα και η δυνατότητα πρωτοβουλίας, διαφοροποίησης και προσαρμογής στις ιδιαίτερες συνθήκες. Η έννοια της παιδαγωγικής αυτονομίας θα αποκτήσει νόημα μόνο μέσα στο

πλαίσιο αυτό. Κατά τη διάρκεια του Διαλόγου, στο έργο των επιτροπών, στις δημόσιες συζητήσεις όπως επίσης και στις προτάσεις των πολιτών διατυπώθηκαν σε γενικές γραμμές οι τάσεις για μια σύγχρονη και δημοκρατική εκπαίδευση. Στο Εθνικό Πλαίσιο Σπουδών θα πρέπει να αποτυπωθούν με τη μεγίστη λιτότητα, σαφήνεια και βερμπαλισμούς που επιχωριάζουν στο λόγο των εκπαιδευτικών σχεδιασμών.

Εφαρμογή, εφαρμογή, εφαρμογή!

Συνοπτικά: η αλλαγή του χαρακτήρα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το τρίπτυχο των μεταρρυθμίσεων με το διετές λύκειο, η αλλαγή της εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και η κινητικότητα στο Πανεπιστήμιο, η αλλαγή του οικονομικού μοντέλου της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης προς την ενίσχυση της αυτονομίας και της ευθύνης, μαζί με την αναβαθμισμένη εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, η εισαγωγή της οπτικοακουστικής εκπαίδευσης και η γενίκευση της ψηφιακής στροφής στην εκπαίδευση θα αλλάξουν το τοπίο. Η εκπαίδευση θα μπει η ίδια σε μια τροχιά αλλαγών που θα της επιτρέψει όχι μόνο να συμβαδίσει με τις σύγχρονες εξελίξεις, αλλά να γίνει προωθητική δύναμη για αυτές.

Απουσιάζουν βέβαια κρίσιμοι τομείς που χρειάζονται ακόμη διερεύνηση: Η επαγγελματική και τεχνική εκπαίδευση, οι ανθρωπιστικές σπουδές και το περιεχόμενο των μαθημάτων, ο χώρος και η αισθητική του σχολείου, και τόσες άλλες. Επικεντρωθήκαμε σε όσα θεωρήσαμε κρίσιμες τομές.

Γιατί συχνά στην εκπαίδευση οι καλές προθέσεις εξαντλούνται σε θαυμάσια λόγια και σε ευχετικές προτάσεις. Άλλωστε οι μεγάλες ιδέες στην εκπαίδευση ποτέ δεν έλειψαν και ένας κάποιος βερμπαλισμός, ομολογουμένως, δεν λείπει από τα κείμενα για την εκπαίδευση. Εκείνο που χρειάζεται όμως, για να μην αποτελέσει ο Διάλογος αυτός άλλο ένα κεφάλαιο στο βιβλίο των χαμένων ευκαιριών και των μεταρρυθμίσεων που δεν έγιναν στην εκπαίδευση, είναι εκτός από την **αποφασιστικότητα** της πολιτικής ηγεσίας, η **διαρκής επαγρύπνηση** απέναντι στον κίνδυνο να απονευρωθούν και να αποδυναμωθούν οι μεταρρυθμίσεις κατά την εφαρμογή τους. Αυτό συνέβη και στο πρόσφατο παρελθόν. Ενώ έχει δημιουργηθεί ένας ορίζοντας καλών ιδεών, ακόμη και καλών πρακτικών, εκείνο που πάσχει είναι η **εφαρμογή**. Ενδεχομένως οι μηχανισμοί και οι διαδικασίες εφαρμογής των καλών ιδεών και των μεταρρυθμίσεων θα έπρεπε να αποτελέσουν ένα ξεχωριστό κεφάλαιο του Διαλόγου.

Ευχαριστώντας την πολιτική ηγεσία του Υπουργείου, και προσωπικά τον Υπουργό και φίλο Νίκο Φίλη για την τιμή και την εμπιστοσύνη να μου αναθέσει την προεδρεία του Διαλόγου, επιθυμώ να ευχαριστήσω όσες και όσους, από το υστέρημα του πολύτιμου χρόνου τους, συνεισέφεραν και βοήθησαν παντοιοτρόπως στον Διάλογο. Αυτή τη στιγμή ένα μπορώ να πω: εργάστηκα με όλες μου τις δυνάμεις και έπραξα κατά συνείδηση.

Αθήνα 26 Μαΐου 2016

Αντώνης Λιάκος

2. ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Συνολική Οπτική

Τέσσερις κεντρικές επιλογές:

1. Στήριξη του εκπαιδευτικού - εκπαίδευση και επιμόρφωσή του, εξασφάλιση κινήτρων, μεταβολή νοοτροπίας
2. Στήριξη και μεταβολή των λειτουργιών του σχολείου - αντιμετώπιση των διοικητικών του προβλημάτων, εξασφάλιση της δημοκρατικής του φυσιογνωμίας
3. Αποσαφήνιση των ζητούμενων από κάθε βαθμίδα - διαμόρφωση δημοκρατικών αυτόνομων πολιτών ικανών στην ευτυχία, καλλιέργεια μιας κουλτούρας δημιουργικής συμμετοχής σε κοινότητες λόγου
4. Μεταρρύθμιση και ενίσχυση της συνάρθρωσης σχολείου και κοινωνίας.

Ζητήματα Λειτουργικής Φύσης

1.
  - Εξασφάλιση των συνεδριάσεων του Συλλόγου των διδασκόντων για την ενίσχυση των δημοκρατικών διαδικασιών του σχολείου.
  - Εξασφάλιση εντός του ωραρίου εργασίας των εκπαιδευτικών των ωρών για διοικητικό έργο, συνεδρίαση του Συλλόγου, συνάντηση με Συμβούλους και εξασφάλιση της συναίνεσης ως προς αυτό.
  - Συγκεκριμενοποίηση των καθηκόντων των εκπαιδευτικών και του τρόπου άσκησης και ελέγχου τους.
  - Μείωση των γραφειοκρατικών διαδικασιών σε σχέση με τις δράσεις του σχολείου.
  - Ενίσχυση των διοικητικών-γραμματειακών υποδομών των σχολείων.
  - Αποσαφήνιση του ρόλου των συμβούλων.
  - Ενίσχυση του εκπαιδευτικού ως προς την συμπερίληψη μαθητών με αναπηρία και ειδικές παιδαγωγικές ανάγκες.
2.
  - Εξίσωση των ευθυνών και υποχρεώσεων των διευθυντών α και β βαθμίδας.
  - Αποσαφήνιση και οροθέτηση των αρμοδιοτήτων των μονομελών και πολυμελών οργάνων.
  - Υποστήριξη των πρωτοβουλιών ανάληψης προγραμμάτων και αντίστοιχη αναγνώριση της προσφοράς εργασίας των εκπαιδευτικών, καθώς και αναγνώριση της διοικητικής εργασίας των εκπαιδευτικών.

3.

- Κατάργηση των παρελάσεων των μαθητών, του υποχρεωτικού εκκλησιασμού και της υποχρεωτικής προσευχής.
- Κατοχύρωση της περιγραφικής αξιολόγησης των μαθητών σε όλη την υποχρεωτική εκπαίδευση, σε σύνδεση με τους μαθησιακούς στόχους των Αναλυτικών Προγραμμάτων.

Ζητήματα Σχολικής Μονάδας

- Καθιέρωση ενιαίου τύπου Ολοήμερου Δημοτικού με παράλληλη προσαρμογή στις τοπικές συνθήκες (ευελιξία).
- Δικτύωση του σχολείου με άλλα σχολεία και την τοπική κοινότητα και σε επίπεδο προγράμματος (προγράμματα με κοινωνικό ή τοπικό ενδιαφέρον).
- Ενίσχυση του θεσμού και των διαδικασιών της μαθητικής εκπροσώπησης.
- Θεσμοθέτηση εφημερίδας του σχολείου ή του δικτύου των σχολείων και αντίστοιχα ηλεκτρονικής σελίδας.
- Καθιέρωση της ετήσιας θεατρικής παράστασης (άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινότητα).
- Διερεύνηση των δυνατοτήτων χρήσης της δομής και των χώρων του σχολείου σε συνεργασία με την τοπική κοινότητα κατά τις απογευματινές ώρες.
- Ευρωπαϊκή δικτύωση της σχολικής μονάδας (αδελφοποίηση με σχολεία στο εξωτερικό, ανταλλαγές επισκέψεων).
- «Βάπτιση» του σχολείου για λόγους συμβολικούς και για την εξασφάλιση ταυτότητας.
- Ενοποίηση της οργανωτικής δομής της (τόρα δεκάχρονης) υποχρεωτικής εκπαίδευσης (σε ολοήμερη βάση).
- Ενίσχυση της αυτονομίας και των πρωτοβουλιών του εκπαιδευτικού.
- Άμεση συνεργασία φορέων (σχολείο-σύμβουλοι-κοινότητα-δήμοι).

Ζητήματα Γνωστικής Φύσης

- Άμεσος περιορισμός της ύλης κατά τουλάχιστον 20%-30% (μείωση της έκτασης, αύξηση του βάθους).
- Αντικατάσταση ωρών μαθήματος με ώρες για προγράμματα και σχολικές δραστηριότητες.
- Ανανέωση προγράμματος και κυρίως βιβλίων με προτεραιότητα σε όσα έχουν ήδη κριθεί ως απαράδεκτα.
- Μεταβολή δια των υλικών και προγραμμάτων της μαθητικής στάσης απέναντι στη γνώση.

- Κατάργηση των επαναληπτικών εξετάσεων (και του μήνα εξετάσεων) στο Γυμνάσιο – αντικατάστασή τους με εργασίες (και εξετάσεις κατά τη διάρκεια του έτους).
- Θεσμοθέτηση των ομαδικών εργασιών ως τρόπου εξέτασης.
- Ενοποίηση των κατευθύνσεων των μαθημάτων (ενδεικτικά: σε 3 ή 4, όπως [α] Γλώσσες και Πολιτισμός, [β] Μαθηματικά, [γ] Τέχνες, [δ] Εισαγωγή στην κουλτούρα των Φυσικών και [ε] των Κοινωνικών Επιστημών).
- Αντίστοιχη ενοποίηση των ειδικοτήτων που διδάσκουν τα μαθήματα.
- Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ως προς τη χρήση ψηφιακού υλικού, την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού και εκπαιδευτικών προγραμμάτων, την αξιοποίηση της εικόνας και του ήχου στα μαθήματα, τη συμμετοχή μαθητών με αναπηρία στην τάξη, τη συμμετοχή παιδιών διαφορετικής εθνοτικής προέλευσης και διαφορετικού πολιτισμού.
- Εξασφάλιση της ενισχυτικής διδασκαλίας.
- Καθιέρωση ολοκληρωμένου προγράμματος Ευέλικτης Εβδομάδας.
- Θεσμοθέτηση και αξιοποίηση εναλλακτικών τρόπων συνεργασίας των μαθητών (αμοιβαία διόρθωση, συνεργασία διαφορετικών τάξεων από διαφορετικά σχολεία, ανάληψη ευθυνών και πρωτοβουλιών από τους μαθητές).
- Διεύρυνση του ποσοστού της ύλης που διαμορφώνεται από τους εκπαιδευτικούς τόσο στο Δημοτικό όσο και στο Γυμνάσιο.
- Άρση της λογικής της επανάληψης σε κύκλους των σχολικών αντικειμένων (π.χ. στο μάθημα της Ιστορίας) με έμφαση στο χρονικό και τοπικό παρόν.
- Εξασφάλιση της εσωτερικής συνοχής της ύλης που διδάσκεται σε διαφορετικά αντικείμενα (π.χ. Λογοτεχνία-Ιστορία-Γεωγραφία).
- Δημιουργία ωρολόγιων ενοτήτων σε βάρος της πολυδιάσπασης των ωρών.

3. ΤΟ ΤΡΙΠΤΥΧΟ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗΣ:

- 1. Η ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΑΠΟ ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**
- 2. ΤΟ ΝΕΟ ΛΥΚΕΙΟ**
- 3. Η ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**

1. Η ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Σκεπτικό

Η πρόσβαση από τη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Τριτοβάθμια, αποτελεί μια διαδικασία μετάβασης από την εγκύκλια εκπαίδευση στην επιστημονική εξειδίκευση. Στο βαθμό όμως που τα τρία τέταρτα περίπου των συνηλίκιων κάθε χρονιάς μπαίνουν στη διαδικασία αυτή, τότε μετατρέπεται σε μια τελετουργία ενηλικίωσης και μετάβασης από την ανήλικη στην ενήλικη ζωή, αντικαθιστώντας άλλες παρόμοιες τελετουργίες μετάβασης (rite de passage) που αποτελούν ένα από τα πιο σταθερά διαχρονικά χαρακτηριστικά διαφορετικών κοινωνιών. Η παρατήρηση αυτή μας επιτρέπει να διαγνώσουμε το μέγεθος του προβλήματος, το οποίο αφορά την ελληνική κοινωνία συνολικά και μακροχρονίως.

Έως το 1964, όταν η μαζική εκπαίδευση δεν είχε ακόμη αναπτυχθεί, οι υποψήφιοι φοιτητές, μικρό ποσοστό των συνηλίκιων κάθε χρονιάς, έδιναν εξετάσεις χωριστά στο καθένα από τα λίγα πανεπιστημιακά τμήματα των δύο μόνο πανεπιστημίων της επικράτειας. Η καθιέρωση πανελλαδικών εξετάσεων για τα ΑΕΙ, βοήθησε στη μετάβαση προς τη μαζική εκπαίδευση. Η κεντρικότητα και η λειτουργικότητα του θεσμού των εξετάσεων επέτρεψαν την μακροβιότητά του, πάνω από πέντε δεκαετίες, και του χάρισαν την υπόληψη ενός από τους πλέον αδιάβλητους θεσμούς της ελληνικής κοινωνίας. Ωστόσο το κόστος ήταν και είναι βαρύτατο, πλήττει οικονομικά και ψυχολογικά την ελληνική οικογένεια, τους ίδιους τους νέους και την εκπαίδευσή τους, πριν και μετά από τις εξετάσεις, παραμορφώνει το εκπαιδευτικό σύστημα. Το κόστος των φροντιστηρίων ανέρχεται σε 1 δισ. € ετησίως ακόμα και σε περίοδο βαθιάς κρίσης (1.058 εκ.€ το 2010, 1.056 εκ.€ το 2011, 1.036 εκ.€ το 2012 και 994 εκ.€ το 2013) και συνολικά επιβαρύνει κάθε οικογένεια κατ' ελάχιστο με το ποσό 3.500 ευρώ. Κάθε χρόνο, εξαιτίας των εξετάσεων χάνονται τουλάχιστον δυο μήνες από την δευτεροβάθμια εκπαίδευση, δηλαδή αφαιρείται ένας ολόκληρος χρόνος διδασκαλίας σε κάθε παιδί. Εκείνη όμως η βαθμίδα που θυσιάζεται κυριολεκτικά στον Μολώχ των εξετάσεων είναι το Λύκειο. Μια από τις πιο σημαντικές βαθμίδες της εκπαίδευσης, καταστρέφεται εντελώς. Η γνώση φροντιστηριοποιείται, δηλαδή αποχυμώνεται και

αποτυπώνεται απλώς ως οι μη-λάθος- απαντήσεις στις εξετάσεις, γίνεται συνώνυμη της αποστήθισης. Αυτή η παραμόρφωση γίνεται ένα είδος *habitus* που συνοδεύει έκτοτε τους νέους στο πανεπιστήμιο. Εξάλλου, η πίεση των εξετάσεων μεταφέρεται στο γυμνάσιο, όπου «κλείνουν οι λογαριασμοί της μάθησης» – λ.χ. εκμάθηση γλώσσας, μουσική ή άλλες δραστηριότητες, για να προπονηθούν τα παιδιά για τις εξετάσεις. Ακόμη και το δημοτικό δεν ξεφεύγει από αυτό το φαινόμενο της εξετασιομανίας και της μέτρησης της επίδοσης σε μια ενιαία και ομοιόμορφη κλίμακα, πρακτική που ισοπεδώνει τις διαφορετικές μορφές ευφυΐας και επίδοσης. Η πραγματικότητα των εξετάσεων όπως διαμορφώθηκαν εδώ και πενήντα και πλέον χρόνια έχει διαμορφώσει προσωπικότητες και συμπεριφορές.

Βρισκόμαστε στην ιστορικά παράδοση θέση να θεωρούμε επιτυχές ένα σύστημα το οποίο έχει αποδειχτεί πολλαπλώς καταστροφικό. Πώς διαφορετικά θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ένα σύστημα στο οποίο οι οκτώ στους δέκα φοιτητές δεν σπουδάζουν αυτό που θέλουν και έχουν κοπιάσει; Και πώς μπορεί να λειτουργήσει η πανεπιστημιακή εκπαίδευση όταν στην μεγάλη πλειοψηφία των τμημάτων της, λιγότεροι από ένας στους δέκα, έχει επιλέξει το τμήμα που παρακολουθεί; Φαινόμενα όπως οι χαμηλές αποδόσεις, η αδιαφορία ως προς το περιεχόμενο των σπουδών ή η τυπική διεκπεραίωσή τους, η καθυστέρηση στην ολοκλήρωση των σπουδών καθώς και η εγκατάλειψή τους - που διογκώνει το πρόβλημα των «αιωνίων φοιτητών», για όλα αυτά στο μέγιστο βαθμό, ευθύνεται το γεγονός ότι οι φοιτητές δεν σπουδάζουν αυτό που τους ταιριάζει και οι ίδιοι επιθυμούν να σπουδάσουν, αλλά αυτό το οποίο τους επιτάσσει ένα ανώνυμο σύστημα, μια γραφειοκρατία χωρίς πρόσωπο. Το σύστημα λειτουργεί επαρκώς μόνο για το ένα τέταρτο περίπου των υποψηφίων που μπορεί να πραγματοποιήσει τις πρώτες του επιλογές. Το κόστος λειτουργίας του όμως είναι δυσανάλογα μεγάλο και βαραίνει συνολικά και στη σταδιοδρομία των νέων, και στην εκπαίδευση και στην κοινωνία. Δημιουργείται κάθε χρόνο ένα ντόμινο με τη μορφή χιονοστιβάδας. Αυτή η χιονοστιβάδα η οποία δημιουργείται από τους αποτυχόντες των τμημάτων υψηλής βαθμολογίας, κατρακυλά στα τμήματα χαμηλότερης βαθμολογίας, διώχνοντας από εκεί όσους τα είχαν προτιμήσει. Η χιονοστιβάδα διογκώνεται με νέους αποτυχόντες και κατρακυλώντας προς τα τμήματα χαμηλής βαθμολογίας διώχνει όσους επιθυμούν να σπουδάσουν σε αυτά, τοποθετώντας τυχαίως άλλους που αδιαφορούν πλήρως για αυτά.

Παράδειγμα:

Α. Σχολές υψηλής ζήτησης: Στο ΕΜΠ, Τμήμα μεταλλειολόγων: Το τμήμα πρόσφερε 63 θέσεις. Ως πρώτη επιλογή το είχαν επιλέξει 19 υποψήφιοι, ως δεύτερη 30, και ως τρίτη 31 (σύνολο 80 υποψήφιοι). Συνολικά όμως το τμήμα συγκέντρωνε 1362 προτιμήσεις από το μηχανογραφικό. Από αυτούς που τελικά φοίτησαν στο τμήμα, στις τρεις πρώτες προτιμήσεις τους το είχαν θέσει μόλις οι 18, και υπόλοιποι 45 επιτυχόντες προήλθαν από τη χιονοστιβάδα του μηχανογραφικού (22 εκ των οποίων είχαν δηλώσει το τμήμα από 7^η και πέρα επιλογή).

Β. Σχολές χαμηλής ζήτησης: Στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας: Το τμήμα πρόσφερε 144 θέσεις. Ως πρώτη επιλογή το είχαν επιλέξει 20 υποψήφιοι, ως δεύτερη 56, και ως τρίτη 54 (σύνολο 130 υποψήφιοι). Συνολικά όμως το τμήμα συγκέντρωνε 4.470 προτιμήσεις από το μηχανογραφικό. Από αυτούς που τελικά φοίτησαν στο τμήμα, στις τρεις πρώτες προτιμήσεις τους το είχαν θέσει μόνο 11 φοιτητές, και από τη

χιονοστιβάδα του μηχανογραφικού προήλθαν οι υπόλοιποι 133 επιτυχόντες. (120 εκ των οποίων είχαν δηλώσει το τμήμα από 7^η και πέρα επιλογή). Δηλαδή δεν σπούδασαν εκεί 130 από όσους το είχαν δηλώσει στις τρεις πρώτες τους επιλογές, και τελικά εισήχθησαν 120 που είχαν συμπεριλάβει το τμήμα μόνο για να συμπληρώσουν το μηχανογραφικό.

(Αναλυτικότερα βλ. παράρτημα αρ. χ, και χχ.)

Το παρόν σύστημα, συναθροίζει δηλαδή το μέγιστο αριθμό των φοιτητών (περίπου τα τρία τέταρτα) στην κατηγορία των αποτυχημένων, οι οποίοι στέλνονται να σπουδάσουν εκεί που δεν θέλουν, εκτοπίζοντας άλλους που θέλουν, συνωθώντας τους εκτοπισμένους στη στρατιά των αποτυχημένων η οποία διατρέχει το σύστημα εξετάσεων. Οι κοινωνικές και ψυχολογικές συνέπειες για τα παιδιά και τις οικογένειές τους είναι βαρύτερες. Δημιουργεί στους νέους αισθήματα ήττας, ταπείνωσης, και πικρίας. Απογοητευμένους και θυμωμένους νέους. Αυτές οι συνέπειες των εξετάσεων δεν ήταν άγνωστες σε προηγούμενες ηγεσίες του Υπουργείου Παιδείας. Οι προηγούμενοι Διάλογοι εισηγήθηκαν αλλαγές, οι οποίες όμως είχαν ως συνέπεια το σύστημα να αποκτή μια όλο και πιο σύνθετη τεχνολογία, αλλά και μια όλο και μεγαλύτερη απόκλιση από τις επιθυμίες των παιδιών να σπουδάσουν αυτό που θέλουν .

Υπάρχει λύση; Ναι υπάρχει. Ποια; Το σύστημα εξετάσεων να επιστρέψει στις βασικές αρχές που υπαγορεύουν ότι κάθε νέος και νέα, εφόσον έχουν ολοκληρώσει το Λύκειο, έχουν το δικαίωμα να πραγματοποιήσει τις σπουδές που επιθυμούν. Επομένως μας ενδιαφέρει τι θέλουν να σπουδάσουν τα παιδιά, και δίνουμε πρωταρχική αξία σ' αυτό, θεωρώντας ότι αν αγαπήσουν τις σπουδές και το τμήμα τους, και η απόδοσή τους θα βελτιωθεί, και πιο γρήγορα θα τις περατώσουν. Η αρχή δηλαδή του συστήματος είναι απλή και δημοκρατική. Έχει το δικαίωμα κανείς να σπουδάσει αυτό που θέλει να σπουδάσει, αρκεί να έχει ολοκληρώσει επιτυχώς τις σπουδές του και να πληροί τις προϋποθέσεις των σπουδών ορισμένου τύπου (π.χ. ξένες γλώσσες για τα ξενόγλωσσα τμήματα, σχέδιο για τις αρχιτεκτονικές, κ.ο.κ.) .

Αλλά για να γίνουν αποδεκτές οι επιθυμίες των υποψηφίων φοιτητών πρέπει να γίνουν διακριτές και υπεύθυνες. Αυτό δεν μπορεί να γίνει σήμερα με τις δυνατότητες να προσθέσει κανείς, διαδοχικά, έως και 70 τμήματα στις επιλογές του, και τμήματα πάρα πολύ διαφορετικά, το ένα από το άλλο. Ο πολλαπλασιασμός των δυνατοτήτων επιλογών δεν κάνει τους υποψηφίους περισσότερο ελεύθερους, γιατί αντιμετωπίζει τις σπουδές εντελώς αδιαφοροποίητα και γραφειοκρατικά.

Η **πρόταση** που ακολουθεί βασίζεται στην αρχή του σεβασμού της βούλησης των παιδιών να σπουδάσουν αυτό που θέλουν. Η διευθέτηση αυτή βασίζεται σε μια αρχή ανταποδοτικότητας η οποία αποσκοπεί να εξασφαλίσει όσο το δυνατό περισσότερο τη δικαιοσύνη ανάμεσα στη βούληση του ενός και στη βούληση των πολλών. Αυτό σημαίνει ότι όσο λιγότερες είναι οι επιλογές , τόσο ισχυρότερη θεωρείται ότι είναι η βούληση των υποψηφίων. Αυτό έχει ως συνέπεια, με τη σειρά του, ότι ο συντελεστής προτεραιότητας για την πρόσβαση σε ένα τμήμα, εξαρτάται από τον αριθμό των επιλογών. Όσο λιγότερες είναι οι επιλογές, τόσο ισχυρότερος ο συντελεστής επιλογής. Επομένως ανάμεσα σε δυο υποψηφίους που έχουν ένα τμήμα ως πρώτη επιλογή, ο

συντελεστής της πρώτης επιλογής εκείνου που δηλώνει λιγότερες επιλογές (εμφανίζεται επομένως με μεγαλύτερη βεβαιότητα για αυτές) είναι μεγαλύτερος από εκείνου που δηλώνει περισσότερες επιλογές και επομένως μικρότερη βεβαιότητα. Ακόμη και ο συντελεστής της δεύτερης επιλογής είναι ισχυρότερος για εκείνον που περιορίζει τις επιλογές του σε λίγα συγκεκριμένα τμήματα, από ότι ο συντελεστής πρώτης επιλογής κάποιου άλλου που προτείνει πλήθος επιλογών. Πρόκειται για την επιβράβευση της ευθύνης και της ωριμότητας του φοιτητή. Υπάρχουν άλλωστε δικλείδες, εντός πανεπιστημίου, αν κάποιος θελήσει να αλλάξει κατεύθυνση σπουδών (βλ. παρακάτω Τρίτη Πτυχή) Με τον τρόπο αυτό πριμοδοτείται επίσης και η δυνατότητα να σπουδάσει κανείς κοντά στον τόπο κατοικίας του.

Πλεονεκτήματα: Οι φοιτητές σπουδάζουν με πολύ πιο ενισχυμένες δυνατότητες, από ότι στο παρελθόν, αυτό που τους ταιριάζει και αυτό που θέλουν. Αποφεύγεται επίσης να σχηματιστεί ή αμβλύνεται το *domino effect* ενός ρεύματος αποτυχημένων φοιτητών που γεμίζουν τις κενές θέσεις των τμημάτων. Οι φοιτητές επίσης επιλέγουν τον τόπο που θέλουν να σπουδάσουν και αποφεύγεται/περιορίζεται το φαινόμενο των μεταγραφών. Στο γράφημα που ακολουθεί, δίδεται ένα παράδειγμα του συντελεστή βαρύτητας προτίμησης: Αν ένας φοιτητής επιλέξει μόνο ένα τμήμα για εισαγωγή, επιβραβεύεται με το μέγιστο συντελεστή βαρύτητας (100%) για την επιλογή του και αποκτά ισχυρό προβάδισμα έναντι όλων των άλλων. Αν επιλέξει δύο τμήματα τότε οι συντελεστές διαφοροποιούνται σε 65% για την πρώτη επιλογή του και 35% για τη δεύτερη, αν επιλέξει τρία τμήματα τότε επιμερίζεται σε 55% για την πρώτη επιλογή, 30% για τη δεύτερη και 15% για την τρίτη. Ο συντελεστής βαρύτητας συνεχίζει να δίνει φθίνουσες τιμές ακόμη και για τον φοιτητή που θέλει να περιλάβει 10 επιλογές τμημάτων, μετά τις οποίες γίνεται μηδενικός.

Μελέτη για την εφαρμογή τελεστή βαρύτητας ανά επιλογή και πλήθος επιλογών του υποψηφίου

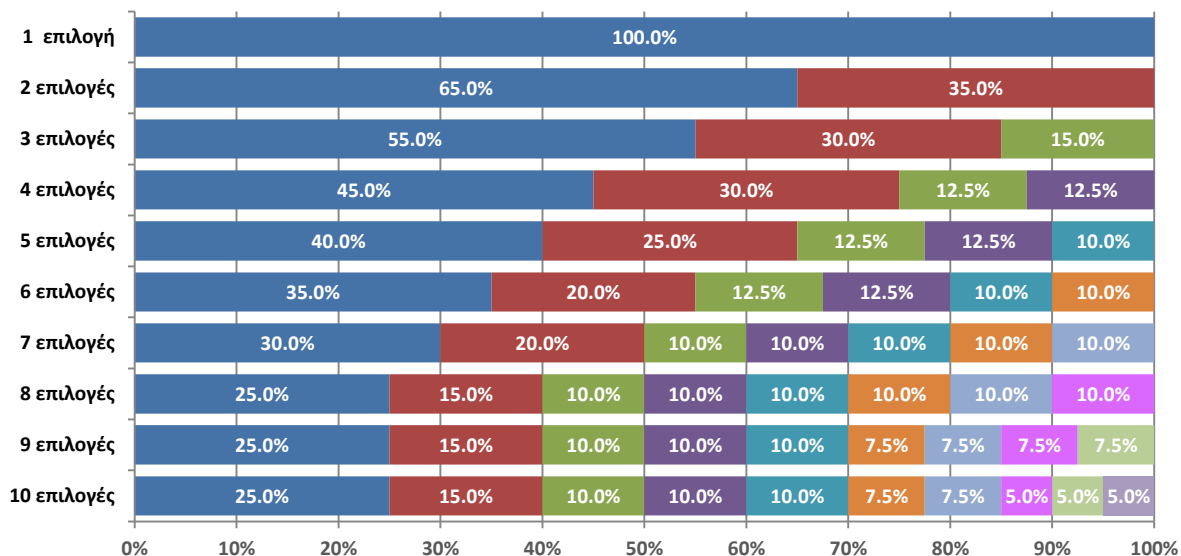
Ο συντελεστής βαρύτητας των επιλογών του υποψηφίου για την εισαγωγή του σε τμήμα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ουσιαστικά **επιβραβεύει** με διαφοροποιημένο ποσοστό τη σειρά επιλογής (1^η, 2^η 3^η έως και 10^η επιλογή) και το πλήθος των 10 πρώτων επιλογών των υποψηφίων. Μετά την 10^η επιλογή οι επιλογές δεν επιβραβεύονται (μηδενική τιμή του τελεστή). Για να λειτουργεί και ως συντελεστής κατάταξης των υποψηφίων για εισαγωγή ο τελεστής μπορεί να εφαρμοστεί (ως ποσοστό) επί συνόλου π.χ. **1000 μορίων**¹ διαφοροποιημένος ανά σειρά επιλογής και πλήθους επιλογών. Το σύνολο των μορίων που προκύπτουν ανά σειρά και σύνολο επιλογών **αθροίζεται** στο γενικό βαθμό πρόσβασης που επίσης αποδίδεται με τη μορφή μορίων, ή του βαθμού πρόσβασης στο εξεταζόμενο στο ειδικό μάθημα, ή του βαθμού πρόσβασης στα εξεταζόμενα μαθήματα (πλην των ειδικών μαθημάτων), ή και άλλου συνδυασμού τους.

ως ποσοστό

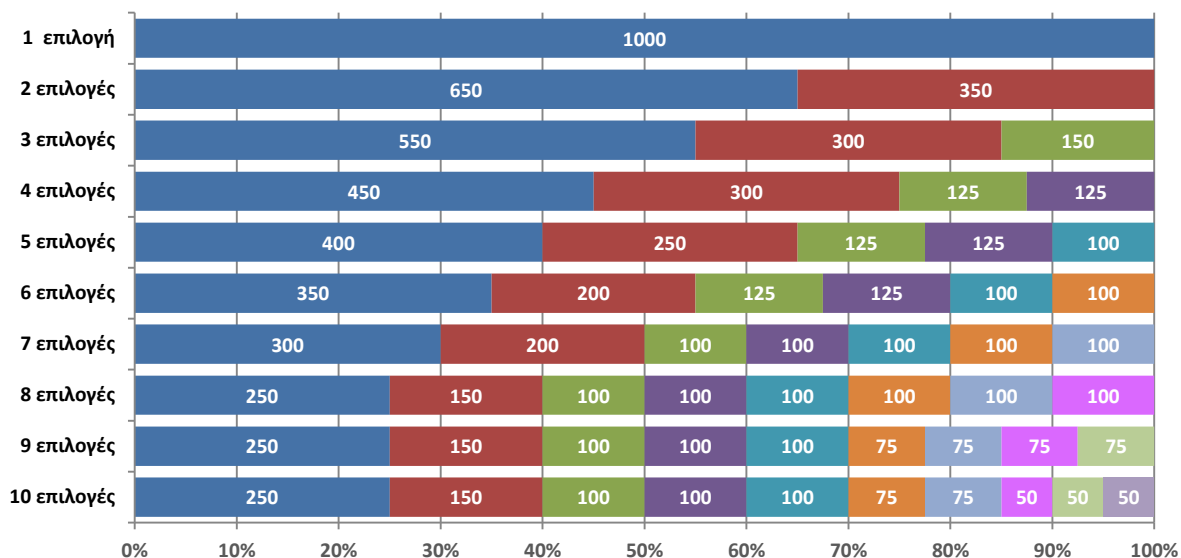
---

¹ τιμή σε μόρια που αποτελεί την ελάχιστη τιμή του εύρους μεταξύ γενικού βαθμού πρόσβασης του πρώτου από τον τελευταίο επιτυχόντα σε 436 από τα 446 τμήματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης το 2011

ή σε μόρια

Η εφαρμογή του συγκεκριμένου συντελεστή κατάταξης των υποψηφίων για εισαγωγή επί του γενικού βαθμού πρόσβασης, ή άλλων κριτηρίων επίδοσης, εξασφαλίζει στα πανεπιστήμια φοιτητές με γενική αλλά και ειδική επάρκεια .

Η πρόταση αυτή ανατρέπει το κυριότερο ελάττωμα που εμφανίζει το ελληνικό εξεταστικό σύστημα, επιτρέπει την όσο το δυνατό μεγαλύτερη σύμπτωση ανάμεσα στο τι θέλει να σπουδάσει κανείς και στο τι τελικά σπουδάζει. Μειώνει τη σημασία του βαθμού, και επομένως το χρόνο και την ένταση προετοιμασίας για τα μαθήματα. Επιτρέπει τέλος την ομαλότερη κατανομή των σπουδαστών στα τμήματα των ΤΕΙ και των Πανεπιστημίων.

Πρόβλημα πρώτο: Πώς θα μπορούσε να εξασφαλιστεί η αντικειμενικότητα στη βαθμολόγηση;

Απάντηση: μέσω του αναμορφωμένου λυκείου (Βλ. παρακάτω). Η πιστοποίηση του γενικού βαθμού πρόσβασης του αναμορφωμένου λυκείου σε συνδυασμό την ως τότε

τετραετή εφαρμογή του συντελεστή βαρύτητας πιθανό να περιορίσει την ανάγκη εισαγωγικών μόνο στα τμήματα υψηλής ζήτησης.

Πρόβλημα δεύτερο: Θα ισχύσουν μεταβατικές διατάξεις, ποιες είναι και ποιο το εύρος τους; **Η υιοθέτηση του συντελεστή μπορεί να γίνει από τις επόμενες εισαγωγικές εξετάσεις.**

Πότε θα ολοκληρωθεί το νέο σύστημα μετάβασης; Αφενός με τη δημιουργία του Νέου Λυκείου και αφετέρου με το να επιτρέψει το πανεπιστήμιο, στους φοιτητές να έχουν τη δυνατότητα να αλλάζουν, υπό όρους, κατεύθυνση σπουδών, να αποκτούν πτυχίο από συνδυασμούς επιστημών, και να αποκτούν πρωτεύουσα και δευτερεύουσα ειδικότητα.

Με την αλλαγή των εξετάσεων και μεταρρύθμιση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (4 γυμνάσιο και 2 λύκειο) και την καθιέρωση της κινητικότητας στο Πανεπιστήμιο, μεταμορφώνεται εντελώς το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

2: ΤΟ ΝΕΟ ΛΥΚΕΙΟ

1. Σκεπτικό: Γιατί ένα νέο Λύκειο;

- Το Λύκειο σήμερα δε λειτουργεί. Από την Α' Λυκείου (αν όχι από το Γυμνάσιο), κυριαρχεί η θεωρία της “χρήσιμης γνώσης” (συγκεκριμένα, μαθαίνω μόνο ό,τι θα χρειαστώ για τις πανελλαδικές) ενώ στη Β και τη Γ Λυκείου, περισσότερο από το μισό πρόγραμμα, το οποίο αναφέρεται στα μαθήματα γενικής Παιδείας, στην ουσία δεν υλοποιείται. Υπάρχουν μάλιστα αρκετά μικρά ιδιωτικά σχολεία τα οποία δεν αναθέτουν καν τα μαθήματα Γενικής Παιδείας, στέλνοντας διαφορετικό πρόγραμμα προς έγκριση στη διεύθυνση δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από αυτό που υλοποιούν στην πράξη.

- Οι μαθητές θεωρούν ότι έχουν “υποχρέωση” να πραγματοποιήσουν τουλάχιστον όλες τις απουσίες που “δικαιούνται” και μάλιστα, με την ανοχή των καθηγητών τους. Η επαναλαμβανόμενη δικαιολογία είναι ότι ούτως ή άλλως δεν γίνεται “τίποτα μέσα στο σχολείο”. Ειδικά στην τρίτη Λυκείου, είναι ζήτημα αν γίνεται μάθημα στο 1/20 των ωρών γενικής παιδείας, ενώ από το Φεβρουάριο και έπειτα, σύνηθες είναι σε κάθε τάξη να υπάρχουν 2-5 μαθητές.

- Η κεντρική ιδέα του προτεινόμενου συστήματος είναι ένα νέο και ισχυρό Λύκειο, αξιόπιστο απολυτήριο, αποσύνδεση από τις εισαγωγικές εξετάσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Για να αποκτήσει ο μαθητής εθνικό απολυτήριο θα πρέπει να ανταποκριθεί θετικά σε όλα τα μαθήματα που έχει παρακολουθήσει κατά τις δύο τελευταίες τάξεις, με δυνατότητες επιλογών και με ιδιαίτερη βαρύτητα στην ερευνητική εργασία. Στην δημιουργία του αναλυτικού προγράμματος οι καθηγητές θα

έχουν ενεργό ρόλο. Μπορεί οι άξονες του Προγράμματος Σπουδών να είναι καθορισμένοι από το Υπουργείο, αλλά η υλοποίηση του παιδαγωγικού προγράμματος θα σχεδιάζεται από τους εκπαιδευτικούς.

2. Πρόταση για ένα διαφορετικό Λύκειο

Η πρόταση που ακολουθεί αναφέρεται στην αναδιοργάνωση της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε 4 χρόνια Γυμνάσιο και 2 χρόνια Λύκειο, και ιδιαίτερα στην αναμόρφωση του Προγράμματος Σπουδών του Λυκείου. Η πρόταση βέβαια απαιτεί τη διοικητική ανασυγκρότηση των σχολικών μονάδων, προς την κατεύθυνση της δημιουργίας τετραταξίων Γυμνασίων (κατά 25% μεγαλύτερα), και τη δημιουργία λιγότερων αλλά πολυπληθέστερων Λυκείων, μερικά από τα οποία θα προέλθουν από συγχωνεύσεις. Το Πρόγραμμα του Λυκείου είναι σκόπιμο να περιλαμβάνει και μαθήματα επιλογής.

Το Νέο Λύκειο προτείνεται να είναι

- Σύγχρονο: να εμπλουτίζει την ύλη διαρκώς με βάση τα ενδιαφέροντα των μαθητών, τα θέματα και τα αντικείμενα θα παραπέμπουν στο σύγχρονο κόσμο, η διδακτική και μαθησιακή διαδικασία θα προσιδιάζει στον τρόπο που λειτουργούν και σκέφτονται τα σημερινά παιδιά.
- Αυτοτελές και αυτόνομο: να είναι αυτοτελής εκπαιδευτική βαθμίδα, να καθορίζει τη διδασκόμενη ύλη με βάση τους στόχους που περιγράφει το Εθνικό Πλαίσιο Σχολικού Προγράμματος Σπουδών Ε. Η ολοκλήρωση των σπουδών πιστοποιείται με το Εθνικό Απολυτήριο, το οποίο είναι και ο μόνος τίτλος που εκδίδει το Λύκειο.
- Αξιόπιστο: οι εξετάσεις για το Απολυτήριο να διενεργούνται ενδοσχολικά - αλλά με εγγυήσεις εγκυρότητας και αξιοπιστίας.. Θα ήταν δυνατόν να εξεταστεί ώστε σε κάθε λύκειο τα θέματα να προέρχονται από κεντρική βάση και να παράγονται με αυτόματο τρόπο και σταθμισμένη δυσκολία, όπως προβλέπεται σε πολλά από τα εκπαιδευτικά συστήματα εντός και εκτός Ευρώπης. Η επιτυχής περαίωση των σπουδών στο Λύκειο είναι μία από τις προϋποθέσεις εισόδου στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.
- Φιλικό προς τον μαθητή: να δίνει τη δυνατότητα επιλογών μαθημάτων και επιπέδου μαθήματος, να επιτρέπει τη διαμόρφωση του προγράμματος φοίτησης με βάση τους στόχους και τις κλίσεις των μαθητών/τριων και να προβλέπει την παραγωγή εργασιών σε θέματα επιλογής τους. Αναλυτικότερα, η πρόταση για το νέο γενικό λύκειο, θα μπορούσε να προβλέπει τέσσερις ομάδες μαθημάτων από τις οποίες ο κάθε μαθητής θα διαλέγει ένα μάθημα, από κάθε ομάδα, + ένα δεύτερο από την ομάδα της ειδικότητας που προτιμά, και να διαμορφώνεται έτσι το ατομικό του πρόγραμμα.
- Να υπηρετεί την κοινωνική απαίτηση για παραγωγή εγγράμματων πολιτών με κριτική σκέψη, να εστιάζεται στην σφαιρική πνευματική καλλιέργεια, στην υποκίνηση της διανοητικής περιέργειας, της φιλομάθειας και της φιλαναγνωσίας, στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και όχι στον εγκυκλοπαιδισμό και στην μηχανιστική μετάδοση

πληροφοριών και γνώσεων. Να προωθεί τον σεβασμό στη διαφορετικότητα, θα ενθαρρύνει την κοινωνική αλληλεγγύη και να επιβραβεύει την έμπρακτη εκδήλωση φροντίδας για τους άλλους, ιδιαίτερα όσους ανήκουν στις πιο ευάλωτες ομάδες.

- Απελευθερωτικό για τον εκπαιδευτικό : Η δομή του λυκείου και το περιεχόμενο του αρχικού προγράμματος να επιτρέπουν στον εκπαιδευτικό, (ο ίδιος ή σε συνεργασία με άλλους εκπαιδευτικούς) να αναρτήσει το δικό του υλικό, να χρησιμοποιήσει ελληνική και ξένη βιβλιογραφία και γενικότερα να καθοδηγήσει τους μαθητές του σε μια περισσότερο ερευνητική διαδικασία κατάκτησης της γνώσης. Παρόμοια προσέγγιση της εκπαιδευτικής πράξης είναι πάγιο αίτημα της εκπαιδευτικής κοινότητας.

3. Αναδιάρθρωση Γυμνασίου

Είναι προφανές ότι μια αλλαγή σαν και αυτή που προτείνεται με το παρόν θα επηρεάσει συνολικά τη διάρθρωση του γυμνασίου. Στο τετραετές γυμνάσιο θα γίνει δυνατό να απλωθεί η εγκύκλια εκπαίδευση, η εισαγωγή στην επιστημονική σκέψη και στις ανθρωπιστικές επιστήμες, και τα παιδιά να αποκτούν ένα γεροδεμένο σώμα των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των αξιών που πρέπει να χαρακτηρίζουν τον σύγχρονο πολίτη, ανεξαρτήτως των κατευθύνσεων που θα ακολουθήσει στην υπόλοιπη σταδιοδρομία του.

Η Δ' γυμνασίου θα αποτελεί οργανικό μέρος του καινούργιου τετρατάξιου γυμνασίου, αλλά παράλληλα θα είναι και το σημείο όπου θα οριστικοποιείται η απόφαση των μαθητών και των μαθητριών για τη συνέχεια της εκπαιδευτικής τους πορείας.

4. Η Δομή του Λυκείου

Οι μαθητές και οι μαθήτριες προτείνεται να διαμορφώνουν το πρόγραμμα το οποίο θα παρακολουθούν κατά τη διετία του Λυκείου, επιλέγοντας μαθήματα από τέσσερις ομάδες μαθημάτων. Ο σχεδιασμός του προγράμματος να γίνεται, τόσο με βάση τις κλίσεις, τα ενδιαφέροντα και τις δεξιότητες των παιδιών, όσο και συνεκτιμώντας την πορεία που επιθυμούν να ακολουθήσουν μετά το Λύκειο και τις σπουδές που θέλουν να κάνουν.

Για τη διευκόλυνση των παιδιών στη διαδικασία επιλογής μαθημάτων και γενικότερα στη διαδικασία διάρθρωσης του εκπαιδευτικού προγράμματος που θα παρακολουθήσουν, να θεσπιστεί ο «**καθηγητής σύμβουλος**», ο οποίος να παρακολουθεί την πορεία του μαθητή και να τον στηρίζει ώστε να επιτύχει τις επιδιώξεις του. Φυσικά, τα νέα αυτά καθήκοντα, όπως και ο νέος ρόλος του

εκπαιδευτικού ως καθοδηγητή στη διαδικασία της μάθησης (ως μέρος των εξωδιδασκτικών του υποχρεώσεων) απαιτεί την επιμόρφωσή τους.

Κάθε μαθητής και μαθήτρια θα μπορούσε να παρακολουθεί 6 συνολικά μαθήματα, των οποίων το πρόγραμμα να εξελίσσεται ενιαία και συνεκτικά και στις δυο τάξεις του Λυκείου (2 υποχρεωτικά και 4 επιλογές). Επίσης να συμμετέχει σε πρόγραμμα φυσικής άσκησης διάρκειας 3 ωρών εβδομαδιαίως, ενώ στις ακαδημαϊκές του υποχρεώσεις να περιλαμβάνεται η εκπόνηση εργασίας και η συμμετοχή σε δράσεις εθελοντισμού και κοινωνικής ευαισθησίας. (Λεπτομέρειες στη συνέχεια).

Το εβδομαδιαίο πρόγραμμα διδασκαλίας για τα έξι μαθήματα θα μπορούσε να έχει διάρκεια 27 ώρες στις οποίες θα προστίθενται οι 3 ώρες Φυσικής Αγωγής και 2 ώρες μελέτη στις οποίες ο μαθητής είτε να μπορεί να συνεργάζεται με τους συμμαθητές και τον καθηγητή του για την εκπόνηση της εργασίας του.

Όπως προαναφέρθηκε στο παρό κείμενο εκτός από την ολοκλήρωση των εκπαιδευτικών υποχρεώσεων στα 6 μαθήματα, οι μαθητές και οι μαθήτριες θα πρέπει επίσης να έχουν ολοκληρώσει με επιτυχία τα εξής προγράμματα:

1. Πρόγραμμα Φυσικής Αγωγής. Προτείνεται να μην βαθμολογείται η επίδοσή τους
2. Πρόγραμμα κοινωνικής εργασίας. Τέτοιες δράσεις θα είναι, για παράδειγμα, η προσφορά εργασίας σε μία δομή της τοπικής αυτοδιοίκησης, η συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα της ειδικής αγωγής, των προσφυγικών ομάδων, η βοήθεια σε κατ' οίκον προγράμματα για ηλικιωμένους, τραυματίες κλπ., σε προγράμματα περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος όπως είναι η αναδάσωση και καθαριότητας του σχολείου ή κοινών χώρων, και άλλες παρόμοιες δράσεις. Ο συντονισμός των προγραμμάτων αυτών θα γίνεται από εκπαιδευτικούς του σχολείου, οι οποίοι θα έχουν την ευθύνη της παρακολούθησης της πορείας των μαθητών, αλλά και της υποστήριξης τους όπου χρειαστεί.
3. Εκτεταμένο δοκίμιο. Στη Β Λυκείου οι μαθητές θα πρέπει να ολοκληρώσουν ένα εκτεταμένο δοκίμιο σε κάποιο θέμα της επιλογής τους, το οποίο θα το επεξεργάζονται σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς με την καθοδήγηση και βοήθεια επιμορφωμένου καθηγητή του σχολείου. Το δοκίμιο θα βαθμολογείται, συμμετέχοντας με συντελεστή βαρύτητας στον τελικό βαθμό του Εθνικού Απολυτηρίου. Θα διασφαλιστεί η αντικειμενικότητα της αξιολόγησής του.

a. Ακαδημαϊκό Πρόγραμμα-Ομάδες Μαθημάτων

Όλοι οι μαθητές και όλες οι μαθήτριες θα παρακολουθούν υποχρεωτικά το μάθημα της ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ (Ελληνικής και ξένης) και το μάθημα των ΑΓΓΛΙΚΩΝ. Το πρόγραμμα τους θα συμπληρώνεται με επιλογή τεσσάρων ακόμα μαθημάτων, τα οποία θα τα επιλέγουν από 4 ομάδες: ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ-ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ, ΦΥΣΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες θα μπορούσαν να καταρτίσουν το ατομικό τους πρόγραμμα:

A. Επιλέγοντας ένα μάθημα από κάθε μία από τις τέσσερις ομάδες (+ τα 2 Κοινά Υποχρεωτικά)

B. Επιλέγοντας ένα μάθημα από 3 από τις 4 ομάδες, συν ένα δεύτερο από την ομάδα της ειδικότητας που προτιμούν (+ τα 2 Κοινά Υποχρεωτικά).

Έτσι, ακόμα και ένας μαθητής του οποίου τα ενδιαφέροντα είναι εστιασμένα στις κλασσικές σπουδές, θα υποχρεωθεί να πάρει ένα μάθημα φυσικών επιστημών ή ένα μάθημα Μαθηματικών, τα οποία θα λογίζονται ΑΠΟΛΥΤΩΣ ΙΣΟΤΙΜΑ με τα υπόλοιπα στο Εθνικό του απολυτήριο. Αυτός είναι και ο λόγος που θα παρέχονται μαθήματα όπως είναι η μαθηματική μεθοδολογία (θα εστιάζει στη λογική, στη μαθηματική σκέψη, και στα μαθηματικά ως εργαλείο), η Πειραματική Φυσική, η Περιβαλλοντική Επιστήμη, η Θεωρία και Μέθοδος της Ιστορίας, η Ιστορία της Τέχνης τα οποία καλλιεργούν τον τρόπο σκέψης ανεξαρτήτως της ειδικότητας στην οποία θα προσανατολιστούν οι μαθητές.

Τα μαθήματα αυτά θα γίνει προσπάθεια να προσφέρονται όλα. Αυτό απαιτεί τη συγχώνευση γειτονικών λυκείων σε μεγαλύτερες μονάδες. Ειδική μέριμνα θα ληφθεί φυσικά για ορεινές ή νησιωτικές απομονωμένες περιοχές. Εκεί, προκειμένου να μην στερηθούν οι μαθητές τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν όποια επιλογή θέλουν, θα εφαρμοστούν σύγχρονες διαδικασίες τηλεεκπαίδευσης.

Όλα τα μαθήματα θα προσφέρονται σε δύο επίπεδα: το βασικό και το υψηλό. Για να πάρει κανείς Εθνικό Απολυτήριο, θα πρέπει να επιλέξει τουλάχιστον τρία από τα έξι μαθήματα σε υψηλό επίπεδο. Έχει τη δυνατότητα να πάρει και περισσότερα μαθήματα σε υψηλό επίπεδο, είτε λόγω ενδιαφέροντος είτε για να διευκολυνθεί στις σπουδές του. Η παρακολούθηση στα μαθήματα θα αντιστοιχηθεί με διεθνείς μονάδες, ώστε να διευκολύνεται η κυκλοφορία των μαθητών/μελλοντικών φοιτητών σε άλλα εκπαιδευτικά συστήματα στο εξωτερικό.

A. Κοινά Υποχρεωτικά Μαθήματα

I. Αγγλικά.

Το μάθημα δεν θα έχει καμία σχέση με τη φροντιστηριακή διδασκαλία των Αγγλικών ως ξένη γλώσσα η οποία οδηγεί αποκλειστικά σε κάποιο πτυχίο πιστοποίησης, αλλά θα εστιάζεται στην πολιτιστική διάσταση της γλώσσας: λογοτεχνία, δοκίμιο, θέατρο, εφημερίδες και περιοδικά, θέματα σχετικά με άλλα γνωστικά αντικείμενα θα συμπεριλαμβάνονται στο αναλυτικό πρόγραμμα. Μεγάλο μέρος του αναλυτικού προγράμματος θα συνδέεται με θέματα Πολιτισμού, Πολιτικών Δικαιωμάτων, Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, Περιβαλλοντικής Προστασίας κλπ

Στο βασικό επίπεδο θα παρέχεται σε ένα γλωσσικό επίπεδο B2 στη Α τάξη του νέου Λυκείου και θα καταλήγει σε ένα επίπεδο Γ1 στη Β τάξη του νέου Λυκείου. Μάλιστα

θα μπορούσε να θεσπιστεί ότι αν ο βαθμός στο Εθνικό Απολυτήριο ξεπερνάει μία τιμή (60% για παράδειγμα) ο μαθητής να παίρνει αυτομάτως πιστοποιητικό γλωσσομάθειας Γ1.

Αντίστοιχα το υψηλό επίπεδο θα αφορά μαθητές που ήδη από τη Β Λυκείου έχουν τελειώσει με το θέμα της γλωσσομάθειας των Αγγλικών, οπότε θα μελετούν σε βάθος θέματα πολιτισμού, πολιτικής ιστορίας κλπ.

II. Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία

Το μάθημα θα περιλαμβάνει σύγχρονη λογοτεχνία, ποίηση, θέατρο, δοκίμιο και παραγωγή γραπτού λόγου, ελληνική και παγκόσμια –από δόκιμες μεταφράσεις. Η θεματογραφία θα είναι σύγχρονη και συνδεδεμένη και με άλλα γνωστικά αντικείμενα όπως τα πολιτικά δικαιώματα, η ιστορία, η επιστήμη, η οικολογία κλπ. Θ παρέχεται και αυτό σε δύο επίπεδα.

B. Ομάδες Μαθημάτων Επιλογής

1η ΟΜΑΔΑ: Μαθηματικά Πληροφορική.

Η Ομάδα περιλαμβάνει τα μαθήματα: Μαθηματικά Υψηλού επιπέδου, Μαθηματικά βασικού επιπέδου, Εφαρμοσμένες μαθηματικές μέθοδοι, Πληροφορική και Προγραμματισμός βασικού επιπέδου, Πληροφορική και Προγραμματισμός υψηλού επιπέδου, Λογική κλπ

2η ΟΜΑΔΑ: Φυσικές και περιβαλλοντικές επιστήμες.

Η Ομάδα περιλαμβάνει τα μαθήματα: Φυσική, Χημεία, Βιολογία, Περιβαλλοντική επιστήμη, Φυσική Ιστορία. Τα τρία πρώτα σε δύο επίπεδα τα άλλα μόνο στο βασικό επίπεδο

3η ΟΜΑΔΑ: Ανθρωπιστικές Επιστήμες.

Η Ομάδα περιλαμβάνει τα μαθήματα: Αρχαία Ελληνικά και Λατινικά, Ιστορία, Ιστορική θεωρία και μεθοδολογία, Φιλοσοφία και Ηθική, Οικονομικά, Ανθρωπογεωγραφία, Πολιτική Οικονομία κλπ. Αρκετά από αυτά σε δύο επίπεδα ενώ κάποια άλλα, όπως την Ιστορική Θεωρία και Μεθοδολογία, ή η Φιλοσοφία ή τα Λατινικά μόνο στο βασικό επίπεδο.

4η ΟΜΑΔΑ: Τέχνη Πολιτισμός.

Η Ομάδα περιλαμβάνει τα μαθήματα: Σχέδιο, Ιστορία Τέχνης, Κινηματογράφος, Μουσική, Δεύτερη Ξένη γλώσσα, Μουσικολογία, Φωτογραφία κλπ. Είναι πιθανόν στην ομάδα αυτή τα μαθήματα να παρέχονται μόνο σε ένα επίπεδο.

5. Απόκτηση Εθνικού Απολυτηρίου.

Οι μαθητές να αποκτούν το Εθνικό Απολυτήριο μετά από γραπτές μόνο εξετάσεις τις οποίες δίνουν στο τέλος της Β' Λυκείου.

Η ύλη είναι αυτή της τελευταίας τάξης του Λυκείου (Β ΤΑΞΗ), αλλά θεωρείται ότι ο μαθητής γνωρίζει και αυτά που διδάχτηκε κατά την προηγούμενη τάξη (Α ΤΑΞΗ) (δηλαδή δε θα ζητηθεί η περιγραφή ενός φαινομένου που διδάχτηκε στην Α Λυκείου, αλλά οι τύποι και τα μεγέθη που διδάχτηκε θεωρούνται γνωστά και μπορεί να χρησιμοποιηθούν σε κάποια άσκηση του διαγωνίσματος Φυσικής).

Τα θέματα ορίζονται είτε με ενιαία διαδικασία (λ.χ. από τον οργανισμό εξετάσεων ώστε να έχουν σταθμισμένη δυσκολία), είτε είναι διαφορετικά για κάθε λύκειο, αλλά θα προέρχονται από μία κοινή βάση θεμάτων, θα επιλέγονται τυχαία με χρήση αλγορίθμων και θα έχουν επίσης σταθμισμένη δυσκολία, ώστε να αποφευχθούν διακυμάνσεις. (όπως τα θέματα του SAT, GCE, GMAT κλπ).

Στο βαθμό του απολυτηρίου προσμετράται με σοβαρό ποσοστό (μένει να αποσαφηνιστεί), η επίδοση στο εκτεταμένο δοκίμιο το οποίο συγγράφουν οι μαθητές όπως περιγράψαμε προηγουμένως.

Συμμετοχή στον τελικό βαθμό του Εθνικού Απολυτηρίου έχει, και η αξιολόγηση συγκεκριμένων εργασιών που κάνει ο μαθητής κατά τη διάρκεια της Γ Λυκείου πάνω σε διάφορα μαθήματα και σε θέματα που κάθε χρόνο κατατίθενται σε μία λίστα από την οποία μαθητής καλείται να επιλέξει. Η αξιολόγηση των εργασιών αυτών γίνεται ενδοσχολικά, ο βαθμός έχει μικρή συμμετοχή στον τελικό βαθμό του Απολυτηρίου, δειγματοληπτικά δε τα σχολεία θα καλούνται να στείλουν κάποιες εργασίες μαθητών τους για έλεγχο ως προς την εγκυρότητα της βαθμολόγησής τους.

Τέλος, για να συμμετάσχει ο μαθητής στην όλη διαδικασία θα πρέπει να έχει ανταποκριθεί σε μία σειρά από άλλες υποχρεώσεις όπως αναφέραμε προηγουμένως κλπ

Η διαδικασία στην Α και Β Λυκείου είναι ενιαία. Δεν υπάρχουν εξετάσεις στην Α Λυκείου, ούτε απορρίψεις, ούτε μετεξεταστέοι. Η Επίδοση κρίνεται στις τελικές εξετάσεις και το Εθνικό Απολυτήριο Λυκείου αποτελεί το κατώφλι για την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Έχει μεγάλη σημασία να μετράει ο προφορικός βαθμός στον βαθμό, τουλάχιστον κατά το ένα τρίτο. Οι μαθητές αντιλαμβάνονται ότι κάτι σημαντικό γίνονται μέσα στο σχολείο το οποίο μάλιστα θα επηρεάσει το μέλλον τους, οι εκπαιδευτικοί νιώθουν το φορτίο της ευθύνης αφού η αξιολόγηση που θα κάνουν επηρεάζει άμεσα ένα παιδί, ενώ πολύ εύκολα τους θέτεις προ των ευθυνών τους διότι θα βλέπουμε αμέσως ποιος εκπαιδευτικός έχει υπερβολικές αποκλίσεις στην αξιολόγηση του από τον γραπτό βαθμό και αυτό θα αποτελέσει ένα από τα κριτήρια αξιολόγησης του ίδιου. Η

αξιολόγηση των μαθητών, όπως και το εκπαιδευτικό έργο συνολικά θα παρακολουθείται από την ομάδα των καθηγητών μιας τάξης η οποία θα συνέρχεται τακτικά παρακολουθώντας την πορεία και την αξιολόγηση της τάξης συνολικά.

Πιστοποιητικό αποφοίτησης: Θα υπάρχει η δυνατότητα οι μαθητές οι οποίοι δεν επιθυμούν να αποκτήσουν εθνικό απολυτήριο, να παίρνουν πιστοποιητικό αποφοίτησης, στο οποίο απλώς θα αποτυπώνεται ο χρόνος παρακολούθησης καθώς και η ακαδημαϊκή τους επίδοση κατά το διάστημα παρακολούθησης.

Ένας μαθητής οποίος δεν επιθυμεί να πάρει μαθήματα στο υψηλό επίπεδο, ή δεν επιθυμεί να παρακολουθήσει το πρόγραμμα κοινωνικής εργασίας, ή δεν επιθυμεί να συμμετάσχει στις τελικές εξετάσεις, θα μπορεί να πάρει αναλυτικό περιγραφικό πιστοποιητικό για τα δύο χρόνια του λυκείου.

6. Πλεονεκτήματα του προτεινόμενου συστήματος

A. Σημαντική αναβάθμιση της λειτουργίας του Λυκείου. Το Λύκειο θα αποκτήσει υπόσταση. Εκτός από τα παιδιά που θα συνεχίσουν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, η αναδιοργάνωση του λυκείου θα εξυπηρετεί επίσης τα παιδιά που για οποιοδήποτε λόγο επιθυμούν να συνεχίσουν τις σπουδές τους σε άλλες χώρες, προσφέροντας αναγνωρίσιμους τίτλους.

B. Συνδιαμόρφωση του προγράμματος σπουδών από τους μαθητές

Με τη δυνατότητα επιλογών οι μαθητές θα αποφασίζουν τι θέλουν να παρακολουθήσουν και σε ποιο βαθμό δυσκολίας. Θα συνεκτιμούν τις δυνατότητες και τα ενδιαφέροντά τους αλλά και τους στόχους που θέτουν για τη συνέχεια της ζωής τους, μετά το σχολείο. Θα επιλέγουν το θέμα του εκτεταμένου δοκιμίου με το οποίο επιθυμούν να ασχοληθούν και θα διαμορφώνουν το πρόγραμμα των δράσεων που θα υλοποιούν εκτός σχολείου (κοινωνική εργασία), οι οποίες θα αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της πορείας τους στο λύκειο.

Γ. Μετατόπιση της εκπαιδευτικής πράξης στην ουσία και το περιεχόμενο.

Η επιλογή για ελαχιστοποίηση των γνωστικών αντικειμένων σημαίνει ότι πλέον δεν αναζητούμε “ειδικούς”, ή καλύτερα υποτιθέμενους ειδικούς, για να διδάξουν, αλλά παράγουμε για τα γνωστικά αντικείμενα που θα διδάσκονται το κατάλληλο διαθεματικό και διεπιστημονικό υλικό, ώστε να διασφαλίζεται όλο το σώμα γνώσεων που πρέπει να προσπελάσουν οι μαθητές μας. Έτσι, για παράδειγμα, μέσα από το μάθημα της γλώσσας (ελληνικής ή Αγγλικής), ή της λογοτεχνίας, οι μαθητές θα μελετήσουν κείμενα για το περιβάλλον, τα ανθρώπινα δικαιώματα, ιστορικά γεγονότα κλπ. Μέσα από το μάθημα της επιστήμης θα μελετήσουν και θέματα σχετικά με τη φιλοσοφία και την ιστορία της επιστήμης ή σχετικά με την οικολογία, τη διαχείριση αποβλήτων ή τη διαχείριση της ενέργειας. Αντίστοιχα μέσα από το μάθημα της Αγγλικής γλώσσας θα προσεγγίσουν και θέματα τέχνης και πολιτισμού κλπ. μπορεί

αυτό να απαιτεί περισσότερο κόπο από τη μεριά των διδασκόντων ή και να θέτει θέματα διαμόρφωσης αναλυτικού προγράμματος αλλά αυτή είναι και η σύγχρονη ευρωπαϊκή τάση, αυτό συμβαίνει σε όλα τα επιτυχημένα εκπαιδευτικά συστήματα και τέλος αυτό επιτάσσει ακόμα και το πιλοτικό πρόγραμμα σπουδών του Ελληνικού Υπουργείου παιδείας.

Το μείζον πρόβλημα είναι η διαχείριση των δεκάδων ειδικοτήτων που έχουν παρεισφρήσει στην εκπαίδευση, αλλά η λύση σε αυτό δεν μπορεί να είναι άλλη από την μετεκπαίδευση όσων μπορούν και θέλουν και η μετάταξη όσων δεν μπορούν ή/και δεν θέλουν. Δεν είναι δυνατόν να συνεχίσουμε να έχουμε σχολείο με 150 ειδικότητες και να παλεύουμε να μην αλλάξει κάτι και διαταραχθεί η ισορροπία του τρόμου.

Δ. Αντιμετώπιση της παραπαιδείας.

Σε όλα τα συστήματα του κόσμου, όπου υπάρχει διαδικασία επιλογής για τα πανεπιστήμια, ανθεί και η παράλληλη στήριξη των μαθητών. Το προτεινόμενο σύστημα δεν ισχυρίζεται ότι την καταργεί, αλλά την μειώνει δραστικά, αν δεν την ελαχιστοποιεί. Δίνοντας το πρόγραμμα σπουδών στα σχολεία δυσκολεύει τη λειτουργία των φροντιστηρίων, μειώνοντας τα γνωστικά αντικείμενα αυξάνει την ένταση εργασίας των εκπαιδευτικών και τις ώρες που έχουν τον μαθητή στα χέρια τους και άρα βελτιώνει τη δυνατότητα τους για αποτελεσματικότητα. Συνδέοντας την αποτίμηση του έργου του σχολείου με την πορεία των μαθητών, κινητοποιεί τους εκπαιδευτικούς και με τον τρόπο αυτό αντιμετωπίζει την παραπαιδεία αφού όσιο καλύτερη είναι η δουλειά που γίνεται στην τάξη και όσο κοντύτερα αυτή βρίσκεται στην απαίτηση της όποιας εξέτασης, τόσο μειώνεται η ανάγκη για φροντιστήριο. Τέλος απαγορεύοντας κάθετα την απουσία του μαθητή από το σχολείο μεταφέρουμε την εκπαιδευτική πράξη μέσα στην τάξη και άρα και πάλι αντιμετωπίζουμε το φροντιστήριο.

Ειδικά για το μάθημα των Αγγλικών να τονίσουμε ότι το προτεινόμενο μάθημα δεν έχει απολύτως καμία σχέση με την προετοιμασία που κάνουν τα παιδιά για να αποκτήσουν πτυχίο ξένης γλώσσας. Τουναντίον έχει να κάνει με την ουσιαστική εκμάθηση της γλώσσας και όχι με την απόκτηση κάποιου προσόντος, άρα τα φροντιστήρια ξένων γλωσσών δεν έχουν καμία βοήθεια να προσφέρουν στο μαθητή.

Ε. Εξορθολογισμός και τηλε-εκπαίδευση

Ο συνολικός αριθμός ωρών διδασκαλίας στο λύκειο θα είναι 33 έτσι θα υπάρχει μία αρχική οικονομία για τις δύο τελευταίες τάξεις του Λυκείου. Από κει και πέρα θα απαγορεύεται να γίνει τμήμα σε κάποιο μάθημα αν δεν υπάρχουν τουλάχιστον 20 μαθητές για το μάθημα από. Αυτό σημαίνει ότι κάποια μαθήματα θα παρέχονται μόνο σε ορισμένα Λύκεια. Πιθανόν να πρέπει να φτιαχτούν δομές για τις δύο τελευταίες τάξεις του Λυκείου με περισσότερα παιδιά (πράγμα που είναι και παιδαγωγικά σωστό) ή ακόμα κάποια μαθήματα να τα παρακολουθούν οι μαθητές σε συγκεκριμένη χρονικά ζώνη, ή τέλος το όλο σύστημα να λειτουργήσει ως καταλύτης για να αναπτυχθούν επί τέλους υποδομές σύγχρονης τηλεεκπαίδευσης.

Ειδικά σε περιπτώσεις απομακρυσμένων λυκείων κάποια μαθήματα θα διδάσκονται με τηλεεκπαίδευση: τα σχολεία θα εξοπλιστούν με μία ή δύο κατάλληλες αίθουσες με εξαιρετική υποδομή και πολύ καλό εξοπλισμό. Θα έχουν πολύ γρήγορη σύνδεση στο διαδίκτυο και οι μαθητές θα εντάσσονται κανονικά σε μία απομακρυσμένη τάξη. Με χρήση κατάλληλου λογισμικού και εξοπλισμού οι μαθητές θα συμμετέχουν κανονικά στο μάθημα, θα βλέπουν και θα ακούν τους πάντες και οι πάντες θα βλέπουν και θα ακούν αυτούς, θα παίρνουν το λόγο, θα συμμετέχουν σε διαγωνίσματα και παρουσιάσεις κλπ.

Αντίστοιχη επεξεργασία πρέπει να γίνει για διετές Τεχνικό και επαγγελματικό λύκειο

3.ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Σκεπτικό: Ένα σημαντικό πρόβλημα είναι η αδυναμία μετακίνησης από Τμήμα σε Τμήμα και από Πανεπιστήμιο σε Πανεπιστήμιο στις περιπτώσεις που οι φοιτητές δεν είναι ικανοποιημένοι από το αντικείμενο σπουδών που διάλεξαν. Το πρόβλημα της ανύπαρκτης κινητικότητας επηρεάζει σημαντικά την απόδοση των φοιτητών και έχει την κύρια ευθύνη για τις δεκάδες χιλιάδες ‘λιμναζόντων’ φοιτητών οι οποίοι προσπαθούν να τελειώσουν κάτω από την οικογενειακή ή κοινωνική πίεση σπουδές που δεν τους ενδιαφέρουν.

Η όποια κινητικότητα υπάρχει σήμερα γίνεται κεντρικά, με Υπουργικές αποφάσεις και αφορά κριτήρια (οικονομικά, κοινωνικά) που δεν έχουν σχέση με την επιθυμία των φοιτητών για απόκτηση γνώσεων σε ένα άλλο αντικείμενο από αυτό που σπουδάζουν (και δεν τους ικανοποιεί).

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ: Α. ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ

1. Να δημιουργηθεί ηλεκτρονική πλατφόρμα μεταγραφών στο Υπ. Παιδείας. Κάθε φοιτητής να μπορεί να υποβάλει αίτηση μεταφοράς των πιστωτικών του μονάδων από ένα Τμήμα σε ένα άλλο, του ιδίου ή άλλου ΑΕΙ κάθε Σεπτέμβριο. Μπορεί να κάνει έως 5 αιτήσεις.
2. Η κινητικότητα δεν ισχύει από την περιφέρεια προς την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη. Ισχύει από τμήματα της Περιφέρειας προς άλλα τμήματα της Περιφέρειας, από τμήματα της Αθήνας προς άλλα τμήματα της Αθήνας, από τμήματα της Θεσσαλονίκης προς άλλα τμήματα της Θεσσαλονίκης και από τμήματα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης προς τμήματα της Περιφέρειας. Δεν ισχύει επίσης από τμήματα ΤΕΙ προς Πανεπιστημιακά τμήματα, αλλά ισχύει από Πανεπιστημιακά τμήματα προς τμήματα ΤΕΙ.
3. Τα τμήματα υποδοχής των αιτήσεων δηλώνουν κάθε χρόνο στο Υπ. Παιδείας τα κριτήρια με βάση τα οποία δέχονται μεταγραφές φοιτητών. Τα κριτήρια αυτά αφορούν αποκλειστικά την επίδοσή τους σε συγκεκριμένα μαθήματα ή το μέσο όρο βαθμολογίας

έτους, ή τον αριθμό των μαθημάτων που έχουν περάσει, ή συνδυασμό αυτών των κριτηρίων. Επίσης αφορούν τα Τμήματα από τα οποία γίνονται δεκτοί φοιτητές για μεταγραφή. Τα κριτήρια γίνονται γνωστά και αναρτώνται στην πλατφόρμα. Φυσικά, ένα Τμήμα χαμηλής ζήτησης είναι πιθανόν να έχει λιγότερες απαιτήσεις από ένα Τμήμα υψηλής ζήτησης.

4. Οι αιτήσεις μεταφέρονται στα Τμήματα προορισμού, τα οποία τις εγκρίνουν ή απορρίπτουν με βάση τα κριτήρια που έχουν θέσει και με απόφαση Συνέλευσης Τμήματος και Συγκλήτου. Σε περίπτωση έγκρισης, η απόφαση αναφέρει πόσες και ποιες πιστωτικές μονάδες μεταφέρονται.
5. Σε περίπτωση έγκρισης, μεταφέρεται και η πίστωση του φοιτητή από το ένα Πανεπιστήμιο στο άλλο.
6. Το σύστημα αυτό έχει το πλεονέκτημα ότι επιτρέπει μια έστω περιορισμένη κινητικότητα που ξεμπλοκάρει φοιτητές από κακές αρχικές επιλογές και εισάγει και ένα καλώς εννοούμενο ανταγωνισμό μεταξύ των Ιδρυμάτων. Επίσης, συνδέει τη μετακίνηση με αύξηση ή μείωση πόρων και άρα ορθολογικοποιεί τη στάση των Ιδρυμάτων προέλευσης και προορισμού.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ Β : ΕΥΕΛΙΞΙΑ ΠΤΥΧΙΩΝ

Η κεντρική ιδέα είναι ότι ένα Τμήμα θα πρέπει να μπορεί να ανταποκρίνεται στις αλλαγές που συντελούνται στο γνωστικό του πεδίο ή στην αγορά εργασίας με την απαραίτητη ευελιξία, ώστε να παρέχει επίκαιρες γνώσεις στους φοιτητές και τους αποφοίτους του. Αυτό μπορεί να γίνει με τους εξής τρόπους:

1. Το Τμήμα προσαρμόζει το Πρόγραμμα Σπουδών του με απόφαση της ΓΣ και της Συγκλήτου κάθε 2 χρόνια με κοινοποίηση στην ΑΔΠ και στο Υπουργείο Παιδείας
2. Το Τμήμα δύναται να προσφέρει περισσότερα του ενός Προγράμματα Σπουδών, τα οποία δηλώνονται στο μηχανογραφικό
3. Το Τμήμα δύναται να προσφέρει σε συνεργασία με άλλο ή άλλα Τμήματα του ιδίου ή άλλου Πανεπιστημίου κοινά Προγράμματα Σπουδών (joint degrees) σε επιστημονικά αντικείμενα που βρίσκονται στην τομή των γνωστικών πεδίων των συμμετεχόντων Τμημάτων.
4. Το Τμήμα έχει τη δυνατότητα να προσφέρει μέρος ή το σύνολο ενός ή περισσότερων από τα Προγράμματα Σπουδών του και στην Αγγλική γλώσσα. Οι εγγεγραμμένοι φοιτητές των Προγραμμάτων έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν τα μαθήματα στην Ελληνική ή την Αγγλική γλώσσα. Στα Αγγλόφωνα Προγράμματα σπουδών ή μαθήματα ή ομάδες μαθημάτων έχουν τη δυνατότητα να εγγραφούν κατόπιν αιτήσεως και να τα παρακολουθούν καταβάλλοντας δίδακτρα φοιτητές από χώρες μέλη της ΕΕ και τρίτες χώρες. Η επιτυχής ολοκλήρωση της φοίτησης οδηγεί σε βεβαίωση σπουδών με τα ανάλογα ECTS εφόσον πρόκειται για ομάδα μαθημάτων (π.χ. ένα εξάμηνο, ένα έτος, 2 μαθήματα, summer school courses) ή σε Πτυχίο εφόσον πρόκειται για ένα πλήρες Πρόγραμμα Σπουδών.
5. Τα ανωτέρω Προγράμματα Σπουδών στα Αγγλικά είναι δυνατόν να προσφέρονται σε συνεργασία μεταξύ Τμημάτων του ιδίου ή άλλου Πανεπιστημίου ή και σε συνεργασία με Τμήματα Πανεπιστημίων του Εξωτερικού τα οποία έχουν την έγκριση του ΔΟΑΤΑΠ.
6. Όλα τα Προγράμματα Σπουδών αξιολογούνται από την ΑΔΠ κάθε 3 χρόνια με μια σειρά από προκαθορισμένα και σαφή κριτήρια ποιότητας και αποτελεσματικότητας.

7. Το κάθε Τμήμα, μόνο του ή σε συνεργασία με άλλα Τμήματα, δύναται να προσφέρει Προγράμματα επικαιροποίησης γνώσεων των αποφοίτων του ή των αποφοίτων άλλων Τμημάτων ΑΕΙ μέσω της Σχολής Δια Βίου Μάθησης (ΣΔΒΜ, βλέπε στη συνέχεια).
8. Το κάθε Τμήμα, μόνο του ή σε συνεργασία με άλλα Τμήματα του ιδίου ή άλλου Πανεπιστημίου της Ημεδαπής ή της Αλλοδαπής δύναται να προσφέρει μεταπτυχιακά και διδακτορικά προγράμματα σπουδών σε τομείς αιχμής της επιστήμης στην Ελληνική, ή την Αγγλική γλώσσα.
9. Το Τμήμα οργανώνει σε ετήσια βάση προγράμματα ανταλλαγής διδασκόντων και ερευνητών και αφιερώνει μέρος των εσόδων του από τα ΠΜΣ ή αναζητεί χορηγίες ή υποτροφίες για το σκοπό αυτό.

Πρόβλημα: Τι θα συμβεί στα τμήματα χαμηλής ζήτησης στα οποία οι αρχικές επιλογές θα είναι πολύ λιγότερες από τις προσφερόμενες θέσεις;

Απάντηση: Τα τμήματα αυτά θα πρέπει να αναπτύξουν μια ενεργή πολιτική ζήτησης, προς δύο κατευθύνσεις: Η πρώτη θα είναι να βελτιώσουν το προφίλ τους και τα προγράμματα σπουδών τους. Η δεύτερη θα είναι να προσχωρήσουν τα ίδια σε στρατηγικές συγχωνεύσεων. Η τρίτη θα είναι να απευθυνθούν σε ειδικές κατηγορίες σπουδαστών, κυρίως από την τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση και να αναπτύξουν στρατηγικές διαφοροποίησης. Οποιαδήποτε από τις στρατηγικές αυτές θα ανοίξει το δρόμο τα πανεπιστήμια σιγά-σιγά να αρχίσουν να παίζουν ρόλο σε μια ενεργό συνάντηση με τους υποψήφιους τους.

4. ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η Επιτροπή για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση στα πλαίσια του Εθνικού και Κοινωνικού Διαλόγου για την Παιδεία εργάστηκε με σκοπό την ανάδειξη των θεμάτων που εμποδίζουν την ισότιμη εκπαίδευση των μαθητών με αναπηρία ή/και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και παράλληλα τη διατύπωση βασικών αρχών και προτάσεων για τη βελτίωση των συνθηκών της εκπαίδευσης και ένταξης στο κατάλληλο περιβάλλον μάθησης με τους λιγότερους δυνατούς αποκλεισμούς.

Τέθηκαν ως βασικές παραδοχές οι αρχές της διασφάλισης ίσων ευκαιριών στην εκπαίδευση, της ολιστικής θεώρησης του πλαισίου εκπαίδευσης και των προτεινόμενων συστημικών αλλαγών που πρέπει να περιλαμβάνουν το παιδί, την οικογένεια, το σχολείο και όλους τους εμπλεκόμενους θεσμούς, αλλά και την κοινωνία γενικότερα και τη διά βίου παρακολούθηση και υποστήριξη στο εκπαιδευτικό, εργασιακό και κοινωνικό περιβάλλον.

Αναγνωρίζεται η ύπαρξη εμποδίων για την ισότιμη, αξιοπρεπή και άνευ διακρίσεων πρόσβαση στις υπηρεσίες εκπαίδευσης, των ατόμων με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, σε μια σειρά θεσμικών, δομικών, λειτουργικών και οργανωτικών ζητημάτων.

Η εκπαιδευτική νομοθεσία της χώρας μας, όσον αφορά την ειδική εκπαίδευση είναι πολύ-διασπασμένη λόγω των πολλαπλών αποσπασματικών νομοθετικών παρεμβάσεων και αποκομμένη, μη ενταγμένη και ασύγχρονη με τη συνολική εκπαιδευτική νομοθεσία, παρά την υιοθέτηση της εκφρασμένης παραδοχής ότι η ειδική αγωγή και εκπαίδευση αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του εκπαιδευτικού συστήματος. Επίσης, τα τελευταία χρόνια, σε μια προσπάθεια εφαρμογής των βασικών αρχών των διεθνών συμβάσεων που έχουν κυρωθεί με νόμους από τη χώρα μας, ο νομοθέτης έχει εντάξει την ορολογία και τη φρασεολογία των αρχών της ενταξιακής εκπαιδευτικής πολιτικής σε επίπεδο διακήρυξης αλλά επί της ουσίας διατηρείται ένα παράλληλο σύστημα διαχωριστικών δομών εντός και εκτός του γενικού σχολείου, χωρίς τη θεσμική κατοχύρωση επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης αυτών των συστημάτων.

Σε οργανωτικό και λειτουργικό επίπεδο παρατηρούνται ελλειμματικές περιοχές, σε αναντιστοιχία με τη γενική εκπαίδευση, στη στελέχωση των δομών με μόνιμο προσωπικό, στα αναλυτικά και ωρολόγια προγράμματα σπουδών, στις υποδομές και στον υλικοτεχνικό εξοπλισμό και στην εκπαίδευση και εξειδίκευση των εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής εκπαίδευσης.

Ο **ανασχεδιασμός της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης** είναι περισσότερο επίκαιρος από ποτέ προς την κατεύθυνση της αναβάθμισης της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης των μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ταυτόχρονα με τη διασφάλιση της αξιοπρεπούς φοίτησης σε περιβάλλοντα κατάλληλα για την εξυπηρέτηση των εκπαιδευτικών αναγκών τους, με την ύπαρξη των ελάχιστων, κατά το δυνατόν, περιορισμών, ώστε να μη στιγματίζεται και περιθωριοποιείται ο μαθητής.

Ωστόσο, η επιτυχής εφαρμογή της ενταξιακής εκπαίδευσης περνά μέσα από το **μετασχηματισμό του γενικού σχολείου**, κατά τρόπο που να καταστεί ευέλικτο και φιλόξενο στη διαφορετικότητα και να δύναται να συμπεριλάβει όλους τους μαθητές σε χωρικό, κοινωνικό και λειτουργικό επίπεδο διατηρώντας ταυτόχρονα τη δυνατότητα αντισταθμιστικής εκπαιδευτικής υποστήριξης και φροντίδας σε όσους το χρειάζονται.

Η ειδική αγωγή και εκπαίδευση διαθέτει **θεσμικούς πυλώνες λειτουργίας** που είναι το Τμήμα Ένταξης και η Παράλληλη Στήριξη στο γενικό σχολείο, οι Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και τα ΚΕΔΔΥ, οι υπηρεσίες διάγνωσης και υποστήριξης. Οι τρεις αυτοί πυλώνες, του γενικού σχολείου, των ΣΜΕΑΕ και των ΚΕΔΔΥ, πρέπει αφενός να αναμορφωθούν ποιοτικά και να ενισχυθούν στα ποσοτικά

χαρακτηριστικά τους και αφετέρου να αναπτύξουν μεταξύ τους μεγαλύτερη συνοχή, συνεργασία και αλληλεπίδραση, ώστε να μη λειτουργούν αποσπασματικά και να υπηρετούν ως οργανωμένη συνέχεια την εξατομικευμένη υποστήριξη των εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών.

Η εκπαιδευτική υποστήριξη των μαθητών πρέπει να είναι οργανωμένη και να παρέχεται σε τρία επίπεδα και να υποστηρίζεται από την **Ομάδα Παιδαγωγικής Καθοδήγησης και Υποστήριξης** που αποτελείται από τους εκπαιδευτικούς ειδικής αγωγής, τα μέλη της ΕΔΕΑΥ εφόσον λειτουργεί ή/και από μέλη του εκπαιδευτικού και ειδικού εκπαιδευτικού των ΚΕΔΔΥ και τους σχολικούς συμβούλους γενικής και ειδικής εκπαίδευσης, οι οποίοι συνεργάζονται, ενημερώνουν και συναποφασίζουν με τους γονείς των μαθητών. Στο πρώτο επίπεδο, ο στόχος είναι η **πρόληψη και η εκπαιδευτική αντιμετώπιση** των αναγκών και δυσκολιών των μαθητών σε επίπεδο γενικής τάξης δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην τροποποίηση, στην προσαρμογή και στη διαφοροποίηση του αναλυτικού προγράμματος και της διδασκαλίας. Στο δεύτερο επίπεδο υποστήριξης εντάσσονται οι μαθητές με ήδη διαγνωσμένες ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρίες, οι οποίοι με βάση τη γνωμάτευση που έχουν από τα ΚΕΔΔΥ μπορούν να παρακολουθήσουν τη γενική τάξη. Η ένταξη εδώ στηρίζεται σε ουσιαστικές **μορφές συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής αγωγής** και συγκεκριμένα σε μορφές όπως συμπληρωματική συνεργατική διδασκαλία, εναλλακτική συνεργατική διδασκαλία, ομαδική διδασκαλία, ευέλικτη ομαδοποίηση, παράλληλη διδασκαλία κλπ. Στο τρίτο επίπεδο εκπαιδευτικής υποστήριξης εντάσσονται οι μαθητές που χρήζουν **εξατομικευμένης και συστηματικής παρέμβασης** και οι διδακτικοί στόχοι είναι απολύτως προσαρμοσμένοι στις ατομικές ανάγκες του μαθητή. Η παρέμβαση σχεδιάζεται με βάση τη διάγνωση του ΚΕΔΔΥ και υλοποιείται από τον εκπαιδευτικό του ΤΕ σε δομή εκτός της γενικής τάξης. Η παρακολούθηση της προόδου του μαθητή είναι συστηματική και οι εκπαιδευτικοί γενικής και ειδικής αγωγής σε συνεργασία με την Ομάδα Παιδαγωγικής Καθοδήγησης και Υποστήριξης και τους γονείς του μαθητή, λαμβάνουν την απόφαση της συνέχισης της παρέμβασης ή της επιστροφής του μαθητή σε προηγούμενο επίπεδο μειωμένης υποστήριξης. Για την υλοποίηση των ανωτέρω θεωρείται απαραίτητη η ενίσχυση των σχολείων γενικής εκπαίδευσης με μόνιμους εκπαιδευτικούς εξειδικευμένους στην ειδική αγωγή και εκπαίδευση και η **δημιουργία Τμημάτων Ένταξης** σε σχολεία που δεν υπάρχουν και έχουν ανάγκη την υποστήριξη εξειδικευμένων εκπαιδευτικών. Ακόμα κρίνεται αναγκαία η θεσμοθέτηση κανονισμού λειτουργίας των ΤΕ και η ύπαρξη ατομικών φακέλων και κατάλληλα σχεδιασμένων ΕΠΕ των μαθητών που χρήζουν ειδικής εκπαιδευτικής υποστήριξης.

Η θεσμοθέτηση **Ομάδας Διαμεσολάβησης** για την ομαλή μετάβαση των μαθητών με αναπηρία ή/και εσα από το ένα πλαίσιο εκπαίδευσης στο άλλο, η οποία θα αποτελείται από τους εκπαιδευτικούς ειδικής ή γενικής εκπαίδευσης των σχολείων αποστολής και υποδοχής, με έργο την προετοιμασία και την υλοποίηση της μετάβασης θα συμβάλλει στην καλύτερη υποστήριξη του μαθητή στο νέο περιβάλλον.

Προτείνεται η **πilotική λειτουργία Τμημάτων Ειδικής Εκπαίδευσης** διοικητικά ενταγμένων στα πλαίσια γενικών σχολείων, εξειδικευμένων στην εκπαίδευση μαθητών με συγκεκριμένες αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, με στόχο την ανάδειξη εκπαιδευτικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων για την προώθηση της ένταξης στην κουλτούρα των συνομηλίκων τυπικής ανάπτυξης, την καλλιέργεια της αποδοχής και του σεβασμού της διαφορετικότητας και την ισόρροπη και βέλτιστη ανάπτυξη των γνωστικών, συναισθηματικών και κοινωνικών δομών των μαθητών με αναπηρία, διά της χωρικής και κοινωνικής ένταξης. Το διδακτικό πρόγραμμα των μαθητών κατά βάση θα υλοποιείται σε πλαίσιο μικρής ομάδας σε ειδική αίθουσα με την υποστήριξη εξειδικευμένων εκπαιδευτικών και ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού και παράλληλα θα σχεδιάζονται και θα υλοποιούνται

προγράμματα συνεκπαίδευσης είτε μεμονωμένων μαθητών είτε τμημάτων ανάλογα τις δυνατότητες και ανάγκες των μαθητών.

Οι ΣΜΕΑΕ χρήζουν αναμόρφωσης των προγραμμάτων σπουδών, των ωρολογίων προγραμμάτων και των διδακτικών πρακτικών που ακολουθούν ώστε να μην αποτελούν χώρους στέρξης ερεθισμάτων και σχολεία χαμηλών στόχων. Τα προγράμματα συνεκπαίδευσης με συστεγαζόμενα, όμορα και μη σχολεία γενικής εκπαίδευσης πρέπει να γίνουν μέρος του εκπαιδευτικού προγραμματισμού ώστε τα Ειδικά Σχολεία να διασυνδεθούν με δημιουργικό και αποτελεσματικό τρόπο με την ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα προς όφελος αμφοτέρων των μαθητικών ομάδων.

Κρίνεται απαραίτητη η **θεσμική εναρμόνιση** με τη γενική εκπαίδευση, με την καθιέρωση βωρου διδακτικού προγράμματος και με τη διεύρυνση του θεσμού του ολοήμερου σχολείου σε όλες τις ΣΜΕΑΕ πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και προτείνεται η εφαρμογή των προβλεπομένων στο ν. 2817/2000 περί **ενιαίας διοικητικής δομής** Ειδικού Νηπιαγωγείου και Δημοτικού Σχολείου για την καλύτερη υποστήριξη των μαθητών, μέσω της επίλυσης λειτουργικών και οργανωτικών ζητημάτων. Ακόμα η σαφής θεσμοθέτηση και καθιέρωση του σχεδιασμού και υλοποίησης ΕΠΕ των μαθητών, η συνεργασία με τους γονείς, η περιγραφική αξιολόγηση των μαθητών και η υποστήριξη των εκπαιδευτικών με Εργαλεία Εκπαιδευτικής Αξιολόγησης.

Οι ΣΜΕΑΕ επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης χρήζουν σημαντικών αλλαγών με σκοπό τη θεραπεία χρόνιων εκκρεμοτήτων του θεσμικού πλαισίου τους όσον αφορά τα προγράμματα σπουδών, τα ωρολόγια προγράμματα, την οργάνωση του επαγγελματικού προσανατολισμού, τον καθορισμό των επαγγελματικών προσόντων, την ισοτιμία των πτυχίων τους και την αντιστοιχία των μετεγγραφών, τη διασύνδεση με τον παραγωγικό ιστό της κοινότητας. Επιτακτική είναι η ανάγκη ίδρυσης νέων ΣΜΕΑΕ δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καθώς καταγράφονται πολλές ελλείψεις. Όλες οι ΣΜΕΑΕ χρήζουν επικαιροποίησης των αναγκών τους σε εκπαιδευτικό και ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό με την ίδρυση ανάλογων και αντίστοιχων οργανικών θέσεων.

Τα **ΚΕΔΔΥ** αποτελούν βασικό πυλώνα υποστήριξης του εκπαιδευτικού έργου και πρέπει να ενισχυθεί ο υποστηρικτικός ρόλος τους και η διασύνδεσή τους με τα σχολεία. Για την καλύτερη οργάνωση και ετοιμότητά τους είναι απαραίτητη μια σειρά διοικητικών και θεσμικών αλλαγών όπως ο εκσυγχρονισμός του κανονισμού λειτουργίας τους, η επιλογή προϊσταμένων, η ένταξή τους στο διοικητικό μηχανισμό των Περιφερειακών Διευθύνσεων Εκπαίδευσης αντί των Περιφερειών Αυτοδιοίκησης, η σύνδεσή τους στην εκπαιδευτική ηλεκτρονική πλατφόρμα myschool με σκοπό την άμεση καταγραφή των αναγκών τους σε υλικοτεχνικές υποδομές και προσωπικό, η δημιουργία οργανικών θέσεων σε ειδικότητες που απουσιάζουν από το οργανόγραμμά τους ώστε να λειτουργούν με τις αναγκαίες παιδαγωγικές ομάδες και η πλήρωση αυτών με εκπαιδευτικό και ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό.

Ο τρόπος εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρίες είναι απαραίτητο να επανεξεταστεί και να προσαρμοστεί σε μορφές εξέτασης που να σέβονται τις εξατομικευμένες ιδιαιτερότητες των μαθητών. Η γενικευμένη εφαρμογή του προφορικού τρόπου εξέτασης στα κέντρα φυσικώς αδυνάτων αποτελεί παραποίηση των αρχών της θετικής διάκρισης στα άτομα που χρήζουν ειδικής εκπαιδευτικής αντιμετώπισης και αξιολόγησης. Προτείνεται η σύσταση επιτροπής πανεπιστημιακών, εκπαιδευτικών, ψυχολόγων, ψυχιάτρων και νευρολόγων για τη διεπιστημονική διερεύνηση του θέματος η οποία αφού λάβει υπόψη της και τη διεθνή πρακτική να καταθέσει σχετική εισήγηση στο Υπουργείο Παιδείας και η θεσμοθέτηση γραφείου προσβασιμότητας και υποστήριξης των φοιτητών με αναπηρία σε όλες τις πανεπιστημιακές σχολές.

Η εκπαίδευση και η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και του ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού πρέπει να δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη δεξιοτήτων για τη δημιουργία

ενταξιακής κουλτούρας που αποτελεί τη σημαντικότερη προϋπόθεση για την οικοδόμηση ενός ενταξιακού σχολείου, στη διαφοροποίηση της διδασκαλίας, του εκπαιδευτικού υλικού, του τρόπου αξιολόγησης, του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος και γενικότερα του σχολικού προγράμματος, στο σχεδιασμό και την εφαρμογή μοντέλων συνεργατικής μάθησης, γιατί έχει αποδειχθεί ότι βοηθάει σημαντικά τους μαθητές στον ακαδημαϊκό και στον κοινωνικό τομέα και στην ανάπτυξη συνεργατικών δεξιοτήτων και πρακτικών συνέργειας μεταξύ διαφορετικών ειδικοτήτων εκπαιδευτικών και κυρίως μεταξύ των εκπαιδευτικών και του ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού, αναβαθμίζοντας το ρόλο των εκπαιδευτικών παρεμβάσεων εντός της σχολικής τάξης. Σημαντικό ρόλο στην επιστημονική ετοιμότητα και κατάρτιση των εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής παίζει η ολιστική γνώση για όλες τις μορφές και τα είδη των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών και η ανάπτυξη δεξιοτήτων σχεδιασμού και εφαρμογής εκπαιδευτικών παρεμβάσεων.

Η αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης των ατόμων με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες κρίνεται και από την ύπαρξη δομών και θεσμών εκτός του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος όπως της πρόληψης, της έγκαιρης ανίχνευσης και **πρώιμης παρέμβασης** για την αντιμετώπιση των δυσκολιών μάθησης καθώς και της διά βίου υποστήριξης αυτών. Για την ανάπτυξη ενός δικτύου δομών απαιτείται η διασύνδεση των υπηρεσιών υγείας, εκπαίδευσης, κοινωνικής πρόνοιας και τοπικής αυτοδιοίκησης.

Η αναβάθμιση της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης συνδέεται άμεσα με την αναβάθμιση συνολικά του εκπαιδευτικού συστήματος προς την κατεύθυνση της αλλαγής της κουλτούρας, των αντιλήψεων και των στάσεων με σκοπό την καταπολέμηση των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων που εμποδίζουν την υιοθέτηση και θεσμική κατοχύρωση ενταξιακών πρακτικών που θα συμβάλλουν στην αποδυνάμωση της έννοιας του στίγματος που συνοδεύει τους μαθητές και τις οικογένειές τους.

5. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Αρχική εκπαίδευση, εισαγωγική και συνεχής επιμόρφωση εκπαιδευτικών

1. Αρχική εκπαίδευση

1.1 Ιστορικό και διατύπωση προβλήματος

Έως την ψήφιση του Ν. 4186/2013 οι απόφοιτοι των Φιλοσοφικών, Θεολογικών και Σχολών Θετικών Επιστημών είχαν αυτοδίκαια το δικαίωμα να εργαστούν ως εκπαιδευτικοί στη Β/βάθμια εκπαίδευση, χωρίς να απαιτείται κάποιος επιπλέον κύκλος σπουδών (όπως π.χ. απαιτούνταν για τους αποφοίτους Πολυτεχνικών Σχολών). Η κατοχή του πτυχίου από τις παραπάνω Σχολές ήταν το μοναδικό τυπικό προσόν για το διορισμό στη Β/βάθμια εκπαίδευση μέχρι την εισαγωγή του ΑΣΕΠ. Το καθεστώς αυτό ισχύει ακόμη, ως ένα βαθμό, για το διορισμό αναπληρωτών ή ωρομισθίων καθηγητών. Η άρρητη παραδοχή ήταν ότι η γνώση του αντικειμένου ειδίκευσης αρκούσε για την ανάληψη εκπαιδευτικού έργου χωρίς να είναι απαραίτητες βασικές παιδαγωγικές γνώσεις. Δυστυχώς αυτήν την παραδοχή εξακολουθούν να υιοθετούν πολλά μέλη της πανεπιστημιακής και ευρύτερης εκπαιδευτικής κοινότητας.

Σε συνέχεια των διατάξεων του Ν.3848/2010, ο Ν. 4186/2013 καθιέρωσε την απόκτηση διδακτικής και παιδαγωγικής επάρκειας ως προϋπόθεση για το δικαίωμα διδασκαλίας βάσει της παρακολούθησης ενός αριθμού μαθημάτων σε θέματα εκπαίδευσης και αγωγής, διδακτικής αντικειμένων και πρακτικής άσκησης. Αρκετά Τμήματα και Σχολές επιδίωξαν να προσαρμοστούν στο αίτημα του νόμου προχωρώντας σε αλλαγές προγραμμάτων σπουδών και εισάγοντας έναν αριθμό κατ' επιλογήν μαθημάτων, η παρακολούθηση των οποίων, κατά τεκμήριο, θα οδηγεί στην πιστοποίηση της διδακτικής και παιδαγωγικής επάρκειας. Τα μαθήματα αυτά δεν απευθύνονται σε όλους τους φοιτητές, αλλά τα επιλέγουν μόνο όσοι προτίθενται να επιλέξουν το καθηγητικό επάγγελμα. Επίσης, ορισμένα Τμήματα ή Σχολές δημιούργησαν ειδικά προγράμματα για την απόκτηση της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας για αποφοίτους των αντίστοιχων σχολών με δίδακτρα. Τα προγράμματα αυτά είναι άλλοτε εξαμηνιαία και άλλοτε ετήσια.

Μια επισκόπηση της υπάρχουσας κατάστασης δείχνει ότι:

- Τα τμήματα προσχολικής, δημοτικής εκπαίδευσης και ειδικής αγωγής έχουν την επάρκεια ενσωματωμένη στο πτυχίο τους. Ωστόσο υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ των ομοειδών τμημάτων στην προετοιμασία των υποψήφιων εκπαιδευτικών. Δεν υπάρχει παντού επαρκής πρακτική άσκηση σε σχολικό περιβάλλον και υπάρχουν περιπτώσεις που λείπει η σε βάθος εκπαίδευση στη διδακτική των επιμέρους γνωστικών αντικειμένων.

- Το τοπίο απόκτησης της διδακτικής και παιδαγωγικής επάρκειας των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων στην πρωτοβάθμια και στη β/βάθμια είναι άναρχο. Ενίοτε απαιτείται η παρακολούθηση πολύ μικρού αριθμού μαθημάτων παιδαγωγικής και ψυχολογίας τα οποία δεν είναι σχεδιασμένα σε συνάρτηση με το συγκεκριμένο αντικείμενο διδασκαλίας, ενώ υπάρχουν τμήματα που δεν θεωρούν ότι οι φοιτητές τους χρήζουν διδακτικής και παιδαγωγικής επάρκειας. Επιπλέον οι φοιτητές κατά κανόνα εκπαιδεύονται για να έχουν διδακτική επάρκεια σε ένα γνωστικό αντικείμενο και σπανιότερα σε ένα διεπιστημονικό

πεδίο, το οποίο ως εκπαιδευτικοί θα κληθούν να υπηρετήσουν. Τέλος, στις επιμέρους σχολές δεν αναπτύσσεται εκ των πραγμάτων η κουλτούρα της εκπαίδευσης στο σχολείο.

• Λίγες είναι οι περιπτώσεις τμημάτων που προσφέρουν στους φοιτητές τους επιστημονική εξειδίκευση, γνώσεις παιδαγωγικής και ειδικής διδακτικής του γνωστικού αντικείμενου. Πρόκειται κυρίως για τα τμήματα ξένων γλωσσών και φιλολογιών, τα οποία μέχρι πρόσφατα προετοίμαζαν τους φοιτητές τους κυρίως για την διδασκαλία της ξένης γλώσσας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και στην ελεύθερη αγορά η οποία προσέφερε διδασκαλία γλωσσών σε εφήβους και ενήλικες. Τα τελευταία χρόνια, με την ένταξη των ξένων γλωσσών στα προγράμματα σπουδών του Δημοτικού τα τμήματα αυτά έχουν αρχίσει την προσπάθεια αρχικής εκπαίδευσης και για την διαφοροποιημένη διδασκαλία ανά ηλικιακή ομάδα μαθητών –νεαρής, παιδικής και εφηβικής ηλικίας, καθώς και της ομάδας των ενηλίκων.

Συμπέρασμα: Η Ελλάδα είναι ίσως η τελευταία χώρα στην ΕΕ στην οποία το πτυχίο σε ένα γνωστικό αντικείμενο θεωρείται ικανό προσόν για την παροχή ποιοτικού εκπαιδευτικού έργου. Δεν υπάρχει μια ενιαία πολιτική για την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών τόσο στην α/βάθμια όσο και τη β/βάθμια εκπαίδευση. Η θεσμοθέτηση του πιστοποιητικού παιδαγωγικής επάρκειας για τους εκπαιδευτικούς της β/βάθμιας δεν έχει αλλάξει σημαντικά το τοπίο. Επίσης η θεσμοθέτηση του διαγωνισμού ΑΣΕΠ (για τη μορφή και το περιεχόμενο του οποίου η Επιτροπή έχει σημαντικούς ενδοιασμούς) δεν είχε επίδραση στην αρχική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Τα προγράμματα σπουδών που διαμορφώθηκαν για να ανταποκριθούν τα τμήματα στις απαιτήσεις του νέου θεσμού είναι σε μεγάλο βαθμό μόνο κατ' όνομα διαφορετικά από αυτό που ήταν πριν. Έτσι, εξακολουθεί να υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση στο περιεχόμενο των προγραμμάτων σπουδών για υποψήφιους εκπαιδευτικούς. Οι διαφορές είναι σε πολλά επίπεδα: στους στόχους και στην φύση των προγραμμάτων σπουδών, στο περιεχόμενο των μαθημάτων, στους τρόπους και τα κριτήρια αξιολόγησης των εκπαιδευόμενων φοιτητών, στις απαιτήσεις και την χρονική διάρκεια και τη φύση της πρακτικής άσκησης στο σχολείο, κτλ. Τέλος, πολλοί μελλοντικοί εκπαιδευτικοί αναζητούν την απόκτηση διπλώματος παιδαγωγικής επάρκειας σε αμφιβόλου ποιότητας προγράμματα πανεπιστημίων άλλων χωρών ή στην ελεύθερη αγορά.

1.2 Παραδοχές της Επιτροπής Εκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών

Οι συζητήσεις της Επιτροπής κατέληξαν σε ορισμένες παραδοχές και η οποιαδήποτε πρόταση θα πρέπει να κινηθεί με βάση αυτές:

(α) Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών είναι ένα μόνο στοιχείο του συστήματος και δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί απομονωμένα. Είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το είδος του μελλοντικού πολίτη που προσδοκάται να προετοιμάζει το σχολείο (βλέπε εισήγηση Επιτροπής για το Πλαίσιο του Εθνικού Σχολικού Προγράμματος), με την ανάγκη αναπλαισίωσης της σχολικής καθημερινότητας, με τις ισχύουσες δομές και την ανάγκη συστημικού χαρακτήρα αλλαγές στη λειτουργία των σχολείων (βλέπε εισήγηση Επιτροπής Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης), με την ανάγκη για εναλλακτική προσέγγιση των προγραμμάτων σπουδών, με την απαιτούμενη ενίσχυση της κινητικότητας της καθηλωμένης προς την ακινησία διοικητικής μηχανής του εκπαιδευτικού συστήματος. Αν δεν αντιμετωπιστεί το θέμα στο σύνολό του, το οποίο σχέδιο για προετοιμασία και εξέλιξη των εκπαιδευτικών είναι χωρίς νόημα.

(β) Η αρχική εκπαίδευση και η επιμόρφωση εκπαιδευτικών δεν πρέπει να αντιμετωπιστούν ξεχωριστά αλλά ως όψεις ενός συνεκτικού συνεχούς.

(γ) Η απόκτηση παιδαγωγικής και διδακτικής επάρκειας πρέπει να παραμείνει έργο

αποκλειστικά των ΑΕΙ γιατί η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών είναι μέρος μιας επιστημονικής διαδικασίας, συνυφασμένης με την έρευνα.

(δ) Η ανάγκη αξιοποίησης όλων των ως σήμερα επιμέρους καλών πρακτικών τόσο στην αρχική εκπαίδευση όσο και στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.

(ε) Η πολιτεία να είναι αποφασισμένη να υιοθετήσει (εφόσον συμφωνήσει) τις προτάσεις χωρίς να προβεί σε εκπτώσεις που θα τις απομειώσουν με αποτέλεσμα να τροφοδοτηθεί η ομοιόσταση που χαρακτηρίζει το σύστημα.

1.3. Πρόταση

1.3.1 Πλαίσιο προσόντων των εκπαιδευτικών (ΠΠΕ)

Για να υπάρξει μια συνεκτική αντιμετώπιση της αρχικής εκπαίδευσης, πιστοποίησης, ένταξης στο επάγγελμα και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών η πολιτεία οφείλει να θεσμοθετήσει ένα δυναμικό πλαίσιο προσόντων των εκπαιδευτικών (ΠΠΕ). Το ΠΠΕ μπορεί να λειτουργήσει ως ρυθμιστικό εργαλείο μιας συνεκτικής εκπαιδευτικής και επιμορφωτικής πολιτικής.

Η Επιτροπή εισηγείται την ανάπτυξη του επιθυμητού προφίλ του εκπαιδευτικού, κατά βαθμίδες εκπαίδευσης, και, κατά γνωστική περιοχή. Το επιθυμητό προφίλ του εκπαιδευτικού δεν μπορεί παρά να συναρθρώνεται με το επιθυμητό προφίλ του μαθητή και με το επιδιωκόμενο πλαίσιο λειτουργίας και τον κοινωνικό ρόλο του σχολείου. Τα χαρακτηριστικά του προφίλ εκπαιδευτικού και μαθητή τα οποία χρειάζεται να εξειδικευτούν αναλυτικά, εκτείνονται στις παρακάτω περιοχές:

- στο περιβάλλον της μάθησης μετατοπιζόμενο από τη διδασκαλία και το περιεχόμενο στη διαδικασία και τα αποτελέσματα της μάθησης,
- στην κριτική σκέψη και στάση που καλείται ο εκπαιδευτικός να βοηθήσει τους μαθητές του να αναπτύξουν,
- στον αναστοχασμό και την αξιολόγηση,
- στην υποστήριξη και ενθάρρυνση της ενεργού συμμετοχής των μαθητών,
- στη διευκόλυνση που καλείται ο εκπαιδευτικός να παρέχει στους μαθητές ώστε να αποκτήσουν μαθησιακές εμπειρίες που έχουν νόημα για αυτούς,
- στην κατανόηση και εφαρμογή των σύγχρονων θεωριών και εννοιών του γνωστικού αντικείμενου, στον παιδαγωγικό μετασχηματισμό του γνωστικού αντικείμενου.
- στην κατανόηση του σχολείου στο σύνολό του (εκ μέρους του εκπαιδευτικού) και στην ανάπτυξη μαθησιακών πρωτοβουλιών που θα ξεπερνούν τα όρια του διδακτικού του αντικείμενου.
- στην κατανόηση των διαφορών (μαθησιακών, γλωσσικών, πολιτισμικών) των μαθητών του και στη δημιουργική παιδαγωγική αξιοποίησή τους.

Το προφίλ του εκπαιδευτικού (και κατ' επέκταση του μαθητή) που προσδιορίζει το ΠΠΕ θα αποτελεί (κατά επίπεδο εκπαίδευσης) τις προσδοκίες για τις πρακτικές και τις δράσεις του εκπαιδευτικού –προσδοκίες που μπορεί: (α) να έχει ο ίδιος ο εκπαιδευτικός για τον εαυτό του

και αποτελούν σημεία αναφοράς για αυτοαξιολόγηση, (β) να έχουν τα άτομα που τον βοηθούν στο έργο του, και (γ) να έχουν τα άτομα που αξιολογούν το έργο του.

Μολονότι ένα ΠΠΕ δεν είναι πανάκεια, ούτε από μόνο του μπορεί να διασφαλίσει την ποιότητα, την συνοχή και συνεκτικότητα των προγραμμάτων και δράσεων εκπαίδευσης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, δεν παύει να είναι ένα αναγκαίο εργαλείο που, μαζί με άλλες θεσμικές παρεμβάσεις, μπορεί να ενδυναμώσει την επαγγελματική τους ταυτότητα και να υποστηρίξει την δια βίου επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Εν τέλει, ένα ΠΠΕ μπορεί να αποτελέσει σημείο αναφοράς και βάση για:

- τον σχεδιασμό ενός οργανωτικού πλαισίου για τα προγράμματα αρχικής εκπαίδευσης και τον προσδιορισμό των κοινών μαθησιακών αποτελεσμάτων προγραμμάτων της αρχικής εκπαίδευσης,
- τον σχεδιασμό του μαθησιακού περιεχομένου μαθημάτων που προσφέρονται στα προγράμματα αρχικής εκπαίδευσης και τον προσδιορισμό επιθυμητής αναλογίας θεωρίας και πρακτικής άσκησης,
- τον προσδιορισμό κριτηρίων για την επιλογή και πρόσβαση των εκπαιδευτικών στο επάγγελμα,
- την αποσαφήνιση του ρόλου του εκπαιδευτικού
- το μετασχηματισμό στη διδακτική κουλτούρα και πρακτική στο σχολείο
- τον σχεδιασμό επιμορφωτικής πολιτικής σε κεντρικό επίπεδο που να συνδέει την αρχική εκπαίδευση με την δια βίου επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών,
- τον συντονισμένο και στοχευμένο σχεδιασμό επιμορφωτικών δράσεων και προσεγγίσεων που να ανταποκρίνονται σε διαφορετικές ομάδες εκπαιδευτικών ανάλογα με την εμπειρία τους και τις μαθησιακές ανάγκες τους,
- τον προσδιορισμό κριτηρίων αξιολόγησης της ποιότητας και αποτελεσματικότητας των επιμορφωτικών δράσεων που προσφέρονται
- την ανάγκη συζήτησης για τη μοριοδότηση των επιμορφωτικών προγραμμάτων
- τον προσδιορισμό κριτηρίων προκειμένου να γίνεται διαπίστευση των διάφορων μορφών επιμόρφωσης
- την αναγνώριση άτυπων μορφών επιμόρφωσης

Όπως έχει καταδειχτεί σε χώρες που έχουν σχεδιάσει και αναπτύξει ΠΠΕ, αυτά (όταν είναι σχεδιασμένα με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών συστημάτων και συνάδουν με ευρύτερες εκπαιδευτικές πολιτικές) συνεισφέρουν στην αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης γενικότερα.

Είναι έργο των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων στο πλαίσιο της αυτονομίας τους να σχεδιάσουν με τέτοιο τρόπο τα προγράμματα σπουδών τους ώστε να ανταποκριθούν, μέσα από το ΠΠΕ, στις προσδοκίες της πολιτείας και του κοινωνικού συνόλου αλλά και των ίδιων των εκπαιδευτικών από το επάγγελμά τους. Προφανώς η οργάνωση δεν μπορεί να είναι ομοιόμορφη. Η ένταξη των μαθημάτων και της πρακτικής άσκησης που οδηγούν στην παιδαγωγική προετοιμασία των μελλοντικών εκπαιδευτικών θα εκτείνεται είτε στα πλαίσια του προβλεπόμενου χρονικού ορίου των σπουδών είτε σε επιπλέον χρόνο. Ωστόσο αυτό που θα είναι μια *sine qua non* συνθήκη θα είναι η πιστοποίηση της παιδαγωγικής και διδακτικής επάρκειας στο πτυχίο μέσα από το παράρτημα (supplement) που το συνοδεύει, έτσι όπως την προσδιορίζει η πολιτεία. Έτσι αντί η πολιτεία να παρεμβαίνει, εισηγείται προτάσεις που ευνοούν την κινητικότητα του συστήματος και το οδηγούν σε αλλαγές.

Εναπόκειται στην πολιτεία να ενθαρρύνει τον έναν ή την άλλον σχεδιασμό των πανεπιστημίων μέσα από χρηματοδότηση ή άλλα κίνητρα καθώς και να καθορίσει τις

διαδικασίες πιστοποίησης και επιλογής για τη είσοδο στο επάγγελμα που σήμερα γίνεται από τον διαγωνισμό του ΑΣΕΠ ή στο μέλλον από μια βελτιωμένη εκδοχή του (στηριγμένη στο ΠΠΕ).

Επιπροσθέτως στην Επιτροπή συζητήθηκε κατά πόσο ο κύκλος των προπτυχιακών σπουδών πρέπει να παρέχει σε όλους ή μόνον σε όσους το επιθυμούν τις γνώσεις ικανότητες και δεξιότητες που απαιτούνται για τη διδακτική και παιδαγωγική επάρκεια. Η Επιτροπή δεν συμφώνησε απόλυτα και το κύριο επιχείρημα όσων υποστήριξαν ότι θα πρέπει τις παρέχει σε όλους είναι η αντίδραση που προβλέπεται εκ μέρους των φοιτητών/τριών. Ωστόσο εφόσον η πολιτεία, σεβόμενη την αυτονομία των ΑΕΙ, δεν μπορεί παρά να κάνει μόνο συστάσεις για το πώς τα πανεπιστήμια θα οργανώσουν τις σπουδές τους για να ανταποκριθούν στις προδιαγραφές της, η σύσταση αυτή ενδεχομένως παρέλκει.

1.3.2 Μεταπτυχιακές σπουδές

Η Επιτροπή θα είχε να συστήσει τη δημιουργία Σχολών Εκπαίδευσης που θα εστιάζουν στην προετοιμασία αυτών που επιθυμούν να εργαστούν στην εκπαίδευση. Οι Σχολές θα αποτελούνται από τα τρέχοντα Τμήματα Προσχολικής και Δημοτικής Εκπαίδευσης και τους Τομείς Παιδαγωγικής (στα πανεπιστήμια που υπάρχουν). Η Σχολή θα εμπλουτιστεί, εφ' όσον επιθυμούν να μετακινηθούν, και με μέλη ΔΕΠ διδακτικής των διαφόρων αντικειμένων, άλλων τμημάτων η/και θα διαμορφώσει συνέργειες με τις δομές που υπάρχουν ή θα αναπτυχθούν σε αυτά τα τμήματα. Η Σχολή επίσης θα προβαίνει σε δια-τμηματικές, δι-επιστημονικές συνεργασίες. Θα προσφέρει, εκτός από τις προπτυχιακές σπουδές στο επίπεδο της α/βάθμιας που προσφέρονται ήδη, μεταπτυχιακά προγράμματα με αντικείμενο τη διδακτική και παιδαγωγική επάρκεια, πάντα εμφορούμενα από το ΠΠΕ. Η Σχολή θα έχει ερευνητικό προσανατολισμό, όπως και οι άλλες σχολές και πανεπιστημιακά τμήματα, αλλιώς θα κινδυνεύει να μετατραπεί σε παραγωγική δομή και να απαξιωθεί. Η Σχολή συγκεντρώνοντας αυτά τα μεταπτυχιακά προγράμματα θα καλλιεργεί την κουλτούρα της σχολικής εκπαίδευσης που σήμερα απουσιάζει στις λεγόμενες «καθηγητικές σχολές». Αυτός ο σχεδιασμός μπορεί να αποτελέσει την αρχή, προκειμένου να μπει τάξη το πλήθος των (συχνά αναξιόπιστων) μεταπτυχιακών προγραμμάτων που έχουν αναπτυχθεί άναρχα και πληθωριστικά τα τελευταία χρόνια.

Τα μεταπτυχιακά αυτά προγράμματα θα αναγνωρίζονται ως σημαντικό εφόδιο μέσω αυξημένης μοριοδότησης από την πολιτεία στις διαδικασίες επιλογής εκπαιδευτικών. Η μεγάλη διαφορά σε σχέση με τα άλλα μεταπτυχιακά (τα οποία θα αναγνωρίζονται επίσης με μικρότερη μοριοδότηση) θα είναι η εστίαση στην πρακτική άσκηση μεγάλης έκτασης.

Η Σχολή θα προετοιμάζει μέντορες οι οποίοι είναι απαραίτητοι για την πρακτική άσκηση και τη διασύνδεση πανεπιστημίου και σχολείου.

Η Σχολή θα αναπτύσσει και θα παρέχει ποικίλης φύσεως επιμορφωτικά προγράμματα μεγαλύτερης ή μικρότερης διάρκειας (από κοντά ή από απόσταση) σε εν ενεργεία ή μελλοντικούς εκπαιδευτικούς του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα και θα αναπτύσσει για αυτό το σκοπό συνέργειες με φορείς. Το ΠΠΕ θα αποτελεί και πάλι τον οργανωτικό κορμό όλων των επιμορφωτικών προγραμμάτων.

2. Εισαγωγική επιμόρφωση στο επάγγελμα

2.1 Ιστορικό/Διατύπωση του προβλήματος

Η εισαγωγική επιμόρφωση στην σημερινή μορφή της θεσμοθετήθηκε με το Π.Δ. 45/1999 και έκτοτε υλοποιήθηκε κάθε χρόνο μέχρι το σχολικό έτος 2012, όταν σταμάτησαν οι διορισμοί εκπαιδευτικών, από τα Περιφερειακά Επιμορφωτικά Κέντρα (Π.Ε.Κ.) με την εποπτεία του Π.Ι. Ορίζεται ως υποχρεωτική για όλους τους νεοδιοριζόμενους εκπαιδευτικούς και όσους προσλαμβάνονται ως αναπληρωτές της α/βάθμιας και β/βάθμιας εκπαίδευσης.

Ο σκοπός του θεσμοθετημένου αυτού Προγράμματος της Εισαγωγικής επιμόρφωσης είναι να διευκολύνει την ομαλή ένταξη των εκπαιδευτικών στην εκπαίδευση, προσφέροντάς τους τα απαραίτητα εφόδια στη διδακτική μεθοδολογία των επιμέρους γνωστικών αντικειμένων, στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και στις οργανωτικές δομές του εκπαιδευτικού συστήματος.

Σύμφωνα με το Π.Δ. 45/1999, η εισαγωγική επιμόρφωση διεξάγεται σε τρεις φάσεις: φοίτηση δύο εβδομάδων πριν την έναρξη των μαθημάτων κάθε διδακτικού έτους, στήριξη στην άσκηση του εκπαιδευτικού έργου στο σχολείο από τον αρμόδιο σχολικό σύμβουλο σε συνεργασία με έμπειρους εκπαιδευτικούς, και φοίτηση μιας εβδομάδας στο τέλος του έτους. Το πρόγραμμα εκτείνεται σε 100 τουλάχιστον διδακτικές ώρες.

Ενώ η περιγραφή της εισαγωγικής επιμόρφωσης από τον νομοθέτη φαντάζει ικανοποιητική, εξωτερικές και εσωτερικές αξιολογήσεις από τον ΟΕΠΕΠ και από επιστημονικές δημοσιεύσεις (Βεργίδης 2003, 2011, Βαλμάς 2006, Κουρουκλή 2015) έδειξαν ότι το πρόγραμμα δεν είχε τα επιθυμητά αποτελέσματα και δεν κατάφερε να πετύχει τους αρχικούς του στόχους. Η επιμόρφωση αυτή δεν φάνηκε να απαντά στις πραγματικές ανάγκες των εκπαιδευτικών, είχε τη μορφή εισηγήσεων και δεν στηριζόταν σε τεχνικές επιμόρφωσης ενηλίκων, ενώ μετά το τέλος της οι εκπαιδευτικοί δεν είχαν ουσιαστική υποστήριξη ούτε στο επίπεδο της σχολικής μονάδας ούτε από άλλους θεσμικούς φορείς της εκπαίδευσης, όπως οι σχολικοί σύμβουλοι και οι προϊστάμενοι εκπαίδευσης.

2.2 Πρόταση για την εισαγωγική επιμόρφωση

Την Επιτροπή απασχόλησε σε ένα μεγάλο αριθμό συνεδριάσεων η έλλειψη παιδαγωγικής και διδακτικής επάρκειας στο επίπεδο των προπτυχιακών σπουδών. Κατέληξε σε μια πρόταση βελτίωσης των προϋποθέσεων που θεσμοθετήθηκαν με τον Ν. 4186/2013, στην απαραίτητη διαμόρφωση ενός Πλαισίου Προσόντων του εκπαιδευτικού, σε προτάσεις για την ενδεχόμενη δημιουργία (ή αναδιοργάνωση) πανεπιστημιακών Σχολών Εκπαίδευσης και άλλων δομών που θα παρέχουν και μεταπτυχιακές σπουδές συναφείς με την παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια (βλέπε Έκθεση 5/3/2016). Τέλος κατέληξε σε μια υποχρεωτική διετή εισαγωγική περίοδο ένταξης (induction) στο επάγγελμα του εκπαιδευτικού, η οποία αποτελεί και την ουσιαστική απόκτηση και διεύρυνση της παιδαγωγικής και διδακτικής επάρκειάς τους.

Αξιοποιώντας το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο η επιτροπή κατέληξε στις παρακάτω προτάσεις:

Η υποχρεωτική εισαγωγική επιμόρφωση είναι υποχρεωτική ως απαραίτητη προϋπόθεση α) υποστήριξης των νεοδιοριζόμενων εκπαιδευτικών και β) κάλυψης των ενδεχόμενων κενών της αρχικής εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών σε ζητήματα που αφορούν την εκπαιδευτική πράξη. Υποχρεωτική και για το κράτος που πρέπει να την παρέχει και για τους νεοδιόριστους που θα πρέπει να την παρακολουθήσουν.

- Η υποχρεωτική εισαγωγική επιμόρφωση έχει διετή διάρκεια κατά τη οποία ο/η εκπαιδευτικός θα έχει το καθεστώς του δόκιμου εκπαιδευτικού. Το καθεστώς αυτό προβλέπεται και τώρα με βάση τον Ν. 3848/2010, αρ. 4.

- Η εισαγωγή του/της εκπαιδευτικού στο σχολείο θα γίνεται με βάση μια νέα διαδικασία επιλογής σε δύο φάσεις: Η πρώτη φάση γίνεται με δοκιμασία λαμβάνοντας υπόψη ότι η υπάρχουσα διαδικασία του ΑΣΕΠ χρειάζεται ουσιαστικές βελτιώσεις). Στη δεύτερη φάση οι εκπαιδευτικοί που θα επιλεγούν αναλαμβάνουν, ως δόκιμοι, εκπαιδευτικό έργο στα σχολεία και παράλληλα παρακολουθούν το πρόγραμμα επιμόρφωσης. Η τρίτη φάση τοποθετείται στο τέλος της διετούς επιμόρφωσης, όπου με βάση τις προβλεπόμενες δοκιμασίες θα παρέχεται πιστοποίηση θα επιτρέπει στον/στην εκπαιδευτικό να αναλάβει ως μόνιμος το διδακτικό και παιδαγωγικό έργο. Στην περίπτωση που αποτύχει, θα του παρέχεται μια δεύτερη ευκαιρία. Στις ελάχιστες αυτές περιπτώσεις θα εξετάζεται κάθε περίπτωση ξεχωριστά ώστε να διερευνηθούν λύσεις προσανατολισμού σε διοικητικές εργασίες στην εκπαίδευση. Η πιστοποίηση θα παρέχεται από κατάλληλο φορέα με την ευθύνη του Υπουργείου Παιδείας.

2.2.1 Στόχοι της επιμόρφωσης.

Σχετίζονται δυναμικά με το είδος του εκπαιδευτικού και το είδος του σχολείου που η πολιτεία οραματίζεται. Έτσι η σχεδιαζόμενη εισαγωγική επιμόρφωση θα παρακολουθεί το όραμα της δημοκρατικής παιδείας όπως εκφράστηκε στο κείμενο «Εκπαίδευση ως Παιδεία για το Μέλλον, στη Νέα Παγκόσμια ...Αταξία» και το Πλαίσιο Προσόντων του Εκπαιδευτικού όπως προσδιορίζεται παραπάνω.

Βασίζονται στις διαπιστώσεις των ζητημάτων που θέτει το σημερινό σχολικό πλαίσιο και στις ανάγκες των εκπαιδευτικών έτσι όπως έχουν εκφραστεί στα πλαίσια αξιολόγησης διαφόρων επιμορφωτικών προγραμμάτων ή έτσι όπως θα αποτυπώνονται μέσα στο χρόνο με τη βοήθεια των σχολικών συμβούλων. Αρχή της επιμόρφωσης είναι η ευελιξία και η παραδοχή ότι οι ανάγκες των εκπαιδευτικών αλλάζουν μέσα στο χρόνο.

Το σημερινό σχολείο:

- Είναι σε μεγάλο βαθμό γνωσιοκεντρικό και δεν προάγει την ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών

- Παρατηρείται συχνά έλλειψη κουλτούρας συνεργασίας σε πολλαπλά επίπεδα και δεν αναπτύσσονται πρακτικές συνεργασίας.

- Δεν υπάρχει κουλτούρα φροντίδας και αλληλεγγύης.

- Η εκπαιδευτική διαδικασία είναι ομογενοποιημένη και παραγνωρίζεται ότι η τάξη αποτελείται από μαθητές με διαφορετικά χαρακτηριστικά, διαφορετικές ικανότητες και δεξιότητες, διαφορετικούς ρυθμούς μάθησης. Η εφαρμογή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας είναι το μεγάλο ζητούμενο.

- Οι μαθητές είναι σε μεγάλο βαθμό παθητικοί δέκτες. Ο/η εκπαιδευτικός οργανώνει και ο μαθητής ακολουθεί.

- Ο/η εκπαιδευτικός ακολουθεί τη διδακτέα ύλη και καλείται από μεταφορέας γνώσεων να γίνει σχεδιαστής μαθησιακών δραστηριοτήτων.
- Το σχολείο σε γενικές γραμμές (παρά τις εξαιρετικές προσεγγίσεις από μεμονωμένους εκπαιδευτικούς) δεν λειτουργεί με βάση την αρχή της συμπερίληψης. Υπάρχει έλλειμμα στη διαχείριση μαθητών με διαφορετική εθνοπολιτισμική ταυτότητα καθώς και μαθητών με ειδικές ανάγκες.
- Υπάρχει έλλειμμα στη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών.
- Οι εκπαιδευτικοί είναι περιχαρακωμένοι στο αντικείμενό τους.
- Λείπουν οι ευκαιρίες για αναστοχασμό.

Συνοπτικά οι στόχοι εκτείνονται σε τρία επίπεδα:

- (α) προσωπική ανάπτυξη—ανάπτυξη της ταυτότητας του/της εκπαιδευτικού, ενδυνάμωση, ενίσχυση της αυτο-εκτίμησης και αίσθησης της αποτελεσματικότητας.
- (β) επαγγελματική ανάπτυξη—δεξιότητες σε σχέση με τις διδακτικές πρακτικές, εμπάθυνση της γνώσης του αντικειμένου και εμπάθυνση σε παιδαγωγικά θέματα. Ανάπτυξη της ικανότητας του/της εκπαιδευτικού να μετασηματίζει την υπάρχουσα γνώση σε σχολική γνώση για τις ανάγκες της εκάστοτε σχολικής τάξης.
- (γ) κοινωνική ανάπτυξη—ενσωμάτωση του/της εκπαιδευτικού στην κουλτούρα του σχολείου, υποστήριξη προκειμένου να καταστεί ενεργό μέλος της σχολικής κοινότητας.

2.2.3 Το περιεχόμενο της επιμόρφωσης

Καμία επιμόρφωση όσο καλοσχεδιασμένη και να είναι δεν θα μπορέσει να φέρει αποτελέσματα αν σχεδιαστεί ανεξάρτητα από άλλες κεντρικές επιλογές και στόχους εκπαιδευτικής πολιτικής.

Παρατίθενται στη συνέχεια τα πεδία τα οποία προτείνεται να περιλαμβάνει η εισαγωγική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.

(α). Να εκπαιδεύονται προκειμένου να «βλέπουν» τάξη. Αυτό σημαίνει ότι θα είναι πλήρως εξοικειωμένοι με τα περιεχόμενα και τη διδακτική των αντικειμένων τους, με το πώς αυτά διασυνδέονται μεταξύ τους (π.χ. φιλολογικά μαθήματα), αλλά και με τα άλλα μαθήματα. Η ενότητα αυτή θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα ισχυρή στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

(β). Να εκπαιδεύονται προκειμένου να βλέπουν το παιδί. Αυτό σημαίνει ότι καταλαβαίνουν τι σημαίνει ότι ξεκινάω από εκεί που είναι το κάθε παιδί (γλωσσικά, πολιτισμικά, γνωσιακά) με βάση και το (α). Στο πλαίσιο αυτό, η εξοικείωση με βασικές διαστάσεις «ειδικής αγωγής» είναι απαραίτητες.

(γ). Να εκπαιδεύονται να βλέπουν το σχολείο ως «κείμενο» που έχει διαμορφωθεί ιστορικά και να μπορούν να παρεμβαίνουν/ ωθούν σε αλλαγές που προωθούνται με βάση το κεντρικό σχέδιο. Αυτό σημαίνει πως κατανοούν ότι το σχολείο κουβαλάει την ίδια την ιστορία τόσο στις δομές αλλά και συχνά στη λογική του. Η συγκεκριμένη ικανότητα ανάγνωσης βοηθάει σημαντικά στο να μπορούν να αντιμετωπίζουν καλύτερα τόσο το σχολικό χρόνο και τις πρακτικές του (στο σύνολό του και όχι μόνο στα μαθήματα) όσο και το πώς αξιοποιούν τον εξωσχολικό χρόνο των παιδιών.

(δ). Να βλέπουν το σχολείο με βάση την κοινωνία. Αυτό σημαίνει ότι αναγνωρίζουν τοπικές ιδιαιτερότητες και μπορούν να αναπτύσσουν στρατηγικές (συνεργασίες, πρωτοβουλίες) προς όφελος των παιδιών

Όλα τα παραπάνω προϋποθέτουν συνολικού τύπου αλλαγές που θα επηρεάζουν «τη γραμματική» των ισχυουσών πρακτικών και δομών και θα ευνοούν την κινητικότητα των εκπαιδευτικών.

2.2.4 Η μεθοδολογία ως προς τη μορφή που θα έχει η εισαγωγική επιμόρφωση

Θα ακολουθηθεί ένα μικτό σχήμα εξ αποστάσεως (σύγχρονη και ασύγχρονη) και διαζώσης διαμορφωμένο με βάση τις αρχές της εκπαίδευσης ενηλίκων:

(α) Παρακολούθηση θεματικών ενοτήτων οι οποίες θα ανταποκρίνονται στις γνώσεις και δεξιότητες που θα οριστούν για τους νεοεισερχόμενους εκπαιδευτικούς με βάση το πλαίσιο προσόντων. Θα υπάρχουν κοινές θεματικές που θα αφορούν όλους τους εκπαιδευτικούς και ειδικές θεματικές ανάλογα με το γνωστικό αντικείμενο. Οι θεματικές θα έχουν στόχο τη διασύνδεση θεωρίας-πράξης και αποτελούν το υπόβαθρο για τη δημιουργία κοινοτήτων μάθησης και πρακτικής.

(β) Δημιουργία Κοινοτήτων Μάθησης και Πρακτικής (ΚΠ). Από την αρχή της σχολικής χρονιάς δημιουργούνται Κοινότητες Μάθησης και Πρακτικής για τους νέους εκπαιδευτικούς που βρίσκονται σε διαφορετικά μέρη της χώρας. Οι Σχολικοί Σύμβουλοι (ΣΣ) θα δημιουργούν ΚΠ με όλους τους νέους εκπαιδευτικούς συγκεκριμένου γνωστικού αντικείμενου που βρίσκονται σε σχολεία των περιοχών ευθύνης τους. Οι ΚΠ προτείνεται να είναι ψηφιακές προκειμένου η επιμόρφωση (και η συνεργασία μεταξύ ΣΣ και εκπαιδευτικών και μεταξύ των εκπαιδευτικών) να είναι συνεχής και σταθερή στη διάρκεια των δύο χρόνων και να προάγεται η εξοικείωση τους στην αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών. Οι ΣΣ σε συνεργασία με τους Υπεύθυνους Παιδαγωγικής Καθοδήγησης (ΥΠΚ) θα είναι υπεύθυνοι για την ανίχνευση των επιμορφωτικών αναγκών της ομάδας: στον προσδιορισμό των κοινών επιμορφωτικών αναγκών και των εξατομικευμένων αναγκών. Οι εργασίες των ΚΠ θα εστιάζουν στις κοινές επιμορφωτικές ανάγκες των νέων εκπαιδευτικών. Θα δίνεται έμφαση στην σύνδεση θεωρίας και πράξης, στην ανάπτυξη εκπαιδευτικών σεναρίων και δράσεων, στον αναστοχασμό και τη συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών. Τα σεναρία αυτά θα έλκονται από τις θεματικές ενότητες που θα έχουν παρακολουθήσει οι εκπαιδευτικοί και θα εστιάζουν στα πραγματικά προβλήματα της καθημερινής διδακτικής πρακτικής.

(γ) Ενδοσχολική επιμόρφωση. Η εισαγωγική επιμόρφωση δεν νοείται ανεξάρτητη από τη συνεχή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Θα πρέπει ένα μέρος της επιμόρφωσης των νεοδιοριζόμενων να γίνεται από κοινού με τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς. Στο σημείο αυτό και πάλι θα πρέπει να συνυπολογιστούν οι ευρύτερες αλλαγές που θα δρομολογηθούν σε σχέση με την παιδαγωγική αυτοδυναμία της σχολικής μονάδας. Ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του πλαισίου οι σχολικές μονάδες θα προσδιορίζουν τις επιμορφωτικές τους ανάγκες και θα δίνουν έμφαση σε θέματα που κρίνουν απαραίτητα.

Σημαντικός μπορεί να είναι και ο ρόλος του διευθυντή στην ενδοσχολική επιμόρφωση αφενός ενημερώνοντας τους νέους εκπαιδευτικούς σε θέματα που αφορούν τη δομή και

την λειτουργία του σχολείου και αφετέρου προγραμματίζοντας συναντήσεις μεταξύ των εκπαιδευτικών του σχολείου σε τακτά χρονικά διαστήματα (που θα συμμετέχουν οι νέοι εκπαιδευτικοί) προκειμένου να συζητούνται προβλήματα, να μοιράζονται ανησυχίες και να προτείνονται λύσεις. Για το σκοπό αυτό χρειάζονται ειδικά προγράμματα επιμόρφωσης/ενίσχυσης των διευθυντών.

Για την ανάπτυξη της μεθοδολογίας και του υλικού θα αξιοποιηθούν στοιχεία και η εμπειρία προηγούμενων προγραμμάτων όπως αυτό των διαδικτυακών κοινοτήτων εκπαιδευτικών από το ΚΕΓ, της επιμόρφωσης στη διδακτική αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων στα ΚΣΕ από το ΙΤΥΕ και το ΙΕΠ, του Μείζονος Προγράμματος Επιμόρφωσης του ΠΙ / ΙΕΠ, του έργου των Διδασκαλείων των Παιδαγωγικών Τμημάτων, των εργαστηριακών κέντρων Φυσικών Επιστημών (ΕΚΦΕ) και των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Προτείνεται το παραπάνω επιμορφωτικό πρόγραμμα με παραλλαγές να εφαρμοστεί σε όσους διοριστούν την ερχόμενη χρονιά, δεδομένου ότι αυτοί οι εκπαιδευτικοί θα διαθέτουν εμπειρία της σχολικής τάξης. Θα μπορούσε αυτή η διαδικασία να αποτελέσει έναν πιλότο για το σχεδιασμό της εισαγωγικής επιμόρφωσης στο επάγγελμα του εκπαιδευτικού.

2.2.5 Επιμορφωτές

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω, βασικό ρόλο επιμορφωτών θα έχουν οι σχολικοί σύμβουλοι οι οποίοι κατά τεκμήριο είναι προσοντούχοι εκπαιδευτικοί και η γεωγραφική κατανομή τους ανά την Ελλάδα βοηθάει όχι μόνο την επιμόρφωση αλλά και τη συνεχή στήριξη. Ωστόσο ρόλο επιμορφωτή θα έχουν και ο παιδαγωγικός καθοδηγητής, ο διευθυντής της σχολικής μονάδας, οι μέντορες, οι εκπαιδευτικοί με αυξημένη εμπειρία, το επιστημονικό προσωπικό των εποπτευόμενων φορέων του Υπουργείου Παιδείας και οι πανεπιστημιακοί. Προβλέπεται αναβαθμισμένος ο ρόλος των σχολικών συμβούλων οι οποίοι θα πρέπει να είναι οι πρώτοι μαζί με τους παιδαγωγικούς καθοδηγητές οι οποίοι θα πρέπει να επιμορφωθούν με ανάλογο τρόπο και με υλικό που θα έχει αναπτυχθεί για αυτούς. Εδώ οι μελλοντικές Σχολές Εκπαίδευσης και τα πανεπιστημιακά τμήματα θα έχουν έναν αυξημένο ρόλο. Προτείνεται οι σχολικοί σύμβουλοι και οι λοιπές κατηγορίες επιμορφωτών να οργανωθούν σε διαδικτυακές κοινότητες μάθησης προκειμένου να μπορούν να εργάζονται με σύγχρονο τρόπο και στο πλαίσιο αυτό να μπορούν να υποστηρίζουν καλύτερα τους εκπαιδευτικούς (νέους και παλαιότερους). Είναι σημαντικό να συζητηθούν τα κριτήρια και ο τρόπος επιλογής των σχολικών συμβούλων ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν στις αυξημένες αρμοδιότητες που προτείνονται. Εξίσου σημαντική είναι και η ανάγκη επιμόρφωσης των διευθυντών των σχολικών μονάδων.

Απαιτείται η δημιουργία νέων Μητρώων Επιμορφωτών διότι αφενός η σύνθεση των παλαιών έχει αλλάξει και αφετέρου είχε διαφορετική στόχευση.

2.2.6 Η πιστοποίηση

Η πιστοποίηση των ικανοτήτων των εκπαιδευτικών στο τέλος της διετίας θα συνάδει με το Πλαίσιο Προσόντων του Εκπαιδευτικού το οποίο καθορίζει η πολιτεία. Το σύστημα πιστοποίησης μπορεί να βασίζεται στην ανάπτυξη φακέλου (portofolio), παροχή

πιστωτικών μονάδων, τελικές δοκιμασίες μέρους ή συνδυασμού αυτών. Ωστόσο το θέμα αυτό χρειάζεται περαιτέρω επεξεργασία.

2.2.7 Ο φορέας επιμόρφωσης

Η Επιτροπή δεν έχει απαντήσει σε αυτό το θέμα. Σημαντικός και θεσμικά κατοχυρωμένος είναι ο στρατηγικός ρόλος του ΙΕΠ, του ΙΤΥΕ σε ότι αφορά την επιμόρφωση στις νέες τεχνολογίες, ενώ στο πλαίσιο της παρούσας πρότασης θα πρέπει να υποστηριχθεί η σημασία του ρόλου των Σχολών Εκπαίδευσης Εκεί που υπάρχει σύγκλιση είναι η συνέργεια φορέων με ευθύνη του υπουργείου Παιδείας.

2.2.8 Μοριοδότηση:

Η εισαγωγική διετής επιμόρφωση είναι υποχρεωτική και έτσι δεν τίθεται θέμα μοριοδότησης. Ωστόσο χρειάζεται να αναγνωριστεί και να μοριοδοτηθεί το έργο των μεντόρων, των σχολικών συμβούλων και των διευθυντών που θα εμπλακούν ως επιμορφωτές.

Η Επιτροπή συζήτησε δια μακρών το κατά πόσο οι δόκιμοι, επιμορφωνόμενοι εκπαιδευτικοί μπορούν να ανταποκριθούν στα εκπαιδευτικά τους καθήκοντα και στις ανάγκες της επιμόρφωσης εάν έχουν πλήρες ωράριο. Γνωρίζοντας τις δυσκολίες που θέτει η περίπτωση του μειωμένου ωραρίου για την πρώτη διετία δεν τολμά να το προτείνει και υπογραμμίζει ότι εάν η επιμόρφωση είναι σωστά σχεδιασμένη και ελκυστική θα είναι βοηθητική στο έργο του εκπαιδευτικού.

3. Συνεχιζόμενη Επιμόρφωση

3.1 Διατύπωση του προβλήματος

Παρά τις προσπάθειες που έχουν γίνει να θεσμοθετηθούν αυτοδύναμες και ευέλικτες μορφές επιμόρφωσης ευρείας ή περιορισμένης εμβέλειας, κυρίως από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και εξής, το θεσμικό πλαίσιο των επιμορφωτικών προγραμμάτων λειτούργησε στην συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων χωρίς την απαιτούμενη διερεύνηση των επαγγελματικών αναγκών των εκπαιδευτικών, ενώ οι μορφές επιμόρφωσης κάθε άλλο παρά ευέλικτες ήταν αφού υπήρχε η άμεση εξάρτησή τους από την κεντρική διοίκηση και χαρακτηρίζονταν από έντονο γραφειοκρατικό συγκεντρωτισμό. Γενικότερα, υπάρχει έλλειψη συντονισμού, σημειώνονται επικαλύψεις και συχνά οργανώνονται επιμορφώσεις στα πλαίσια προγραμμάτων που έχουν έναν ευκαιριακό ή και διεκπεραιωτικό χαρακτήρα. Το ενδιαφέρον είναι ότι υπάρχει ένα πάγιο αίτημα των εκπαιδευτικών για επιμόρφωση ενώ συχνά παρουσιάζεται μια αδιαφορία εκ μέρους τους. Είτε η επιμόρφωση δεν απαντά στις ανάγκες τους είτε οι εκπαιδευτικοί είναι κουρασμένοι και διαψευσμένοι, ή και τα δύο. Παράλληλα, δεν έχει προωθηθεί μια συστηματική και συνεκτική πολιτική κατάλληλης προετοιμασίας των ίδιων των επιμορφωτών.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε έναν καταγισμό νέων μορφών επιμόρφωσης που βασίζονται στην τεχνολογία και προωθούν την εξ αποστάσεως μάθηση. Τα προγράμματα ή νέες αυτές μορφές επιμόρφωσης δεν ελέγχονται από κανέναν φορέα ούτε ως προς το περιεχόμενο τους, ούτε ως προς την ποιότητα τους, συχνά αναπτύσσονται και υλοποιούνται από εκπαιδευτές αμφιβόλων προσόντων και δεν υπάρχει καμία αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των επιμορφωτικών αυτών

σχημάτων ούτε και μηχανισμός διαπίστευσης τους. Τα προγράμματα αυτά, πολλά από τα οποία δεν είναι δωρεάν, ελκύουν αρκετούς εκπαιδευτικούς όταν προσφέρονται από ένα πανεπιστημιακό ίδρυμα. Όμως οι βεβαιώσεις συμμετοχής που λαμβάνουν οι εκπαιδευτικοί δεν μοριοδοτούνται από το Υπουργείο Παιδείας και δεν έχουν ουσιαστικό αντίκρυσμα στην επαγγελματική τους εξέλιξη ο εκπαιδευτικός δεν επιβραβεύεται για την συμμετοχή του σε τέτοιες επιμορφωτικές δράσεις.

Εξαίρεση σε αυτό το μάλλον απογοητευτικό τοπίο αποτελεί η Επιμόρφωση Β' Επιπέδου στις ΤΠΕ που επιμόρφωσε περίπου 27.500 εκπαιδευτικούς και η Μείζων Επιμόρφωση η οποία επιμόρφωσε περίπου 7.500 εκπαιδευτικούς το 2011 αλλά δεν συνεχίστηκε.

Από το 2012-13 και μετά δεν υπάρχει καμία ευρείας κλίμακας ενδοϋπηρεσιακή επιμόρφωση, εκτός από την επιμόρφωση στις ΤΠΕ και αυτές που πραγματοποιούν οι σχολικοί σύμβουλοι στο πλαίσιο του ετήσιου επιμορφωτικού κύκλου.

3.2 Πρόταση

Η συνεχιζόμενη επιμόρφωση ακολουθεί την ίδια παραδοχή από την οποία εμφορείται και η εισαγωγική επιμόρφωση, δηλαδή ότι η επιτυχία της επιμόρφωσης συναρτάται από τις υπόλοιπες κεντρικές επιλογές της εκπαιδευτικής πολιτικής και συνδυάζεται με το ΠΠΕ.

Αντίστοιχα με την εισαγωγική επιμόρφωση, η συνεχιζόμενη θα περιλαμβάνει τα τέσσερα διακριτά πεδία έτσι όπως εξειδικεύτηκαν παραπάνω: (α) εξοικείωση με τα περιεχόμενα και τη διδακτική των αντικειμένων, (β) δυνατότητα ο/η εκπαιδευτικός να ξεκινάει από εκεί που βρίσκεται κάθε παιδί (γνωσιακά, γλωσσικά και πολιτισμικά), (γ) να καταλαβαίνει ότι το σχολείο δεν είναι αυτοφυές αλλά προϊόν της ιστορίας του, και (δ) να αναγνωρίζει τις τοπικές ιδιαιτερότητες.

Μια βασική αρχή που είναι *sine qua non* συνθήκη για την επιτυχία της επιμόρφωσης είναι η αμφίδρομη επικοινωνία βάσης και κορυφής. Η αποτυχία των μέχρι σήμερα επιμορφωτικών προγραμμάτων οφείλεται στον σχεδιασμό τους από πάνω. Η κάθε επιμορφωτική δραστηριότητα θα πρέπει να βασίζεται σε μια καταγραφή των αναγκών των εκπαιδευτικών και χωρίς την εμπλοκή και συνειδητή συμμετοχή τους σε όλα τα στάδια της επιμόρφωσης δεν μπορεί να υπάρξει επιθυμητό αποτέλεσμα. Ωστόσο το ζητούμενο είναι η χρυσή τομή ανάμεσα στον κεντρικό σχεδιασμό και την αποκέντρωση/τοπικότητα του συστήματος επιμόρφωσης, ανάμεσα στο ρόλο του Υπουργείου Παιδείας, των εκπαιδευτικών περιφερειών και των σχολικών μονάδων.

Προτείνονται δύο μορφές επιμόρφωσης: η μια θα βασιστεί στη δημιουργία Κοινοτήτων Μάθησης και Πρακτικής και θα ακολουθηθεί μια μικτή μεθοδολογία εξ αποστάσεως (σύγχρονη και ασύγχρονη) και η δεύτερη θα εκτυλίσσεται στο επίπεδο της σχολικής μονάδας ή μιας ομάδας σχολικών μονάδων. Ο τρόπος δημιουργίας των Κοινοτήτων Μάθησης και Πρακτικής είναι αντίστοιχος με αυτόν της εισαγωγικής επιμόρφωσης. Η ενδοσχολική επιμόρφωση συναρτάται με τις ιδιαίτερες ανάγκες, το σχέδιο δράσης και τους εκπαιδευτικούς στόχους της σχολικής μονάδας. Το ζητούμενο σε αυτού του είδους την επιμόρφωση είναι η συμμετοχή του συλλόγου των διδασκόντων, της διοίκησης και της κοινότητας των γονέων για το μετασχηματισμό της σχολικής μονάδας σε έναν «οργανισμό που μαθαίνει».

Ενθαρρύνονται πολλαπλές μορφές επιμόρφωσης. Συστήνεται μια σταδιακή ανάπτυξη των όποιων μορφών επιμόρφωσης και μια πιλοτική εφαρμογή πριν γενικευτεί το σχήμα συνεχιζόμενης επιμόρφωσης.

Η επιμόρφωση θα μοριοδοτείται συμβάλλοντας στην επαγγελματική εξέλιξη των εκπαιδευτικών. Ως εκ τούτου θα πρέπει να υπάρξει ένα σχήμα έγκρισης των προγραμμάτων συνεχιζόμενης επιμόρφωσης

6. ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΈΡΕΥΝΑΣ

Το κείμενο που ακολουθεί αποτελεί μία πρώτη προσέγγιση στο ζήτημα του ενιαίου χώρου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης-έρευνας και σκιαγραφεί τη λογική των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων με βάση το σημερινό τοπίο των δημόσιων εκπαιδευτικών και ερευνητικών ιδρυμάτων, την ευρωπαϊκή εμπειρία και τα διεθνώς καθιερωμένα κριτήρια για την αποτίμηση του έργου που παράγεται στα Πανεπιστήμια, τα Τεχνολογικά Ιδρύματα και τα Ερευνητικά Κέντρα. Μία πρώτη μορφή του κειμένου συζητήθηκε στην υποεπιτροπή του Εθνικού και Κοινωνικού Διαλόγου για την Παιδεία και σε αντίστοιχη επιτροπή της Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής. Επιμέρους σημεία των προτάσεων χρειάζεται να εξειδικευθούν περαιτέρω, πριν το κείμενο αυτό αποτελέσει έναν υλοποιήσιμο οδικό χάρτη.

Το κείμενο εργασίας προετοιμάστηκε από τους Σπύρο Γεωργάτο, Κώστα Γαβρόγλου και Δήμητρα Μακατσώρη, λαμβάνοντας υπόψη σχόλια και προτάσεις από τους Ερρίκο Βεντούρα, Δημοσθένη Σταμάτη, Δήμο Τριάντη, Αλέξανδρο Μπαλτζή, Γιώργο Αγγελόπουλο, Γιώργο Διβάρη, Αλίκη Μαρτζοπούλου, Αντώνη Μπόγρη, Γιώργο Πετράκο, Παύλο Πανταζή και Δημήτρη Ψύλλο.

I. Ο ενιαίος χώρος εκπαίδευσης και έρευνας ως πεδίο εφαρμογής μιας νέας μεταρρυθμιστικής πολιτικής

Η δημιουργία ενιαίου χώρου εκπαίδευσης και έρευνας καλείται να αντιμετωπίσει μια σειρά χρονίων προβλημάτων στο ακαδημαϊκό-ερευνητικό οικοσύστημα, όπως:

- Τη γεωγραφική απομόνωση επιμέρους ερευνητικών μονάδων, σε συνδυασμό με κατακερματισμό ή εκτεταμένες αλληλεπικαλύψεις των ερευνητικών δραστηριοτήτων.
- Την πολυτυπία εργασιακών σχέσεων και διοικητικών/διαχειριστικών πρακτικών στα Ερευνητικά Κέντρα (ΕΚ).
- Τα ελλείμματα προσωπικού και κρίσιμων μαζών σε ΑΕΙ (Πανεπιστήμια και ΤΕΙ) και ΕΚ, σε συνδυασμό με τη μαζική μετανάστευση νέων επιστημόνων στο εξωτερικό.
- Τη σχετικά περιορισμένη αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων στη λεγόμενη «αλυσίδα της καινοτομίας» (βασική έρευνα-εφαρμοσμένη έρευνα-εμπορική εκμετάλλευση καινοτόμων εφαρμογών).
- Την προβληματική κατάσταση των μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών.
- Τη μεγάλη διαφορά που παρατηρείται στο επίπεδο των σπουδών, αλλά και της ερευνητικής δραστηριότητας, ανάμεσα σε Τμήματα των ΑΕΙ με ομοειδή γνωστικά αντικείμενα.
- Την αδυναμία ενσωμάτωσης νέων επιστημόνων στα ΑΕΙ και ΕΚ.

Διαπιστώνοντας τα παραπάνω, η στρατηγική για τη συγκρότηση του ενιαίου χώρου εκπαίδευσης και έρευνας θα πρέπει να ακολουθήσει μια κατά στάδια προσέγγιση που περιλαμβάνει:

α) Την ιεράρχηση των προβλημάτων που δημιουργούνται από την υποστελέχωση των Πανεπιστημίων και των ΤΕΙ, την περιορισμένη αξιοποίηση των ερευνητικών υποδομών και την υπο-χρηματοδότηση της έρευνας.

β) Την αποτύπωση των συναφειών ανάμεσα σε διαφορετικές εκπαιδευτικές-ερευνητικές μονάδες.

γ) Την εκτίμηση των αναπτυξιακών προοπτικών που έχει η κάθε μονάδα, συμπεριλαμβανομένων των δυνατοτήτων αξιοποίησης των νέων επιστημόνων.

Οι συνήθεις κατηγοριοποιήσεις της έρευνας σε «χρήσιμη» και μη, εγκλωβίζει τον προβληματισμό για τον ενιαίο χώρο ΑΕΙ και ΕΚ σε μία τεχνητή διαίρεση, με αποτέλεσμα διάφοροι τομείς να υποβαθμίζονται, ή να αγνοούνται εντελώς (όπως για παράδειγμα, η έρευνα στις «καθαρές» επιστήμες, στις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες και στους καλλιτεχνικούς κλάδους). Επιπρόσθετα, η ευρωπαϊκή πολιτική για την έρευνα παραμένει μεροληπτικά προσανατολισμένη σε δομές μεγάλης και πολύ μεγάλης κλίμακας, ευνοώντας έτσι ορισμένες μόνο κατηγορίες σχημάτων και – με αυτόν τον έμμεσο τρόπο – συμμετεχόντων, τόσο σε επίπεδο κρατών, όσο και σε επίπεδο ιδρυμάτων και κλάδων. Εάν το σκεπτικό αυτό εξακολουθήσει να υιοθετείται σε εθνικό επίπεδο, η συγκρότηση του ενιαίου χώρου ΑΕΙ και ΕΚ θα εστιασθεί αποκλειστικά στην επιδίωξη επενδύσεων από τον ιδιωτικό τομέα και την εξασφάλιση μεγάλων ευρωπαϊκών χρηματοδοτήσεων σε «χρήσιμους» τομείς, αναπαράγοντας με τον τρόπο αυτό τις υπάρχουσες ασυμμετρίες. Ένα πραγματικό επίδικο, επομένως, είναι να ξεπεραστεί ο τεχνητός διαχωρισμός ανάμεσα σε «χρήσιμη» και μη έρευνα, με γνώμονα τόσο τη συμβολή στην παραγωγική ανασυγκρότηση όσο και την αντιμετώπιση της διπλής ανθρωπιστικής κρίσης που ταλανίζει τη χώρα. Τέλος, η κυρίαρχη αντίληψη για την καινοτομία, τόσο στο επίπεδο της ευρωπαϊκής πολιτικής, όσο και στο επίπεδο της εθνικής πολιτικής, βασίζεται μέχρι τώρα σε «μονοδιάστατους» δείκτες (όπως τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας, οι συνεργασίες με επιχειρήσεις, κλπ.), χωρίς να συνεκτιμάται η πιο μακροπρόθεσμη προοπτική των ερευνητικών αποτελεσμάτων και η πραγματική σχέση κόστους/αξίας σε κάθε υλοποιούμενο πρόγραμμα. Η βελτιστοποίηση των ακολουθούμενων πρακτικών και η διεύρυνση των αντιλήψεων για την έρευνα που στηρίζεται στην επιστημονική περιέργεια θα αποτελούσε μία μεγάλη κατάκτηση και θα μπορούσε να θέσει επί νέας βάσεως τη συνεργασία των δημόσιων ΑΕΙ και ΕΚ με τον ιδιωτικό τομέα.

Τα δημόσια εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα θα πρέπει να προσέλθουν σε αυτή τη συνεργασία με τη μορφή ενός θεσμικά θωρακισμένου δικτύου για πολλούς λόγους: Πρώτον, για να διατηρήσουν τον δημόσιο χαρακτήρα τους και να μην είναι ευάλωτα απέναντι σε ιδιοτελή συμφέροντα· δεύτερον, για να οικοδομηθεί «ικανότητα» που ενδεχομένως θα προσελκύσει την υγιή και καινοτόμο επιχειρηματικότητα· και τρίτον, για να συμβάλλουν στον μετασχηματισμό του παραγωγικού μοντέλου προς όφελος της ελληνικής

κοινωνίας. Ο μετασχηματισμός της ελληνικής οικονομίας είναι απαραίτητος, διότι στο μεγαλύτερο μέρος του, ο παραγωγικός ιστός της χώρας αποτελείται από επιχειρήσεις μικρού μεγέθους και χαμηλής έντασης γνώσης, με αποτέλεσμα την υποτονική ζήτηση, αλλά και τις χαμηλές επενδύσεις στην έρευνα. Επαναλαμβάνουμε όμως ότι οι απαραίτητες αναπροσαρμογές στο εκπαιδευτικό-ερευνητικό σύστημα για να εμπλακεί πιο ουσιαστικά στην «αλυσίδα της καινοτομίας» **δεν** αποτελούν τον μόνο όρο για τη διαμόρφωση μιας εθνικής εκπαιδευτικής και ερευνητικής πολιτικής, αλλά το συμπλήρωμα μιας ευρύτερης μεταρρυθμιστικής προσπάθειας υπό συνθήκες οικονομικής, κοινωνικής και ανθρωπιστικής κρίσης.

II. Η στοχευμένη και επαρκής χρηματοδότηση ως όργανο εθνικής στρατηγικής στην εκπαίδευση και την έρευνα ¹

Η εθνική πολιτική για την Έρευνα και την Καινοτομία δεν μπορεί να στηρίζεται αποκλειστικά στα προγράμματα ΕΣΠΑ που χρηματοδοτούνται κατά κύριο λόγο από κοινοτικά ταμεία. Με δεδομένη τη διαχειριστική δυσκαμψία και την αποκλίνουσα στόχευση που έχουν ενίοτε αυτά τα προγράμματα, απαραίτητη προϋπόθεση για να αρθρωθεί μια εθνική στρατηγική είναι η δημιουργία ενός *Ελληνικού Ιδρύματος Έρευνας και Καινοτομίας* –που, σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, δεν υπάρχει αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα.

Βασικές προτεραιότητες του Ιδρύματος θα πρέπει να είναι η κάλυψη των ερευνητικών αναγκών (μισθοί, αναλώσιμα), η δικτύωση των ερευνητικών και ακαδημαϊκών μονάδων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, η συμβολή στην αξιοποίηση εμπορικά εκμεταλλεύσιμων και μη αποτελεσμάτων και η διασύνδεση με την υγιή, καινοτόμο επιχειρηματικότητα. Για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι, το Ίδρυμα θα πρέπει να λειτουργεί με απλούς κανόνες, που από τη μία πλευρά διασφαλίζουν τη διαφάνεια και το δημόσιο συμφέρον και από την άλλη σταθερό σημείο προβληματισμού τους θα είναι τα ακαδημαϊκά κριτήρια στις πρωτοβουλίες που θα παίρνει. Η διοίκησή του θα πρέπει να είναι *ανεξάρτητη* από την εκάστοτε πολιτική ηγεσία και να εγγυάται αξιόπιστες, αδιάβλητες και διαφανείς διαδικασίες αξιολόγησης των ερευνητικών προτάσεων. Με αυτόν τον τρόπο, τόσο το χρηματοδοτικό σχήμα όσο και ο προγραμματισμός των δράσεων του θα είναι πολύ πιο ευέλικτα.

Για να υλοποιηθεί αυτό το σχέδιο, κρίνεται απαραίτητη η ψήφιση *ειδικού νόμου* που θα προβλέπει τη δημιουργία του Ιδρύματος και θα περιγράφει το νομικό και διοικητικό καθεστώς του.

III. Η οριζόντια κινητικότητα μελών ΔΕΠ Πανεπιστημίων, ΤΕΙ και ΕΚ ως μέθοδος δημιουργίας κρίσιμων μαζών ²

Υπό συνθήκες κρίσης, εμφανίζονται τεράστια ελλείμματα διδακτικού προσωπικού στα ΑΕΙ. Από την άλλη πλευρά, σε αρκετά ΕΚ οι ερευνητικές ομάδες που ενεργοποιούνται σε ορισμένες θεματικές δεν συνιστούν κρίσιμη μάζα. Αυτή τη στιγμή, μόνο ένα μικρό ποσοστό ερευνητών έχουν ταυτόχρονα διδακτικές ευθύνες στα Πανεπιστήμια (κυρίως στα μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών). Για να καλυφθούν όμως οι ανάγκες στο επίπεδο των προπτυχιακών σπουδών και στο επίπεδο της κάλυψης κρίσιμων μαζών στα ΕΚ, θα πρέπει να θεσμοθετηθεί είτε η δυνατότητα *μετακίνησης* ερευνητών των ΕΚ προς ΑΕΙ μέσα από συγκεκριμένες διαδικασίες (και αντίστροφα), είτε η *διπλή ιδιότητα* (καθεστώς οργανικής και μακροπρόθεσμης συνεργασίας, με πολυετή δέσμευση και δυνατότητα ανανέωσης) προκειμένου περί «ζευγών» που περιλαμβάνουν ένα πανεπιστημιακό Τμήμα και ένα συγκεκριμένο Ερευνητικό Ινστιτούτο). Οι μετακινήσεις αυτές θα λειτουργήσουν ευεργετικά ως προς την ανανέωση της ερευνητικής πολιτικής και θα φέρουν σε άμεση επαφή πολλούς ερευνητές με προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές. Η μακροχρόνια συνεργασία με δύο διαφορετικά ιδρύματα μπορεί να αντιστοιχεί είτε σε ένα καθεστώς *παράλληλης άσκησης κυρίων καθηκόντων*, είτε στη μόνιμη μετακίνηση, με βάση διαδικασίες που θα πρέπει να εξειδικευθούν περαιτέρω.

Πέρα από τη στρατηγική της σημασία για την ενίσχυση και τη βιωσιμότητα του ερευνητικού ιστού, η ώσμωση ανάμεσα σε ΑΕΙ και ΕΚ αντιμετωπίζει το πρόβλημα της *ισοτιμίας* πανεπιστημιακών και ερευνητών και ικανοποιεί το πάγιο αίτημα «ίση αμοιβή για ίση εργασία» -χωρίς να εξομοιώνει μέλη προσωπικού που εμπλέκονται με διαφορετικό τρόπο στο εκπαιδευτικό-ερευνητικό οικοσύστημα.

Το θεσμικό πλαίσιο της οριζόντιας κινητικότητας ή της διπλής ιδιότητας θα πρέπει να προβλέπει κανόνες που διαμορφώνουν ένα ελκυστικό περιβάλλον καθώς και συγκεκριμένα κίνητρα, διότι το καθεστώς της διπλής απασχόλησης είναι εξ ορισμού πιο εντατικό και πιο απαιτητικό από το ισχύον. Μέτρα που θα μπορούσαν να βοηθήσουν προς αυτή την κατεύθυνση είναι οι *διευκολύνσεις στους κανόνες χρηματοδότησης των συνεργατικών ερευνητικών προγραμμάτων, η ακαδημαϊκή αναβάθμιση* και -αν οι συνθήκες το επιτρέπουν- η χορήγηση *πρόσθετων αμοιβών*. Μερικές συγκεκριμένες ιδέες σε αυτόν τον άξονα είναι οι εξής:

α) Η *πριμοδότηση* της συνεργατικής έρευνας ανάμεσα στα μέλη των ΑΕΙ και των ΕΚ μέσω του Ελληνικού Ιδρύματος Έρευνας και Καινοτομίας.

β) Η θέσπιση *πρότυπων, μικτών μεταπτυχιακών προγραμμάτων*, που ενισχύονται από την Πολιτεία.

Η μετάβαση από το ισχύον καθεστώς στο καθεστώς της μετακίνησης ή της διπλής ιδιότητας θα πρέπει να γίνει με ιδιαίτερη προσοχή, για να μην καταστεί ο ενιαίος χώρος ερμητικά «κλειστός» σε νέους επιστήμονες. Επίσης, θα πρέπει να υπάρξουν ρυθμίσεις ως προς τον αριθμό των μετακινουμένων, ώστε να ελέγχονται οι ροές προς μονάδες στις οποίες παρατηρείται μεγάλη δυσαρμονία ανάμεσα στη ζήτηση και την προσφορά. Ένας κανόνας για να ελεγχθούν τέτοιες τάσεις θα ήταν οι συνολικές μετακινήσεις προσωπικού προς έναν φορέα να μην

ξεπερνούν ένα ορισμένο ποσοστό που θα συμπληρώνεται -όταν και όπου αυτό καθίσταται δυνατόν- με προσλήψεις νέου προσωπικού.

Όσον αφορά στην υλοποίηση της οριζόντιας κινητικότητας, θα πρέπει καταρχήν να αρθεί μία νομικής φύσης δυσκολία, καθώς τα θεσμικά καθεστώτα των ΑΕΙ και των ΕΚ είναι διαφορετικά. Με αυτά τα δεδομένα, θα ήταν σκόπιμο σε πρώτη φάση να υιοθετηθεί το καθεστώς της διπλής ιδιότητας και σε δεύτερο χρόνο η ελεύθερη μετακίνηση προσωπικού μεταξύ διαφορετικών μονάδων.

Σε κάθε περίπτωση, οι συμπράξεις ανάμεσα σε διάφορους φορείς –που διατηρούν στο ακέραιο τη διοικητική αυτονομία τους, αλλά είναι λειτουργικά διασυνδεδεμένοι- πρέπει να είναι *θεσμικά κατοχυρωμένες* και να προβλέπουν κίνητρα, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως. Αυτό συνεπάγεται:

α) Αποτύπωση των νέων ρυθμίσεων στους *οδηγούς εφαρμογής* (ΕΣΠΑ και Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας).

β) Μέριμνα για το *ύψος και τις προϋποθέσεις οικονομικών απολαβών*, ώστε να μην καταστρατηγείται το Σύνταγμα και να μην αδικούνται εκείνοι που προσφέρουν πρόσθετο έργο.

γ) Σχεδιασμό για την ίδρυση πρότυπων, μικτών μεταπτυχιακών προγραμμάτων, μόνο υπό συγκεκριμένες *γεωγραφικές, θεματικές και ποιοτικές προϋποθέσεις*, ώστε να μην παρατηρηθούν επικαλύψεις και κατασπατάληση πόρων.

IV. Η συγκρότηση Εικονικών Ινστιτούτων (*virtual institutes*) ως μέθοδος δικτύωσης ακαδημαϊκών και ερευνητικών μονάδων ³

Η ίδρυση *Εικονικών Ινστιτούτων* (*virtual institutes*), που περιλαμβάνουν θεματικά συγγενείς ομάδες σε ΑΕΙ και ΕΚ, ανεξάρτητα από γεωγραφική περιοχή, είναι ένας πολλαπλά χρήσιμος θεσμός: Πρώτον, δεν προϋποθέτει νέες υποδομές και μετακινήσεις (αφού προϋποθέτει μόνο δια-δικτυακή επικοινωνία) *εξοικονομεί πόρους*: δεύτερον, η στενή συνεργασία ανάμεσα σε διαφορετικές ερευνητικές ομάδες που έχουν κοινά ενδιαφέροντα ενδυναμώνει την έρευνα που διεξάγεται σε διάφορους ερευνητικούς «κόμβους», την *αναβαθμίζει* και εξουδετερώνει τη γεωγραφική απομόνωση: τρίτον, η συνεργασία αυτού του τύπου δημιουργεί *κρίσιμες μάζες* που μπορούν σε δεύτερο χρόνο να διεκδικήσουν με αξιώσεις ανταγωνιστική χρηματοδότηση.

Ο ρόλος των Εικονικών Ινστιτούτων θα μπορούσε να είναι καταλυτικός στην προώθηση της συνεργατικής έρευνας, εξασφαλίζοντας *διεπιστημονικές συνεργασίες* σε όλο το φάσμα της επιστήμης και (προς)καλώντας σε *συνεχή αλληλεπίδραση* την ερευνητική κοινότητα. Επίσης, η συμβολή τους θα μπορούσε να είναι ιδιαίτερα σημαντική σε διάφορους κλάδους των ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών, αλλά και στους καλλιτεχνικούς κλάδους, όπου δεν υπάρχουν δομές ανάλογες των ΕΚ. Ένας άλλος σημαντικός ρόλος τους θα μπορούσε να είναι η *ενημέρωση-εκπαίδευση του ευρύτερου*

κοινού μέσω ειδικών προγραμμάτων και συμμετοχής σε δημόσιες εκδηλώσεις (δράσεις του τύπου Science and Society). Απαραίτητη προϋπόθεση για να επιτύχει αυτός ο θεσμός είναι η πρόνοια για μια στοιχειώδη διοικητική δομή που θα ρυθμίζει τις δραστηριότητες του κάθε Ινστιτούτου (π.χ., μια ολιγομελής επιστημονική επιτροπή).

Τα μέτρα που θα χρειασθούν είναι άμεσα εφαρμόσιμα και δεν συνεπάγονται ιδιαίτερο δημοσιονομικό κόστος. Όπως τονίστηκε όμως παραπάνω, ο σχεδιασμός για την ίδρυση εικονικών ινστιτούτων θα πρέπει να λάβει υπόψη συγκεκριμένες *θεματικές και ποιοτικές προϋποθέσεις*. Πρέπει επίσης να διερευνηθεί *ποια Αρχή* θα αξιολογεί προτάσεις για την ίδρυση τέτοιων φορέων.

V. Η ανάπτυξη ερευνητικών υποδομών και η ανοιχτή πρόσβαση ως πολλαπλασιαστές της ερευνητικής απόδοσης⁴

Οι ερευνητικές υποδομές είναι διεθνώς ο «τόπος συνάντησης» ερευνητών από ΕΚ και Πανεπιστήμια, καθώς και μεταπτυχιακών φοιτητών με μεταδιδακτορικούς συνεργάτες. Στην Ελλάδα, τα Πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ διαθέτουν μικρής και μεσαίας κλίμακας υποδομές που συμπληρώνουν τις αντίστοιχες υποδομές των ΕΚ. Εν τούτοις, σε ορισμένα επιστημονικά πεδία έχουν καταγραφεί ελλείψεις –ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά δραστηριότητες που προϋποθέτουν μεγαλύτερης κλίμακας υποδομές, οι οποίες χρειάζονται σημαντικές επενδυτικές δαπάνες. Έχει επίσης παρατηρηθεί ερευνητικές υποδομές να βρίσκονται κάτω από ένα ιδιότυπο καθεστώς «προσωπικής ιδιοκτησίας», ή να επικαλύπτουν η μία την άλλη, απουσία στρατηγικού σχεδιασμού και κανονιστικού πλαισίου. Για αυτούς τους λόγους, είναι πολύ σημαντικό να διασφαλιστεί η *βέλτιστη αξιοποίηση* των υφιστάμενων ερευνητικών υποδομών μέσω της *ανοιχτής πρόσβασης* στην ερευνητική κοινότητα και ο ορθολογικός σχεδιασμός *ανάπτυξης νέων υποδομών*, στην κατεύθυνση της συμπληρωματικότητας και της εξοικονόμησης πόρων. Ταυτόχρονα, υπάρχει έδαφος γόνιμης συνεργασίας για την διασφάλιση πρόσβασης ερευνητών, ακαδημαϊκών φορέων, ΕΚ και στελεχών της βιομηχανίας τόσο σε εθνικό, όσο και σε περιφερειακό και σε διεθνές επίπεδο. Κάτι τέτοιο θα δημιουργήσει *προστιθέμενη αξία* σε όρους αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού και ολοκλήρωσης φιλόδοξων ερευνητικών σχεδίων.

Οι ερευνητικές υποδομές αποτελούν επίσης ένα από τα σημαντικότερα στηρίγματα του συστήματος έρευνας και καινοτομίας. Απαραίτητη όμως προϋπόθεση για την παραγωγική αξιοποίησή τους είναι η *προτεραιοποίηση* με γνώμονα τα κριτήρια που οριοθετούνται στο πλαίσιο ενός μακρόπνοου, Εθνικού Οδικού Χάρτη (με συντονισμένη, ανοιχτή και διαφανή διαδικασία, με αξιολόγηση βασισμένη στα ευρωπαϊκά πρότυπα και στρατηγική προτεραιοποίηση η οποία αναδεικνύει τη διασύνδεσή τους με τις στρατηγικές προτεραιότητες της χώρας). Οι επενδύσεις σε Ερευνητικές Υποδομές θα πρέπει να βασίζονται σε μακρόπνοο σχεδιασμό και σταθερά θεμέλια επιστημονικών και στρατηγικών προτεραιοτήτων προκειμένου να διασφαλιστεί η ενίσχυση υφιστάμενων ερευνητικών υποδομών εθνικής σημασίας καθώς και η ανάπτυξη νέων υποδομών, όπου απαιτούνται δημιουργώντας ελκυστικό

περιβάλλον για την έρευνα και την ανάπτυξη υπό το πρίσμα της διεθνούς συνεργασίας και προώθησης της αριστείας. Ο Οδικός Χάρτης Ερευνητικών Υποδομών αναδεικνύει τη στρατηγική σημασία των ερευνητικών υποδομών και θέτει τις προϋποθέσεις για μακροπρόθεσμες επενδύσεις σημαντικής δημόσιας χρηματοδότησης και μόχλευση αυξημένων ιδιωτικών πόρων.

Η ανάπτυξη και η ανοιχτή πρόσβαση σε εθνικές υποδομές θα πρέπει να αποτυπωθεί άμεσα στους *Εσωτερικούς Κανονισμούς* των ΕΚ και των ΑΕΙ. Ένα *πλήρες Μητρώο* Ερευνητικών Υποδομών και Υποδομών Καινοτομίας όπου θα αποτυπώνονται όλα τα δομικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά τους, η επενδυτική ροή καθώς και ο τρόπος πρόσβασης και χρήσης, αποτελεί σημαντική παράμετρο επιτυχίας του όλου εγχειρήματος. Επίσης, κρίνεται σημαντική η παράλληλη και συμπληρωματική ως προς τις ερευνητικές υποδομές σύσταση *Εργαστηρίων-Μονάδων Παροχής Υπηρεσιών* ή άλλων υποδομών καινοτομίας.

VI. Η ομογενοποίηση και μετεξέλιξη του διοικητικού καθεστώτος των ΕΚ ως όρος για τη συνεκτικότητα και την ενσωμάτωσή τους στον ενιαίο χώρο εκπαίδευσης⁵

Συν τω χρόνω, έχουν δημιουργηθεί μεγάλες διαφορές στα διοικητικά σχήματα ΑΕΙ-ΕΚ και ΕΚ-ΕΚ. Ένα εκσεσημασμένο παράδειγμα ασυμμετρίας στο σχήμα διοίκησης είναι τα Ινστιτούτα της Ακαδημίας Αθηνών, που διέπονται από εντελώς διαφορετικό καθεστώς από ό,τι οι ερευνητικοί φορείς που εποπτεύονται από τη ΓΓΕΤ.

Οι διαφορές στο σχήμα διοίκησης ανάμεσα στα ΑΕΙ και τα ΕΚ δικαιολογούνται συνήθως με το επιχείρημα ότι τα δεύτερα είναι «στρατευμένα» ή «εξειδικευμένα» σε μια εθνική στρατηγική έρευνας, ενώ τα πρώτα είναι συγκροτημένα στη βάση της «ελεύθερης έρευνας». Το επιχείρημα αυτό ίσως να είχε μια βάση τη δεκαετία του 1960 έως το 1980, αλλά είναι ελάχιστα πειστικό υπό τις σημερινές συνθήκες: Τα περισσότερα ΕΚ είναι πλέον πολυθεματικά και δεν εστιάζονται σε μία μοναδική «στρατηγική». Από την άλλη πλευρά, οι ερευνητικές μονάδες στα Πανεπιστήμια διαμορφώνονται κυρίως με βάση τη χρηματοδότηση από ευρωπαϊκές πηγές και ως εκ τούτου σημαντικό μέρος της χρηματοδότησής τους σχετίζεται με την στοχευμένη έρευνα.

Με βάση τα παραπάνω δεδομένα, ένα πολύ σημαντικό βήμα θα αποτελούσε η *θεσμοθέτηση ενός ενιαίου διοικητικού καθεστώτος* που θα συνέβαλε στον εκσυγχρονισμό του πλαισίου της εσωτερικής λειτουργίας των ΕΚ και ταυτόχρονα στη δημιουργία ενός ενιαίου περιβάλλοντος στον χώρο της έρευνας. Τα ΕΚ, κατ' αντιστοιχία –και όχι ταύτιση– προς το διοικητικό καθεστώς των ΑΕΙ, θα μπορούσαν επίσης σταδιακά να προσαρμοσθούν σε ένα μοντέλο διοίκησης όπου το επιστημονικό προσωπικό, οι εργαζόμενοι και οι απασχολούμενοι μεταπτυχιακοί και μεταδιδακτορικοί υπότροφοι θα έχουν σημαντικότερο ρόλο. Βασικό στοιχείο προς αυτή την κατεύθυνση είναι η θεσμοθέτηση της *Γενικής Συνέλευσης* σε κάθε φορέα.

Τα Ινστιτούτα της Ακαδημίας Αθηνών θα πρέπει να ενταχθούν άμεσα στο υπάρχον δίκτυο ΕΚ που εποπτεύεται από τη ΓΓΕΤ και το πλαίσιο λειτουργίας τους να εναρμονισθεί απόλυτα με όσα προβλέπονται από τον νόμο 4310/2014, όπως τροποποιήθηκε πρόσφατα με το νόμο 4386/2016. Το διοικητικό καθεστώς των ΕΚ στο σύνολό τους πρέπει να τροποποιηθεί με άλλο νόμο προς την κατεύθυνση που περιγράφεται παραπάνω. Στο ίδιο νομοθέτημα μπορεί να συμπεριληφθούν και οι πρόνοιες για την οριζόντια κινητικότητα των ερευνητών.

VII. Η επαναξιολόγηση και ο επαναπροσδιορισμός του ρόλου των ΑΕΙ στην πορεία διαμόρφωσης του ενιαίου χώρου

Στην αρχιτεκτονική του εκπαιδευτικού-ερευνητικού οικοσυστήματος έχουν καταγραφεί αρκετά δομικά προβλήματα:

- Υπάρχουν Τμήματα σε ΤΕΙ που είναι συνώνυμα με πανεπιστημιακά ή πολυτεχνικά Τμήματα και Σχολές.
- Ορισμένα Τμήματα στα ΤΕΙ δεν αναφέρονται σε κάποια συγκεκριμένη γνωσιακή περιοχή, αλλά σε μεθοδολογίες που προσιδιάζουν στην απόκτηση δεξιοτήτων και την επαγγελματική εκπαίδευση.
- Μεγάλος αριθμός Τμημάτων βρίσκονται διασκορπισμένα στην επικράτεια, χωρίς να λαμβάνεται μέριμνα για τη διοικητική και λειτουργική συνοχή τους.
- Έχει προταθεί η ίδρυση νέων Τμημάτων χωρίς να προσδιορίζεται επακριβώς η σκοπιμότητά τους και ο ρόλος τους στο όλο οικοσύστημα.
- Ιδιαίτερα στη σφαίρα των βιοϊατρικών επιστημών αλλά όχι μόνον, εμφανίζεται διπλασιασμός και τριπλασιασμός της ίδιας θεματικής περιοχής μέσα σε μια γεωγραφική επιφάνεια λίγων τετραγωνικών χιλιομέτρων.

Οι στρεβλώσεις που απαριθμούνται παραπάνω έχουν την ιστορική τους εξήγηση. Η πολιτική διεύρυνσης της Ανώτατης Εκπαίδευσης που ακολουθήθηκε και χρηματοδοτήθηκε από το 1994 μέχρι και το 2009 στα πλαίσια των επιχειρησιακών ευρωπαϊκών προγραμμάτων ΕΠΕΑΕΚ είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία 168 νέων τμημάτων ΑΕΙ στην Ελλάδα (90 στα Πανεπιστήμια και 78 στα ΤΕΙ). Τα νέα Τμήματα ιδρύθηκαν με την επίκληση ενός αμφίβολης στόχευσης «εθνικού σχεδίου» πράγμα που σε πολλές περιπτώσεις οδήγησε στην όξυνση των αντιθέσεων ανάμεσα σε περιφερειακά και κεντρικά ΑΕΙ, σε Τμήματα υψηλής και χαμηλής ζήτησης και σε τμήματα Πανεπιστημίων και ΤΕΙ του ίδιου γνωστικού αντικείμενου. Εξω-ακαδημαϊκές προτεραιότητες και πιέσεις παραγόντων της τοπικής αυτοδιοίκησης οδήγησαν στη διασπορά πολλών νέων τμημάτων σε διάφορες πόλεις και κωμοπόλεις της Ελλάδας. Τις περισσότερες φορές, αρωγοί σε αυτή τη διαδικασία ήταν και οι διοικήσεις των ιδρυμάτων, καθώς και μέλη ΔΕΠ/ΕΠ που ανέλαβαν την υλοποίηση της διεύρυνσης.

Η διεύρυνση, πέρα από την χωρίς σοβαρό σχεδιασμό χωροταξική διασπορά των τμημάτων που ιδρύθηκαν, είχε και τις παρακάτω βασικές παρενέργειες: (α) ιδρύθηκαν τμήματα με εξαιρετικά ειδικευμένο αντικείμενο, για να μπορέσουν να

διαφοροποιηθούν σε σχέση με τα άλλα τμήματα του ίδιου Ιδρύματος, (β) πολλαπλασιάστηκε ο αριθμός τμημάτων των οποίων το αντικείμενο ήταν «δημοφιλές» στην αγορά εργασίας (π.χ. Πληροφορική), (γ) προέκυψαν Ιδρύματα με απaráδεκτα μικρό αριθμό τμημάτων (π.χ. Πανεπιστήμιο Στερεάς Ελλάδας με δύο μόλις τμήματα – συνεχίζει με άλλη μορφή μετά το σχέδιο «ΑΘΗΝΑ»), (δ) προέκυψαν παραρτήματα Ιδρυμάτων με ένα ή δύο απομονωμένα τμήματα. Το γεγονός αυτό έβλαψε περισσότερο τον πιο «αδύναμο κρίκο» της Ανώτατης Εκπαίδευσης, δηλαδή τα ΤΕΙ. Λόγω των πολλαπλών προβλημάτων, χρειάζονται απαραίτητως οργανωτικές αναδιατάξεις και μέτρα που αντιμετωπίζουν τον κατακερματισμό, τις αλληλεπικαλύψεις και την πολυτυπία των κανόνων διοίκησης. Μείζον θέμα προς αντιμετώπιση είναι καταρχήν ο *επαναπροσδιορισμός του ρόλου των ιδρυμάτων τεχνολογικής εκπαίδευσης*.

Σε ό,τι αφορά τα ΑΕΙ, ένα επιπρόσθετο πρόβλημα είναι η αδυναμία μετακίνησης των φοιτητών που δεν είναι ικανοποιημένοι από το αντικείμενο σπουδών που επέλεξαν στην αρχή των σπουδών τους. Το πρόβλημα αυτό επηρεάζει σημαντικά την απόδοσή τους και έχει ως συνέπεια να λιμνάζουν οι φοιτητές οι οποίοι προσπαθούν να τελειώσουν κάτω από την οικογενειακή ή κοινωνική πίεση σπουδές που δεν τους ενδιαφέρουν. Μία μεταρρυθμιστική πρόταση θα ήταν να προβλεφτεί η δυνατότητα “μεταγραφής” σε συγγενές τμήμα ή/ και η δυνατότητα απόκτησης ενός τίτλου σπουδών του τύπου «joint degree», δηλαδή πτυχίο διπλής εξειδίκευσης. Το σύστημα αυτό έχει το πλεονέκτημα ότι επιτρέπει μια -έστω περιορισμένη- κινητικότητα που απεμπλέκει τους φοιτητές από τυχόν λανθασμένες επιλογές και εισάγει και έναν καλώς εννοούμενο ανταγωνισμό μεταξύ διαφορετικών Ιδρυμάτων.

Η αντιμετώπιση των στρεβλώσεων που περιγράφηκαν πρέπει να γίνει με απόλυτα *θεσμικό* και *συναινετικό* τρόπο, υιοθετώντας δύο βασικούς κανόνες:

- α) οι όποιες αναδιαρθρώσεις θα πρέπει να *εγγυώνται τα εργασιακά δικαιώματα του προσωπικού*,
- β) η ομογενοποίηση και ο εξορθολογισμός των κανόνων θα πρέπει να γίνει με την *προοπτική της περαιτέρω ανάπτυξης* των υπαρχουσών θεματικών και την εξασφάλιση της ποιότητας και, άρα, με την επικράτηση των ακαδημαϊκών και παιδαγωγικών κριτηρίων.

Προκειμένου περί αναδιατάξεων που αφορούν τα ΤΕΙ, προτείνεται να διαμορφωθούν κριτήρια αξιολόγησης για την πιστοποίηση του κάθε Τμήματος ως προς την ποιότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, την ερευνητική δραστηριότητα του προσωπικού, τον αριθμό του προσωπικού, τις υποδομές και τις αναλογίες μελών ΕΠ προς φοιτητές.

Μία ολιγομελής επιτροπή θα πρέπει να αξιολογήσει τα παραπάνω στοιχεία και εντός προθεσμίας που θα θέσει στα Τμήματα των ΤΕΙ να διαβουλευθεί μαζί τους για το ενδεχόμενο ένταξής τους σε μία από τις εξής κατηγορίες:

- α) Αυτά που είναι ήδη (ακαδημαϊκώς) ισοδύναμα με αντίστοιχα πανεπιστημιακά Τμήματα, ή καλύπτουν επιστημονικά πεδία που δεν θεραπεύονται στα Πανεπιστήμια.

β) Αυτά που δεν πληρούν τις παραπάνω προϋποθέσεις, αλλά θα μπορούσαν να τις καλύψουν στη διάρκεια μιας τριετίας (όχι απαραίτητα στο τέλος της).

γ) Αυτά που θα μπορούσαν να συνεχίσουν να υπάρχουν σε ΤΕΙ ως Τμήματα που παρέχουν τεχνολογική εκπαίδευση, περισσότερο συμβατή με τον αρχικό σκοπό ίδρυσης των ΤΕΙ.

δ) Αυτά που λόγω του επιστημονικού αντικείμενου που υπηρετούν αντιστοιχούν κατ' ουσίαν σε Τμήματα επαγγελματικής κατάρτισης.

Τα Τμήματα που εντάσσονται στην πρώτη κατηγορία (και αυτά της δεύτερης που θα ενταχθούν στη διάρκεια της τριετίας στην πρώτη), θα έχουν άμεσα το δικαίωμα να οργανώσουν σπουδές 3^{ου} κύκλου και να ενταχθούν σε ένα «ομόλογο» πανεπιστημιακό Τμήμα ή να αποτελέσουν ένα αυτοτελές Τμήμα σε ένα Πανεπιστήμιο.

Τα Τμήματα της τέταρτης κατηγορίας θα πρέπει να αναπροσαρμόσουν τον ρόλο τους, εντασσόμενα στο γεωγραφικά πλησιέστερο Πανεπιστήμιο, στο πλαίσιο μιας Σχολής Επαγγελματικής Κατάρτισης που θα πρέπει να ιδρυθεί σε κάθε πανεπιστημιακό Ίδρυμα.

Τέλος, τα Τμήματα που δεν εντάσσονται στις παραπάνω κατηγορίες θα παραμείνουν στα πλαίσια των «κλασικών» ΤΕΙ, τα οποία όμως θα πρέπει συνολικά να αναμορφωθούν ανάλογα με το τοπίο που θα προκύψει σε εύρος μιας τριετίας.

Ρυθμίσεις ανάλογες με αυτές που αναφέρθηκαν παραπάνω θα μπορούσαν να ισχύσουν προκειμένου περί πανεπιστημιακών Τμημάτων που αντιμετωπίζουν προβλήματα ανάλογα με εκείνα που καταγράφονται στα ΤΕΙ.

VIII. Τα Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών ως θεσμός αναπαραγωγής της επιστημονικής εμπειρίας και στελέχωσης των ερευνητικών ιδρυμάτων

Μία από τις πιο κρίσιμες διαδικασίες για την καθιέρωση μιας ουσιαστικής ερευνητικής κουλτούρας είναι τα Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών (Π.Μ.Σ.).

Στα ελληνικά Πανεπιστήμια και ΤΕΙ προσφέρονται σήμερα 737 Π.Μ.Σ., εκ των οποίων 628 σε Τμήματα των Πανεπιστημίων (85% του συνόλου) και 109 σε Τμήματα των ΤΕΙ (15% του συνόλου). Τα Π.Μ.Σ. αποτελούν ένα κρίσιμο συστατικό της Ανώτατης εκπαίδευσης, καθώς συνδυάζουν την υψηλή εξειδίκευση σε επιμέρους γνωστικά πεδία με την έρευνα που διεξάγεται σε αυτά από το επιστημονικό δυναμικό των ιδρυμάτων και ταυτόχρονα μπορούν να αποτελέσουν μια πύλη εξωστρέφειας του εκπαιδευτικού μας συστήματος.

Αν και η χώρα διαθέτει μια εμπειρία λειτουργίας Π.Μ.Σ. τριών περίπου δεκαετιών, η συστηματική ανάπτυξη των περισσότερων Προγραμμάτων έγινε τα τελευταία 15 χρόνια. Το μεγαλύτερο ποσοστό των Π.Μ.Σ. φαίνεται να είναι υψηλού επιπέδου, γεγονός που συμβάλλει στην διαμόρφωση εξειδικευμένου προσωπικού και δημιουργεί τις προϋποθέσεις ανάπτυξης βασισμένης στη γνώση. Σε ένα σημαντικό, όμως, αριθμό Π.Μ.Σ. έχουν παρατηρηθεί εξαιρετικά σοβαρά προβλήματα, τα οποία σχετίζονται με τον μεγάλο αριθμό Π.Μ.Σ. που λειτουργούν σε ένα Τμήμα, με το ότι συχνά οι διαφοροποιήσεις ως προς το

γνωστικό αντικείμενο διαφορετικών Π.Μ.Σ. ενός Τμήματος είναι δυσδιάκριτες, με το περιεχόμενο των μαθημάτων να είναι ουσιαστικά προπτυχιακού επιπέδου και με προφανές έλλειμμα κρίσιμων μαζών ικανών να στηρίζουν ένα Π.Μ.Σ. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η ενασχόληση μελών ΔΕΠ σε διαφορετικά Π.Μ.Σ. δημιουργεί ερωτηματικά ως προς τη δυνατότητά τους να ασκούν ταυτόχρονα με την απαιτούμενη αφοσίωση και αποτελεσματικότητα τις εκπαιδευτικές τους υποχρεώσεις στα προπτυχιακά μαθήματα όπως και στα ερευνητικά τους καθήκοντα.

Από το σύνολο των Π.Μ.Σ., δωρεάν είναι τα 214 (29%) και με δίδακτρα τα 523 (71%). Στα ΤΕΙ το σύνολο των Π.Μ.Σ. είναι με δίδακτρα. Το ύψος των διδάκτρων κυμαίνεται από λίγες εκατοντάδες ευρώ μέχρι και αρκετά πάνω από 10.000 ευρώ. Το συνολικό ποσό που εισπράττουν όλα τα Π.Μ.Σ. που έχουν δίδακτρα ανέρχεται σε αρκετές δεκάδες εκατομμύρια ευρώ ετησίως. Από αυτά, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.3685/2008, το 25% δίνεται για κάλυψη λειτουργικών εξόδων των Ιδρυμάτων στο πλαίσιο των οποίων λειτουργούν τα Π.Μ.Σ. Το 10% είναι παρακράτηση των ΕΛΚΕ. Το υπόλοιπο 65% καλύπτει λειτουργικά έξοδα του ίδιου του Π.Μ.Σ., στα οποία περιλαμβάνονται και αμοιβές προσωπικού.

Οι αμοιβές προσωπικού ως ποσοστό των λειτουργικών εξόδων παρουσιάζουν εύρος από 15% έως 100% του προϋπολογισμού του Π.Μ.Σ. Ειδικότερα, οι αμοιβές διδασκόντων, σε όσες περιπτώσεις διαχωρίζονται από τις υπόλοιπες αμοιβές, παρουσιάζουν εύρος από 0% (Π.Μ.Σ. με δίδακτρα αλλά χωρίς αμοιβές διδασκόντων) έως πάνω από 90% του προϋπολογισμού του Π.Μ.Σ.

Επειδή η τεράστια ανομοιογένεια που παρατηρείται στη δομή, στο επίπεδο αλλά και τη χρήση των πόρων αρκετών Π.Μ.Σ. ενέχει τον κίνδυνο να υπονομεύσει τη συνολικότερη λειτουργία του θεσμού των Π.Μ.Σ. και να υποβαθμίσει τη διδασκαλία των προπτυχιακών μαθημάτων με άμεσες δυσμενείς επιπτώσεις στην ποιότητα πολλών υψηλού επιπέδου Π.Μ.Σ., θα πρέπει να επανακαθοριστούν με σαφήνεια οι ακαδημαϊκοί στόχοι που εξυπηρετούν τα Π.Μ.Σ. Πιο συγκεκριμένα, θα πρέπει να επαναπροσδιοριστούν:

- Οι διαδικασίες με τις οποίες επιλέγεται ένα συγκεκριμένο (και συχνά εξειδικευμένο) επιστημονικό πεδίο για την ίδρυση ενός Π.Μ.Σ.
- Το είδος συνεργασίας ανάμεσα σε Πανεπιστήμια, ΤΕΙ και ΕΚ για τη συγκρότηση και λειτουργία Π.Μ.Σ.
- Οι συγκεκριμένοι τρόποι για την αξιοποίηση μεταδιδασκόντων στη διδασκαλία των Π.Μ.Σ.
- Ο προσδιορισμός του ελάχιστου αριθμού μελών ΔΕΠ ενός Τμήματος που απαιτείται για την ίδρυση ενός αυτοδύναμου Π.Μ.Σ.
- Οι ώρες εβδομαδιαίως που θα μπορεί να αφιερώσει ένα μέλος ΔΕΠ σε διδασκαλία στο πλαίσιο του Π.Μ.Σ., επιπλέον των τυπικών υποχρεώσεων του χωρίς να παρακωλύονται οι διδακτικές και ερευνητικές του δραστηριότητες.
- Τα κριτήρια με τα οποία θα ορίζεται ο ανώτατος αριθμός Π.Μ.Σ. ανά Τμήμα.
- Τα κριτήρια και η διαδικασία αξιολόγησης.

Πέραν των καθαρά ακαδημαϊκών ζητημάτων, δημιουργείται επίσης ένα θέμα σχετικά με την πρόσβαση των φοιτητών που προέρχονται από εισοδηματικά χαμηλότερες τάξεις στα Π.Μ.Σ. που έχουν δίδακτρα, καθώς και ένα πρόβλημα δεοντολογίας σε ό,τι αφορά το είδος και το πλήθος των πρόσθετων αμοιβών των μελών του προσωπικού που συμμετέχουν σε αυτά τα προγράμματα. Η λύση αυτών των προβλημάτων δεν είναι αυτονόητη, διότι από τη μία πλευρά θα πρέπει να διασφαλίζεται η ελεύθερη πρόσβαση των φοιτητών ανεξάρτητα από την εισοδηματική τους κατάσταση, αλλά και η κάλυψη των λειτουργικών εξόδων του προγράμματος -που αναπόφευκτα περιλαμβάνει τόσο αναλώσιμα υλικά, όσο και μετακινήσεις ή «συμβολικές αμοιβές» του τύπου «honorarium».

Βασικός όρος για να συγκεκριμενοποιηθούν οι απαραίτητες θεσμικές αλλαγές είναι να προσδιορισθούν με σαφήνεια τα παρακάτω:

- Τα κριτήρια με τα οποία ένα Τμήμα οργανώνει δωρεάν Π.Μ.Σ.
- Τα κριτήρια με τα οποία ένα Τμήμα οργανώνει Π.Μ.Σ με δίδακτρα.
- Τα κριτήρια με τα οποία υπολογίζεται το κόστος ενός Π.Μ.Σ. και τι αυτό περιλαμβάνει.
- Τα κριτήρια με τα οποία ορίζεται ανώτατο όριο διδάκτρων στα Π.Μ.Σ.
- Ο αριθμός των υποτροφιών που θα δίνονται με γνώμονα εισοδηματικά κριτήρια.
- Το ποσοστό των εσόδων που διοχετεύεται στη φοιτητική μέριμνα και στις υποτροφίες.
- Οι ενέργειες, διαδικασίες ή ρυθμίσεις των συλλογικών οργάνων των ΑΕΙ που απαιτούνται προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που αναφέρονται και να διασφαλιστεί η ποιότητα και το υψηλό ακαδημαϊκό επίπεδο των Π.Μ.Σ.
- Τα ειδικότερα θέματα που προκύπτουν προκειμένου περί ξενόγλωσσων Π.Μ.Σ.

Επίμετρο

Στην απόπειρα συγκρότησης του ενιαίου χώρου, ορισμένα σημεία έχουν ιδιαίτερη μεθοδολογική σημασία. Κατά τη γνώμη μας, τα πιο βασικά είναι τα εξής:

- Να υιοθετηθεί από την αρχή η λογική του *πυλοτικού προγράμματος*, δηλαδή ενός συνόλου μέτρων που θα δοκιμασθούν για μια χρονική περίοδο, για να αξιολογηθούν κατόπιν και να κριθεί η αποτελεσματικότητά τους στην πράξη.
- Να μην εξαντληθεί η μεταρρυθμιστική προσπάθεια σε «άτυπες» δράσεις, «συνεννοήσεις», ή ρυθμίσεις με ασαφή νομοθετική διατύπωση.
- Να εξασφαλισθεί η μέγιστη δυνατή *συναίνεση* της ακαδημαϊκής και της ερευνητικής κοινότητας, αλλά να μη καταλήξει η διαβούλευση για τον ενιαίο χώρο ένας «συνδικαλιστικού τύπου» ανταγωνισμός.
- Να στηριχθούν τα προς υλοποίηση μέτρα σε *ακριβή ποσοτικά και ποιοτικά* στοιχεία και να προηγηθεί η μελέτη της σκοπιμότητάς τους.

Υποδείγματα καλής πρακτικής

1. Στο ευρωπαϊκό επίπεδο, οι οργανισμοί ερευνητικής χρηματοδότησης διακρίνονται σε κρατικούς και μη. Για πολλούς λόγους, το πιο πρόσφορο σύστημα για την Ελλάδα, που μαστίζεται από πελατειακές σχέσεις ανάμεσα στις διοικήσεις των ΑΕΙ/ΕΚ και τη δημόσια αρχή, είναι το δεύτερο. Το πιο καλό παράδειγμα οργανισμού με μορφή ΝΠΙΔ είναι ο Γερμανικός Οργανισμός Ερευνητικής Χρηματοδότησης (DFG; www.dfg.de/en). Ο DFG υποστηρίζει όλους τους κλάδους των θετικών και των ανθρωπιστικών επιστημών. Στη διοίκησή του συμμετέχουν Πανεπιστήμια, ΕΚ, Επιστημονικές Ενώσεις και Ακαδημίες Επιστημών. Ο DFG αντλεί το μεγαλύτερο ποσοστό των πόρων του από την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση και τα Κρατίδια της Γερμανίας, τα οποία εκπροσωπούνται σε όλες τις επιτροπές. Ταυτόχρονα, το σύστημα ψηφοφορίας και οι διαδικαστικοί κανόνες εγγυώνται ότι οι αποφάσεις λαμβάνονται δημοκρατικά και με γνώμονα την αριστεία.
2. Στα Πανεπιστήμια και τα ΕΚ του εξωτερικού το καθεστώς της διπλής ιδιότητας είναι σύνθετο, αλλά περιλαμβάνει ειδικές πρόνοιες. Σε ορισμένες περιπτώσεις, δύο ή περισσότερες μονάδες (ΑΕΙ-ΕΚ) δημιουργούν μία *νέα θέση* που περιγράφεται ως θέση με διπλή ιδιότητα, διαφημίζουν τη θέση σε διεθνή περιοδικά, και από κοινού επιλέγουν τον κατάλληλο υποψήφιο. Άλλη διαδικασία είναι δύο ή περισσότερες μονάδες να δημιουργήσουν μία θέση για έναν συγκεκριμένο υποψήφιο (στοχευμένη πρόσληψη), ή, σε άλλη περίπτωση, να εκδηλώσει ενδιαφέρον με δική του πρωτοβουλία ένα μέλος του προσωπικού για τη δημιουργία μίας τέτοιας θέσης. Σε οποιαδήποτε από αυτά τα σενάρια, το γενικό σχέδιο για τον διορισμό συνομολογείται από τα Όργανα του Πανεπιστημίου και του ΕΚ. Το Τμήμα ή το Ινστιτούτο στα οποία θα αναφέρεται η/ο επιστήμονας που προσλαμβάνεται σε θέση με διπλή ιδιότητα είναι σαφώς καθορισμένα. Εάν η θέση διπλής ιδιότητας περιλαμβάνει διαφορετικές κλίμακες μισθών, οι μισθοί σε κάθε μονάδα αναφέρονται σαφώς. Η πρόσβαση του μέλους σε πόρους και υποδομές της κάθε μονάδας (π.χ. χώροι γραφείων, διοικητική υποστήριξη, χρηματοδότηση εκκίνησης ερευνητή, καθοδήγηση και υποστήριξη μεταπτυχιακών φοιτητών) καθορίζεται επίσης εξ αρχής στο σχετικό συμφωνητικό και μπορεί να διαφέρει από περίπτωση σε περίπτωση.
3. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα επιτυχημένης εφαρμογής των εικονικών ινστιτούτων σε μεγάλη κλίμακα είναι το Solar System Exploration Research Virtual Institute (sservi.nasa.gov). Η NASA δημιούργησε το SSERVI για να διερευνήσει ερωτήματα βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας, να υποστηρίξει ερευνητές από ένα ευρύ φάσμα ιδρυμάτων και να διευκολύνει συνεργασίες με διεθνείς εταίρους μέσω της εικονικής τεχνολογίας. Σε μικρότερη κλίμακα, εικονικά ινστιτούτα υπάρχουν σε πολλά δίκτυα ερευνητικής συνεργασίας χρηματοδοτούμενα από ευρωπαϊκά προγράμματα (π.χ., Epigenome Network of Excellence (NoE) <http://www.epigenome.eu/en/4,11,0> και το European Virtual Institute for Research in Forensic Genetics, www.eurofor-gen.eu), αλλά και δίκτυα που εστιάζονται στην εκπαιδευτική πολιτική.
4. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ο *Ευρωπαϊκός Οδικός Χάρτης Ερευνητικών Υποδομών* (ESFRI, ec.europa.eu/research/infrastructures) διαμορφώνεται και αναθεωρείται τώρα με στόχο τη δημιουργία ενός ελκυστικού περιβάλλοντος στην Ευρώπη για την έρευνα και την ανάπτυξη, υπό το πρίσμα της διεθνούς συνεργασίας. Ελληνικές ερευνητικές ομάδες και φορείς (κυρίως ΕΚ αλλά και ΑΕΙ) συμμετέχουν ήδη στα περισσότερα έργα προπαρασκευαστικής φάσης, αλλά και στην κατασκευαστική φάση των Ερευνητικών Υποδομών ESFRI.
5. Τα παραπάνω μέτρα ισχύουν περίπου σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες.

7. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ – ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ

Στις συζητήσεις της Επιτροπής προσδιορίστηκαν δύο θέματα μείζονος σημασίας ως προς τη χρηματοδότηση των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Το ένα αφορά τη μορφή των πόρων πέραν της δημόσιας χρηματοδότησης και το άλλο αφορά τη μορφή, την κατανομή και τη διαχείριση της δημόσιας χρηματοδότησης. Από την μέχρι τώρα συζήτηση έχει προκύψει μία κατ' αρχήν συμφωνία σε ορισμένα κρίσιμα ζητήματα, στα οποία θα πρέπει να εστιαστούν οι σχετικές πολιτικές και νομοθετικές πρωτοβουλίες της κυβέρνησης. Ακολουθεί μία συνοπτική περιγραφή των ζητημάτων αυτών.

- Με δεδομένη την ανεπάρκεια των δημόσιων πόρων για την ανώτατη εκπαίδευση, το Υπουργείο Παιδείας θα πρέπει να αναλάβει τις πρωτοβουλίες και να προωθήσει τις πολιτικές εκείνες που θα δώσουν στα ΑΕΙ τη δυνατότητα να εξασφαλίσουν ίδιους πόρους τόσο από εξωτερικές όσο και από εσωτερικές πηγές.
- Οι εξωτερικές πηγές αφορούν κατά κύριο λόγο τους πόρους που προέρχονται από ερευνητική δραστηριότητα, από παροχή υπηρεσιών και από συνεργασίες των ΑΕΙ με φορείς του δημόσιου τομέα (κοινωνικούς/πολιτιστικούς/παραγωγικούς φορείς σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο) καθώς επίσης και με φορείς του ιδιωτικού τομέα (από τον χώρο των επιχειρήσεων και της βιομηχανίας). Οι συνεργασίες αυτές των ΑΕΙ αποτελούν θεμελιώδες στοιχείο της τρίτης διάστασης της αποστολής της ανώτατης εκπαίδευσης (third mission), η οποία αποσκοπεί στην υπέρταση της κοινωνίας (και της οικονομίας) και η οποία εκφράζεται ως συμβολή/συνεισφορά των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης στην οικονομική, κοινωνική και τεχνολογική καινοτομία, ανάπτυξη και πρόοδο σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.
- Οι εσωτερικές πηγές αφορούν κατά κύριο λόγο τους πόρους που προέρχονται από εκπαιδευτικές δραστηριότητες εκτός τυπικού προγράμματος ή/και τυπικού χρόνου σπουδών (δραστηριότητες δια βίου μάθησης και κατάρτισης, θερινά σχολεία κλπ.), τους πόρους που προέρχονται από δίδακτρα από προπτυχιακά προγράμματα σπουδών που απευθύνονται αμιγώς σε ξένους φοιτητές εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα έσοδα που προέρχονται από την αξιοποίηση και αποτελεσματική διαχείριση της περιουσίας των ιδρυμάτων, τα έσοδα που προέρχονται από την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων καινοτομίας που παράγονται από τα ΑΕΙ μέσα από την επιστημονική δραστηριότητά τους και τις γενικότερες καινοτομικές πρωτοβουλίες που αναπτύσσουν. Η πολιτική διδάκτρων στις μεταπτυχιακές σπουδές αποτελεί ένα ειδικότερο θέμα που απαιτεί περαιτέρω σε βάθος μελέτη σε ό,τι αφορά τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες

θα μπορεί να προβλέπονται δίδακτρα αλλά και σε ό,τι αφορά τη χρήση των πόρων από τα δίδακτρα.

- Σε ό,τι αφορά τη δημόσια χρηματοδότηση των ΑΕΙ, τα μέχρι τώρα πορίσματα της υποεπιτροπής εστιάζουν σε δύο όρους-κλειδιά: την αποτελεσματικότητα και την αυτονομία.
  - Το πρώτο βήμα στην κατεύθυνση αυτή είναι η ελαχιστοποίηση των μορφών της δημόσιας χρηματοδότησης και ο περιορισμός της σε τρεις μόνο τομείς: την επιχορήγηση για λειτουργικές δαπάνες, τη μισθοδοσία του τακτικού προσωπικού και το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων. Υπό την έννοια αυτή, η επιχορήγηση για λειτουργικές δαπάνες θα είναι ενιαία και θα χορηγείται μέσω ενός μόνο κωδικού εσόδων ενσωματώνοντας όλες τις επιμέρους επιχορηγήσεις που σήμερα χορηγούνται μέσω χωριστών κωδικών. Στην κατεύθυνση δε της μεγαλύτερης δυνατής αυτονομίας των ΑΕΙ ως προς τη χρήση της δημόσιας χρηματοδότησης, θα συζητηθεί με τα ΑΕΙ και το ενδεχόμενο ενσωμάτωσης στην ενιαία ετήσια επιχορήγηση τόσο η χρηματοδότηση των διδακτικών συγγραμμάτων όσο και η μισθοδοσία του τακτικού προσωπικού.
  - Το δεύτερο βήμα αφορά την προώθηση όλων των αναγκαίων νομοθετικών ρυθμίσεων που θα δώσουν στα ΑΕΙ τη δυνατότητα της μεγαλύτερης δυνατής ευελιξίας και αποτελεσματικότητας στη διαχείριση των κάθε μορφής πόρων τους. Οι ρυθμίσεις αυτές θα συζητηθούν με τα ίδια τα ΑΕΙ και θα αφορούν μεταξύ άλλων τη βελτίωση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου διαχειριστικής ευελιξίας, τη δυνατότητα μεταφοράς πόρων μεταξύ διαφόρων προϋπολογισμών μέσα στο ίδιο οικονομικό έτος, τη δυνατότητα μεταφοράς πόρων μεταξύ διαφορετικών οικονομικών ετών στον ίδιο προϋπολογισμό, τη δυνατότητα πλήρους και ανεμπόδιστης αξιοποίησης των όποιων αποθεματικών, και ακόμα την αποκατάσταση της ευελιξίας και της αποτελεσματικότητας των ΕΛΚΕ με την απαλλαγή τους από γραφειοκρατικές αγκυλώσεις που έχουν αλλοιώσει τον χαρακτήρα αλλά και τον σκοπό τους.
  - Το τρίτο βήμα αφορά την κατανομή της ενιαίας επιχορήγησης για λειτουργικές δαπάνες στα ΑΕΙ, αφενός μεν με βάση ένα σύστημα αντικειμενικών κριτηρίων και δεικτών που θα διαμορφώνεται με τη σύμφωνη γνώμη των ίδιων των ΑΕΙ, αφετέρου δε με βάση τις συμφωνίες προγραμματικού σχεδιασμού που θα καταρτίζονται μεταξύ πολιτείας και ιδρυμάτων. Ύστερα δε από τη συνεκτίμηση των θετικών και των αρνητικών συμπερασμάτων που προκύπτουν από την ανάλυση των σχετικών ευρωπαϊκών παραδειγμάτων, δεν κρίνεται σκόπιμη ή αναγκαία η πρόβλεψη πρόσθετης επιχορήγησης που θα κατανέμεται στα ΑΕΙ με βάση κριτήρια και δείκτες ποιότητας και επιτευγμάτων. Η κατανομή της ενιαίας επιχορήγησης για λειτουργικές δαπάνες στα ΑΕΙ σε ορίζοντα τετραετίας θα

οριστικοποιείται μετά την ολοκλήρωση της συμφωνίας προγραμματικού σχεδιασμού και την υπογραφή της από τον Υπουργό Παιδείας και τον οικείο Πρύτανη Πανεπιστημίου ή Πρόεδρο ΤΕΙ.

- Οι συμφωνίες προγραμματικού σχεδιασμού αποτελούν στην ουσία τα τετραετή ακαδημαϊκά-αναπτυξιακά προγράμματα των ΑΕΙ, τα οποία καθορίζουν τους στόχους των ιδρυμάτων για τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο και εμπεριέχουν συγκεκριμένους δείκτες μέσω των οποίων είναι δυνατή η ποσοτικοποίηση και ιεράρχηση των στόχων και ο καθορισμός σχετικών χρονοδιαγραμμάτων. Τα εν λόγω τετραετή προγράμματα οφείλουν να είναι συμβατά με τα μακροπρόθεσμα στρατηγικά σχέδια των ιδρυμάτων, εφόσον υπάρχουν, και να κινούνται εντός του πλαισίου εθνικής στρατηγικής για την ανώτατη εκπαίδευση, εφόσον υπάρχει, και εντός των προβλεπόμενων ορίων του κρατικού προϋπολογισμού και του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων για την ανώτατη εκπαίδευση.
- Κρίσιμο και καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία κατάρτισης και έγκρισης των συμφωνιών προγραμματικού σχεδιασμού των ΑΕΙ αναλαμβάνει η Μονάδα Οικονομικού Προγραμματισμού και Στρατηγικής (ΜΟΠΣ) της Αρχής Διασφάλισης Ποιότητας (ΑΔΙΠ), η οποία έχει την αρμοδιότητα της συζήτησης των συμφωνιών με κάθε ΑΕΙ χωριστά προκειμένου να επιτευχθεί σχετική συμφωνία, της υποβολής σχετικής εισήγησης προς τον Υπουργό Παιδείας για την έγκριση της συμφωνίας, και ακόμη της παρακολούθησης της πορείας υλοποίησης της συμφωνίας κατά τη διάρκεια της τετραετίας και από τις δύο πλευρές.
- Η ΜΟΠΣ θα λειτουργεί στο πλαίσιο της ΑΔΙΠ ως ανεξάρτητη μονάδα και, πέρα από τις προαναφερθείσες αρμοδιότητες, θα έχει και την ευθύνη της εξειδικευμένης επιστημονικής υποστήριξης προς την ΑΔΙΠ και το Υπουργείο Παιδείας για κάθε ζήτημα σχετικό με τα οικονομικά και τον στρατηγικό σχεδιασμό της ανώτατης εκπαίδευσης.
- Τέλος, και προκειμένου να διασφαλιστούν συμβατές διαδικασίες κατά ίδρυμα, θα προβλεφθεί η δημιουργία ανάλογης χωριστής Μονάδας Οικονομικού Προγραμματισμού και Στρατηγικής (ΜΟΠΣ) σε κάθε ΑΕΙ, κατά το πρότυπο της Μονάδας Διασφάλισης Ποιότητας (ΜΟΔΙΠ), η οποία ακριβώς θα υποστηρίζει το σύστημα χρηματοδότησης βάσει τετραετών προγραμματικών συμφωνιών.
- **Επόμενα Βήματα:** Η Επιτροπή Οικονομικών της Εκπαίδευσης θα συνεργαστεί με επιτροπή που έχει συγκροτήσει η Εθνική Τράπεζα για να μελετήσει εργαλεία και τρόπους χρηματοδότησης της εκπαίδευσης.

Στις επόμενες συνεδριάσεις η επιτροπή θα συζητήσει τα οικονομικά της υποχρεωτικής εκπαίδευσης κυρίως προκειμένου να αποκτήσει μια συνολική εικόνα των δαπανών και του κόστους.

- ✓ **Συγγράμματα.** Ένα ζήτημα επίσης που πρέπει να μας απασχολήσει είναι η δαπάνη για τα συγγράμματα. Το πρόβλημα έχει δύο όψεις. Η πρώτη αφορά τις καταχρήσεις και τις υπερτιμολογήσεις. Η δεύτερη αφορά την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού μέσω της νέας τεχνολογίας, από πανεπιστημιακά ιδρύματα ή ιδιώτες εκδότες. Θα πρέπει να συγκροτηθεί μια ομάδα εργασίας που θα εισηγηθεί για το ζήτημα αυτό.

8. ΨΗΦΙΑΚΗ ΣΤΡΟΦΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η Ψηφιακή στροφή στην εκπαίδευση, για να είναι άξια του ονόματός της, πρέπει να μην περιοριστεί απλώς στη χρήση νέων μέσων και στην πρόσθεση ενός μαθήματος πληροφορικής, αλλά να περάσει συνολικά από την εκπαίδευση, γιατί πράγματι αλλάζει και ανασηματοδοτεί όλα τα συστατικά της. Πού βρισκόμαστε στην Ελλάδα; Όχι στο σημείο μηδέν. Πράγματι έχουν ξοδευτεί πάρα πολλά χρήματα –κυρίως προερχόμενα από την ΕΕ – για επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στην ψηφιακή εκπαίδευση, για τη δημιουργία σχολικών εργαστηρίων, αποθετηρίων και εργαλείων. Μπαίνοντας ο επισκέπτης στον νοητό χώρο της ψηφιακής εκπαίδευσης δεν θα δει ένα δωμάτιο άδειο. Θα δει ένα δωμάτιο γεμάτο από σπασμένα ή ατελή παιχνίδια. Αποθετήρια και ηλεκτρονικοί κόμβοι κατώτεροι των προσδοκιών και των επενδύσεων, προγράμματα που τέλειωσαν και δεν συνεχίστηκαν, άλλα που διακόπηκαν χωρίς να ολοκληρωθούν, σωροί από παλιούς υπολογιστές και ψηφιακά εργαλεία αναποτελεσματικά πλέον. Ποιος έχει την ευθύνη; Εκ πρώτης όψεως ο αποσπασματικός χαρακτήρας των προγραμμάτων και το γεγονός ότι μετά την διακοπή της ευρωπαϊκής χρηματοδότησής τους, αυτή δεν συνεχίστηκε μέσα στις γνωστές συνθήκες από το ελληνικό κράτος. Υπάρχει όμως ένα γενικότερο πρόβλημα **διακυβέρνησης**, παρακολούθησης, στοχοθεσίας και αξιολόγησης. Αν δεν αντιμετωπιστεί κατά προτεραιότητα, η μετάβαση της εκπαίδευσης στην ψηφιακή εποχή θα συνεχίσει να χωλαίνει. Παράλληλα πρέπει να καταστρωθεί ένα ρεαλιστικό σχέδιο, όχι όμως χαμηλών προσδοκιών, αλλά ένα τολμηρά ρεαλιστικό σχέδιο ως προς τους στόχους.

Στην κατεύθυνση αυτή και μέσα από το διάλογο, όπως διεξήχθη σε όλη του τη διάρκεια και με την εμπλοκή τόσο των εμπειρογνομόνων, όσο και αυτών που συμμετείχαν μέσω δημόσιων παρεμβάσεων, σχολίων προτάσεων κλπ, επιβεβαιώνονται οι ανωτέρω διαπιστώσεις και ενισχύεται η ανάγκη για άμεσες ενέργειες που θα βελτιώσουν την παρούσα κατάσταση και θα οδηγήσουν μέσο – μακροπρόθεσμα στην υλοποίηση των απαιτούμενων αλλαγών και τη σχεδίαση περαιτέρω ενεργειών, ώστε η ψηφιακή εκπαίδευση να συντελέσει στη συνολική αναδιάρθρωση της δημόσιας εκπαίδευσης

Θα κινηθούμε λοιπόν στην άμεση υλοποίηση ενεργειών που αφορούν τα ακόλουθα:

Οριστικοποίηση της στρατηγικής κατεύθυνσης που θα αφορά την ανάπτυξη του εκπαιδευτικού περιεχομένου, την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, την επέκταση της υπάρχουσας υλικοτεχνικής υποδομής και τη διασφάλιση της χρήσης και συντήρησής της, το μοντέλο διδακτικής και μαθησιακής διδασκαλίας, την υιοθέτηση βασικών χαρακτηριστικών και αξιακών αρχών γύρω από τα οποία θα ανάπτυχθούν η Α'θμια και Β'θμια εκπαίδευση, καθώς και της **πολιτικής δέσμευσης** που μεταφράζεται σε νομοθετικές ή/και κανονιστικού χαρακτήρα ρυθμίσεις και σε πόρους (ανθρώπινους και οικονομικούς).

Κανονιστικό πλαίσιο που καθορίζει με σαφήνεια τους ρόλους, στο πλαίσιο υλοποίησης της στρατηγικής, καθώς και τις υποχρεώσεις των θεσμικά εμπλεκόμενων φορέων σε ολόκληρη την έκταση και τον χρόνο της παρέμβασης. Θα προσδιοριστούν

οι αρμόδιοι φορείς και θα κληθούν οι ηγεσίες τους και τα συλλογικά τους όργανα να συνεισφέρουν και να δεσμευθούν.

Ενεργοποίηση του υπάρχοντος **συστήματος διακυβέρνησης του Υπουργείου Παιδείας** που εμπλέκεται στην Α' θμια και Β'θμια εκπαίδευση, με πιθανό επαναπροσδιορισμό ρόλων και αρμοδιοτήτων, ώστε να γίνει πιο αποτελεσματικό και προσανατολισμένο στην υποστήριξη της υλοποίησης του συμφωνημένου πλαισίου. Θα επανεξεταστούν τα καθήκοντα και ο τρόπος λειτουργίας, οι δικαιοδοσίες τους, ο τρόπος συντονισμού τους.

Διασφάλιση της διακυβέρνησης της συνολικής παρέμβασης με όρους “**mission oriented**” έργου, και κατά συνέπεια αναλυτικό σχεδιασμό με σαφείς στόχους, προτεραιότητες ρόλους, ευθύνες, σύστημα παρακολούθησης με βάση συμφωνημένους δείκτες αποτελέσματος (ποιοτικούς και ποσοτικούς) και επιβολή διορθωτικών κινήσεων όπου απαιτείται.

Θεσμοθέτηση Ισχυρής Ηγεσίας (όχι μόνο του επικεφαλής αλλά και της ομάδας που θα συντονίζει) με αξιοκρατικά κριτήρια και εκτός επιλογών με πολιτικά κριτήρια, με θητεία που να εξασφαλίζει τη συνέχεια και την ολοκλήρωση του εγχειρήματος, τις αρμοδιότητες και τις ευθύνες καθώς και με σύστημα αξιολόγησης και αλλαγών όταν αυτό απαιτείται.

Συντονισμός με άλλες δημόσιες υπηρεσίες που σχεδιάζουν ή και υλοποιούν παρεμβάσεις σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο ώστε ζητήματα που έχουν αναγνωριστεί και αφορούν και τις σχολικές μονάδες (ευρυζωνικά δίκτυα, προμήθειες εξοπλισμού κ.ά) να λαμβάνονται υπόψη κατά προτεραιότητα. Αυτό θα διασφαλιστεί και μέσα από τη λειτουργία του ΕΣΠΑ που διαθέτει τις απαραίτητες λειτουργίες εξασφάλισης συνεργειών κατά την ένταξη των έργων.

Χρήση των **στοιχείων** που διατηρούνται από πληροφοριακά συστήματα του Υπουργείου Παιδείας και από άλλους θεσμικούς φορείς, με επικαιροποίηση όπου χρειάζεται, ώστε να αποκτηθεί σαφής εικόνα, που θα αποτελέσει τη βάση της σχεδίασης για κάθε σχολική μονάδα, για

- Την ευρυζωνική κάλυψη και τον διαθέσιμο ψηφιακό εξοπλισμό στα σχολεία, την κατάσταση που βρίσκεται και τον τρόπο που χρησιμοποιείται
- το επίπεδο επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών σε κάθε σχολική μονάδα
- το εκπαιδευτικό περιεχόμενο που διαθέτουν (ψηφιακά βιβλία και ψηφιακές πηγές, τι καλύπτουν, πως χρησιμοποιούνται, αν συνδυάζονται με τη χρήση του

εξοπλισμού, τι ζητήματα δημιουργούνται στη χρήση τους από τους εκπαιδευτικούς

- την ύπαρξη, την κατάσταση και τον τρόπο λειτουργία των εργαστηρίων πληροφορικής
- την ύπαρξη, την κατάσταση και τον τρόπο λειτουργία των σχολικών βιβλιοθηκών
- στη σχέση της σχολικής μονάδας με την τοπική κοινότητα
- καθώς και άλλα που θα αναγνωριστούν ως σημαντικά στοιχεία για τον λεπτομερή σχεδιασμό των δράσεων

Επιλογή δείγματος σχολικών μονάδων με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά για το σχεδιασμό και την **άμεση υλοποίηση περιορισμένης κλίμακας** (στο χρόνο και στον προϋπολογισμό που θα διατεθεί) **παρεμβάσεων** στην κατεύθυνση της ενίσχυσης της ψηφιακής εκπαίδευσης. Το ζητούμενο είναι να προσδιοριστούν οι δράσεις που θα επιτρέψουν την χρήση όλων των διαθέσιμων πόρων(ψηφιακός εξοπλισμός, επιμορφωμένοι εκπαιδευτικοί, ψηφιακά βιβλία και ψηφιακές πηγές,..) και να παραχθούν αξιόπιστα εμπειρικά στοιχεία που θα βοηθήσουν τον πιο λεπτομερή σχεδιασμό

Παράλληλα για τα οριζόντιου χαρακτήρα ζητήματα που αφορούν την **ανάπτυξη και διάθεση εκπαιδευτικού περιεχομένου και εκπαιδευτικού λογισμικού**, άμεσα θα γίνει:

- Απογραφή και πιστοποίηση των ψηφιακών γνωστικών αντικειμένων που προορίζονται ή χαρακτηρίζονται ως εκπαιδευτικά από το σύνολο των ψηφιακών αποθετηρίων και πηγών που διατίθενται, συμπεριλαμβανομένων και των ανοικτών μαθημάτων που διαθέτουν τα τριτοβάθμια Ιδρύματα της χώρας μας με την συμμετοχή της εκπαιδευτικής κοινότητας.
- Αξιοποίηση και εμπλουτισμός του ελεύθερου λογισμικού σε όλες τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες και σχεδιασμός δράσεων για την ενίσχυση της χρήσης του
- Απογραφή και αξιολόγηση του επιμορφωτικού υλικού για εκπαιδευτικούς που μπορεί να επαναχρησιμοποιηθεί με μεθόδους ηλεκτρονικής μάθησης είτε ως έχει, είτε με βελτιώσεις.
- Θέσπιση σχεδίου για τη δια βίου επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών(τρόποι επιμόρφωσης, πιστοποίηση δεξιοτήτων, κίνητρα).
- Ενίσχυση του θεσμού των σχολικών βιβλιοθηκών που θα λειτουργούν συμπληρωματικά με τις δημόσιες βιβλιοθήκες, καθώς και επεξεργασία σχεδίου για την ανάληψη ρόλων στη σχολική μονάδα που συναρτώνται με την ενίσχυση της χρήσης ψηφιακών πηγών υποστηρικτικών στην εκπαιδευτική, αλλά και

μαθησιακή διαδικασία, στην περιβαλλοντική εκπαίδευση, υποστήριξη του ολοήμερου σχολείου κ.ά.

- Επεξεργασία σχεδίου για την ενίσχυση της διδασκαλίας του μαθήματος της πληροφορικής στην α'θμια και β'θμια εκπαίδευση και την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των εργαστηρίων πληροφορικής. Αναβάθμιση του ρόλου των καθηγητών πληροφορικής στα σχολεία με καθήκοντα πολλαπλασιαστών της δημιουργικής αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών και μηχανογραφικής υποστήριξης όλης της σχολικής μονάδας.

Σχετικά με την **αναβάθμιση και επέκταση των ΤΠΕ υποδομών στα σχολεία** άμεσα θα γίνουν οι ακόλουθες ενέργειες:

Παράλληλα με την διαρκή απογραφή, στο πλαίσιο της δράσης <http://edulabs.minedu.gov.gr/>, σε όλα τα σχολεία της χώρας του υπάρχοντος εξοπλισμού πληροφορικής και επικοινωνιών τα ερωτηματολόγια διερεύνησης αναγκών θα αναδείξουν τον βαθμό ετοιμότητας για τη χρησιμοποίηση των ΤΠΕ στη μαθησιακή διαδικασία. Στόχος είναι η εξασφάλιση ελάχιστου εξοπλισμού σε κάθε σχολείο της χώρας, ώστε όλοι οι εκπαιδευτικοί να μπορούν να εμπλουτίζουν τα μαθήματα τους με ψηφιακό περιεχόμενο. Συντονισμός με όλες τις δημόσιες υπηρεσίες της χώρας, ώστε οι υπολογιστές τους, που αντικαθίστανται λόγω αναβάθμισης, να παραδίδονται σε φορέα του υπουργείου, ο οποίος θα τους προετοιμάζει ώστε να σταλούν στα σχολεία. Ανάπτυξη τεχνικών προδιαγραφών, υποστηρικτικών οδηγιών και υπηρεσιών υποστήριξης, ώστε ο παλαιός εξοπλισμός να αξιοποιηθεί με ελεύθερο λογισμικό χαμηλής απαίτησης σε υπολογιστικούς πόρους που να είναι συμβατό με σύγχρονα λογισμικά. Εξασφάλιση σε όλα τα σχολεία της χώρας την υψηλότερη δυνατή σύνδεση με το διαδίκτυο τόσο για το εκπαιδευτικό έργο όσο και για διοικητικές εργασίες.

9. ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Μια κοινωνική αναγκαιότητα:

Τις τελευταίες δεκαετίες, η ραγδαία εξάπλωση της οπτικοακουστικής πληροφορίας και επικοινωνίας (τηλεόραση, διαδίκτυο, "έξυπνες" συσκευές, βιντεοπαιχνίδια κλπ.) έχει εισάγει το πολύ-τροπικό μήνυμα (κείμενο – εικόνα – ήχος) σε όλες τις πλευρές της καθημερινής ζωής. Όλα δείχνουν ότι πρόκειται για μια γεωμετρικά αυξανόμενη τάση.

Η πραγματική αυτή συνθήκη είναι πλούσια σε δυνατότητες και υποσχέσεις. Προκειμένου όμως κανείς να τις αξιοποιήσει, χρειάζεται να γνωρίζει τη χρήση της οπτικοακουστικής γλώσσας. Χωρίς αυτήν τη γνώση, κινδυνεύει να μετατραπεί σε παθητικός δέκτης-καταναλωτής οπτικοακουστικών μηνυμάτων, ευάλωτος στη χειραγώγηση και – επιπλέον – σε μειονεκτική θέση στην αγορά εργασίας. Ο διαχωρισμός σε εκείνους που ξέρουν να χειρίζονται την οπτικοακουστική επικοινωνία και σε εκείνους που δεν ξέρουν έχει ταξική διάσταση και σταδιακά γίνεται μια από τις ισχυρότερες μορφές κοινωνικού αποκλεισμού.

Η οπτικοακουστική παιδεία:

α/ αποτελεί προϋπόθεση για τη βέλτιστη αξιοποίηση των δυνατοτήτων της οπτικοακουστικής επικοινωνίας, στην προσωπική, κοινωνική και επαγγελματική ζωή

β/ αποτελεί προϋπόθεση για την ενσυνείδητη, κριτική και ενεργητική λειτουργία του πολίτη

γ/ δεν πρέπει να αποτελεί ταξικό προνόμιο

Εάν στοχεύουμε σε μια κοινωνία ενσυνείδητων και ενεργών πολιτών, δημοκρατική και κοινωνικά δίκαιη, πρέπει να επιδιώξουμε η οπτικοακουστική παιδεία να γίνει κτήμα του καθενός. Ο καλύτερος τρόπος για να επιτευχθεί αυτό είναι μέσω της εισαγωγής της οπτικοακουστικής εκπαίδευσης στο σχολείο. Συνεπώς, η εισαγωγή της οπτικοακουστικής εκπαίδευσης στο σχολείο είναι κοινωνική αναγκαιότητα και ζήτημα πολιτικό.

Στόχοι της εισαγωγής της οπτικοακουστικής εκπαίδευσης στο σχολείο:

1/ Οπτικοακουστικός εγγραμματισμός (audiovisual literacy, media literacy): Οι μαθητές να γίνουν ενσυνείδητοι, ενεργοί και κριτικοί χρήστες της οπτικοακουστικής γλώσσας, και όχι παθητικοί και ασυνείδητοι δέκτες → **ενεργοί και ισότιμοι πολίτες στην κοινωνία του μέλλοντος**

2/ Αισθητική και καλλιτεχνική παιδεία (aesthetic education, art education): Οι μαθητές να γίνουν μέτοχοι του πολιτισμικού πλούτου και της δημιουργικής διαδικασίας της κινηματογραφικής τέχνης (ως κομμάτι της ευρύτερης πολιτισμικής και καλλιτεχνικής παραγωγής της ανθρωπότητας) → **καλλιεργημένοι και ευτυχισμένοι άνθρωποι**

3/ Τεχνολογικός εγγραμματισμός (technological literacy, digital literacy): Οι μαθητές να γίνουν όχι μόνο εξοικειωμένοι, αλλά και δημιουργικοί χρήστες της τεχνολογίας → **ενεργοί και ισότιμοι πολίτες στην κοινωνία του μέλλοντος**

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα:

Τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα διαφέρουν ανά ηλικιακή ομάδα και συμπεριλαμβάνουν:

- Οπτική αντίληψη, ανάπτυξη της ικανότητας των μαθητών να «βλέπουν». Αναγνώριση των στοιχείων της εικόνας: άξονες, συμμετρίες, αντιθέσεις, φως, μορφή, χρώμα.
- Αντίληψη του χρόνου: timing, ρυθμός.
- Διαχωρισμός του πραγματικού από το αναπαριστώμενο. Αναγνώριση της διαμεσολαβημένης και κατασκευασμένης φύσης του οπτικοακουστικού κειμένου. Κριτική προσέγγιση της αξίας τεκμηρίου.
- Κατανόηση της έννοιας της οπτικής γωνίας, ως κυριολεξία και ως στοιχείο της υποκειμενικότητας. Κατανόηση της διαφοράς αντικειμενικού-υποκειμενικού. Κατανόηση της λειτουργίας της ταύτισης στο οπτικοακουστικό μήνυμα και (αργότερα) της χρήσης της ως μέσο χειραγώγησης.
- Συνειδητοποίηση της σχέσης μορφής-περιεχομένου στην οπτικοακουστική γλώσσα γενικά, και στην οπτικοακουστική αφήγηση ειδικότερα. Δημιουργική χρήση των οπτικοακουστικών «τρόπων».
- Αναγνώριση των κωδίκων και των επιπέδων άρθρωσης της σημασίας. Κατανόηση της διαφοράς μεταξύ ρητού και λανθάνοντος μηνύματος. Αναγνώριση των λανθανόντων μηνυμάτων και ιδεολογικών μηχανισμών.
- Καλλιέργεια της προσωπικής έκφρασης των μαθητών μέσα από την οπτικοακουστική δημιουργία

Βασικές Αρχές – Σκεπτικό:

1/ Η εισαγωγή του κινηματογράφου στο σχολείο δεν αφορά απλώς στην εισαγωγή ενός ακόμα εξειδικευμένου μαθήματος, αλλά αρθρώνεται με όλο το σχολικό πρόγραμμα. Λειτουργεί κυρίως ως τρόπος προσέγγισης, διδασκαλίας και εκμάθησης των άλλων μαθημάτων, **κατά τρόπο δομικό, και όχι απλώς ως εικονογράφιση.** Τα όποια εξειδικευμένα μαθήματα εντάσσονται στην ευρύτερη αυτή λογική.

2/ Ο κινηματογράφος είναι γλώσσα και τέχνη, και οι δυο πλευρές του είναι απαραίτητο να μελετηθούν στην σχολική τάξη.

(α) Οπτικοακουστική γλώσσα είναι ο τρόπος έκφρασης και επικοινωνίας μέσω κινούμενης εικόνας σε συνδυασμό με ήχο. Οπτικοακουστικά κείμενα είναι οι κινηματογραφικές ταινίες, μυθοπλασίας και τεκμηρίωσης, οι τηλεοπτικές εκπομπές όλων των ειδών, οι ειδήσεις, τα ρεπορτάζ, οι σειρές, οι εμπορικές και πολιτικές

διαφημίσεις, τα reality shows, αλλά και τα μουσικά βιντεοκλίπ, τα βίντεο που διακινούνται στο διαδίκτυο, τα βιντεοπαιχνίδια. Οι μαθητές ήδη «κολυμπούν» σε ένα περιβάλλον οπτικοακουστικών κειμένων. Το σχολείο οφείλει να τους δώσει τα εργαλεία για την ενσυνείδητη αποκωδικοποίηση των σημασιών και την κριτική προσέγγιση των μηνυμάτων.

(β) Η τέχνη του κινηματογράφου είναι για την οπτικοακουστική γλώσσα ό,τι είναι η λογοτεχνία για μια γραπτή λεκτική γλώσσα. Από τη μια, είναι θησαυρός γνώσεων και τρόπων, οπτικών και αφηγηματικών μορφών, μνήμης και ταυτοτήτων, ιδεών και ιδεολογικών δομών. Από την άλλη, αποτελεί το βασικό εργαστήριο πειραματισμού και καινοτομίας στην οπτικοακουστική γλώσσα. Γι' αυτό, ο οπτικοακουστικός εγγραμματοςμός δεν μπορεί παρά να συνδέεται με την τέχνη του κινηματογράφου.

3/ Η χρήση της οπτικοακουστικής γλώσσας, όπως κάθε γλώσσας, προϋποθέτει τη γνώση τόσο **αποκωδικοποίησης** όσο και **παραγωγής** μηνυμάτων. Με άλλα λόγια, οι μαθητές πρέπει να μάθουν τόσο οπτικοακουστική **«ανάγνωση»** όσο και οπτικοακουστική **«γραφή»**, και επιπλέον να μάθουν να τη χρησιμοποιούν τόσο ως τρόπο **επικοινωνίας** όσο και ως τρόπο **έκφρασης**. Συνεπώς, η διδασκαλία οφείλει πάντα να ενσωματώνει τόσο μια **αναλυτική-κριτική** διάσταση όσο και μια **συνθετική-δημιουργική**.

Να σημειωθεί ότι οι μαθητές είναι ήδη όχι μόνο δέκτες, αλλά και παραγωγοί μηνυμάτων στην οπτικοακουστική γλώσσα, μέσω των τηλεφωνικών και άλλων συσκευών τους, κατά τον ίδιο μη εγγράμματο τρόπο που χρησιμοποιεί ένα παιδί προσχολικής ηλικίας τη μητρική του γλώσσα. Το ζητούμενο για το σχολείο είναι να τους διδάξει την εγγράμματο χρήση της.

4/ Στην οπτικοακουστική, όπως σε κάθε γλώσσα, **το περιεχόμενο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τη μορφή, το «τι» υπάρχει μόνο μέσα από το «πώς»**. Οι μαθητές πρέπει να διδαχθούν τη λειτουργία των οπτικών και αφηγηματικών κωδικών, προκειμένου να προσεγγίσουν τον τρόπο άρθρωσης των σημασιών. Οι ταινίες δεν προσεγγίζονται αποκλειστικά με βάση τις θεματικές τους, αλλά κυρίως μέσω των δομικών και μορφικών χειρισμών τους.

5/ Η εισαγωγή του κινηματογράφου στο σχολείο δεν μπορεί να γίνει σημειακά, αλλά πρέπει να ενταχθεί **«οριζόντια»** στο συνολικό σχεδιασμό του ωρολογίου προγράμματος (βλ. σημείο 1). Η εισαγωγή της διδασκαλίας του κινηματογράφου αρθρώνεται με τον **ανα-σχεδιασμό της διδασκαλίας**:

(α) της γλώσσας και επικοινωνίας: Η οπτικοακουστική γλώσσα είναι τρόπος έκφρασης και επικοινωνίας, και άρα θα μπορούσε να διδαχθεί συμπληρωματικά με τη διδασκαλία της «φυσικής» γλώσσας.

(β) των τεχνών γενικά: Το ζήτημα της ένταξης της καλλιτεχνικής δημιουργίας στη διδακτική διαδικασία θα ήταν καλό τα προσεγγιστεί συνολικά. Επιπλέον, ο κινηματογράφος ειδικά τέμνεται πολλαπλά με τις άλλες τέχνες. Το ερώτημα της εικόνας τίθεται σε όλες τις εικαστικές τέχνες (ζωγραφική, φωτογραφία, κόμιξ), και μια συνολική διδακτική προσέγγισή του αποτελεί επιτυχημένη πρακτική διεθνώς.

Αντίστοιχα, η μουσική ως χειρισμός της μορφής σε χρόνο, αλλά και το θέατρο, έχουν νοηματικές και πρακτικές περιοχές τομής με τον κινηματογράφο.

(γ) των νέων μέσων και τεχνολογιών: Ο οπτικοακουστικός εγγραμματισμός και ο χειρισμός της δια-μεσικότητας συναντιέται και με την εισαγωγή στο σχολείο των νέων τεχνολογιών και μέσων.

(δ) των άλλων μαθημάτων: Η οπτικοακουστική εκπαίδευση τέμνεται με διάφορους τρόπους με ζητήματα που διδάσκονται σε άλλα μαθήματα του παρόντος ωρολογίου προγράμματος, π.χ. το ζήτημα της κριτικής του οπτικοακουστικού τεκμηρίου με το μάθημα της Ιστορίας. Επιπλέον, το οπτικοακουστικό μέσο αποτελεί αποδεδειγμένα αποτελεσματικό **μέσο διδασκαλίας** των γνωστικών αντικειμένων.

(ε) Τέλος, η επιλογή **ειδικού μαθήματος** οπτικοακουστικής επικοινωνίας ή / και κινηματογράφου, θα μπορούσε να ενταχθεί στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

6/ Ο κινηματογράφος εισάγεται **«κάθεται»** στο σχολείο **από την προσχολική αγωγή έως το λύκειο**, και μετά. Ο τρόπος διδασκαλίας εξαρτάται από τις ικανότητες και ανάγκες της εκάστοτε **ηλικιακής ομάδας**. Η σχετική βιβλιογραφία καταγράφει στάδια ανάπτυξης των σχετικών ικανοτήτων (π.χ. πότε το παιδί διαχωρίζει την εικόνα από το αντικείμενο, το πραγματικό από το ψεύτικο, την έννοια της μίμησης, τα επίπεδα νοήματος) και προτείνει ανάλογη διδακτική μεθοδολογία.

Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι σε **μικρότερες ηλικίες** ενδείκνυται περισσότερο η εξοικείωση με τις αρχές χρήσης του οπτικοακουστικού μέσου μέσα από το διαδραστικό δημιουργικό παιχνίδι, στο οποίο εντάσσεται σταδιακά η κριτική θέαση. Σε **μεγαλύτερες ηλικίες** εισάγεται μια πιο συστηματική διδασκαλία των αρχών οπτικοακουστικής ανάγνωσης, η ανάλυση των διαφορετικών επιπέδων σημασίας και ιδεολογικών δομών, καθώς και η κατασκευή ταινίας και βασικά στοιχεία της ιστορίας του κινηματογράφου (ενταγμένα στην ιστορία του πολιτισμού). Τέλος, ας σημειωθεί η δυνατότητα διδασκαλίας των τεχνικών κινηματογραφικών επαγγελμάτων στην **λυκειακή τεχνική εκπαίδευση**.

Εκπαιδευτικές Αρχές:

1/ Ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας, της πρωτοβουλίας και της δημιουργικότητας → **διαλεκτική και δια-δραστική διδασκαλία**

2/ Καλλιέργεια της συνεργατικότητας → **ομαδική εργασία**

3/ Οργάνωση της εργασίας σε **projects** – όχι εξετάσεις

Αρχές Εφαρμογής:

1/ **Αξιοποίηση της εγχώριας και διεθνούς εμπειρίας. Ενεργοποίηση του δυναμικού της χώρας.**

2/ **Απευθυνόμαστε στους εκπαιδευτικούς με απώτερο στόχο τους μαθητές.**

3/ Μελλοντικός στόχος: Η συνολική ένταξη της οπτικοακουστικής εκπαίδευσης στο σχολικό σύστημα.

Με αυτόν τον τελικό στόχο, προτείνεται μια σειρά από πρώτα βήματα:

Επτά Πρώτα Βήματα προς την εφαρμογή:

1/ Ρητή αναγνώριση του δικαιώματος στον Οπτικοακουστικό Εγγραμματισμό.

Στρατηγική επιλογή υποστήριξης της πρόσβασης στον Οπτικοακουστικό Εγγραμματισμό μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα, εκ μέρους των Υπουργείων Παιδείας και Πολιτισμού.

2/ Πρόσκληση για δημιουργία δικτύου ενδιαφερομένων μερών για το σχεδιασμό,

την εφαρμογή και την υποστήριξη της ένταξης της οπτικοακουστικής εκπαίδευσης στο εκπαιδευτικό σύστημα, **σε εθνικό και τοπικό επίπεδο**. Σε αυτό θα ήταν καλό να συμπεριλαμβάνονται: τα Υπουργεία Παιδείας και Πολιτισμού, το Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου, η ΕΡΤ, το Τμήμα Κινηματογράφου του ΑΠΘ και όλα τα πανεπιστημιακά Τμήματα που προσφέρουν οπτικοακουστικά προγράμματα (όπως το Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ του ΕΚΠΑ, το Τμήμα Τεχνών Ήχου και Εικόνας του Ιονίου, η ΑΣΚΤ κλπ.), το Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου Ολυμπίας για Παιδιά και Νέους, το Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης και όλα τα διεθνή, εθνικά και τοπικά κινηματογραφικά φεστιβάλ της χώρας, η Ελληνική Ακαδημία Κινηματογράφου και τα επαγγελματικά σωματεία του κινηματογραφικού χώρου, η Ταινιοθήκη της Ελλάδος, το Μουσείο Κινηματογράφου και οι τοπικές κινηματογραφικές λέσχες, αλλά και οι ΟΤΑ και οι τοπικοί πολιτιστικοί φορείς.

3/ Αξιοποίηση του υπάρχοντος ανθρώπινου δυναμικού της χώρας, καθώς και του

υπάρχοντος ερευνητικού και διδακτικού υλικού. Ενδεικτικά αναφέρουμε το πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ – Εκπαίδευση και Πολιτισμός» (1995-2004), το «Πάμε Σινεμά» (1999 ως σήμερα), την «Ευρωπαϊκή Συνάντηση Νεανικής Οπτικοακουστικής Δημιουργίας – Camera Zizanio» (Φεστιβάλ Ολυμπίας, 2001 ως σήμερα), το «Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών» (ΕΣΠΑ 2007-2013), το υλικό που προέκυψε από το «Νέο Σχολείο – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών» (2009-2011), αλλά και ιδιωτικές πρωτοβουλίες όπως τον «Καρπό – Κέντρο Εκπαιδευτικών Δράσεων και Διαπολιτισμικής Επικοινωνίας» και το «The 5C Project – AltCiné Action».

4/ Αξιοποίηση των ευρωπαϊκών δομών για τεχνογνωσία και χρηματοδότηση.

Η οπτικοακουστική εκπαίδευση εντάσσεται με διάφορους τρόπους στο στρατηγικό πλαίσιο για την ευρωπαϊκή συνεργασία στην Εκπαίδευση και την Κατάρτιση (ΕΚ 2020). Η συνεισφορά της στο διαμεσικό και ψηφιακό εγγραμματισμό είναι προφανής, ενώ συμβάλει και σε άλλους διευρωπαϊκούς εκπαιδευτικούς στόχους, όπως η υποστήριξη των εκπαιδευτικών και η ανάπτυξη νέων μέσων διδασκαλίας, η ενεργή

πολιτειότητα και η κοινωνική συνοχή, και η «ανοιχτή» εκπαίδευση. Κάποιες παράμετροι της εισαγωγής της οπτικοακουστικής εκπαίδευσης στο ελληνικό σχολικό σύστημα θα μπορούσαν ίσως να ενταχθούν στο χρηματοδοτικό πρόγραμμα ERASMUS+. Θα μπορούσαμε επίσης να αξιοποιήσουμε συμβουλευτικές δομές, όπως το peer-counselling.

5/ Καταγραφή υπάρχουσας υλικοτεχνικής υποδομής των σχολείων. Και αξιοποίηση της υλικοτεχνικής υποδομής εθνικών οργανισμών και τοπικών φορέων (βλ. Ταινιοθήκη της Ελλάδος, εργαστήρια, αίθουσες εκδηλώσεων και άλλοι χώροι των ΑΕΙ, κινηματογραφικές λέσχες, τοπικοί κινηματογράφοι).

6/ Εκπαίδευση των εκπαιδευτικών:

→ εισαγωγή οργανωμένων μαθημάτων οπτικοακουστικής παιδείας σε όλα τα **Παιδαγωγικά Τμήματα των Πανεπιστημίων**

→ ενίσχυση των μαθημάτων διδακτικής στο **Τμήμα Κινηματογράφου ΑΠΘ και στα άλλα πανεπιστημιακά Τμήματα οπτικοακουστικού ενδιαφέροντος**

→ εισαγωγή οπτικοακουστικής εκπαίδευσης στα μαθήματα **παιδαγωγικής-ειδικής διδακτικής των άλλων Τμημάτων**

→ προγράμματα **επιμόρφωσης των ενεργών εκπαιδευτικών** στην οπτικοακουστική γλώσσα και την αξιοποίηση του κινηματογράφου στη μαθησιακή διαδικασία

→ **εγχειρίδια** (συγγραφή ή/και μετάφραση από τη διεθνή βιβλιογραφία, και αξιοποίηση υπάρχοντος υλικού)

7/ Δυνατότητες άμεσων παρεμβάσεων:

α/ Ανάπτυξη διδακτικών σεναρίων για συγκεκριμένες θεματικές ενότητες ανά γνωστικό αντικείμενο, με φύλλα εργασίας για τους μαθητές και οδηγίες διδασκαλίας για τους εκπαιδευτικούς. Αξιοποίηση υπάρχοντος σχετικού υλικού.

--- ένταξη στην **ευέλικτη ζώνη** (δημοτικό), στις **βιωματικές δράσεις** (γυμνάσιο), στις **ερευνητικές εργασίες** (λύκειο), στην **τεχνική εκπαίδευση**

β/ Αξιοποίηση του εκπαιδευτικού χαρακτήρα της ΕΡΤ.

γ/ Δημιουργία κλειστής διαδικτυακής πλατφόρμας με επιλεγμένες ταινίες για χρήση από μαθητές και εκπαιδευτικούς. Εμπλουτισμός των υπάρχοντων **παιδαγωγικών διαδικτυακών τύπων** (βλ. «Φωτόδεντρο – Εθνικός Συσσωρευτής Εκπαιδευτικού Περιεχομένου», «Αίσωπος – Advanced Electronic Scenarios Operating Platform» του ΙΕΠ) με **οπτικοακουστικά διδακτικά σενάρια.**

δ/ Πιλοτικό πρόγραμμα επιμόρφωσης των ενεργών εκπαιδευτικών στην οπτικοακουστική γλώσσα και την αξιοποίηση του κινηματογράφου στη μαθησιακή διαδικασία.

ε/ Πιλοτικό πρόγραμμα επιμόρφωσης-ευαισθητοποίησης γονέων.

στ/ Χρήση οπτικοακουστικών τρόπων διδασκαλίας στα μαθήματα ένταξης των προσφύγων και μεταναστών.

Σχεδιασμός σταδιακού και κοστολογημένου προγράμματος εισαγωγής της οπτικοακουστικής εκπαίδευσης στο ελληνικό σχολικό σύστημα. Πρόγραμμα εφαρμογής. Σταδιακή εφαρμογή.

10. ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΗΣ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Αναγνωρίζοντας η πολιτεία την ανάγκη βελτίωσης των συνθηκών ξενόγλωσσης εκπαίδευσης στο σχολείο, το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) θεσμοθέτησε Επιστημονική Επιτροπή Ξένων Γλωσσών προκειμένου, εντός ενός έτους, να εκπονήσει ένα συνολικό σχέδιο αναβάθμισης της ξενόγλωσσης εκπαίδευσης. Η Επιτροπή αποτελείται από μέλη ΔΕΠ με ειδικότητα στην Διδακτική των ξένων γλωσσών, σχολικούς συμβούλους, εκπαιδευτικούς ξένων γλωσσών και συμβούλους ειδικότητας του ΙΕΠ.

Η επιτακτική ανάγκη αναβάθμισης της ξενόγλωσσης εκπαίδευσης στο σχολείο επισημαίνεται από τους σχολικούς συμβούλους της ειδικότητας, τις ενώσεις των καθηγητών ξένων γλωσσών που υπηρετούν σήμερα στη δημόσια εκπαίδευση και την κοινωνία των πολιτών. Αποτυπώνεται επίσης σε έρευνες που έχουν διενεργηθεί την τελευταία πενταετία στην Ελλάδα που δείχνουν ότι, ενώ η συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων θεωρεί πως όσοι χειρίζονται αποτελεσματικά δύο ξένες γλώσσες είναι προνομιούχοι επειδή θα έχουν περισσότερες εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές και γρήγορη απορρόφηση στην αγορά εργασίας, στο σχολείο οι μαθητές δεν αποκτούν γλωσσομάθεια με αποτέλεσμα οι γονείς να στέλνουν τα παιδιά τους εκτός σχολείου για να μάθουν και να πιστοποιήσουν το επίπεδο της γνώσης τους. Συγκεκριμένα, με βάση τα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, η δαπάνη της οικογένειας για τους μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι περίπου 600 εκατομμύρια ευρώ το χρόνο για τα δίδακτρα σε κέντρα ξένων γλωσσών και την αγορά ξενόγλωσσων βιβλίων. Αν σε αυτά τα έξοδα συνυπολογιστεί και το κόστος εξεταστών για πιστοποίηση γλωσσομάθειας, η οικογενειακή δαπάνη αυξάνεται σημαντικά καθώς το ποσό αυτό ανέρχεται στα 15.000.000 ευρώ ετησίως.

Το πιο πάνω πρόβλημα παίρνει ακόμη πιο σοβαρές διαστάσεις αν υπολογιστεί ότι καταβάλλεται ετησίως για τις ξένες γλώσσες ένα αντίστοιχο ποσό από τον κρατικό προϋπολογισμό για την δημόσια εκπαίδευση. Απαιτούνται εκατομμύρια ευρώ για να καλυφθούν οι μισθοί των εκπαιδευτικών ξένων γλωσσών, η συγγραφή, παραγωγή και αναπαραγωγή ξενόγλωσσων βιβλίων, αλλά και η αγορά βιβλίων από το ελεύθερο εμπόριο, τα οποία στοιχίζουν πολλά εκατομμύρια ευρώ το χρόνο. Όμως, παρά τα χρήματα που ξοδεύονται για την ξενόγλωσση εκπαίδευση, περίπου 1.000.000 μαθητές κάθε χρόνο πηγαίνουν σε κέντρα ξένων γλωσσών για να μάθουν την πρώτη και τη δεύτερη ξένη γλώσσα, ενώ οι πιο ευκατάστατοι γονείς ξοδεύουν και για ιδιαίτερα μαθήματα.

Στα κέντρα ξένων γλωσσών η διδασκαλία έχει κυρίως χρηστικό χαρακτήρα. Βασικός στόχος της διδασκαλίας δεν είναι η εκπαίδευση και διαπαιδαγώγηση του μαθητή μέσω της ξένης γλώσσας, αλλά η γλωσσική κατάρτιση με στόχο την πιστοποίηση γλωσσομάθειας. Δηλαδή, ενώ στο σχολείο το μάθημα της ξένης γλώσσας είναι ή πρέπει να είναι αντικείμενο και παράλληλα μέσον ανάπτυξης γνώσεων, ανάπτυξης διαπολιτισμικής συνείδησης και επικοινωνιακών ικανοτήτων, στο κέντρο ξένων γλωσσών το μάθημα έχει πρωτίστως φροντιστηριακό χαρακτήρα: να προετοιμάσει τους μαθητές για κάποιες (συνήθως ξένες) εξετάσεις γλωσσομάθειας. Η απαίτηση αυτή τίθεται από τους ίδιους τους γονείς.

Με αφορμή τους πιο πάνω προβληματισμούς ορίστηκε η Επιστημονική Επιτροπή του ΙΕΠ με σκοπό τη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης πολιτικής για την ξενόγλωσση εκπαίδευση στην Ελλάδα και υποβάλει:

1. Πρόταση σχετικά με το επιθυμητό επίπεδο γλωσσομάθειας κατά βαθμίδα εκπαίδευσης, λαμβάνοντας υπόψη τα ελληνικά δεδομένα, ευρωπαϊκές μελέτες και οδηγίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Συμβουλίου Υπουργών της Ε.Ε., καθώς και τις συνθήκες μάθησης-διδασκαλίας εντός και εκτός του ελληνικού σχολείου.
2. Πρόταση για την υιοθέτηση του Προγράμματος Εκμάθησης Αγγλικής στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία για τη διδασκαλία της ξένης γλώσσας στην Α' και Β' Δημοτικού, το οποίο Πρόγραμμα στηρίζεται στις αρχές του πολυγραμματισμού και εισάγει σταδιακά μια σύγχρονη γλωσσο-παιδαγωγική προσέγγιση με μαθησιακό υλικό που είναι κατάλληλο για τους μικρούς μαθητές και μαθήτριες που προετοιμάζονται από το ελληνικό σχολείο του σήμερα για να ανταποκριθούν στις ανάγκες του αύριο. Οι παιδαγωγικές πρακτικές τις οποίες προωθεί το αποβλέπουν στην ανάπτυξη στην ανάπτυξη της κοινωνικότητας των μικρών μαθητών και στην αφύπνιση της δημιουργικής έκφρασής τους μέσω της Αγγλικής γλώσσας καθώς και στην ανάπτυξη του σεβασμού για τον εαυτό και τον Άλλο και εν τέλει στην αγάπη για τη γλώσσα – είτε είναι η ξένη και είτε η μητρική του γλώσσα.
3. Πρόταση για την υιοθέτηση και τους τρόπους αξιοποίησης του Ενιαίου Προγράμματος Σπουδών των Ξένων Γλωσσών (ΕΠΣ-ΞΓ), το οποίο έχει ήδη εκπονηθεί για τη βασική εκπαίδευση –ακολουθώντας την λογική του *Κοινού Ευρωπαϊκού Πλαισίου Αναφοράς για τις Ξένες Γλώσσες: Διδασκαλία, Μάθηση, Αξιολόγηση* (Συμβούλιο της Ευρώπης, 2001) και την εξάβαθμη κλίμακα γλωσσομάθειας που το ΣτΕ ορίζει. Το ΕΠΣ-ΞΓ αφορά τις γλώσσες εκείνες που περιλαμβάνονται σήμερα στο σχολικό πρόγραμμα σπουδών και εκείνες που μπορεί να περιληφθούν στο μέλλον, ως υποχρεωτικές ή επιλογής, ανεξαρτήτως των ωρών που προβλέπονται για τη διδασκαλία της κάθε μιας εξ αυτών. Υποστηρίζεται από ηλεκτρονική υποδομή που επιτρέπει να προστίθενται στοιχεία που συνδέονται με την λεξικογραμματική εκφορά των δεικτών επικοινωνιακής επάρκειας κατά επίπεδο γλωσσομάθειας, χωρίς να διαφοροποιείται ο κορμός του ΕΠΣ-ΞΓ.
4. Πρόταση σχετικά με το πλαίσιο για την εκπόνηση του αντίστοιχου ΕΠΣ-ΞΓ για το Λύκειο καθώς επίσης για την εκπόνηση σχολικών εγχειριδίων για τα Αγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά (τα οποία οι μαθητές/τριες τώρα αγοράζουν από την ελεύθερη αγορά, ξοδεύοντας υπέρογκα ποσά) και για την αξιοποίηση ψηφιακού υλικού.
5. Πρόταση για τον τρόπο ενδοσχολικής εξέτασης των μαθημάτων ξένων γλωσσών και ειδικότερα την αντικατάσταση του πεπαλαιωμένου Π.Δ. για τις εξετάσεις της ξένης γλώσσας.
6. Πρόταση για το ποιες γλώσσες διδάσκονται/μαθαίνονται στο σχολείο (και ειδικότερα για την συμπερίληψη, εκτός της Γαλλικής και Γερμανικής ως Β ξένης γλώσσας, της Ισπανικής και της Ιταλικής ως γλώσσες που προσφέρονται στο πλαίσιο του Σχολικού Προγράμματος Σπουδών, με την προϋπόθεση ότι μπορούν να εξασφαλιστούν οι κατάλληλοι πόροι), καθώς και συνακόλουθη πρόταση σχετικά με το πότε και για πόσες ώρες να διδάσκονται.
7. Πρόταση για τις γνώσεις/ικανότητες που πρέπει να έχει αποκτήσει ο/η εκπαιδευτικός της ξένης γλώσσας (αξιοποιώντας το Ευρωπαϊκό Πορτφόλιο Εκπαιδευτικών Ξένων Γλωσσών) –περιγραφητές που θα χρησιμεύουν για την αυτοαξιολόγηση του εκπαιδευτικού καθώς και το πεδίο στο οποίο μπορεί να χτιστεί ένα πρόγραμμα επιμόρφωσης.
8. Πρόταση περί της πιστοποίησης της γλωσσομάθειας που αποκτούν οι μαθητές/τριες στο σχολείο, έχοντας τη δυνατότητα να προετοιμάζονται και να συμμετέχουν στις εθνικές εξετάσεις ξένων γλωσσών για το Κρατικό Πιστοποιητικό Γλωσσομάθειας

(ΚΠΓ) για τις οποίες την ευθύνη έχει το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων.

9. Πρόταση για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ξένων γλωσσών στην αξιοποίηση των ΤΠΕ για τη διδασκαλία και εκμάθηση της ξένης γλώσσας, σύμφωνα με τα νέα προγράμματα σπουδών.
10. Πρόταση για την εξ αποστάσεως υποβοηθούμενη διδασκαλία των ξένων γλωσσών με σκοπό αφενός την εξυπηρέτηση μαθητών σε απομακρυσμένες περιοχές της χώρας και αφετέρου την εξοικονόμηση ανθρώπινων πόρων.

Για την αποτελεσματική αναβάθμιση της διδασκαλίας των ξένων γλωσσών στο δημόσιο σχολείο πραγματοποιείται η αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης και των προβλημάτων που αντιμετωπίζει σήμερα ο τομέας αυτός και η διαμόρφωση μιας συνολικής πρότασης, σε επιστημονική και ρεαλιστική ταυτόχρονα βάση, που θα λαμβάνει υπόψη και θα συνεκτιμά τα δεδομένα της ελληνικής κοινωνίας, τις συνθήκες λειτουργίας των σχολείων της χώρας, τις σύγχρονες απαιτήσεις για γλωσσομάθεια, τις προτάσεις των αρμόδιων φορέων και ιδρυμάτων, επιστημονικών οργανώσεων, παραγόντων και στελεχών της εκπαίδευσης καθώς και τις καλές πρακτικές από άλλες χώρες.

Χρονοδιάγραμμα υλοποίησης των προτάσεων:

2016-2017

- Υιοθέτηση του Προγράμματος Εκμάθησης Αγγλικής στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία (ΠΕΑΠ), το οποίο έχει ήδη εκπονηθεί, για την εισαγωγή της ξένης γλώσσας στην Α' & Β' Δημοτικού όλων των σχολείων.
- Υιοθέτηση του Ενιαίου Προγράμματος Σπουδών των Ξένων Γλωσσών (ΕΠΣ-ΞΓ), το οποίο έχει ήδη εκπονηθεί για την υποχρεωτική εκπαίδευση – ακολουθώντας την λογική του Κοινού Ευρωπαϊκού Πλαισίου Αναφοράς για τις Ξένες Γλώσσες.
- Νέο Π.Δ. και αναλυτικές οδηγίες που θα εξειδικεύουν σύγχρονο τρόπο ενδοσχολικής εξέτασης των μαθημάτων ξένων γλωσσών στη Β/θμια εκπαίδευση.
- Καθορισμό των επιθυμητών επιπέδων γλωσσομάθειας κατά βαθμίδα εκπαίδευσης, λαμβάνοντας υπόψη τα ελληνικά δεδομένα, ευρωπαϊκές μελέτες και οδηγίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Συμβουλίου Υπουργών της Ε.Ε., καθώς και τις συνθήκες μάθησης-διδασκαλίας εντός και εκτός του ελληνικού σχολείου.

2016-2018

- Εκπόνηση του αντίστοιχου με το ΕΠΣ-ΞΓ για το Λύκειο, παραγωγή σχολικών εγχειριδίων και εκπόνηση ψηφιακού υλικού για τα Αγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά
- Ολοκληρωμένο σχέδιο για την διδασκαλία των ξένων γλωσσών στο πλαίσιο του σχολικού προγράμματος σπουδών (ώρες διδασκαλίας, την αλληλουχία των γλωσσών, κτλ.)
- Σύνδεση της ξενόγλωσσης εκπαίδευσης με το Κρατικό Πιστοποιητικό Γλωσσομάθειας (ΚΠΓ)
- Πλαίσιο Προσόντων των Εκπαιδευτικών Ξένων Γλωσσών με διακριτούς περιγραφητές των ικανοτήτων που πρέπει να έχει αποκτήσει ο εκπαιδευτικός της ξένης γλώσσας που θα αξιοποιούνται και για την αυτοαξιολόγησή τους
- Επιμόρφωση εκπαιδευτικών ξένων γλωσσών στην αξιοποίηση των ΤΠΕ για τη διδασκαλία και εκμάθηση της ξένης γλώσσας.

- Σχέδιο για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών των ξένων γλωσσών στην αξιοποίηση των ΤΠΕ για τη διδασκαλία και εκμάθηση της ξένης γλώσσας, σύμφωνα με τα νέα προγράμματα σπουδών.
- Σχέδιο για την εξ αποστάσεως υποβοηθούμενη διδασκαλία των ξένων γλωσσών.

11. ΣΥΝΕΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ*

Η παρούσα εισήγηση αφορά τον σχεδιασμό ενός ενιαίου πλαισίου προγράμματος σπουδών για το σχολείο –ένα πλάνο που να καταγράφει με σαφείς όρους τους στόχους της εκπαίδευσης και διαπαιδαγώγησης των μαθητών από την προσχολική ηλικία μέχρι το στάδιο της αποφοίτησης τους. Δηλαδή, προτείνεται να εκπονηθεί ένα «Εθνικό Σχολικό Πρόγραμμα Σπουδών» (ΕΣΠΣ), συνεκτικό και ενιαίο για την εκπαίδευση από το Νηπιαγωγείο μέχρι και το Λύκειο, στη βάση ενός οράματος για το είδος της σχολικής εκπαίδευσης που επιθυμεί η κοινωνία να προσφέρει το σχολείο στον τόπο μας, τους στόχους που είναι σκόπιμο να εκπληρώνει εκπαιδύοντας και διαπαιδαγωγώντας τους μαθητές ως εγγράμματος πολίτες του μέλλοντος. Σημειώνεται ότι η Ελλάδα είναι σήμερα από τις ελάχιστες ανεπτυγμένες κοινωνίες που δεν έχουν καταρτίσει ένα ενιαίο και συνεκτικό Σχολικό Πρόγραμμα Σπουδών, όπως κάποιος μπορεί να διαπιστώσει επισκεπτόμενος τη Διαδικτυακή πύλη του Διεθνούς Γραφείου Εκπαίδευσης (International Bureau of Education) της UNESCO όπου μπορεί να αντλήσει πληροφορίες για τα σχολικά προγράμματα 100 και πλέον χωρών ανά τον κόσμο (<http://www.ibe.unesco.org/node/9941>).

Στον τόπο μας, μολονότι έχουν γίνει ποικίλες προτάσεις για την ποιοτική μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος, οι προτάσεις αυτές δεν έχουν ποτέ στηριχτεί στις απόψεις της κοινωνίας των πολιτών και των όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαίδευση –των εκπαιδευτικών, μαθητών και γονέων. Στηρίζονται συνήθως στις απόψεις διαφορετικών πολιτικών κομμάτων που έχουν αποκλίνουσες ιδεολογικές αναφορές και ερμηνεύουν ποικιλοτρόπως την περίπλοκη διασύνδεση μεταξύ του εκπαιδευτικού και άλλων συστημάτων –οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών– αλλά και στο ποιος είναι ο ρόλος της σχολικής εκπαίδευσης· αν για παράδειγμα ο απώτερος σκοπός είναι η αναπαραγωγή ή η καταπολέμηση ανισοτήτων ανάμεσα σε κοινωνικές τάξεις, πολιτισμικές ομάδες, πληθυσμούς σε διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές, η νομιμοποίηση ορισμένων ταυτοτήτων και απονομιμοποίηση κάποιων άλλων. Οι απόψεις των πολιτικών κομμάτων διαφέρουν επίσης ως προς το ποιος δικαιούται ή νομιμοποιείται να έχει λόγο για τον ρόλο του σχολείου για τη αποστολή της σχολικής εκπαίδευσης, επειδή και ο σχεδιασμός ενός σχολικού προγράμματος σπουδών δεν είναι πολιτικά και ιδεολογικά ουδέτερος αφού μπορεί να προβλέπει ή να αποκλείει την συμμετοχή στον σχεδιασμό των απόψεων των εμπλεκόμενων στην εκπαίδευση.

Επίσης στον τόπο μας, έχουν εκπονηθεί ποικίλα προγράμματα σπουδών του κάθε γνωστικού αντικειμένου (π.χ. γλωσσικών σπουδών, φυσικής, βιολογίας, κτλ.) και αναλυτικά προγράμματα για την κατά κύκλους εκπαίδευση στο κάθε γνωστικό αντικείμενο (δηλαδή το syllabus του μαθήματος π.χ. της γλώσσας ή της λογοτεχνίας της Α' τάξης του γυμνασίου ή του λυκείου). Τα προγράμματα των γνωστικών αντικειμένων σχεδιάζονται και εκπονούνται μεμονωμένα και για κάθε κύκλο (Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο) και δεν αξιολογούνται πριν αντικατασταθούν με τα επόμενα. Αλλά,

---

* Την τελική εισήγηση συνέταξε και κατέθεσε η Β. Δενδρινού

θεωρούνται υπεύθυνα αυτά και το συνακόλουθο εκπαιδευτικό υλικό από κάθε ομάδα που αναλαμβάνει να τα αλλάξει για την κακοδαιμονία της εκπαίδευσης. Αποτέλεσμα του αποσπασματικού σχεδιασμού είναι η έλλειψη της συνοχής εξελικτικά διατυπωμένων στόχων και περιττές επαναλήψεις. Δεν υπάρχει δηλαδή ένα ενιαίο, σπονδυλωτό σχολικό πρόγραμμα σπουδών (ένα εθνικό curriculum) στο οποίο να αρθρώνονται οι βασικές επιδιώξεις της εκπαίδευσης στο σχολείο συνολικά. Οι επιδιώξεις διαφέρουν από τη μια βαθμίδα ή κύκλο εκπαίδευσης στην άλλη και στην πραγματικότητα δεν συνδέονται μεταξύ τους οι επιδιώξεις της προσχολικής, της βασικής-υποχρεωτικής και της ύστερης σχολικής εκπαίδευσης σε ένα συνεκτικό, σπονδυλωτά αρθρωμένο εκπαιδευτικό πλάνο, οι επιδιώξεις του οποίου να μπορούν να αξιολογηθούν.

Δεν έχει ποτέ εκπονηθεί –μετά από συμμετοχική έρευνα και μελέτη– ένα ενιαίο ΕΣΠΣ, στο οποίο να διατυπώνεται με σαφήνεια τι αναμένεται να μπορεί να κάνει ο μαθητής ολοκληρώνοντας τα διάφορα στάδια της εκπαίδευσής έτσι ώστε αυτοί οι περιγραφητές να αποτελέσουν και τα κριτήρια αξιολόγησης της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης, με βάση και τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες παροχής της. Τούτο έχει σαν αποτέλεσμα να αξιολογούνται άτομα και δομές με κριτήρια άλλα από αυτά, τα οποία καθορίζονται βάσει υποκειμενικών κριτηρίων και καταλήγουν συχνά σε άστοχες ή και άδικες αποτιμήσεις των εκπαιδευτικών και των μαθητών.

Τόσο ο σχεδιασμός της μελέτης του προτεινόμενου ΕΣΠΣ όσο και η εκπόνησή του προβλέπεται να μπορεί να ολοκληρωθεί σε 70 περίπου μήνες από ομάδα ειδικών του χώρου της αυτοτελούς επιστήμης του curriculum design, που συνεπάγεται μεταξύ άλλων θεωρητικούς προβληματισμούς σχετικά με την εγκύκλια γνώση, τις ικανότητες και τα ήθη που θα αποκτήσουν οι εκπαιδευόμενοι ως συλλογικά υποκείμενα. Η εθνική-κοινωνική έρευνα που θα πρέπει να ακολουθήσει είναι σκόπιμο να λάβει υπόψη τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες του τόπου, τα σημερινά δεδομένα της Ευρωπαϊκής και παγκόσμιας κοινότητας και τις γενικότερες επιδιώξεις της πολιτείας και τα εθνικά σχολικά προγράμματα σπουδών άλλων χωρών εντός και εκτός Ευρώπης.

Ένα σχολικό πρόγραμμα σπουδών συνήθως αρθρώνεται με μια σειρά γενικών δηλώσεων ή περιγραφητών των ενεργειών που αναμένεται να μπορεί να επιτελέσει ο μαθητής σε διάφορα σημαντικά στάδια της εκπαίδευσης του, έχοντας προσδιορίσει την αρχή και την ολοκλήρωση των επιδιώξεων. Δεν περιλαμβάνει το τι ακριβώς θα διδαχτεί και πώς. Οι δηλώσεις λειτουργούν ως δείκτες αναφοράς για: (α) το επίπεδο γραμματισμού που θα έχει αναπτύξει ο/η μαθητής/τρια σε κάθε θεματική περιοχή, και (β) τα χαρακτηριστικά που θα έχει αποκτήσει σε κάθε στάδιο εκπαίδευσης (ως μαθητής και ως πολίτης). Ο σχεδιασμός αυτός επιτρέπει αρκετή (αν και ελεγχόμενη) εκπαιδευτική ελευθερία για διαφοροποιημένη μάθηση αλλά και για μια αξιόπιστη και έγκυρη αποτίμηση της ποιότητας της εκπαίδευσης.

Η λογική που διέπει τα σχολικά προγράμματα σπουδών που διαμορφώνονται με περιγραφητές ενεργειών που θα πρέπει να μπορεί να κάνει ο μαθητής (κατά επίπεδο σπουδών ανεξαρτήτως θεματικού χώρου και γνωστικού αντικειμένου αλλά και σε σχέση με αυτόν), είναι μια λογική περί διαδραστικότητας και επενέργειας του μαθητή στη γνώση την οποία συνδιαμορφώνει. Συνήθως περιλαμβάνει σειρά δηλώσεων ως προς τα έργα που αποφασίζεται πως πρέπει να μπορεί επιτελέσει ο μαθητής για να βεβαιωθεί (ή να αποδείξει) ότι έχει το επίπεδο γραμματισμού σε κάθε θεματική περιοχή που ορίζει το

σχολικό πρόγραμμα ή ότι έχει αποκτήσει τα χαρακτηριστικά του πολίτη που επιδιώκει να διαμορφώσει το σχολείο.

Το έναυσμα για το ΕΣΠΣ θα είναι η υποχρέωση της πολιτείας να εκπαιδεύει σήμερα τους μαθητές και μαθήτριες για να γίνουν οι εγγράμματοι πολίτες του 21ου αιώνα, να υπηρετήσουν με συλλογική συνείδηση την κοινωνία στην οποία ζουν, συμβάλλοντας στην βιωσιμότητα του πλανήτη, και να προσαρμόζονται στις συνεχείς αλλαγές που συντελούνται: αλλαγές στη μορφή της οικονομίας με την «παγκοσμιοποίηση» του (οικονομικού) κεφαλαίου· αλλαγές στους τρόπους μεταφοράς, των πληροφοριών, των ανθρώπων και αγαθών με τις γνωστές συνέπειες της «διεθνοποίησης»· αλλαγές στην πολιτισμική σύνθεση των κοινωνιών που οδηγούν σε αυξανόμενη πολιτισμική και γλωσσική ποικιλότητα· αλλαγές στο επικοινωνιακό τοπίο (στα μέσα επικοινωνίας που είναι πια διαθέσιμα και στα επίπεδα πολυτροπικής επικοινωνίας στη δημόσια και ιδιωτική ζωή των πολιτών· αλλαγές θεσμικές στην εκπαίδευση ως προς το μέλλον του σχολείου και την σχολική τάξη του μέλλοντος.

Το ΕΣΠΣ θα στηρίζεται επίσης στη γενική παραδοχή ότι σε μια σύγχρονη, δημοκρατική κοινωνία το σχολείο έχει την υποχρέωση να προσφέρει δωρεάν ίσες ευκαιρίες στην εκπαίδευση όλων των μαθητών και μαθητριών, ανεξαρτήτως φύλου, φυλής, χρώματος, εθνοτικής ή πολιτισμικής καταγωγής, κοινωνικής προέλευσης, θρησκείας, μητρικής γλώσσας και ειδικών μαθησιακών αναγκών, προκειμένου να εξελιχθούν ως πολίτες:

- δημοκρατικοί, δηλ. ως δαήμονες, ενεργοί και υπεύθυνοι συμμετέτοχοι της δημόσιας ζωής και των διαδικασιών λήψης αποφάσεων, που σέβονται τις αξίες τόσο της δικής τους όσο και άλλων κοινωνιών και αλληλεπιδρούν στη δημόσια σφαίρα και σε διαφορετικά πολιτικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα, υπηρετώντας τις αρχές της δημοκρατίας και του δικαίου και υπερασπίζοντας την ελευθερία και την ισότητα
- που σέβονται και προστατεύουν το φυσικό περιβάλλον
- με σεβασμό στη διαφορετικότητα και, γενικότερα, στα ανθρώπινα δικαιώματα
- με αίσθηση σεβασμού και ευθύνης απέναντι στην τοπική κοινότητα και την κουλτούρα της, τη χώρα και το λαό της, την ευρωπαϊκή και την παγκόσμια κοινότητα
- που σέβονται αλλά και είναι σε θέση να κρίνουν και να αξιοποιήσουν επιλεκτικά τα υλικά και πνευματικά επιτεύγματα του πολιτισμού
- με κριτική σκέψη για την επίλυση ζητημάτων και κριτική δηλ. δημιουργική και ηθική στάση απέναντι στην νέα γνώση
- που έχουν αναπτύξει τις ηθικές αξίες τους, τα αισθητικά τους κριτήρια, τις γνωστικές και συναισθηματικές τους λειτουργίες, τις επικοινωνιακές και εκφραστικές τους ικανότητες και τη στοχαστική φαντασία τους

Με βάση την κοινωνική επιταγή να βοηθά το σχολείο τους μαθητές να αναπτυχθούν σε προσωπικότητες με χαρακτηριστικά όπως τα παρακάτω, το ΕΣΠΣ θα πρέπει να περιλαμβάνει περιγραφητές που να επιτρέπει την αξιολόγηση χαρακτηριστικών όπως τα παρακάτω, τα οποία θα αποτελούν και αυτά «μετρήσιμα» αποτελέσματα της μαθησιακής διαδικασίας:

- ακεραιότητα χαρακτήρα, αυτοπεποίθηση και αυτοσεβασμό
- ανεξαρτησία, αυτοέλεγχο και υπευθυνότητα
- επινοητικότητα και εφευρετικό πνεύμα
- ερευνητική διάθεση και φιλομάθεια
- ικανότητες για αυτόνομη μάθηση, αυτομόρφωση και συνεχή εξέλιξη

- εξοικείωση με το σώμα, με γνώσεις και εμπεδωμένες πρακτικές σχετικά με την αγωγή υγείας και τη φυσική άσκηση
- δυνατότητες προεικόνισης εναλλακτικών επιλογών
- συνεργατικό πνεύμα για την επίτευξη ατομικών και συλλογικών στόχων και την επίλυση συγκρούσεων
- επίγνωση των προκλήσεων και στρατηγική προσαρμοστικότητα
- ικανότητες για αλληλέγγυα κοινωνική συμπεριφορά και συλλογική δράση που εμπνέεται από τα δημόσια αγαθά
- ικανότητες χρήσης και αξιοποίησης των ΤΠΕ για συγκεκριμένους σκοπούς

Χαρακτηριστικά όπως τα προαναφερόμενα προτείνεται να αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του ΕΣΠΑ, όπου θα διατυπώνεται σαφώς ότι το σχολείο που φαίνεται να οραματίζεται η ελληνική κοινωνία είναι ένας χώρος που στηρίζεται σε αρχές εμπιστοσύνης, καλλιεργεί την υπευθυνότητα όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία, ενθαρρύνει τις διαδικασίες συλλογικής εργασίας και δημιουργίας, έχει την υποχρέωση να βοηθήσει τον κάθε μαθητή να μάθει πώς να μαθαίνει και να ερευνά, να χειρίζεται αποτελεσματικά τη μητρική του γλώσσα, να αποκτήσει διαπολιτισμική ενημερότητα και ενσυναίσθηση, να μπορεί να επικοινωνεί ικανοποιητικά σε μία ξένη γλώσσα καθώς και να διαθέτει τη βασική ικανότητα χρήσης και μιας δεύτερης ξένης γλώσσας.

Πιο κάτω ακολουθούν **παραδείγματα** πρωτοτυποποιημένων δηλώσεων για τον το μαθητή, τον εκπαιδευτικό και την προϊσταμένη διοικητική και παιδαγωγική αρχή του σύγχρονου, δημοκρατικού σχολείου (τον Διευθυντή του σχολείου, τον Διευθυντή Εκπαίδευσης, τον Σχολικό Σύμβουλο Παιδαγωγική Ευθύνης και τον Σχολικό Σύμβουλο ειδικότητας).

Οι δηλώσεις αυτές και οι περιγραφητές αποτελούν (κατά επίπεδο εκπαίδευσης) τις προσδοκίες για τις πρακτικές και συμπεριφορά του εκπαιδευτικού –προσδοκίες που μπορεί: (α) να έχει ο ίδιος ο εκπαιδευτικός για τον εαυτό του και αποτελούν σημεία αναφοράς για αυτοαξιολόγηση, (β) να έχουν άτομα που τον βοηθούν στο έργο του, (γ) άτομα που αξιολογούν το έργο του, (δ) να είναι σημεία αναφοράς για τα προγράμματα αρχικής κατάρτισης και εκπαίδευσης εκπαιδευτικών, (ε) σημεία αναφοράς για προγράμματα επιμόρφωσης, (στ) σημεία αναφοράς για προγράμματα επαγγελματικής εξέλιξης.

Οι δηλώσεις που ακολουθούν έχουν έναν θεματικό προσδιορισμό, ο οποίος είναι ένας από τους πολλούς τρόπους με τον οποίον μπορούν να οργανωθούν οι αρθρωτές ενός ΕΣΠΣ.

Περιβάλλον μάθησης: Μετατοπίζοντας την προσοχή από τη διδασκαλία και το περιεχόμενο των σπουδών (δηλ. το τί πρέπει να διδάξουμε) στη διαδικασία και τα αποτελέσματα της *μάθησης*, δημιουργούμε ένα περιβάλλον για την εκπαιδευτική διαδικασία, της οποίας οι μορφωτικοί στόχοι και οι προσδοκίες είναι απολύτως σαφείς – ένα δημοκρατικό περιβάλλον στο οποίο οι μαθητές νιώθουν αρκετή ασφάλεια για να μετέχουν ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία.

Χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού:

- 1) Δημιουργεί συνθήκες μάθησης ώστε οι μαθητές να μετέχουν ενεργά ως άτομα / μέλη ομάδων

- 2) Προσφέρει κίνητρα στους μαθητές και μαθήτριες να μάθουν σε ένα υποστηρικτικό περιβάλλον όπου υπάρχει αμοιβαίος σεβασμός, μεταξύ διδάσκοντος-διδασκόμενου και μεταξύ διδασκομένων)
- 3) Επιβραβεύει τη διαπολιτισμική επίγνωση και καλλιεργεί σεβασμό απέναντι στη διαφορετικότητα
- 4) Ενθαρρύνει τους μαθητές προς μια πορεία αυτόνομης μάθησης και αυτοεκπαίδευσης
- 5) Επιδιώκει να ανταποκριθεί στις διαφορετικές μαθησιακές ανάγκες των μαθητών του
- 6) Διαχειρίζεται την τάξη βάσει των κανόνων που γνωρίζουν και με τους οποίους συμφωνούν οι μαθητές
- 7) Επιβραβεύει θετικές και αποδοκιμάζει αρνητικές συμπεριφορές/πρακτικές των μαθητών
- 8) Αποδεικνύει με την στάση και τις πρακτικές του ότι τα λάθη μπορεί να είναι και δημιουργικά ενώ σίγουρα είναι ένα φυσικό μέρος της μάθησης (και της διδασκαλίας)
- 9) Συνδέει τη βιωματική εμπειρία με τις εγκεφαλικές γνώσεις που αποκτούν οι μαθητές και γενικά επιδιώκει να κατακτούν τη νέα γνώση και εμπειρικά, θεωρώντας πως η βιωματική εμπειρία αποτελεί σημαντικό κομμάτι της διαδικασίας της μάθησης
- 10) Σχεδιάζει το μάθημά του με τρόπο που να μπορούν οι μαθητές να έχουν ενεργό ρόλο στη διαδικασία της μάθησης

Χαρακτηριστικά του μαθητή:

- 1) Αποδέχεται την ευθύνη για την προσωπική του πορεία στη μάθηση και την γνώση που αποκτά/ κατασκευάζει
- 2) Συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία της μάθησης και στην κατασκευή της γνώσης
- 3) Συνεργάζεται εποικοδομητικά με συμμαθητές του εντός και εκτός της τάξης
- 4) Δείχνει εμπιστοσύνη στον εκπαιδευτικό, τον συμμαθητή και στον ίδιο του τον εαυτό
- 5) Διακινδυνεύει το να κάνει λάθος προκειμένου να συμβάλει στη διαδικασία συνοικοδόμησης της γνώσης

Ανάπτυξη κριτικής σκέψης και στάσης – εκπαιδευτικός και μαθητής καλλιεργούν τις ικανότητες κριτικής σκέψης καθώς επεξεργάζονται λογικά, αναλύουν, οργανώνουν τις πληροφορίες, λύνουν θεωρητικά και πρακτικά προβλήματα, βγάζουν λογικά συμπεράσματα βάσει όλων των πληροφοριών που διαθέτουν, οργανώνοντας και ανατάσσοντας τις πληροφορίες, ιδέες, κτλ. Επίσης, μαθαίνουν μέσα από τις καθημερινές δραστηριότητες που γίνονται αντικείμενο συζήτησης να καταλαβαίνουν την υποκειμενική διάσταση θέσεων, απόψεων και πληροφοριών.

Χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού:

- 1) Βοηθά τους μαθητές του να μάθουν πώς να μαθαίνει και δεν τους ορίζει τι ακριβώς πρέπει να μάθουν (αφού διαφορετικά άτομα
- 2) Ενθαρρύνει τους μαθητές να οργανώσουν, να αναλύσουν και να αξιολογήσουν την σκέψη τους σε διάφορα θέματα
- 3) Υποβάλει στους μαθητές διερευνητικές ερωτήσεις, στις οποίες δεν έχει ήδη μια και μοναδική σωστή απάντηση, και όχι ερωτήσεις που αποσκοπούν στο έλεγχο αποστηθισμένης πληροφορίας
- 4) Συζητά ιδέες, προβλήματα, απόψεις, κτλ. με έναν οργανωμένο τρόπο, όπου οι κανόνες είναι απόλυτα σαφείς εκ των προτέρων

- 5) Βοηθά τους μαθητές να επικεντρωθούν στην ουσία του ζητήματος, αφού αυτή προσδιοριστεί
- 6) Εκπαιδεύει τους μαθητές στο να δρουν με βάση σχέδιο που από κοινού οργανώνεται
- 7) Εκπαιδεύει τους μαθητές να αξιοποιούν αποτελεσματικές στρατηγικές για την επίλυση προβλημάτων
- 8) Ενθαρρύνει τη δημιουργική (συν)εργασία
- 9) Παρακινεί τους μαθητές να δημιουργήσουν νέες ιδέες
- 10) Προωθεί την καινοτομία και τις νέες προσεγγίσεις

Χαρακτηριστικά του μαθητή (τα οποία αναμένεται να έχει και ο εκπαιδευτικός):

- 1) Στηρίζεται στη λογική του για να κατανοήσει την πληροφορία, απαιτεί αποδεικτικά στοιχεία και αναζητά την εξεύρεση της καλύτερης δυνατής εξήγησης
- 2) Ζυγίζει τον ρόλο κατεστημένων απόψεων, κινήτρων και προκαταλήψεων
- 3) Καταλαβαίνει και αποδέχεται όταν μια ενέργεια στηρίχτηκε σε μια συναισθηματική παρόρμηση σε εγωιστικά κίνητρα, κτλ.
- 4) Αξιολογεί εύλογα συμπεράσματα, εξετάζει ανοικτές προοπτικές και εναλλακτικές ερμηνείες, αποδέχεται νέες εξηγήσεις, μοντέλα, ή παραδείγματα αν είναι που ταιριάζουν σε μια περίπτωση και είναι διατεθειμένος να δεχτεί νέες προτεραιότητες και να επανααξιολογήσει κάτι
- 5) Εξετάσει κάτι συστηματικά και διεξοδικά, με ανοικτό μυαλό, και αντιστέκεται στη χειραγώγηση – γενικά εξετάζει κάτι μεθοδικά πριν πάρει την απόφασή του
- 6) Αναγνωρίζει τη σχετικότητα ή / και το πλεονέκτημα των εναλλακτικών υποθέσεων και προοπτικών, παραδέχεται την έκταση και το βάρος της απόδειξης.

Αξιολόγηση και αναστοχασμός: εκπαιδευτικός και μαθητής από κοινού συγκεντρώνουν πληροφορίες, γνώσεις και εμπειρίες τρίτων σε ζητήματα που αφορούν μια θεματική περιοχή και αναστοχάζονται μέσω συστηματικών διαδικασιών που αποτελούν σημαντικό κομμάτι της παιδαγωγικής πρακτικής.

Χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού:

- 1) Χρησιμοποιεί ποικίλες μεθόδους ώστε συστηματικά να συγκεντρώνει στοιχεία για τις γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες που έχουν αναπτύξει οι μαθητές
- 2) Με βάση τα στοιχεία που προκύπτουν –από τις εργασίες των μαθητών του, τη συμμετοχή τους στο μάθημα, τη συνεργασία με τους συναδέλφους του– να προβληματίζεται για το πως μπορεί να βελτιώσει ακόμη περισσότερο τη διδασκαλία του
- 3) Αναθεωρεί τις παιδαγωγικές πρακτικές του, βάσει των μαθησιακών αποτελεσμάτων των μαθητών
- 4) Ανακαλύπτει τι γνώσεις, αντιλήψεις και τι έννοιες έχουν διαμορφώσει οι μαθητές του σχετικά με έναν θεματικό χώρο/γνωστικό αντικείμενο ώστε να ξέρει πως να αντιμετωπίσει παρανοήσεις, ελλείψεις, λανθασμένες αντιλήψεις
- 5) Μοιράζεται με τους μαθητές του τα κριτήρια αξιολόγησης που χρησιμοποιεί και τους κοινοποιεί τις σχάρες αξιολόγησης που χρησιμοποιεί για να καταστήσει σαφείς τις προσδοκίες που έχει ως προς την «άριστη» επίδοση
- 6) Βοηθά τους μαθητές τους να εφαρμόζουν οι ίδιοι τις σχάρες αξιολόγησης για να αξιολογήσουν οι ίδιοι τις επιδόσεις τους (αυτοαξιολόγηση) και των συμμαθητών τους (ετεροαξιολόγηση)

- 7) Παρέχει τακτική και έγκαιρη ανατροφοδότηση στους μαθητές (και τους γονείς) ως προς τις δυνατότητες και αδυναμίες των μαθητών του
- 8) Αξιοποιεί τη μέθοδο της αυτοαξιολόγησης και βελτίωσης εργασιών μετά από ανατροφοδότηση πριν από αποδοθεί βαθμός
- 9) Δημιουργεί συνθήκες για την ηθικά ορθή και δίκαια αποτίμηση της εργασίας των μαθητών – συνθήκες στις οποίες η εργασία τους εκτιμάται και χρησιμοποιείται ως εργαλείο μάθησης
- 10) Χρησιμοποιεί τεχνικές αναστοχασμού και αυτοαξιολόγησης για να προσαρμόσει τις διδακτικές του πρακτικές

Χαρακτηριστικά του μαθητή:

- 1) Αναγνωρίζει τι είναι ποιοτικά ικανοποιητικό στην εργασία που επιτέλεσε, τι χρειάζεται βελτίωση και αναζητά τους καλύτερους τρόπους για τη βελτίωσή της
- 2) Αξιοποιεί τα εργαλεία που του δίνονται και αναζητά και άλλα προκειμένου να μπορεί να παρακολουθεί αποτελεσματικά την πρόοδο προς την επίτευξη των στόχων της μάθησης
- 3) Αναπτύσσει ή / και χρησιμοποιεί τα κριτήρια αξιολόγησης και σχάρες βαθμολόγησης ώστε να αξιολογεί και βαθμολογεί τις δικές του εργασίες και των συμμαθητών του
- 4) Αξιοποιεί τις παρατηρήσεις του δασκάλου/καθηγητή του και των συμμαθητών του για να βελτιώσει την εργασία του
- 5) Αναστοχάζεται με βάση το τι καταφέρνει και τι όχι και προσπαθεί μόνος και με τη βοήθεια άλλων να καταφέρει περισσότερα προς την κατεύθυνση που ο ίδιος επιθυμεί

Διδακτική συνέπεια και συμμετοχή των μαθητών – ο εκπαιδευτικός υποστηρίζει και ενθαρρύνει την ενεργό συμμετοχή του μαθητή στη μάθηση που βασίζεται στην έρευνα η οποία απαιτεί δημιουργική και κριτική σκέψη.

Χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού:

- 1) Βοηθά το μαθητή να ανταποκριθεί σε προδιαγραφές σχετικά με το τι πρέπει να μπορεί να κάνει
- 2) Καθοδηγεί τις πολύπλοκες διαδικασίες, έννοιες και αρχές που περιέχονται στην κατάσταση και τα εθνικά πρότυπα που χρησιμοποιούν διαφοροποιημένες στρατηγικές που κάνουν διδασκαλία προσιτή σε όλους τους μαθητές
- 3) Προσαρμόζει το μάθημα με τρόπο που να βοηθά τους μαθητές να αναπτύξουν στρατηγικές επίλυσης προβλημάτων
- 4) Διοργανώνει αποτελεσματικές συζητήσεις στην τάξη και αναθέτει δραστηριότητες που απαιτούν από το μαθητή να σκεφτεί δημιουργικά
- 5) Παρέχει στους μαθητές του κίνητρα και ευκαιρίες να μάθουν πράγματα και να εμπλακούν σε δραστηριότητες που θα συνδέσουν κατόπιν με τα θέματα της σχολικής τάξης
- 6) Δίνει κίνητρα στους μαθητές να ασχοληθούν με προβλήματα που αφορούν τη ζωή τους και συνδέονται με τις θεματικές του μαθήματος και τους προτείνει ποικιλία προσεγγίσεων για την επίλυσή τους
- 7) Χρησιμοποιεί ποικιλία μαθησιακών πόρων στη διδασκαλία του ώστε να αυξήσει τις επιλογές μάθησης.
- 8) Διευκολύνει τον διάλογο εντός και εκτός μαθήματος και τον οργανωμένο λόγο-αντίλογο βάσει κανόνων
- 9) Βοηθά να μετατρέψει ο μαθητής τις ερευνητικές του προσπάθειες σε εμπειρίες μάθησης

10) Συζητά με τους μαθητές του με στόχο τον επαναπροσδιορισμό των μαθησιακών του στόχων και κριτηρίων ποιότητας της εκπαιδευτικής διαδικασίας

Χαρακτηριστικά του μαθητή:

- 1) Συμμετέχει στην άρθρωση μαθησιακών στόχων και κριτηρίων ποιότητας της εκπαιδευτικής διαδικασίας
- 2) Διαβάζει συνδυάζει πληροφορίες από ποικίλα και διαφορετικού τύπου κείμενα για να διαμορφώσει άποψη για ένα θέμα
- 3) Εφαρμόζει τα αποτελέσματα των ενεργειών αναζήτησης

Μαθησιακή εμπειρία - ο εκπαιδευτικός διευκολύνει τους μαθητές να αποκτήσουν μαθησιακές εμπειρίες που έχουν νόημα για αυτούς

Χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού:

- 1) Προσφέρει ευκαιρίες στους μαθητές να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που έχουν σχέση με τα βιώματά τους και δεν έχουν μια και μοναδική απάντηση
- 2) Συνδέει τις νέες έννοιες και πληροφορίες με τις εμπειρίες και αντιλήψεις των μαθητών
- 3) Χρησιμοποιεί πολλαπλές αναπαραστάσεις, παραδείγματα και επεξηγήσεις για να παρουσιάσει τη δική του γνώση και ζητά το ίδιο και από τους μαθητές του
- 4) Ενσωματώνει τα εμπειρικά δεδομένα που έχουν οι μαθητές του και τα ενδιαφέροντάς τους στο μάθημα
- 5) Επιλέγει και χρησιμοποιεί ποικίλα μέσα που υποστηρίζουν τη μάθηση των μαθητών οι οποίοι διαθέτουν πολλαπλές νοημοσύνες.
- 6) Συνεργάζεται με άλλους εκπαιδευτικούς για να συνδέσουν τα ζητήματα που μελετούν οι μαθητές στα διάφορα γνωστικά αντικείμενα / θεματικές περιοχές
- 7) Συνδέει το μάθημα με τα τρέχοντα γεγονότα της κοινότητας και της κοινωνίας

Χαρακτηριστικά του μαθητή:

- 1) Θέτει ερωτήματα που έχουν νόημα για και απαντά σε ερωτήσεις με τον δικό του τρόπο .
- 2) Χρησιμοποιεί κατάλληλα εργαλεία και τεχνικές για τη συλλογή, την ανάλυση και την ερμηνεία πληροφοριών με ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία.
- 3) Περιγράφει, εξηγεί, προβλέπει, συμπεραίνει, κτλ. αξιοποιώντας στοιχεία από διαφορετικές πηγές
- 4) Συνεργάζεται για να αντιμετωπίσει πολύπλοκα αυθεντικά προβλήματα που απαιτούν καινοτόμες προσεγγίσεις για την επίλυσή τους
- 5) Παρουσιάζει τις γνώσεις του συνδέοντάς τες με καταστάσεις στον πραγματικό κόσμο
- 6) Επικοινωνεί τις γνώσεις του με διαφορετικούς τρόπους, ανάλογα με την κοινωνική κατάσταση

Η γνώση του περιεχομένου του γνωστικού χώρου - κατανόηση και εφαρμογή των σύγχρονων θεωριών και εννοιών του γνωστικού αντικείμενου, καθώς και των κατάλληλων για το αντικείμενο μεθόδων και πρακτικών διδασκαλίας και εκμάθησης.

Εκτός από τα κοινά χαρακτηριστικά, οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές/τριες αναμένεται να έχουν αναπτύξει ή να είναι διατεθειμένοι να αναπτύξουν / να αναπτύξουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ώστε η διαδικασία της εκπαίδευσης να έχει ως

αποτέλεσμα υψηλό επίπεδο γραμματισμού και την δημοκρατική παιδεία σε συγκεκριμένες θεματικές περιοχές. Ακολουθεί παράδειγμα οργάνωσης της εγκύκλιος ύλης:

Γραμματισμοί (ή εγγραμματισμοί) κατά (γνωστικές) περιοχές

- Ελληνική γλώσσα (πολυτροπικός γραμματισμός)
- Ξένες γλώσσες (διαγλωσσικός/πολυτροπικός γραμματισμός)
- Μαθηματικές επιστήμες
- Θρησκευολογία και φιλοσοφία
- Φυσικές επιστήμες
- Ιστορικές και κοινωνικές επιστήμες
- Οικονομικές και πολιτικές επιστήμες
- Λογοτεχνία, τέχνες και πολιτισμός
- Τεχνολογία
- Νέες τεχνολογίες

1. Πρακτικές ζωής

- Θρησκευτική αγωγή
- Φυσική αγωγή
- Αγωγή για υγιεινή ζωή και διατροφή
- Αγωγή για την ισότητα των φύλων και αντιμετώπιση έμφυλων πρακτικών
- Αγωγή για την βιωσιμότητα του πλανήτη
  - Διατήρηση της βιοποικιλότητας
  - Συνέπειες κλιματικής αλλαγής
  - Μείωση των κινδύνων καταστροφών
  - Μείωση της φτώχειας
  - Αειφόρων τρόπων ζωής
  - Την ειρήνη και την Ανθρώπινη Ασφάλεια
  - Συνείδηση χρησιμότητας του νερού
  - Συμβολή στη βιώσιμη αστικοποίηση
- Επιχειρηματικότητα-δημιουργικότητα [entrepreneurship]
- Πρόληψη και καταπολέμηση της διαφορετικότητας, των διακρίσεων, της βίας και του ρατσισμού
- Ηθική χρήση των ΤΠΕ

ΕΣΠΣ και συστημικότητα παρεμβάσεων για μεταρρυθμίσεις στην εκπαίδευση

Η λειτουργία ενός ΕΣΠΣ παρέχει τη δυνατότητα αυτονόμησης του σχολείου, με την έννοια της διαφοροποίησης του εκπαιδευτικού έργου -ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών, της τοπικής κοινωνίας, κτλ.- ενώ δίνει τη δυνατότητα εφαρμογής τεχνικών διαφοροποιημένης διδασκαλίας και μάθησης. Αυτές οι δυνατότητες παρέχονται επειδή η όποια διαφοροποίηση ή παρέμβαση γίνεται σε επίπεδο γενικό, τοπικό ή ατομικό (κοινότητας, σχολείου, τάξης, κτλ.) μπορεί συστηματικά να αποτιμάται βάσει των αντικειμενικών δεικτών (κριτηρίων) και να εξαγονται μετρήσιμα συμπεράσματα.

Προϋποθέσεις για το ΕΣΠΣ

Η διατύπωση ενός κοινού εθνικού οράματος για την σχολική εκπαίδευση

Η διατύπωση περιγραφητών/κριτηρίων για την εκπαίδευση του εγγράμματου πολίτη και την διαπαιδαγώγηση του δημοκρατικού, ενεργού πολίτη

Η συνέργεια με τα έργα εκπαίδευσης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών

Η συναίνεση της εκπαιδευτικής κοινότητας και της κοινωνίας των πολιτών κυρίως ως προς στην λεπτομερή περιγραφή του προφίλ / των χαρακτηριστικών του μαθητή, του εκπαιδευτικού, των στελεχών εκπαίδευσης

Τέλος, προϋπόθεση για την αποτίμηση του παραγόμενου εκπαιδευτικού έργου είναι να οριστούν οι οργανισμοί που θα λειτουργούν ως

- Παρατηρητήρια για την καταγραφή της λειτουργίας του έργου
- Μονάδες/δομές που συλλέγουν και ερμηνεύουν δεδομένα που συγκεντρώνονται (βάσει προδιαγραφών)
- Μονάδες/δομές που «πιστοποιούν» την ποιότητα του παραγόμενου έργου ή διαπιστεύουν την αξιοπιστία και εγκυρότητα άλλων δομών
- Αρμόδιοι για τη διατύπωση/εισήγηση προτάσεων σχετικά με απαραίτητες αλλαγές/ μεταβολές.

12. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ

Κείμενο προτάσεων για συζήτηση και προβληματισμό

Η Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση (ΕΕΚ) στις σύγχρονες κοινωνίες καλείται να διαδραματίσει έναν πολυδιάστατο και ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο. Να προετοιμάσει με κατάλληλο τρόπο ένα μεγάλο τμήμα της νέας γενιάς για την άσκηση συγκεκριμένου επαγγέλματος, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα το μορφωτικό υπόβαθρο που είναι αναγκαίο για την αποτελεσματική συμμετοχή τους στα κοινωνικά δρώμενα. Υπηρετώντας αυτό το στόχο η ΕΕΚ συμβάλλει άμεσα και ουσιαστικά αφενός στην επαγγελματική και κοινωνική ένταξη όσων νέων την επιλέγουν και αφετέρου στη συνολική ανάπτυξη της χώρας.

Για τους λόγους αυτούς τα ζητήματα της ΕΕΚ πρέπει να βρίσκονται στον πυρήνα κάθε προσπάθειας που στοχεύει στη μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος. Η αναβάθμιση της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης θα πρέπει να συνιστά μια από τις βασικές πολιτικές προτεραιότητες της πολιτείας.

Οι αλλαγές στην ΕΕΚ πρέπει να βασίζονται:

- στην αναγνώριση και ενίσχυση του κοινωνικού ρόλου της ΕΕΚ, με τον περιορισμό της επίδρασης των κοινωνικών ανισοτήτων,
- στην ανάγκη συνεχούς εναρμόνισης της ΕΕΚ με τις απαιτήσεις της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας,
- στην ανάγκη παροχής ποιοτικής εκπαίδευσης καθώς και ασφαλών επαγγελματικών διεξόδων στους μαθητές και στις μαθήτριες της ΕΕΚ,
- στην εμπέδωση εργασιακής ασφάλειας και στη διαμόρφωση ενός ρεαλιστικού οράματος για τους/τις εκπαιδευτικούς.

Η σημερινή κατάσταση

Τα πολλά και σύνθετα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η ΕΕΚ δεν της επιτρέπουν να επιτελέσει το ρόλο της και να ικανοποιήσει τις προσδοκίες των νέων που την επιλέγουν. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο το ποσοστό των νέων που εγγράφονται στους ποικίλους τομείς της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης ακολουθεί τα τελευταία χρόνια πτωτική τάση. Ωστόσο, οι δυνατότητες ανάπτυξής της, ακόμα και στις ακραίες συνθήκες της κρίσης που μαστίζει την ελληνική κοινωνία, είναι σημαντικές. Είναι αναγκαία, συνεπώς, μια ριζική αλλαγή στη δομή και τη λειτουργία της, στο πλαίσιο της ευρύτερης μεταρρύθμισης που χρειάζεται το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας. Αφετηρία μιας τέτοιας προσπάθειας πρέπει να είναι η ακριβής αποτίμηση των θετικών και των αρνητικών στοιχείων που χαρακτηρίζουν την ΕΕΚ.

Στα θετικά χαρακτηριστικά της ΕΕΚ συμπεριλαμβάνεται καταρχάς το γεγονός, ότι, παρά τις παθογένειες που την χαρακτηρίζουν και τους ανεπαρκείς πόρους, υλικούς και έμπυχους, το διδακτικό προσωπικό της καταβάλλει εργώδη προσπάθεια προκειμένου η ΕΕΚ να ανταποκριθεί στον πολυδιάστατο κοινωνικό της ρόλο. Συγκρατώντας σε τυπικές εκπαιδευτικές δομές και εκπαιδεύοντας ένα μεγάλο μέρος του μαθητικού δυναμικού, η ΕΕΚ συμβάλλει -υπό προϋποθέσεις- στη μείωση της σχολικής διαρροής. Ταυτόχρονα, το έργο της υποστηρίζεται από εκπαιδευτικούς

με υψηλού επιπέδου επιστημονική εξειδίκευση, πλούσια «μαστορική» τέχνη και αξιόλογη επαγγελματική εμπειρία, που διαθέτουν, στη συντριπτική τους πλειονότητα, παιδαγωγική κατάρτιση και είναι ιδιαίτερα ευαίσθητοποιημένοι στα κοινωνικά προβλήματα των μαθητών/μαθητριών τους. Επίσης η ΕΕΚ διαθέτει καθόλου αμελητέες υλικοτεχνικές και εργαστηριακές υποδομές κάποιες από τις οποίες μπορούν και πρέπει να εκσυγχρονιστούν.

Στα αρνητικά χαρακτηριστικά της ΕΕΚ θα κατατάσσαμε: (α) τη διοικητική και οργανωτική πολυδιάσπαση των φορέων της, (β) τον κατακερματισμό των επαγγελματικών κατευθύνσεων και ειδικοτήτων που παρέχονται, (γ) την πρώιμη έναρξη της επαγγελματικής επιλογής και εξειδίκευσης των νέων, (δ) την ασυμβατότητα, σε αρκετές περιπτώσεις, των προγραμμάτων σπουδών με τα επαγγελματικά περιγράμματα, (ε) το ξεπερασμένο από τις τεχνολογικές εξελίξεις διδακτικό και εργαστηριακό υλικό που χρησιμοποιείται σε αρκετές περιπτώσεις, (στ) τις σοβαρές ελλείψεις στην επιμόρφωση του διδακτικού προσωπικού, (ζ) τις περιορισμένες δυνατότητες επαφής των μαθητών και μαθητριών της ΕΕΚ με τον κόσμο της εργασίας (η) την απαξίωση σε σημαντικό βαθμό των επαγγελματικών σχολείων και γενικότερα της ΕΕΚ, και (θ) τις σοβαρές αδυναμίες στο συνολικό σχεδιασμό της ΕΕΚ, σε συνάρτηση και με τις ανάγκες και τις δυνατότητες ανάπτυξης της οικονομίας.

Οι εκπαιδευτικές πολιτικές που ασκήθηκαν την τελευταία 20ετία στον τομέα της ΕΕΚ, παρά τις διακηρύξεις της πολιτείας ότι αυτές στόχευαν στην αναβάθμισή της, όχι μόνο δεν ανταποκρίθηκαν στις εκπαιδευτικές και κοινωνικές ανάγκες αλλά, αντίθετα, όξυναν προϋπάρχοντα προβλήματα και δημιούργησαν και νέα σε ό,τι αφορά την εκπαιδευτική λειτουργία, τις επαγγελματικές διεξόδους των αποφοίτων της, όπως και το διδακτικό προσωπικό. Ακραίο παράδειγμα υπήρξε η κατάργηση μιας σειράς σημαντικών ειδικοτήτων της ΕΕΚ το 2013 χωρίς τεκμηρίωση και χωρίς συνεκτίμηση των συνεπειών που είχε στην ελληνική εκπαίδευση και γενικότερα στην κοινωνία.

Η οργανωτική και διοικητική πολυδιάσπαση της ΕΕΚ αποδείχτηκε σοβαρό εμπόδιο στη λειτουργία της. Αντίθετα η **ολιστική προσέγγισή** της, η απλοποίηση και ο **περιορισμός της πολυδιάσπασης** των φορέων της ΕΕΚ και η ένταξή τους σε ένα **ενιαίο σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης** θα αποτελέσει μια σημαντική τομή.

Προτάσεις για μια ριζική αλλαγή

Η Ομάδα Εργασίας για την ΕΕΚ, αφού έλαβε υπόψη της τόσο την υφιστάμενη κατάσταση στην ΕΕΚ (προβλήματα και δυνατότητες) διαμόρφωσε ένα σχέδιο προτάσεων με στόχο την ουσιαστική αναβάθμιση της ΕΕΚ.

Μια βασική αρχή που ακολούθησε με συνέπεια η Ομάδα Εργασίας υπήρξε η εμμονή σε μια ολιστική προσέγγιση της ΕΕΚ, με την αξιοποίηση καινοτομικών εργαλείων και σύγχρονων μεθόδων ανάλυσης, σε αντίθεση με τη συνήθη πρακτική των αποσπασματικών αλλαγών σε επιμέρους ζητήματα, που στο παρελθόν αποδείχτηκαν ατελέσφορες.

Αυτό το σχέδιο προτάσεων προτείνει η Ομάδα Εργασίας προς διαβούλευση στην εκπαιδευτική κοινότητα και τους αρμόδιους κοινωνικούς φορείς.

Βασικοί άξονες των προτάσεων

Επανασχεδιασμός των προγραμμάτων σπουδών της ΕΕΚ

Είναι επείγουσα η ανάγκη ενός συνολικού επανασχεδιασμού των προγραμμάτων της ΕΕΚ με βάση τις σύγχρονες ανάγκες, σε όλη την κλίμακα της εκπαίδευσης και κατάρτισης. Στη διαδικασία αυτή απαιτείται καταρχάς να συνεκτιμηθεί η υφιστάμενη κατάσταση της ΕΕΚ σε ό,τι αφορά τα προβλήματα και τις δυνατότητές της, ιδίως σε ό,τι αφορά το θεσμικό πλαίσιο, το ανθρώπινο δυναμικό και τις διατιθέμενες υποδομές (δυνατά και αδύνατα σημεία). Επίσης πρέπει να ληφθούν υπόψη βασικές παράμετροι του διεθνούς και του ευρωπαϊκού πλαισίου, στο βαθμό που επηρεάζουν τη γηγενή ανάπτυξη και οικονομία, ενώ βασικό παράγοντα του όλου σχεδιασμού αποτελούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι προοπτικές της παραγωγικής ανάπτυξης της χώρας (σε εθνική, περιφερειακή και τοπική κλίμακα), όπως και οι υφιστάμενες κατά περίπτωση δυνατότητες χρηματοδότησης. Τέλος, πρέπει να συνεκτιμώνται και οι σύγχρονες επιστημονικές / παιδαγωγικές εξελίξεις, τις οποίες οφείλει να παρακολουθεί οποιαδήποτε αλλαγή στον ευαίσθητο χώρο της Εκπαίδευσης.

- **Για την αναβάθμιση του εργασιακού ρόλου της ΕΕΚ**, τονίζεται ιδιαίτερα η ανάγκη της εναρμόνισης των προγραμμάτων σπουδών και των παρεχόμενων ειδικοτήτων με τις πραγματικές ανάγκες της ελληνικής οικονομίας, όπως αυτές καταγράφονται συνολικά σε εθνικό επίπεδο αλλά και περιφερειακά, με ποιοτικά κριτήρια και καινοτομικές μεθόδους, ώστε να προκύψει ουσιαστική συμβολή στην παραγωγική ανασυγκρότηση της χώρας και στη δημιουργία θέσεων εργασίας.

Με αυτά τα δεδομένα, φαίνεται πως προκύπτει η ανάγκη τα προγράμματα σπουδών να οδηγούν **στη διεύρυνση των επαγγελματικών διεξόδων των αποφοίτων** στην ελληνική οικονομία και την παραγωγή χωρίς να αποκλείουν αντίστοιχες διεξόδους σε ευρωπαϊκή και διεθνή κλίμακα.

Είναι γεγονός πως η Ελλάδα έχει κάποια χαρακτηριστικά που κατά κανόνα αποτελούν εμπόδια στην περαιτέρω ανάπτυξή της, όπως χαμηλή τεχνολογική ετοιμότητα και εμπειρισμό, χαμηλό επίπεδο οργάνωσης και μικρό μέγεθος επιχειρήσεων, έλλειψη επιμέρους κλάδων με υψηλή ανταγωνιστικότητα, αυξημένη συμμετοχή υπηρεσιών στο Α.Ε.Π., χαμηλό επίπεδο κατάρτισης του εργατικού δυναμικού, μικρή συμμετοχή στα προγράμματα διά βίου μάθησης, αυξημένες δεξιότητες "μαστορικής" χωρίς καταγραφή και αξιοποίηση, αλλά και πολλές δυσπρόσιτες ορεινές και νησιωτικές περιοχές (νησιωτικότητα). Τα στοιχεία αυτά πρέπει επίσης να συνεκτιμώνται στο σχεδιασμό των προγραμμάτων της ΕΕΚ, χωρίς να εκλαμβάνονται, βέβαια, ως σταθερά και αμετάβλητα δεδομένα, αλλά στο πλαίσιο μιας δυναμικής που αποβλέπει στον περιορισμό και την υπέρβασή τους, στο πλαίσιο του εφικτού.

- **Από παιδαγωγική άποψη**, τα προγράμματα σπουδών πρέπει να σχεδιάζονται μετά από προσεκτική μελέτη των σκοπών και των στόχων κάθε εκπαιδευτικής βαθμίδας αλλά και της αρχικής επαγγελματικής ένταξης. Επίσης, πρέπει να εναρμονίζονται με τις τεχνολογικές εξελίξεις και να περιορίζονται στην απαραίτητη διδακτέα ύλη. Αναγκαίο είναι, ακόμα, να σχεδιάζονται με βάση τα **επαγγελματικά περιγράμματα**, όπως αυτά περιγράφονται στα μαθησιακά αποτελέσματα των επιπέδων 4 και 5 του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων και τα βασικά αυθεντικά

επαγγελματικά έργα. Στο πλαίσιο τους πρέπει να προβλέπεται η λειτουργία ολιγόωρης "ευέλικτης ζώνης", ώστε να καλύπτονται τοπικές ανάγκες και εμπειρίες. Τέλος, απαιτείται να διασφαλιστεί η συστηματική σύνδεση της ΕΕΚ με την κοινωνία και τον κόσμο της εργασίας με στόχο τη βιωματική προετοιμασία των μαθητών/-τριών και των καταρτιζόμενων ως πολιτών και ως εργαζόμενων για την άσκηση του επαγγέλματός τους σε ένα ασφαλές και ελεγχόμενο παιδαγωγικά εργασιακό περιβάλλον.

- Τέλος, προτείνεται η ίδρυση ενός **Παρατηρητηρίου** με αρμοδιότητα τη **συστηματική παρακολούθηση** της προόδου των μεταρρυθμίσεων που τίθενται σε εφαρμογή στην ΕΕΚ. Με αυτό το τρόπο θα ενημερώνονται οι αρμόδιες υπηρεσίες, ώστε να μεριμνούν έγκαιρα και ορθά για την αντιμετώπιση των συναφών προβλημάτων.

Συνολικά, τα προγράμματα σπουδών πρέπει να συμβάλλουν σε μια **πολυδιάστατη ανάπτυξη της προσωπικότητας των νέων**, ώστε να μπορούν να συμμετέχουν κριτικά και δημιουργικά στα κοινωνικά δρώμενα, να έχουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους, να μπορούν να εντάσσονται επαρκώς και αξιοπρεπώς στο επάγγελμα, να διεκδικούν τα δικαιώματά τους, να είναι ικανοί να παρακολουθούν τις εξελίξεις της τεχνολογίας και γενικά να εντάσσονται ως ολοκληρωμένοι δημοκρατικοί πολίτες στην κοινωνία. **Για την επίτευξη αυτού του στόχου είναι απαραίτητο να ενισχυθεί η παιδαγωγική διάσταση του σχολείου στο πλαίσιο του προγράμματος σπουδών.**

Αναβάθμιση του κοινωνικού ρόλου της ΕΕΚ

Μια σειρά από εκπαιδευτικούς και κοινωνικούς παράγοντες συνέβαλαν στη δημιουργία μιας αρνητικής εικόνας για την ΕΕΚ στην ελληνική κοινωνία, με σοβαρές εκπαιδευτικές και ευρύτερες κοινωνικές επιπτώσεις. Προκύπτει συνεπώς η ανάγκη της αναβάθμισης της εικόνας και του ρόλου της με συγκεκριμένα μέτρα και πολιτικές. Μια δέσμη μέτρων αφορά την αναβάθμιση των παρεχόμενων προγραμμάτων σπουδών, όπως ήδη αναφέρθηκε. Τα μέτρα αυτά πρέπει να συνοδεύονται με την πρόνοια για σταδιακή αναβάθμιση και αδειοδότηση των δομών μαθητείας, άρση των φραγμών που εμποδίζουν την «κάθετη» και «οριζόντια» κινητικότητα μεταξύ και εντός των διαφόρων επιπέδων ΕΕΚ, καθώς και προσδιορισμό των αντίστοιχων κατά ειδικότητα επαγγελματικών δικαιωμάτων.

Τέλος, μια σειρά μέτρων πρέπει να στοχεύει στην **υποστήριξη και ενθάρρυνση των μαθητών και μαθητριών**, ιδίως εκείνων που δοκιμάζονται περισσότερο σε συνθήκες κρίσης, ώστε να αμβλύνονται οι ανισότητες που αναπαράγονται στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος. Αυτό μεταφράζεται σε **μέτρα αντισταθμιστικής εκπαίδευσης** υπέρ των πιο αδύναμων κοινωνικών ομάδων, που μπορούν να πραγματοποιηθούν και με τη μορφή συγκεκριμένων θεσμικών παρεμβάσεων, όπως είναι οι "Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας". Η ΕΕΚ θα μπορούσε να χαρακτηριστεί στο σύνολό της ως Ζώνη Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας, πράγμα που θα σήμαινε την εφαρμογή μιας **ολοκληρωμένης πολιτικής για την υποστήριξη** των μαθητών και μαθητριών της ΕΕΚ με δέσμες εκπαιδευτικών και κοινωνικών μέτρων (προγράμματα ενισχυτικής διδασκαλίας και άλλες αντισταθμιστικές δράσεις, υποστήριξη της οικογένειας, δομές ψυχοκοινωνικής υποστήριξης κατά προτεραιότητα στην ΕΕΚ κ.ο.κ.).

Με την εφαρμογή μέτρων όπως τα προαναφερθέντα, η κυρίαρχη σήμερα αντίληψη για την ΕΕΚ ως "επιλογή ανάγκης", θα μπορούσε να μεταστραφεί **σε μια συνειδητή και θετική επιλογή** για τους μαθητές και μαθήτριες και τους καταρτιζόμενους. Ταυτόχρονα, θα διευρυνόταν η δυνατότητα επανένταξης και επανεκπαίδευσης αποφοίτων της ΕΕΚ με στόχο την αύξηση των επαγγελματικών διεξόδων τους, την αναβάθμιση των προσόντων τους και τη βελτίωση της αποτελεσματικότητάς τους, με συνέπεια, μεταξύ άλλων, και τη μείωση του ποσοστού των νέων που βρίσκονται εκτός εκπαίδευσης, εκτός εργασίας και εκτός κατάρτισης (NEET's).

Ιδιαίτερη φροντίδα πρέπει να ληφθεί, ακόμα, για την **αντιμετώπιση των προβλημάτων του διδακτικού προσωπικού της ΕΕΚ και τη βελτίωση των όρων και συνθηκών άσκησης του εκπαιδευτικού έργου**. Για το λόγο αυτό περιλαμβάνονται μέτρα που αποβλέπουν στην ουσιαστική βελτίωση της αρχικής εκπαίδευσης αλλά και της ενδοϋπηρεσιακής κατάρτισης των εκπαιδευτικών σύμφωνα με τις τρέχουσες εξελίξεις των επαγγεμάτων, στο σεβασμό της παιδαγωγικής ελευθερίας των εκπαιδευτικών, στη βελτίωση του ρόλου του συλλόγου διδασκόντων / διδασκουσών κ.λπ.

Προτεινόμενες μεταρρυθμίσεις στη Δευτεροβάθμια Επαγγελματική Εκπαίδευση και στην Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση

Από το 2015-16 και στο διάστημα της επόμενης πενταετίας θα επιχειρηθούν οι ακόλουθες μεταρρυθμίσεις:

- Στο πλαίσιο της σταδιακής καθιέρωσης της **14χρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης**, σε δευτεροβάθμιο επίπεδο εκπαίδευσης θα λειτουργούν δύο τύποι Λυκείου, το **Γενικό** και το **Επαγγελματικό**. Οι προτεινόμενες αλλαγές στη δομή του Επαγγελματικού Λυκείου βρίσκονται στην ίδια κατεύθυνση με τον οραματικό στόχο της ενοποίησης των δομών γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης σε ένα **ενιαίο Λύκειο θεωρίας και πράξης, που θα αξιοποιεί τα θετικά στοιχεία που προέκυψαν από την εμπειρία της εφαρμογής παλαιότερα του Ενιαίου Πολυκλαδικού Λυκείου (ΕΠΛ)**.
- Η δομή που προτείνεται για το Λύκειο της Επαγγελματικής εκπαίδευσης είναι η εξής:
  - **Α' τάξη:** ενιαίο πρόγραμμα μαθημάτων για όλους/-ες τους μαθητές/-τριες
  - **Β' τάξη:** διαχωρισμός σε βασικούς ευρύτερους τομείς επαγγεμάτων - υπηρεσιών.
  - **Γ' τάξη:** διαχωρισμός σε επαγγελματικές ειδικότητες.
  - **Προαιρετικό «4^ο έτος» ειδίκευσης - μαθητείας** για τους απόφοιτους του Επαγγελματικού Λυκείου, υπό την αιγίδα του ΥΠΠΕΘ. Σε αυτό θα συνδυάζονται θεωρητικά και εργαστηριακά μαθήματα στο σχολείο, μαθητεία ή πρακτική άσκηση (στα πρώτα στάδια εφαρμογής και μέχρι την πλήρη λειτουργία της μαθητείας θα εξεταστούν εναλλακτικές δυνατότητες, όπως η πρακτική άσκηση, σε επιλεγμένες εργαστηριακές υποδομές και δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς και επιχειρήσεις).
  - Αυτό το σχήμα (Α' τάξη - ενιαία, Β' τάξη - τομέας, Γ' τάξη - ειδικότητα, «4^ο» έτος - ειδίκευση-μαθητεία) εξυπηρετεί περισσότερο την αποφυγή της πρώιμης ειδίκευσης των μαθητών / μαθητριών βοηθώντας τους να επιλέξουν με μεγαλύτερη ωριμότητα ειδικότητα και επάγγελμα. Συμβάλλει στην παροχή στέρεων γενικών γνώσεων, απαραίτητων για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας των νέων, συμβατών με την

ηλικία της εφηβείας. Συμβάλλει, επίσης, στην παροχή τεχνολογικών - επαγγελματικών γνώσεων του αντίστοιχου τομέα που θα αποτελούν τη βάση πάνω στην οποία θα «χτιστεί» η ειδικότητα στο τελευταίο έτος αλλά και η ειδίκευση μέσω της μαθητείας για τους αποφοίτους. Δημιουργείται, έτσι, ένα **ενιαίο μοντέλο επαγγελματικού σχολείου** χωρίς διακρίσεις ανάμεσα στις επιλογές των μαθητών/-τριών, το οποίο παρέχει **περισσότερες διεξόδους** και επαγγελματικούς επαναπροσδιορισμούς στους αποφοίτους του.

- **Κατάρτιση των Σχολών Επαγγελματικής Κατάρτισης** - Ενσωμάτωση ειδικοτήτων (όσων δεν υπάρχουν) στα ΙΕΚ για ενήλικες.
- **Διατήρηση για μια 5ετία των ΕΠΑΣ** που ανήκουν στην ευθύνη άλλων Υπουργείων εκτός ΥΠΠΕΘ στο σημερινό τους status, μέχρι τη συνολική αξιολόγηση του συστήματος της ΕΕΚ. Δηλ. διατήρηση των ΕΠΑΣ μαθητείας του ΟΑΕΔ κ.λπ. για αποφοίτους Α'ΕΠΑΛ ή Α' ΓΕΛ. Επίσης παρέχεται η **δυνατότητα συνέχισης των σπουδών των αποφοίτων** τους με την εγγραφή τους στη Β'ΕΠΑΛ του ΥΠΠΕΘ με δυνατότητα απαλλαγής από μαθήματα ειδικότητας που έχουν διδαχθεί (αντίστοιχη ρύθμιση με εκείνη των αποφοίτων Λυκείου, που απαλλάσσονται από γενικά μαθήματα).
- **Στο τέλος της πενταετίας θα γίνει αξιολόγηση και επανασχεδιασμός** όλου του συστήματος Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, με στόχο την, κατά το δυνατόν, ενοποίηση της τυπολογίας τους.
- **Πρόσβαση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση:** Παρέχεται δυνατότητα πρόσβασης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση με ειδικές εξετάσεις και ειδικό ποσοστό θέσεων ανάλογο του μαθητικού δυναμικού των Επαγγελματικών Λυκείων.
- **Εσπερινά Επαγγελματικά Λύκεια:** Θα υπάρχει ειδική μέριμνα για τους τρόπους στήριξης των μαθητών και την εφαρμογή των διδακτικών προσεγγίσεων στη βάση των αρχών της εκπαίδευσης ενηλίκων.
- **Προγράμματα σπουδών:** Για την επιτυχή εφαρμογή της μεταρρύθμισης απαιτείται η σταδιακή αλλαγή των Προγραμμάτων Σπουδών και των Ωρολογίων Προγραμμάτων. Στην πρώτη εφαρμογή του σχεδίου θα βασιστούμε στα υπάρχοντα προγράμματα και βιβλία με τις αναγκαίες σταδιακές προσαρμογές τους.
- **Οργάνωση και λειτουργία «4^{ου}» έτους (ειδίκευσης- Τάξης Μαθητείας):**
Το έτος αυτό, που θα είναι προαιρετικό, θα περιλαμβάνει:
  - Μαθήματα (Θεωρία και εργαστήριο) στο σχολείο (ΕΠΑΛ-ΕΚ).
  - Project: Θεωρία + Εργασιακή εμπειρία με αυξημένο το ρόλο του σχολείου στη μαθητεία και παρέμβαση του σχολείου στην εργασία.
  - Μαθητεία ή Πρακτική άσκηση (οργάνωση, σε σύνδεση με την αγορά εργασίας, στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα). Σχεδιασμός ανάλογα με τις δυνατότητες και τον επαγγελματικό τομέα.

Ο **προγραμματισμός** της λειτουργίας και το **περιεχόμενο των αναλυτικών προγραμμάτων** του έτους ειδίκευσης είναι ευθύνη του ΥΠΠΕΘ και των εποπτευόμενων φορέων (ΙΕΠ και ΕΟΠΠΕΠ). Σε συνεργασία με τον ΟΑΕΔ γίνεται η **διοικητική διαχείριση** του θεσμού της μαθητείας. Η παρακολούθηση της ορθής υλοποίησης της εκπαίδευσης στο χώρο εργασίας θα πραγματοποιείται με τα ΚΠΑ του ΟΑΕΔ με τη συμμετοχή και εκπαιδευτικών των ΕΠΑΛ. Η μαθητεία θα διέπεται από συγκεκριμένους κανόνες και συμβάσεις υποχρεωτικές για τις υπηρεσίες και τις επιχειρήσεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και οι μαθητευόμενοι θα έχουν όλα τα εργασιακά και εκπαιδευτικά δικαιώματα που θα καταγράφονται σε αυτές, με πλήρη

ασφαλιστική κάλυψη και αμοιβή το 75% του κατώτατου μισθού. **Η εφαρμογή της μαθητείας θα παρακολουθείται από τους εκπαιδευτικούς των ΕΠΑΛ-ΕΚ.**

- **Χωροταξική Κατανομή Τομέων και Ειδικοτήτων της ΕΕΚ**
Χωροταξική οργάνωση τομέων και ειδικοτήτων της ΕΕΚ που λειτουργούν σήμερα με βάση τη ζήτηση των ειδικοτήτων, τους «εν δυνάμει» μαθητές και καταρτιζόμενους, τις κατά τόπους ανάγκες και την κτιριακή και εργαστηριακή υποδομή. Ειδική μελέτη για τη χωροταξική κατανομή και οργάνωση ειδικοτήτων στο «4^ο» (προαιρετικό) έτος των ΕΠΑΛ και του υποχρεωτικού εξαμήνου μαθητείας των ΙΕΚ.
- **Εργαστηριακά κέντρα:** Διατηρούνται τα εργαστηριακά κέντρα και αποτελούν το συνδεδεμένο ιστό ΕΠΑΛ - ΙΕΚ. Αναθεωρείται ο κανονισμός λειτουργίας τους με στόχο να γίνει πιο αποτελεσματικός.

- **Για τα ΙΕΚ:**

Τα ΙΕΚ προσφέρουν **αρχική επαγγελματική κατάρτιση στους ενήλικες** που έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια γενική ή επαγγελματική εκπαίδευση, καθώς και σε όσους επιχειρούν μια νέα αρχή στον επαγγελματικό τους βίο. Η οργάνωση και λειτουργία ειδικοτήτων στα ΙΕΚ πραγματοποιείται σύμφωνα με τις τοπικές ανάγκες και ιδιαιτερότητες, λαμβάνοντας υπόψη και τις αντίστοιχες ειδικότητες που λειτουργούν στα ΕΠΑΛ καθώς και τη χωροταξική κατανομή των δομών, ώστε **να διασφαλίζονται η συμπληρωματικότητα στη λειτουργία όλων των δομών της ΕΕΚ** και η παροχή περισσότερων δυνατοτήτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης σε τοπικό επίπεδο. Κομβικό σημείο αποτελεί η διαμόρφωση **Οδηγών Σπουδών**. Θα προχωρήσει ο **επανασχεδιασμός** του εξαμήνου της πρακτικής άσκησης ή και μαθητείας, ενώ παράλληλα θα επιχειρηθεί η αναμόρφωση του κανονισμού λειτουργίας των ΙΕΚ στην κατεύθυνση του εξορθολογισμού της λειτουργίας τους.

Οι αλλαγές ξεκινούν σταδιακά από το σχολικό έτος **2016-17**:

- **ΕΠΑΛ:** Ενιαίο πρόγραμμα Α΄ τάξης και καθορισμός τομέων και προγραμμάτων στη Β΄ τάξη, αξιοποιώντας τα υπάρχοντα και τα προηγούμενα προγράμματα και βιβλία. Δηλαδή, το σχολικό έτος 2016-17 η Α΄ και η Β΄ τάξη θα έχουν νέα δομή και πρόγραμμα, ενώ η Γ΄ θα ακολουθεί τη δομή του υπάρχοντος συστήματος, ώστε να δοθεί η δυνατότητα στους μαθητές και τις μαθήτριες που φοιτούν στη Β΄ τάξη να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους.
- Προγράμματα μαθητείας αποφοίτων προηγούμενων ετών ΕΠΑΛ σε περιορισμένο αριθμό ειδικοτήτων και περιοχών.
- Μελέτη για τη λειτουργία ειδικοτήτων στα **ΙΕΚ**
Χρονοδιάγραμμα: Εντός του Μαρτίου του 2016 θα τεθούν σε διαβούλευση οι γενικοί άξονες των αλλαγών για την ΕΕΚ, όπως και οι άμεσες μεταβατικές ρυθμίσεις για την επόμενη σχολική χρονιά.
Δημόσια διαβούλευση και στοχευμένος διάλογος: προβλέπονται με συνδικαλιστικές οργανώσεις εκπαιδευτικών, κοινωνικούς φορείς, ινστιτούτα επιστημονικές ενώσεις, επιμελητήρια, συλλόγους διδασκόντων/-σκουσών των ΕΠΑΛ, Υπουργεία, CEDEFOP κ.λπ.

13. ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

Προτάσεις άμεσης εφαρμογής

Η μέχρι τώρα μελέτη της θεματικής της Υποεπιτροπής οδηγεί στη συστηματοποίηση των αναλύσεων και προτάσεων σε πέντε άξονες:

1. Η κουλτούρα του καταναλωτικού ναρκισσισμού και η μετάλλαξη του σχολικού χώρου σε πασαρέλα ναρκισσισμού. Συμπτώματα και αντίδοτα.
2. Κρίση και επίδρασή της στο σχολείο και τη συμπεριφορά των μαθητών. Ποιες είναι οι επιπτώσεις (υπάρχουσες και πιθανές) στην ψυχολογία και συμπεριφορά των μαθητών και ευρύτερα στην εκπαίδευση από την κρίση; Ποιές προτάσεις προκύπτουν από άλλα παραδείγματα εκπαιδευτικών παραδειγμάτων χωρών σε κρίση (Πορτογαλία, Ιρλανδία, Ισπανία κλπ);
3. Δυσανεξία, επιθετικότητα, bullying στον σχολικό χώρο.
4. Επιπτώσεις από τα μεταναστευτικά ρεύματα και προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά των μεταναστών και οι οικογένειές τους σε σχέση με το σχολείο.
5. Η μάχη για το Φαντασιακό της Παιδείας. Ανάπτυξη μιας δημοκρατικής κουλτούρας με βάση την κοινή αγάπη για τη γνώση, τον αμοιβαίο σεβασμό και έλλογους κανόνες.

Μεταξύ των πέντε αυτών διαστάσεων υφίσταται ισχυρή συσχέτιση και αλληλεπίδραση. Συνεπώς, ο μεθοδολογικός διαχωρισμός για τις ανάγκες της έρευνας και της έκθεσης δεν σημαίνει ότι η συνολική θεώρηση και παρέμβαση μπορεί να πραγματοποιηθεί με όρους κατακερματισμού του πεδίου. Η ενδεικνυόμενη προσέγγιση είναι στρατηγική, οικοσυστημική και ολιστική, με αξιοποίηση όλων των διαθέσιμων πόρων στο πλαίσιο ενός ενιαίου, συνεκτικού σχεδιασμού.

Ακολουθούν συγκεκριμένες προτάσεις, οι οποίες έχουν τα εξής χαρακτηριστικά:

- Έχουν στρατηγική στόχευση και ορισμένες από αυτές θα μπορούσαν να αποτελέσουν δομικά στοιχεία της εκπαιδευτικής διαδικασίας σε μεσομακροπρόθεσμη προοπτική

- Έχουν μικρό και οπωσδήποτε προσιτό οικονομικό κόστος

- Οι προϋποθέσεις επιτυχούς εφαρμογής τους δεν έχουν μεγάλες υλικές, δομικές ή χρονικές απαιτήσεις και μπορούν να αναπτύσσονται παράλληλα με την πορεία υλοποίησης της συγκεκριμένης ενέργειας

- Ειδικά η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, που η στάση τους θα κρίνει σε μεγάλο βαθμό το αποτέλεσμα της ενέργειας, μπορεί να είναι αρχικά εξαιρετικά βραχύχρονη και να συμπληρώνεται στην πορεία με τρόπο βιωματικό βασισμένο στην από κοινού επεξεργασία και αξιοποίηση της εμπειρίας

Οι προτάσεις αυτές, οι οποίες θα μπορούσαν λοιπόν να εφαρμοστούν άμεσα, είναι οι εξής:

I. Εθνικό Συμβούλιο για τη Σχολική Ψυχολογία

Θεσμοθετείται και συγκροτείται **Εθνικό Συμβούλιο για τη Σχολική Ψυχολογία (ΕΣΣΨ)**, στο πλαίσιο του ΙΕΠ.

Σκοπός του ΕΣΣΨ είναι η **εκτίμηση και κάλυψη των αναγκών που σχετίζονται με τις ψυχολογικές διαστάσεις της σχολικής κοινότητας και εμπειρίας**. Έχει λειτουργία εποπτική, επιτελική και επιχειρησιακή στο σύνολο πεδίο των ψυχολογικών διαστάσεων του σχολικού χώρου, σχεδιάζοντας και επιχειρώντας τόσο σε στρατηγικό-μακροπρόθεσμο όσο και σε τακτικό-συγκυριακό επίπεδο. Οι σχεδιασμοί, οι εισηγήσεις και οι παρεμβάσεις του αποβλέπουν σε συγκεκριμένα ψυχολογικά αποτελέσματα στον σχολικό χώρο.

Συγκροτείται ως ευέλικτο ολιγομελές όργανο με 5-7 μέλη. Πλαισιώνεται κατά τις ανάγκες με εξωτερικούς συνεργάτες.

Χρηματοδότηση του έργου του ΕΣΣΨ: Από τον προϋπολογισμό του ΙΕΠ, άλλους πόρους της Πολιτείας, πόρους από άλλες πηγές (π.χ. ΕΕ, ιδρύματα κλπ.).

II. Συνάντηση σύνθεσης

Θεσμοποιείται σε κάθε σχολική μονάδα μια **διαδικασία για την από κοινού επεξεργασία των θεμάτων** που απασχολούν τους εκπαιδευτικούς ως προς τη σχολική μονάδα, και όλως ιδιαιτέρως των θεμάτων που διακινούν εντάσεις, συναισθηματικές και προσωπικές περιπλοκές έως και συγκρούσεις μεταξύ του προσωπικού του σχολείου: Δηλαδή, **αντιστάσεις** στην εύρυθμη λειτουργία και την ομαλή εξέλιξη της σχολικής κοινότητας.

Η θεσμισμένη διαδικασία αυτή ονομάζεται **συνάντηση σύνθεσης**. Πραγματοποιείται με κανονικό ρυθμό στο πλαίσιο της σχολικής λειτουργίας (ανά εβδομάδα ίσως, στην αρχή, με ορίζοντα την κανονική ένταξη της στην καθημερινή λειτουργία). Και αποτελεί τον χώρο συντεταγμένης και ελεύθερης ανταλλαγής απόψεων, επίλυσης προβλημάτων και εντάσεων, διαφορών και συγκρούσεων, και ομογενοποίησης του προσωπικού σε μια συνεκτική κοινή στάση απέναντι στα θέματα του σχολικού χώρου βασισμένη στην αμοιβαία εμπιστοσύνη.

Σκοπός της συνάντησης σύνθεσης είναι ο εντοπισμός, η σαφής περιγραφή και η γόνιμη προσέγγιση θεμάτων που αποσκοπούν στη βελτιστοποίηση της λειτουργίας και την υπέρβαση των δυσλειτουργιών του συγκεκριμένου σχολικού συστήματος, μέσω επεξεργασίας και των υποκειμενικών πτυχών της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Η εν λόγω συνάντηση σύνθεσης δεν αντιπροσωπεύει "ιμάντα μεταβίβασης" ειλημμένων ιεραρχικών επιλογών, ούτε απλά τεχνοκρατική-τεχνική "διαδικασία επίλυσης προβλημάτων". Συνιστά χώρο όπου η προσωπική δέσμευση, ο προσωπικός λόγος και η αίσθηση του κοινού καθήκοντος διαμορφώνει δεσμούς εμπιστοσύνης, αλληλεγγύης και συναισθηματικού συντονισμού μεταξύ των εκπαιδευτικών. Στο πνεύμα αυτό, επιτρέπει την επεξεργασία των θεμάτων με τέτοιο τρόπο, που να καθίσταται εφικτή η βέλτιστη δυνατή συνάντηση ανάμεσα στην υποκειμενικότητα που χαρακτηρίζει το ειδοποιό αντικείμενο της παιδείας (παιδί-σε-μαθητεία) και στην υποκειμενικότητα που αναλαμβάνει το έργο της παιδείας (εκπαιδευτικοί) στον συγκεκριμένο σχολικό χώρο.

Συναντήσεις σύνθεσης θα μπορούσαν να λειτουργούν και σε ευρύτερα πλαίσια, εντάσσοντας σε αντίστοιχη προοπτική τόσο τους ίδιους τους μαθητές όσο και άλλες υποκειμενικότητες που μετέχουν στην εκπαιδευτική και ευρύτερα παιδαγωγική διαδικασία, όπως οι γονείς, οι τοπικές κοινωνίες κλπ.

III. Συμβόλαιο Τιμής

Θεσπίζεται ως "προαιρετικά υποχρεωτικό" (όπως η ψήφος στις εκλογές...) το ακόλουθο **Συμβόλαιο Τιμής**: Κατά την έναρξη του σχολικού έτους, οι γονείς ή κηδεμόνες για παιδιά Α' έως Γ' Δημοτικού και, στη συνέχεια, τα ίδια τα παιδιά ("Τώρα που μεγάλωσες...") καλούνται να υπογράψουν ένα συμβόλαιο σαν το ακόλουθο:

"Δίνω τον λόγο της τιμής μου και υπόσχομαι ότι θα σέβομαι το σχολείο, τους δασκάλους και τους συμμαθητές μου, θα φέρομαι ιπποτικά σε όλους και ιδιαίτερα στους πιο αδύναμους, και δεν θα επιτεθώ ποτέ σε αδύναμο, αλλά θα τον υπερασπίσω από επιθέσεις. Θα θεωρώ σωστή μόνο την άμιλλα για τη διάκριση στη μάθηση, στον αθλητισμό, την καλή συμπεριφορά και τα καλά έργα. Δεν θα κάνω ποτέ στον άλλον ό,τι δεν θέλω να κάνουν σε μένα. Και θα θεωρώ ντροπή κάθε παράβαση αυτής της υπόσχεσης που ελεύθερα δίνω σήμερα."

Το εν λόγω Συμβόλαιο καθιστά το παιδί υποκείμενο λόγου—του λόγου του. Και μπορεί ν' αποτελέσει γόνιμη κοινή πλατφόρμα για εναρμονισμένη δουλειά διαπαιδαγώγησης και πολιτισμού τόσο από τους παιδαγωγούς όσο και από την οικογένεια, τον δημόσιο λόγο, τα ΜΜΕ κλπ.

Εναλλακτικά, αντί προσωπικής υπογραφής, θα μπορούσε να γίνεται συνάντηση ανά τάξη των γονέων στην αρχή της σχολικής χρονιάς, όπου ο εκπαιδευτικός το διαβάζει και τους δεσμεύει και, στη συνέχεια, τους το μοιράζει.

IV. Παιδαγωγικός Κώδικας Δημοκρατικού Ανθρωπισμού

A. Ευαισθητοποίηση, ενημέρωση και ενδυνάμωση γονέων

Ξεκινώντας με όσο το δυνατόν πιο πρώιμες παρεμβάσεις, οι υποψήφιοι και οι νέοι γονείς ενημερώνονται και καθοδηγούνται από ειδικούς, οι οποίοι de facto έρχονται σε επαφή μαζί τους (π.χ. μαιευτήρες, μαίες, παιδίατροι, διαμορφωτές γνώμης...), ατομικά ή σε ομάδες ("σχολή γονέων" κλπ.), προκειμένου να εμπεδώσουν ορισμένες απλές αλλά καθοριστικές αρχές, τις οποίες θα διδάξουν στα παιδιά. Τις ίδιες αρχές καλλιεργούν στους γονείς, σε όλη τη σχολική διαδρομή, με πρόσφορους τρόπους, οι εκπαιδευτικοί, οι ειδικοί ψυχικής υγείας κλπ. Οι αρχές αυτές συνιστούν έναν **Παιδαγωγικό Κώδικα Δημοκρατικού Ανθρωπισμού** και προετοιμάζουν τα παιδιά όχι μόνο για τη

σχολική τους ζωή, αλλά και για την ευρύτερη κοινωνική τους λειτουργία ως δημοκρατικοί πολίτες. Είναι οι εξής:

1. Το παιδί καθενός είναι μοναδικό και ξεχωριστό για τον ίδιο. Ωστόσο, είναι ένα παιδί ανθρώπων όπως κάθε παιδί ανθρώπων: **Διαφορετικό αλλά ίσο με τα άλλα**, και όχι πριγκίπισσα ή βασιλόπουλο.

2. Στο σχολείο (ο όρος περιλαμβάνει και την προσχολική αγωγή) πηγαίνουμε επειδή **το σχολείο είναι σαν δεύτερο σπίτι μας**. Εκεί συναντάμε πολλά άλλα παιδιά και μαθαίνουμε να ζούμε μαζί και να κάνουμε πράγματα μαζί που είναι ευχάριστα και χρήσιμα για όλους και δεν ενοχλούν κανέναν.

3. **Στο σχολείο δεν πάμε για επίδειξη, αλλά για γνώση και χαρακτήρα**. Για να μάθουμε πράγματα και τρόπους και να γίνουμε άνθρωποι καλοί κι αγαπητοί. Για να γίνει κάθε παιδί **ένας ξεχωριστός άνθρωπος για τους άλλους**.

4. **"Είναι ντροπή και γελοίο να κάνεις επίδειξη** ότι έχεις χρήματα και πράγματα, όταν άλλα παιδιά στερούνται και υποφέρουν. Και είναι τιμή και ωραίο να νοιάζεσαι για τον άλλον και να τον βοηθάς όπως μπορείς."

5. **Το σχολείο είναι το δεύτερο σπίτι μας**. Το αγαπάμε και το φροντίζουμε από κάθε άποψη (βλ. το προαναφερθέν **Συμβόλαιο Τιμής**).

B. Αντίστοιχη εκπαίδευση των εκπαιδευτικών

Στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών (αρχική και συνεχιζόμενη) οι εκπαιδευτικοί μαθαίνουν τη σπουδαιότητα των ως άνω αρχών, καθώς και πώς να συνεργάζονται με το σχολείο, την οικογένεια, τα παιδιά και την τοπική κοινωνία για να καλλιεργήσουν αυτές τις αρχές και τις αντίστοιχες νοοτροπίες στο περιβάλλον της σχολικής κοινότητας.

Γ. Υπεύθυνος φορέας: ΕΣΣΨ

Η ευθύνη υλοποίησης αυτής της πρωτοβουλίας ανατίθεται στο ΕΣΣΨ. Η συγκεκριμένη ενέργεια εικονογραφεί παραδειγματικά την ειδοποιώς ψυχολογική στόχευση των ενεργειών του ΕΣΣΨ.

Είναι σκόπιμο η έναρξη αυτής της εκστρατείας να γίνει με τον πιο επίσημο και επικοινωνιακά ξεχωριστό τρόπο. Για παράδειγμα, με ενέργειες όπως διάγγελμα του Υπουργού Παιδείας, του Πρωθυπουργού, του Προέδρου της Δημοκρατίας, και, ει δυνατόν, της Αντιπολίτευσης, για ένα θέμα που διαμορφώνει

πνεύμα εθνικής σύμπνοιας και πάγιας κοινής στρατηγικής. Πρόσθετη ενέργεια, η προσωπική απεύθυνση, με τη μορφή Επιστολής, σε όλους εκείνους οι οποίοι με τον λόγο τους θα καλλιεργήσουν αντίστοιχες κοινωνικές στάσεις και νοοτροπίες. Κλπ.

V. Ενίσχυση σε καλές πρακτικές

1. Ηθική υποστήριξη στις καλές πρακτικές

Θεσπίζονται, σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητες κάθε σχολικού χώρου, ηθικές ανταμοιβές για στάσεις και πράξεις (παιδιών και παιδαγωγών) που εικονογραφούν παραδειγματικά την τήρηση του Παιδαγωγικού Κώδικα Δημοκρατικού Ανθρωπισμού: Λεκτικός έπαινος στην τάξη ή στο σχολείο, αναγνώριση από και προβολή στην τοπική κοινωνία, ευρύτερη προβολή, ετήσια εθνικά βραβεία (όπως της Ακαδημίας...).

Στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών (αρχική και συνεχιζόμενη) οι εκπαιδευτικοί μαθαίνουν τη σπουδαιότητα αυτών των ηθικών ανταμοιβών, να εκτιμούν τη λειτουργία τους (ατομική και συλλογική) και να επιζητούν και οι ίδιοι τέτοιες ανταμοιβές. Αναστοχασμός, αυτογνωσία και ευσυνειδησία, πέραν της βιοποριστικής σκοπιμότητας και μόνο, είναι αρετές απόλυτα αναγκαίες για κάθε παιδαγωγό.

2. Αντιμετώπιση παραβάσεων

Η επιβράβευση, πλαισίωση και υποστήριξη των καλών πρακτικών συνοδεύονται από άμεση και σε βάθος αντιμετώπιση των παραβάσεων αυτού του κώδικα συμπεριφοράς με πράξεις που ενοχλούν, βλάπτουν ή πληγώνουν τους άλλους ή τη λειτουργία της σχολικής κοινότητας, τόσο ως προς την εκπαιδευτική διαδικασία όσο και ως προς την ανθρώπινη σχέση στον σχολικό χώρο.

3. Αρμόδια όργανα

Βασικά όργανα αρμόδια για την εμπέδωση και εποπτεία της τήρησης του Παιδαγωγικού Κώδικα Δημοκρατικού Ανθρωπισμού αποτελούν:

-Στον σχολικό χώρο η Συνάντηση Σύνθεσης (βλ. παραπάνω, σημείο II)

- Στο επίπεδο του Νομού ή της Περιφέρειας, το Νομαρχιακό ή Περιφερειακό συμβούλιο εκπαιδευτικών θεμάτων (βλ. παρακάτω, σημείο ΙΧ)
- Σε εθνικό επίπεδο, το ΕΣΣΨ

4. Παρέμβαση στις κοινωνικές στάσεις

Πέρα από προσωπικές ή συλλογικές πρωτοβουλίες από την ίδια την κοινωνία, η Πολιτεία μπορεί να επέμβει στη διαμόρφωση του παιδικού και σχολικού Φαντασιακού με πολλούς τρόπους: Ενημερώνοντας και ευαισθητοποιώντας την κοινωνία. Ενεργοποιώντας και υποστηρίζοντας σχετικές πρωτοβουλίες των τοπικών κοινωνιών. Ζητώντας από τα ΜΜΕ και τους διαμορφωτές γνώμης αντίστοιχη συμπεριφορά. Επιβάλλοντας εύλογους περιορισμούς στις διαφημίσεις και γενικά στα μηνύματα των ΜΜΕ που απευθύνονται στα παιδιά ή στους γονείς. Κ.τ.ό.

VI. Αντιμετώπιση της κρίσης στον σχολικό χώρο

Η κρίση αντιπροσωπεύει τραυματική εμπειρία με χροιά συλλογικής καταστροφής. Πέρα από τα μέτρα υλικής υποστήριξης των οικογενειών και του σχολείου, είναι απαραίτητο η **εκπαίδευση των εκπαιδευτικών** να συμπεριλάβει τον εξοπλισμό τους με κατάλληλα παιδαγωγικά και ψυχολογικά εργαλεία, ώστε να μπορούν να υποστηρίξουν τα παιδιά. Σκοπός της υποστήριξης αυτής είναι να αντιμετωπισθούν οι παρούσες τραυματικές επιπτώσεις της κρίσης, να προληφθούν οι απώτερες ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις του τραύματος και, πάνω απ' όλα, η εμπειρία της δοκιμασίας να αποτελέσει συνθήκη ψυχολογικής αναβάθμισης και ενδυνάμωσης για τα παιδιά, τις οικογένειες, τους εκπαιδευτικούς και το σχολείο.

Το περιεχόμενο αυτής της επιμόρφωσης και εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών αναλύεται σε κείμενα τόσο της παρούσης όσο και άλλων υποεπιτροπών.

Ο πρακτικός σχεδιασμός και η υλοποίηση πρέπει να είναι μία από τις πρώτες προτεραιότητες του ΕΣΣΨ.

VII. Δυσανεξία, επιθετικότητα, bullying στον σχολικό χώρο

Και εδώ, αποφασιστική είναι η σημασία που έχει η **εκπαίδευση των εκπαιδευτικών** και ο εξοπλισμός τους με κατάλληλη τεχνογνωσία και με πρόσφορα εργαλεία παρέμβασής τους, τόσο από το ήδη υπάρχον οπλοστάσιο όσο και με ιδιαίτερη αξιοποίηση των όπλων του φτωχού.

Τα **όπλα του φτωχού** είναι απλά παιδαγωγικά εργαλεία (μέσα και διαδικασίες) με πρακτικά μηδενικό κόστος, που μπορούν να τα αξιοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί με ελάχιστη και εξίσου ασήμαντου κόστους επιμόρφωση.

Το περιεχόμενο αυτής της επιμόρφωσης και εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών αναλύεται σε κείμενα τόσο της παρούσης όσο και άλλων υποεπιτροπών.

Ο πρακτικός σχεδιασμός και η υλοποίηση πρέπει να είναι μία από τις πρώτες προτεραιότητες του ΕΣΣΨ.

VIII. Εκπαίδευση και μεταναστευτικά ρεύματα

Η αντιμετώπιση των θεμάτων που συναρτώνται με την εκπαίδευση των παιδιών μεταναστών, που ήδη έχουν σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό ενσωματωθεί στην Ελληνική πραγματικότητα, εγγράφεται σε σχεδιασμούς και παρεμβάσεις μακράς πνοής. Ο σχετικός προβληματισμός εκτίθεται σε κείμενα τόσο της παρούσης όσο και άλλων υποεπιτροπών χωρίς να έχει κατ' αρχήν τη διάσταση του επείγοντος.

Ωστόσο, μία πτυχή του προβλήματος της εκπαίδευσης που συναρτάται με τις μεταναστευτικές ροές προς τη χώρα μας απαιτεί άμεση αντιμετώπιση και γι' αυτό πρέπει να περιλαμβάνεται στα άμεσα μέτρα κάθε πολιτικής που μεριμνά για το θέμα. Πρόκειται για την εκπαίδευση των παιδιών προσφύγων.

Σε βάθος χρόνου οι πρόσφυγες που εισέρευσαν και κατά κανόνα εγκλωβίστηκαν στην Ελλάδα ή θα μετακινηθούν σε άλλες χώρες ή θα δουν την κατάστασή τους να συγκλίνει, απώτερα δε και να εξομοιώνεται με την κατάσταση των μεταναστών, ως προς τις εκπαιδευτικές ανάγκες των παιδιών. Ωστόσο, τώρα, χωρίς καθυστέρηση, είναι αναγκαίο **τα παιδιά πρόσφυγες να μην αποκοπούν**

από τη σχολική εμπειρία και αναφορά, στο μέτρο που το σχολείο αντιπροσωπεύει ουσιώδη προσδιορισμό της παιδικής ηλικίας.

Σ' αυτή την προοπτική, προτείνονται και οι ακόλουθες άμεσες ενέργειες:

1. Ένα σχολείο σε κάθε σημείο

• Η σχολική εμπειρία αντιπροσωπεύει μείζονα ρυθμιστή και οργανωτή της ψυχοκοινωνικής συγκρότησης και λειτουργίας της παιδικής ηλικίας. Αυτονόητα, λοιπόν, **σε κάθε τόπο σταθερής-κανονικής διαμονής προσφύγων** υπάρχει **πρόνοια για ένταξη των παιδιών στο σχολείο** (από τη νέα σχολική περίοδο, εάν η χρονική στιγμή συνάδει, όπως π.χ. σήμερα). Σε περίπτωση μαζικής εισροής προσφύγων με σταθερό τόπο διαμονής, μέχρι την κανονική ένταξη των παιδιών στο σχολικό σύστημα, δημιουργείται εκ των ενόντων εκεί **Σχολείο**. Αυτό θα πρέπει να μεταφράζεται σε κανονική σχολική δραστηριότητα, έστω και υποτυπώδη στην αρχή, με τη μέγιστη δυνατή αξιοποίηση και των ανθρώπινων πόρων που διαθέτουν οι ίδιες οι κοινότητες των προσφύγων (εκπαιδευτικοί, αθλητές, καλλιτέχνες, προσωπικό καθαριότητας, κ.ά.). Εκπαίδευση, επιμόρφωση και εποπτεία όλων όσων θα στελεχώσουν αυτό το Σχολείο θα πρέπει να παρέχεται με πρωτοβουλία και εποπτεία της Πολιτείας, αξιοποιώντας και όλους τους διαθέσιμους πόρους της τοπικής κοινωνίας, της Ε.Ε., ιδρυμάτων και φορέων, φυσικών προσώπων, κ.λπ.

• Σε **τόπους προσωρινής-συγκυριακής διαμονής**, συχνά ελάχιστα ή καθόλου οργανωμένης, με έντονη την αίσθηση της προσωρινότητας, η αδυναμία συγκρότησης κανονικής σχολικής δραστηριότητας μπορεί, εν μέρει τουλάχιστον, να αντισταθμισθεί με **σημιακές ως προς τη διάρκεια, αλλά τακτικές ως προς το ρυθμό, εκπαιδευτικές δραστηριότητες** που θα κρατήσουν ζωντανή στα παιδιά και στις κοινότητές τους την αίσθηση της οργανικής λειτουργίας του σχολείου για τα παιδιά. Οι δραστηριότητες αυτές ονομάζονται **«Μικρό Σχολείο»** και οργανώνονται όποτε και όπως αυτό είναι δυνατό (π.χ., μια φορά κάθε δύο μέρες για δύο ώρες, κ.λπ.). Ισοδυναμούν με ιδιότυπες «επιτόπιες μορφωτικές επισκέψεις» των παιδιών σε χώρους με παιδαγωγικό ενδιαφέρον. Το εν λόγω παράδοξο ισοδυναμεί με το εξής **υπόδειγμα Μικρού Σχολείου**:

Μια ομάδα κατάλληλα εκπαιδευμένων και εξοπλισμένων ειδικών (εκπαιδευτικών, ψυχολόγων, κ.ά.) επισκέπτεται προγραμματισμένα τον τάδε καταυλισμό ή πρόχειρο οικισμό, τόπο πρόχειρης διαμονής, κ.τ.ό. Εκεί προβάλλει σε ομάδες παιδιών, που δεν ξεπερνούν τα 35 άτομα (μέγεθος σχολικής τάξης σε δύσκολες συνθήκες), υλικό που ισοδυναμεί με την εμπειρία επίσκεψης σε μουσείο, τόπο, χώρο, σινεμά, κ.τ.ό. Το περιεχόμενο της προβολής μπορεί να είναι: Παιχνίδια, αθλητισμός, επαφή με τα ζώα, επιστήμη, τεχνολογία, ανθρώπινες σχέσεις, κ.λπ. Επίσης, θα μπορούσαν να προβάλλονται ταινίες από το σύμπαν της

παιδικής μυθολογίας που ενδυναμώνουν την πρόσφυγα παιδική ψυχή (όπως «Ο βασιλιάς των λιονταριών», κ.ά.). Ακολουθεί συζήτηση, διανομή σνακ και παιχνίδι.

Κανονικά, σε οποιοσδήποτε συνθήκες μπορεί να βρεθεί τουλάχιστον ένας φορητός υπολογιστής όπου να προβληθεί τέτοιο υλικό. Στην περίπτωση, ωστόσο, που δεν υπάρχει αυτή η δυνατότητα, υπάρχει πάντα η εναλλακτική προσφυγή στα όπλα του φτωχού (χαρτί και μολύβι, σχέδιο και/ή ιστορία με αφορμή συγκεκριμένο θέμα, συζήτηση).

Και σε αυτή την περίπτωση, γίνεται προσπάθεια για τη μέγιστη δυνατή αξιοποίηση και των ανθρώπινων πόρων που διαθέτουν οι ίδιες οι κοινότητες των προσφύγων (εκπαιδευτικοί, αθλητές, καλλιτέχνες, προσωπικό καθαριότητας, κ.ά.).

2. Ένα έμπιστο πρόσωπο αναφοράς για κάθε παιδί

Μια ιδιαίτερη πρόνοια, που μπορεί ν' αποδειχθεί (αυτή ή η έλλειψή της) αποφασιστικής σημασίας, πηγάζει από την ιδιαιτερότητα της εμπειρίας και της κατάστασης «συλλογική καταστροφή σε συνθήκες βίαιου μαζικού εκπατρισμού». Συγκεκριμένα: Στο πλαίσιο μιας τέτοιας κατάστασης, καταρρέουν όλες οι σταθερές, αυτονόητες, λειτουργικές και αποδοτικές αναφορές, στάσεις και στρατηγικές για την αντιμετώπιση μιας αντιξοότητας και του συνοδού στρες, με τις οποίες εξοπλίζει άτομα, συλλογικότητες και κοινότητες ο πολιτισμός, οι νοοτροπίες, οι θεσμοί και οι μηχανισμοί υποστήριξης του κοινωνικού δεσμού στη συγκεκριμένη ιστορικο-κοινωνική και πολιτισμική πραγματικότητα. Ξάφνου, ένα πλήθος ανθρώπων αισθάνεται ότι βρίσκεται όχι μόνο στο **γεωγραφικό, κοινωνικό και πολιτισμικό «αλλού»**, αλλά και σε ένα **ψυχοσυναισθηματικό και ψυχοδιανοητικό «πουθενά»**.

Αυτή η **τραυματικότητα συνάντηση με το αδιανόητο** (το ψυχαναλυτικό Πραγματικό) προκαλεί έντονο άγχος, ψυχοδιανοητική απορρύθμιση και έκπτωση των μηχανισμών επιβίωσης, νοσηματοδότησης, προσαρμογής και εξέλιξης (προσωπικής και συλλογικής). Ωστόσο, σ' αυτήν ιδιαίτερα τη βιοτική και υπαρξιακή συνθήκη (οξύτατη ανάγκη εξόδου από συλλογική καταστροφή και ανάκαμψης εκτός του οικείου περιβάλλοντος βίου), **είναι απόλυτα αναγκαίο το υποκείμενο να αισθάνεται ότι ο κόσμος συνεχίζει να υπάρχει και έχει πρόσωπο, λόγο και συναίσθημα διαθέσιμα για όποιον υφίσταται τη δοκιμασία**.

Αυτή η αίσθηση μπορεί να καλλιεργηθεί και να τροφοδοτείται με πολλούς ίσως τρόπους. Ωστόσο, σε ό,τι αφορά τους πρόσφυγες που είναι εγκλωβισμένοι στην Ελλάδα, ένα βασικό δεδομένο είναι το εξής: Στις εν λόγω συνθήκες, **κάθε**

παιδί χρειάζεται ένα έμπιστο πρόσωπο αναφοράς. Η λειτουργία αυτού του προσώπου είναι τριπλή:

- Πρώτον, παρέχει στο παιδί τη ζωτική βεβαιότητα ότι **«Δεν είμαι μόνο μου σ' αυτόν τον άγριο κόσμο».**

- Δεύτερον, παρέχει το αναγκαίο **ψυχοσυναισθηματικό πλαίσιο με ανθρώπινο πρόσωπο** που μπορεί να υποδέχεται, να περιέχει και να βοηθά το παιδί να αναγνωρίσει, να διατυπώσει και να επεξεργαστεί τα τραυματικά του βιώματα κατά τρόπο ψυχικά εποικοδομητικό, τόσο σε προσωπικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο: Να επιτελέσει το πένθος των απωλειών, να μετουσιώσει τα «άγρια» βιώματα και συναισθήματα, να επανεπενδύσει ψυχικά τον κόσμο με τους παρόντες όρους, να διασώσει και να αναβαθμίσει την αυτοεκτίμησή του και την εμπιστοσύνη του στον εαυτό του, τον άλλον και τον κόσμο κ.τ.ό. Δηλαδή, **να συνεχίσει ν' αγαπά τον εαυτό του, τον άλλον και τον κόσμο και να μην παραιτηθεί από την προσπάθεια για προσωπική και συλλογική ανάκαμψη και εξέλιξη που θα υπερβεί εποικοδομητικά το τραύμα της καταστροφής.**

- Τρίτο, παρέχει στο καταπονούμενο παιδί ένα πλαίσιο που λειτουργεί με όρους **«Ζώνης Επικείμενης Ανάπτυξης»** κατά Vygotsky, παρέχοντάς του (τουλάχιστον) έναν ενήλικο που να μπορεί να λειτουργήσει ως **«Ικανότερος Συνεργός-Συνομιλητής»** (More Knowledgeable Other). Αυτός ο Καλύτερος Γνώστης είναι αναγκαίος για το παιδί τόσο ως προς τη γενικότερη ψυχοπνευματική του πορεία, όσο και ως προς **το πιο κρίσιμο ψυχικό έργο** που καλείται να επιτελέσει το παιδί στην άκρως αντίξοχη συνθήκη της προσφυγιάς. Δηλαδή, **να χωρέσει ο νους του τον νέο κόσμο όπου καλείται να ζήσει:** Ν' αποχαιρετήσει ό,τι χάθηκε, να αναπαραστήσει επαρκώς ρεαλιστικά το νέο περιβάλλον βίου, να νοσηματοδοτήσει τον νέο κόσμο και τον εαυτό του μέσα σ' αυτόν, και να κάνει πράξη τη θέλησή του για ζωή και εξέλιξη στον νέο κόσμο του.

Το εν λόγω έμπιστο πρόσωπο αναφοράς από τον κόσμο των μεγάλων μπορεί να υπάρχει ήδη στο οικείο περιβάλλον (οικογένεια, συγγενείς, συντοπίτες, κ.λπ.). Ωστόσο, σε αρκετές περιπτώσεις, ένα τέτοιο πρόσωπο πρέπει να προσφερθεί στο παιδί από την Πολιτεία, την τοπική κοινωνία, ή μέσω εθελοντικών ή αλληλέγγυων χειρονομιών. Το μέτρο αυτό καθίσταται ακόμη πιο αναγκαίο στις περιπτώσεις των ασυνόδευτων παιδιών που συνιστούν ένα σημαντικό ποσοστό των ανήλικων προσφύγων που φθάνουν τους τελευταίους μήνες στην Ελλάδα. Σε όλες τις περιπτώσεις, αυτά τα έμπιστα πρόσωπα αναφοράς θα χρειαστούν πλαisiώση και υποστήριξη, ενδεχομένως και επιμόρφωση και εποπτεία (με όρους διδακτικής συνοδείας και αναστοχασμού), ώστε να αντεπεξέλθουν στο ψυχοπιεστικό έργο τους με τις ποικίλες και μεταβαλλόμενες απαιτήσεις.

Αρμόδιο όργανο για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση αυτών των ενεργειών είναι το ΕΣΣΨ, αποδίδοντάς τους τον ύψιστο βαθμό προτεραιότητας.

Αναγκαία επισήμανση: Για την πληρέστερη διερεύνηση και μελέτη των παραπάνω ζητημάτων, καθώς και για μία συνολικότερη πραγμάτευση των προβλημάτων των μεταναστών/τριών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, κρίνεται αναγκαία η ανταλλαγή απόψεων και συνεργασία της υποεπιτροπής αυτής με άλλες υποεπιτροπές της Επιτροπής του Εθνικού και Κοινωνικού Διαλόγου για την Παιδεία και με την αντίστοιχη επιτροπή του Υπουργείου Παιδείας, καθώς πρόκειται για ένα ζήτημα που αφορά όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και την κοινωνία, εν γένει, και δεν δύναται να αντιμετωπιστεί παρά μέσα από μία συνολικότερη οπτική.

ΙΧ. Η μάχη για το Φαντασιακό της Παιδείας. Ανάπτυξη μιας δημοκρατικής κουλτούρας με βάση την κοινή αγάπη για τη γνώση, τον αμοιβαίο σεβασμό και έλλογους κανόνες.

Η ανασυγκρότηση της Παιδείας σκοπεύει στην ανάπτυξη μιας δημοκρατικής κουλτούρας με βάση την κοινή αγάπη για τη γνώση, τον αμοιβαίο σεβασμό και έλλογους κανόνες. Αυτή η προσπάθεια προϋποθέτει και μια μάχη για το Φαντασιακό της Παιδείας. Ήτοι, συστηματική δουλειά για να κινητοποιηθεί και να κερδηθεί το Φαντασιακό παιδιών, γονέων, παιδαγωγών, εκπαιδευτικών, πολιτικο-διοικητικών παραγόντων, κοινωνίας, πολιτισμού και νοοτροπιών. Ωστε η αναγκαία παρατεταμένη προσπάθεια ανασυγκρότησης να υποστηριχθεί ενεργητικά όχι μόνο από επιμέρους συμφέροντα, υπολογισμούς και σκοπιμότητες (ενίοτε ιδιοτελείς και εις βάρος του Όλου). Ούτε μόνο από τη λογική ανάλυση και εκτίμηση δεδομένων και ζητουμένων. Αλλά και από τη φαντασία και το συναίσθημα όλων όσων έχουν λόγο και με τη στάση τους – με τη συμμετοχή και τον ενθουσιασμό τους ή με τις αντιστάσεις τους, την παθητικότητα και την αδιαφορία τους – θα επηρεάσουν την έκβαση του όλου εγχειρήματος. Εκτός από το σχέδιο και τους πόρους, η επιδιωκόμενη ανασυγκρότηση απαιτεί να καλλιεργηθεί ένα αληθινό, βαθύ, βιωμένο **πάθος για την Παιδεία, πάθος για Παιδεία**. Τουτέστιν, μια βαθιά και διαρκής ψυχική επένδυση του έργου που επιτελείται, καθώς και η αίσθηση ότι η εμπειρία αυτού του έργου και τα καλά του αποτελέσματα παρέχουν επαρκή ηθική ανταμοιβή και ψυχική ικανοποίηση στα

εμπλεκόμενα μέρη – πέραν των άλλων υλικών, κοινωνικών και πολιτισμικών ανταμοιβών.

Ο κύριος τόπος όπου θα καλλιεργηθεί αυτή η αρετή είναι ο νους και η καρδιά εκείνων που θεσμική λειτουργία τους είναι να διατηρούν ζωντανό, να μεταδίδουν από γενιά σε γενιά και να διαχέουν στην κοινωνία ένα τέτοιο πάθος για παιδεία: οι δάσκαλοι και οι παιδαγωγοί κάθε βαθμίδας. Γι' αυτό και η βασική ιδέα που διατρέχει όλες τις θεωρήσεις και προτάσεις είναι η εξής:

Η σπουδαιότερη προϋπόθεση και η γονιμότερη μέθοδος ώστε να κερδηθεί η μάχη για το Φαντασιακό της Παιδείας παρά τους εξωτερικούς περιορισμούς είναι **η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών.**

Το πρώτο πράγμα που χρειάζεται συνεπώς είναι η συγκρότηση του Φαντασιακού της Παιδείας με τρόπο που να συμβάλει στην ανάπτυξη μιας δημοκρατικής κουλτούρας. Αυτό δεν μπορεί να γίνει εκ του μηδενός.

Τα προβλήματα αυτά δεν μπορούν να λυθούν με μιας. Θέλουν χρόνο και, ως εκ τούτου, σχεδιασμό και ενέργειες μακράς πνοής. Μπορούν όμως να γίνουν από τώρα ορισμένα βήματα. Αυτά μπορεί να είναι σε τρεις κατευθύνσεις: Την αποκέντρωση αρμοδιοτήτων υπέρ της σχολικής κοινότητας, την ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών και τη βελτίωση των σχέσεων με την κοινωνία.

Κατευθύνσεις και μέτρα με αυτή τη στόχευση εκτίθενται σε κείμενα τόσο της παρούσης όσο και άλλων υποεπιτροπών.

Ο πρακτικός σχεδιασμός και η υλοποίηση αυτής της στρατηγικής πρέπει να είναι μία από τις συστηματικές δραστηριότητες του ΕΣΣΨ. Ωστόσο, για να γίνουν όλα αυτά πραγματικότητα και να μην έχουμε πάλι αποφάσεις χωρίς αντίκρισμα, ένα **άμεσο μέτρο** μπορεί να είναι το εξής:

Η μεταβίβαση αρμοδιοτήτων από την κεντρική διοίκηση στις σχολικές μονάδες είναι επιθυμητή αλλά η εμπειρία έχει δείξει ότι αυτή δεν γίνεται εύκολα και όπως θα έπρεπε. Αντίθετα οδηγεί σε αδράνειες σε τοπικό επίπεδο με αποτέλεσμα να παλινδρομούμε και να ξαναγυρνάμε στην αντίθετη κατεύθυνση, σε όλα τα προαναφερθέντα επίπεδα. Για το λόγο αυτό θα μπορούσε να θεσμοθετηθεί **ένα όργανο σε επίπεδο νομού ή περιφέρειας**, συντιθέμενο από τις τοπικές εκπαιδευτικές αρχές στελεχωμένες πιθανόν από 1-2 παιδαγωγούς με ειδικά προσόντα. Η επωνυμία του θα μπορούσε να είναι **Νομαρχιακό ή Περιφερειακό συμβούλιο εκπαιδευτικών θεμάτων**. Το εν λόγω όργανο θα ασχολείται αποκλειστικά με το αντικείμενο αυτό και θα παίρνει αποφάσεις παιδαγωγικού χαρακτήρα, θα ενεργεί ως διάμεσος με τις κεντρικές εκπαιδευτικές αρχές και θα λογοδοτεί τόσο σ' αυτές όσο και στους εκπαιδευτικούς της περιοχής.

Στο όργανο θα μπορούσαν να συμμετέχουν και από ένας αιρετός εκπρόσωπος των γονέων και των εκπαιδευτικών.

X. Διάυλοι επαφής μεταξύ σχολείου, οικογένειας και τοπικής κοινωνίας

1. Η **συστηματική επικοινωνία των δασκάλων με τους γονείς** κάθε παιδιού δεν βοηθάει μόνο το παιδί ή τους γονείς του. Βοηθάει και τον ίδιο τον δάσκαλο ή τη δασκάλα (κυριολεκτικά, τους ξεκουράζει), καθώς μοιράζεται το παιδαγωγικό έργο που αφορά κάθε παιδί με άλλους, οι οποίοι έχουν μεγάλη ικανότητα πλαισίωσης του παιδιού τους σ' αυτή την πορεία.

2. **Απλές πράξεις έμπρακτης αλληλεγγύης** (π.χ. συγκέντρωση χρημάτων για τα δόντια ενός παιδιού) **και στήριξης στο σχολείο** (π.χ. βάψιμό του) με τη συμμετοχή παιδιών, γονέων, εκπαιδευτικών και μελών της τοπικής κοινωνίας ενισχύουν πολλαπλασιαστικά από κάτω προς τα πάνω την κουλτούρα αλληλεγγύης και τη δημοκρατική νοοτροπία στο σχολείο.

3. Για τους εκπαιδευτικούς, η έννοια του **εργασιακού χρόνου** καλό είναι να περιλαμβάνει τόσο το διδακτικό έργο, όσο και την ενεργό συμμετοχή στη ζωή της σχολικής κοινότητας καθώς και την επικοινωνία με την τοπική κοινωνία.

Πρόσθετες ενδεχόμενες ενέργειες

- Η **διαπολιτισμική εκπαίδευση** πρέπει να περιλαμβάνεται υποχρεωτικά και στα προγράμματα που οδηγούν στην απόκτηση **Πιστοποιητικού Παιδαγωγικής Επάρκειας**.
- **Περιορισμός των εργασιών στο σπίτι και αν είναι δυνατόν απαγόρευση των φωτοτυπιών.** Με κάποιο τρόπο θα πρέπει να υποχρεωθούν οι εκπαιδευτικοί να μη βομβαρδίζουν με εργασίες στο σπίτι τα παιδιά και ειδικότερα με τις γνωστές χωρίς νόημα φωτοτυπίες για εμπέδωση του μαθήματος. Αυτό παρά το ότι έχει θεωρηθεί αντιπαιδαγωγικό συνεχίζεται συστηματικότερα από παλιά. Τα παιδιά έτσι από τη μία θα μαθαίνουν καλά αυτά τα λίγα που πρέπει και από την άλλη έχοντας χρόνο να παίζουν ή να ζήσουν ήρεμα μέσα στο σπίτι τους μεγαλώνουν φυσιολογικότερα, είναι πιο ήρεμα με αποτέλεσμα να λειτουργούν καλύτερα και στο κοινωνικό πλαίσιο του σχολείου.

- Θα μπορούσε να είναι ιδιαίτερα θετική η ευρύτερη δυνατή **ψυχοσυναισθηματική επένδυση** του επιτελούμενου, σαφέστατα κοινωφελούς έργου. Δηλαδή, εκπαιδευτικοί και μαθητές (αλλά και όλοι οι εμπλεκόμενοι σ' αυτό το έργο) να μάθουν να αγαπούν το σχολείο τους, να επενδύουν ψυχικά σ' αυτό και να το σκέφτονται σαν κάτι που τους αφορά όλους από κοινού, αλλά και τον καθένα τους προσωπικά, σαν κομμάτι της ζωής τους, προσωπικής και συλλογικής.
Μια συμβολική χειρονομία, με μεγάλο ωστόσο εσωτερικό δυναμικό, είναι η **γενίκευση της ταυτοποίησης κάθε σχολείου με ένα όνομα** (π.χ. Ρήγας Φεραίος), αντί του κυρίαρχου σήμερα συστήματος ταυτοποίησης των σχολικών μονάδων με έναν αριθμό.
- **Δράσεις φιλιαναγνωσίας** με πρόσκληση συγγραφέων στα σχολεία κλπ.
- .....

Σύνοψη

Απώτερο ζητούμενο όλων αυτών των άμεσων ή απώτερων ενεργειών και θεμέλιο μιας δημοκρατικής κουλτούρας στο σχολείο είναι η **καλλιέργεια της εμπιστοσύνης** μεταξύ εκπαιδευτικών, μαθητών, οικογενειών, πολιτείας, κοινωνίας... **Το κοινό αγαθό προϋποθέτει κοινή επένδυση και μέριμνα γι' αυτό σε κλίμα συνέργειας και αλληλεγγύης.** Σ' αυτό αποβλέπει και το όλο σχέδιο για την **ανακατάκτηση και αναβάθμιση του Φαντασιακού της Παιδείας και για την ανάπτυξη μιας δημοκρατικής κουλτούρας με βάση την κοινή αγάπη για τη γνώση, τον αμοιβαίο σεβασμό και έλλογους κανόνες.**

14. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΚΟΜΒΟ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ

Υποχρεωτική Εκπαίδευση

- Αυτονομία Σχολικής Μονάδας που θα επιτρέπει στην κοινότητα να διαμορφώσει την στρατηγική της ανάλογα με τις συνθήκες. Αυτορρύθμιση λειτουργίας του σχολείου – το Υπουργείο Παιδείας να θέτει τους γενικούς όρους και κανόνες.
- Σύνδεση σχολείου – τοπικής κοινωνίας. Διεύρυνση ζωνών εκπαιδευτικής προτεραιότητας με στόχο την υποστήριξη των μειονεκτούντων περιοχών. Σε αυτές να υπάρχει μέριμνα για κοινωνικά κυλίκια, σχολικά συσσίτια, κάλυψη λειτουργικών δαπανών, κίνητρα για εκπαιδευτικούς κλπ.
- Ανοιχτό Πρόγραμμα Σπουδών, με σαφώς διατυπωμένους στόχους. Εκπαιδευτικοί και μαθητές να επιλέγουν βάσει των ενδιαφερόντων τους τα θέματα με τα οποία θα προσεγγίσουν τους μαθησιακούς στόχους (μάθηση βάσει σχεδιασμού).
- Εισαγωγή «ζώνης μαθημάτων» που να αφορούν στην τοπική ιστορία και στις ειδικές οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες και δραστηριότητες της περιοχής (καθιέρωση ειδικού μαθήματος, πχ «ο τόπος μας»). Αναπροσαρμογή διδακτικού ωραρίου και ευελιξία στο πρόγραμμα.
- Νέα γνωστικά αντικείμενα (Μέσα Επικοινωνίας, μητρικές γλώσσες δίγλωσσων μαθητών, δημιουργική γραφή, ενδοσχολικό ή δημοτικό φεστιβάλ κλπ)
- Αναβάθμιση του ρόλου της Τέχνης στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Μείωση αριθμού μαθημάτων και όγκου διδακτέας ύλης. Αναπροσαρμογή αναλυτικών προγραμμάτων προς την αειφορία. Μείωση χρόνου μελέτης στο σπίτι.
- Διατήρηση και διεύρυνση ευέλικτης ζώνης σε συνδυασμό με τη δημιουργία δικτύων σχολείων.
- Επανεξέταση του ρόλου των σχολικών συμβούλων.
- Καθιέρωση πολυδύναμου νηπιαγωγείου.
- Κατάργηση του μοναδικού εγχειριδίου και επιλογή εγχειριδίου από λίστα. Αξιολόγηση του εγχειριδίου από το σύλλογο διδασκόντων.- το πρόγραμμα σπουδών να ανατίθεται στις επιστημονικές ενώσεις της χώρας.
- Γενίκευση του θεσμού των ολοήμερων σχολείων – επέκταση ως τις 17.00 ή 17.30 για τους εργαζόμενους γονείς. Εμπλουτισμός με ενισχυτική διδασκαλία κλπ και συνεργασία δασκάλων πρωινού και ολοήμερου.
- Αξιοποίηση εκπαιδευτικού χρόνου σε άτυπα περιβάλλοντα μάθησης (Μουσεία, βιβλιοθήκες, αρχαία κ.α.).
- Κίνητρα για εθελοντική εργασία από τους γονείς. Ενδυνάμωση σχέσης Εκπαιδευτικών-Γονέων-Μαθητών μέσα από σχολές γονέων.

- Λειτουργία σχολικού τυπογραφείου, κινηματογράφου, συνεταιρισμού, εργαστηρίων τέχνης.
- Να υλοποιούνται στο πλαίσιο δημοτικού διαμερίσματος τα μαθήματα τα οποία αποτελούν αντικείμενο επιλογής και για τα οποία η αξιολόγηση της απόδοσης δεν εντάσσεται στο «ενδοσχολικό σύστημα αξιολόγησης» ή αξιολογούνται εξωτερικά,. Τέτοια είναι τα μαθήματα κίνησης (αθλητικά, χορός), τέχνης (μουσική, εικαστικά, θέατρο), η α και η β ξένη γλώσσα που αξιολογείται από το εθνικό σύστημα γλωσσομάθειας, οι Η/Υ.
- Επέκταση και αναβάθμιση καλλιτεχνικών σχολείων, μουσικών σχολείων, ειδικών σχολείων και δημιουργία οικο-σχολείων. Ενίσχυση των εικαστικών μαθημάτων σε όλα τα σχολεία και εκσυγχρονισμός του εκπαιδευτικού υλικού.
- 1. Διαχωρισμός των γενικών στόχων της παιδείας –ευθύνη του κράτους– και της ακολουθουμένης διαδικασίας υλοποίησής τους – ευθύνη σχολείου, δασκάλων και γονέων (αυτοδιαχείριση). -- 2. Δυνατότητα επιλογής σχολείου από τους γονείς. -- 3. Το αναλυτικό πρόγραμμα μαθημάτων να είναι συμβουλευτικό και να υπάρχει ευελιξία στην εφαρμογή του. -- 4. Ένας δάσκαλος για όλες τις τάξεις του δημοτικού.
- Ανάπτυξη στρατηγικών μάθησης και μέσα από την επικοινωνία των δασκάλων της κάθε σχολικής μονάδας, την αξιολόγησή τους και την υιοθέτηση των πιο πετυχημένων.
- Αλλαγές στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση όπως 1) κατάργηση των ενδοσχολικών γραπτών εξετάσεων, 2) υιοθέτηση διαγνωστικών αξιολογήσεων με ευθύνη του ΕΟΕ σε Τρίτη και Έκτη τάξη του Δημοτικού, με υποχρεωτική ενισχυτική διδασκαλία των υστερούντων, 3) απολυτήρια Γυμνασίου και Λυκείου μετά από πανελλαδικές εξετάσεις πιστοποίησης με θέματα από τράπεζα Θεμάτων και 4) η μείωση των ειδικοτήτων των εκπαιδευτικών, όπως και συγχώνευση παρόμοιων μαθημάτων. Χωρισμός του ωραρίου σε ζώνη μαθημάτων και ζώνη δραστηριοτήτων
- Λογική της διαθεματικότητας και της συνέχειας, τόσο ανάμεσα στα επιμέρους μαθήματα (οριζόντιος άξονας), όσο και ανάμεσα στις τάξεις και τις δομές εκπαίδευσης (κάθετος άξονας).
- Εξ' ολοκλήρου ανάληψη της εκπαίδευσης των μειονοτήτων από το κράτος.
- Νομιμοποίηση της εξωσχολικής μάθησης (unschooling).
- Διαρκής εκπαίδευση και ενημέρωση των εκπαιδευτικών για ζητήματα που αφορούν στον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου - Δημιουργία ανεξάρτητου φορέα για την επιμόρφωση σε θέματα ρατσισμού, βίας και διαφορετικότητας.
- Καταγραφή περιστατικών ενδοσχολικής βίας και αποτροπή και καταστολή ανάλογων περιστατικών με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου. Σχετική αξιοποίηση του Παρατηρητηρίου Πρόληψης για τη Σχολική Βία και τον Εκφοβισμό.

- Όπου κρίνεται απαραίτητο, το πρόγραμμα "Ενισχυτική Διδασκαλία" θα συμπεριλαμβάνει μαθήματα εκμάθησης Ελληνικής και μητρικής γλώσσας και γενικότερα προγράμματα πολιτισμού και κοινωνικής ένταξης
- Οι σχολικές γιορτές να περιορίζονται στις δύο τελευταίες διδακτικές ώρες της ημέρας.
- Μετάβαση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης στην ψηφιακή εποχή – κάθε μαθητής να έχει το τάμπλετ του.
- Περιορισμός των ωρών αμιγούς διδασκαλίας (σε 30 την εβδομάδα)
- Ανανέωση των αναλυτικών προγραμμάτων με παροχή σημαντικότερης ελευθερίας και ρόλου στους διδάσκοντες.
- Γεωγραφική και κοινωνική διασπορά των πειραματικών σχολείων και εξωστρέφεια, ώστε η εμπειρία τους να διαχέεται και να δοκιμάζεται σε όλα τα σχολεία.
- Πολύπλευρη στήριξη ολιγοθέσιων σχολείων.

Διοικητική λειτουργία:

- Σύσταση ενός υπερκομματικού Εθνικού Οργάνου (Συμβούλιο Χάραξης Εθνικής Εκπαιδευτικής Πολιτικής) υπεύθυνου για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των πολιτικών, την εποπτεία φορέων και τη διαχείριση προβλημάτων - Θέσπιση υπερκομματικού Γραμματέα πενταετούς θητείας στο Υπουργείο Παιδείας, ο οποίος θα επιλέγεται από τη Βουλή των Ελλήνων - Επιστημονικό Συμβούλιο στη θέση Προϊστάμενου Επιστημονικής και Παιδαγωγικής Καθοδήγησης.
- Αποκέντρωση και αυτονομία του σχολείου.
- Μείωση γραφειοκρατίας.
- Θέσπιση Κανονισμού Εσωτερική Λειτουργίας του σχολείου που θα ψηφίζεται από το σύλλογο διδασκόντων και θα είναι προσαρμοσμένος στις ανάγκες της κάθε σχολικής μονάδας.
- Δημιουργία Επιστημονικών Ομάδων Επιμορφωτών στις περιφέρειες, υπεύθυνων για τη γνωστική - παιδαγωγική ανατροφοδότηση.
- Διοικητική στελέχωση για την υποστήριξη των σχολείων.
- Αποκέντρωση εξουσιών σε τοπικό/περιφερειακό επίπεδο.
- Κατάργηση περιφερειακών διευθύνσεων εκπαίδευσης.
- Ο διευθυντής σχολικής μονάδας αναδεικνύεται από τον Σύλλογο Διδασκόντων
- Αξιολόγηση μη τιμωρητική, στο πλαίσιο του αναστοχασμού, με βάση εκπαιδευτικούς στόχους που έχουν τεθεί στην αρχή της χρονιάς. Η αξιολόγηση να είναι αμφίδρομη και να εμπλέκει με ποσοστό και σταθμισμένα όλα τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας. Επίσης αφορά όχι μόνο τους δασκάλους, αλλά και τους σχολικούς συμβούλους και τους θεσμούς που είναι επιφορτισμένοι να παράγουν και να εισηγούνται εκπαιδευτικές πολιτικές και καινοτομίες.

- Αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού που υπάρχει ήδη στην εκπαίδευση με πλήρες ξεδίπλωμα των ικανοτήτων και των αποκτημένων γνώσεων και πείρας των εκπαιδευτικών. Να μην θυσιάζεται το όφελος της εκπαιδευτικής πράξης για χάρη των κοινωνικών κριτηρίων.

Επιμόρφωση

- Να εκπαιδεύονται οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί στη διαρκή αναζήτηση απαντήσεων στα προβλήματα της διδασκαλίας και της μάθησης – να προετοιμάζονται ως ερευνητές της τάξης και ικανοί συνεργάτες μεταξύ τους. Οι αλλαγές αυτές προϋποθέτουν αντίστοιχη αναπροσαρμογή στα μαθήματα των τμημάτων που προετοιμάζουν τους εκπαιδευτικούς.
- Επιμόρφωση εκπαιδευτικών σε τακτά χρονικά διαστήματα στις νέες τάσεις της Παιδαγωγικής, Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας, Μεθοδολογίας, με έμφαση στο βιωματικό χαρακτήρα της επιμόρφωσης.
- Να δημιουργηθούν μητρώα πιστοποιημένων φορέων επιμόρφωσης με απόδοση πιστωτικών μονάδων κατά τα πρότυπα του ΕΚΔΔΑ
- Να δημιουργηθεί περιφερειακή επιστημονική μονάδα επιμορφωτών.
- Να γίνεται υποχρεωτική επιμόρφωση των διευθυντών σχολείων σε θέματα διοίκησης, διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού, αρχές της εκπαίδευσης ενηλίκων.
- Να διοργανώνονται ενδοσχολικά σεμινάρια και να παρέχεται η δυνατότητα στους εν ενεργεία εκπαιδευτικούς να παρακολουθούν μαθήματα στα υφιστάμενα τμήματα των πανεπιστημίων ως επισκέπτες. Ενδεχομένως να πραγματοποιούνται επιμορφωτικά σεμινάρια τεσσάρων εβδομάδων στη διάρκεια του Ιουλίου για τους νεοδιόριστους.
- Δημιουργία Κέντρων Στήριξης Εκπαιδευτικού Έργου (Κ.Σ.Ε.Ε.), που θα λειτουργούν ως πολυκέντρα εργασίας, συμμετοχής, έκφρασης, δράσης και υποστήριξης των εκπαιδευτικών. Τελικός στόχος θα είναι κάθε έδρα Νομού να αποκτήσει το δικό της Κ.Σ.Ε.Ε. Το μεγάλο πλεονέκτημα είναι ότι υπάρχουν όλα τα στελέχη, οι θεσμοί και τα Τμήματα που άμεσα θα πλαισιώσουν τα Κ.Σ.Ε.Ε. και στις περισσότερες περιπτώσεις υπάρχουν και οι υποδομές, οι οποίες χρειάζονται απλά νοικοκύρεμα

Εθνικό Πλαίσιο Εκπαίδευσης

- Διαμόρφωση Εθνικού Πλαισίου Ποιότητας για την Προσχολική Εκπαίδευση που θα συμβάλλει στην αύξηση της προσβασιμότητας των τετράχρονων στην Προσχολική Εκπαίδευση.
- Προσανατολισμός της εκπαίδευσης προς την απόκτηση μιας εξελικτικής κουλτούρας, δηλαδή μιας μόρφωσης η οποία να ευνοεί την πραγματική οικολογική και κοινωνική συνείδηση.

- Οι εκπαιδευτικοί να μαθαίνουν τα παιδιά, τους μαθητές και τους φοιτητές πώς να σκέφτονται κι όχι τι να σκέφτονται. Να μεταδίδεται η δύναμη της γνώσης και της κατανόησης.
- Ολιστική προσέγγιση, διαθεματικότητα, ανακαλυπτική μάθηση, πειραματισμός και επίλυση προβλημάτων, ελευθερία επιλογών και έμφαση στην έκφραση, την αυτονομία, τις δημοκρατικές διαδικασίες, τη δημιουργικότητα, αφουγκρασμός των παιδιών, συμμετοχή στις αποφάσεις, με στόχο τη δημιουργία μιας πραγματικής κοινότητας μάθησης.
- Δημοκρατικά Σχολεία για όλες τις ηλικίες – Μοντεσσοριανά σχολεία και σχολεία Waldorf για όλες τις ηλικίες. Ένταξη της παιδαγωγικής Φρενέ για ένα δημόσιο σχολείο ελεύθερο, δημοκρατικό, ανοικτό και συνεργατικό, με έμφαση στις δεξιότητες έκφρασης, επικοινωνίας και συνεργασίας στο σχολείο. Ένα σχολείο ανοικτό στη κοινότητα και με τη συνέργεια πολλών ενηλίκων. Θα πρέπει να ξεκινάει από την προσχολική αγωγή και να καταλήγει στο Πανεπιστήμιο.
- Ανάπτυξη ενός νέου συστήματος παιδείας όπου θα δίνεται μεγάλη σημασία και εμπιστοσύνη στην δράση του ίδιου του εκπαιδευτικού (καλύτερη ακαδημαϊκή και παιδαγωγική κατάρτιση, επιμόρφωση και ελευθερία στο σχεδιασμό και το περιεχόμενο της διδασκαλίας).
- Εισαγωγή της ρητορικής παιδείας και διδασκαλία της επιχειρηματολογίας είτε ως αυτόνομο μάθημα είτε ως μέθοδος σε όλα τα μαθήματα – συστηματική διδασκαλία της Φιλοσοφίας.
- Ενίσχυση των μαθημάτων Τέχνης και ένταξη νέων [Θέατρο - Κινηματογράφος / Πολυμέσα (Οπτικοακουστική έκφραση), Χορός, Δημιουργική Ανάγνωση-Γραφή] στο πρόγραμμα όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης.
- Εισαγωγή μαθήματος με βασικό ρόλο την προβολή της μοναδικότητας του κάθε παιδιού, αλλά και την αποδοχή της διαφορετικότητας.
- Αφαίρεση επουσιώδους, επικαλυπτόμενης, παρωχημένης ύλης και εφαρμογή προγραμμάτων σπουδών υπό τη μορφή παιδαγωγικών στόχων. Οργάνωση ημερησίου προγράμματος σε δίωρα.
- Διαπολιτισμικές προσεγγίσεις στην εκπαίδευση για άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων.
- Διαφοροποιημένη διδασκαλία και διαθεματικότητα.
- Έμφαση στην ειδική αγωγή προκειμένου να ενταχθούν οι «δύσκολοι» μαθητές και να αρθούν οι ανισότητες.
- Νέες Τεχνολογίες όχι ως αυτοσκοπός, αλλά ως μέσο καλύτερης και δημιουργικότερης προσέγγισης της διδασκόμενης ύλης.
- Περιγραφική αξιολόγηση των μαθητών.
- Σύνδεση του προγράμματος σπουδών σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες με ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης.

- Κατάργηση των εξετάσεων στο Γυμνάσιο και όπου γίνονται (Λύκειο κλπ) να γίνονται με ανοικτό βιβλίο – καλλιέργεια κριτικής σκέψης.
- Ενίσχυση του κοινωνικού και τους ανθρωπιστικού ρόλου του σχολείου. Καλλιέργεια αλληλεγγύης, φιλίας, αλληλοβοήθειας κλπ
- Καθιέρωση κώδικα ηθικής δεοντολογίας στην εκπαίδευση (συνεπακόλουθο η ενίσχυση του κοινωνικού κύρους του εκπαιδευτικού).

Τεχνική Εκπαίδευση

- Εκσυγχρονισμός της τεχνικής εκπαίδευσης.
- Υιοθέτηση διευτούς Λυκείου με δύο κατευθύνσεις: γενικής παιδείας και επαγγελματικής εκπαίδευσης.
- Τα ΤΕΙ καταργούνται, καθώς η δομή εντάσσεται εξ' ολοκλήρου στις δομές των ΑΕΙ και των Επαγγελματικών Σχολών. Το Επαγγελματικό Λύκειο παραμένει ο μοναδικός τύπος σχολείου στη δευτεροβάθμια επαγγελματική εκπαίδευση, ίσως με την εξαίρεση των ΕΠΑΣ των υπουργείων.
- Η Επαγγελματική Εκπαίδευση με δυνατότητα δια βίου μάθησης.
- Οι Σπουδές συνδέονται με την τοπική κοινωνία και την Τοπική Αυτοδιοίκηση, ομοίως και στον σχεδιασμό για τις επιμορφώσεις και τη διά βίου μάθηση (γυμνασιακά ΓΡΑΣΕΠ, ΓΡΑΣΥ).
- Η πρακτική άσκηση ενισχύεται και επεκτείνονται οι εργαστηριακές ώρες. Οι εξετάσεις των τεχνικών σχολών έχουν ένα διευρυμένο πρακτικό μέρος.
- Πρακτική άσκηση μαθητών Τεχνικών Λυκείων σε Καινοτόμες Εταιρείες. Αποτύπωση της πρακτικής άσκησης σε έκθεση και βράβευση των καλύτερων.
- Έκδοση επαγγελματικών δικαιωμάτων για όσες ειδικότητες των ΕΠΑΛ δεν υπάρχουν ή χρειάζονται επικαιροποίηση. Το απολυτήριο να έχει διαφοροποιούμενα δικαιώματα εργασίας ανάλογα με τον βαθμό.
- Αντιστοίχιση όλων των προγραμμάτων ΕΕΤ με συγκεκριμένες εκπαιδευτικές μονάδες του συστήματος ECVET.
- Σύστημα διαρκούς αποτίμησης των αναγκών ΕΕΚ της αγοράς εργασίας και διαρκούς ανανέωσης των παρεχόμενων προγραμμάτων σπουδών με αντιστοίχιση σε μονάδες ECVET.
- Άρση της στρέβλωσης της οριζόντιας –με βάση το βαθμό– αντί της ορθής κατακόρυφης –με βάση τον αντιληπτικό τύπο και το μαθησιακό προφίλ των μαθητών– κατανομής του μαθητικού πληθυσμού μεταξύ γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης.
- Η διδασκαλία και η μάθηση βασίζεται περισσότερο στην επαγωγική και αναλογική μέθοδο διδασκαλίας και μάθησης, με έμφαση στα μαθησιακά αποτελέσματα και στον έλεγχο επίτευξης των στόχων.
- Τα μαθήματα που περιλαμβάνουν θεωρητικό (μικρότερο) και εργαστηριακό (μεγαλύτερο) μέρος πρέπει να θεωρούνται ως ενιαίο μάθημα, το οποίο κατά κανόνα θα διδάσκει ο ίδιος καθηγητής.
- Τα Πειραματικά ΕΠΑΛ δεν είναι αυτόνομα, αλλά δομημένα σε Πειραματικά Συγκροτήματα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης με Πειραματικά ΕΠΑΛ και Πειραματικά ΕΚ.

- Ένταξη των γενικών λυκείων σε Εργαστηριακά Κέντρα για την εξυπηρέτηση των εργαστηριακών αναγκών τους.
- Επαναλειτουργία του θεσμού των υπευθύνων εκπαιδευτικών θεμάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης.
- Πιστοποίηση των εγκαταστάσεων από ανεξάρτητο φορέα.
- Κατάργηση των ΙΕΚ.
- Επέκταση του θεσμού της Συμβουλευτικής & του Επαγγελματικού Προσανατολισμού.

ΑΕΙ-ΤΕΙ

- Διεύρυνση της δυνατότητας κατάρτισης διακριτών διατμηματικών σπουδών αλλά και ξενόγλωσσων προπτυχιακών ή μεταπτυχιακών τμημάτων σε συνεργασία με ξένα ΑΕΙ.
- Υιοθέτηση εξατομικευμένων προγραμμάτων σπουδών από τους φοιτητές με βάση τις προσωπικές τους ανάγκες (π.χ. με επιλογή μαθημάτων)
- Διοικητική ανασυγκρότηση των Πανεπιστημίων κατά τα διεθνή μοντέλα
- Κατάργηση των ΤΕΙ, η απορρόφησή τους από τα ΑΕΙ, η δημιουργία κατωτέρων σχολών διαφόρων επιπέδων υπό την ομπρέλα των ΑΕΙ, όλα σε ενιαία ΑΕΙ ανά περιφέρεια, ή κλαδικά σε Αθήνα & Θεσσαλονίκη ή θέσπιση επαγγελματικών σχολών τριετούς φοιτήσεως ανώτερης βαθμίδα σπουδών μεταξύ της δευτεροβάθμιας και πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, η οποία να είναι σε στενή σύνδεση με τις παραγωγικές δραστηριότητες, για να δημιουργήσει ικανά μεσαία στελέχη και τεχνικούς σε όλους τους τομείς.
- Συγχωνεύσεις Πανεπιστημίων
- Σύσταση φορέα Εθνικής Μουσικής
- Το κράτος θα πρέπει να κοστολογήσει τις σπουδές και να δώσει την δυνατότητα να σπουδάσουν δωρεάν στα ΑΕΙ τόσοι όσοι κρίνονται αναγκαίοι για την μελλοντική κοινωνία.
- Να μειωθούν δραματικά και να συγχωνευθούν/καταργηθούν πολλά τμήματα μηδενικής ζήτησης και όχι μόνο. Οι εισακτέοι να μειωθούν στα επίπεδα του αριθμού που προτείνουν οι σχολές. Προτείνεται, επίσης, να υπάρξει μια δεύτερη κατανομή των εισακτέων ώστε υποψήφιοι που για διάφορους λόγους έμειναν έξω από τα πανεπιστήμια να μπορούν να διεκδικήσουν θέσεις με χαμηλότερες απαιτήσεις που δεν καλύφθηκαν.
- Ριζική αναμόρφωση της διαδικασίας αναγνώρισης τίτλων σπουδών από τον ΔΟΑΤΑΠ.
- Επίσης έχει κατατεθεί σειρά προτάσεων για συγκεκριμένα τμήματα ανώτατης εκπαίδευσης (Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Διοίκησης Τουριστικών Επιχειρήσεων, Παιδαγωγικού Τμήματος Τεχνολογικής Εκπαίδευσης).
- Καθιέρωση φοιτητικών δανείων για τις ανάγκες στέγασης και σίτισης των φοιτητών.

- Στήριξη και ενίσχυση Μουσικών Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης.
- Για τη νέα δομή σπουδών και για την επίλυση θεμάτων των Α.Ε.Ι Τεχνολογικού Τομέα προτείνεται ενιαία δομή και λειτουργία της Ανώτατης Εκπαίδευσης, με μείωση του αριθμού των Ιδρυμάτων, δύο διακριτούς Τομείς (Τεχνολογικών Επιστημών & Θεωρητικών / Ανθρωπιστικών Επιστημών) σε κάθε Ίδρυμα, κατάργηση των υπερεξειδικευμένων Τμημάτων και προώθηση δύο ειδών μεταπτυχιακών σπουδών, με εστίαση στην επαγγελματική εξειδίκευση και τη διδακτορική διατριβή & έρευνα, αντίστοιχα.
- Ανανέωση και εκσυγχρονισμός λειτουργίας των στρατιωτικών και αστυνομικών σχολών.

Ειδική Αγωγή

- Περισσότερες δομές μεταδευτεροβάθμιας ή δια βίου εκπαίδευσης για ΑΜΕΑ
- Έμφαση στην ένταξη των ΑΜΕΑ στο κανονικό σχολείο, ενδεχομένως και στο πλαίσιο των ίσων ευκαιριών πρόσβασης.
- Ο χαρακτηρισμός ΑΜΕΑ να είναι αξιόπιστος και να διαχωριστεί από τα «δύσκολα παιδιά» τα οποία θα πρέπει να ενταχθούν στο κανονικό σχολείο.
- Συστηματικές και αξιόπιστες σπουδές στην ειδική αγωγή για τους εκπαιδευτικούς.
- Εκπαιδευτικός παράλληλης στήριξης συνεχώς δίπλα στα παιδιά που τους έχουν ανάγκη.

Ψηφιακή εκπαίδευση

- Ενιαία ψηφιακή διασύνδεση των λειτουργιών για το σύνολο του εκπαιδευτικού συστήματος με τεχνολογίες που θα εξυπηρετούν πολλαπλούς τομείς, από την μάθηση ως την μηχανοργάνωση, αξιολόγηση και επικοινωνία με τους γονείς αλλά και των σχολείων μεταξύ του.
- Διαμόρφωση συνεκτικού μαθήματος ψηφιακής εκπαίδευσης που θα διατρέχει κατακόρυφα Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση με ενιαίο και σύγχρονο σχεδιασμό στα πρότυπα της διεθνούς πρακτικής και στα πρότυπα του 21 ου αιώνα. Εκπαίδευση και Εγγραμματισμός στα Μέσα=Media Education & Media Literacy
- Δημιουργία Κέντρων Πληροφορικής, χρηματοδοτούμενων από τις περιφέρειες. Τα προγράμματα εκπαίδευσης θα εκπονήσει η επιτροπή Πληροφορικής του Συμβουλίου Χάραξης Εθνικής Εκπαιδευτικής Πολιτικής.
- Ένταξη της σχολικής ψηφιακής εκπαίδευσης στις ανάγκες της Παραγωγής και πλήρης αντικατάσταση του κλειστού λογισμικού με Λογισμικό Ανοιχτού Κώδικα
- Εισαγωγή της αγωγής στα ΜΜΕ με έμφαση στην παραγωγή προϊόντων ήχου (μέσω του “European School Radio”).

Το ελληνικό σχολείο στην ψηφιακή εποχή θα πρέπει να διαθέτει δύο στοιχεία: Το ένα είναι να μπουν οι ψηφιακές τεχνολογίες στο σχολείο και στην εκπαίδευση και το άλλο είναι να διδάσκεται και η πληροφορική σαν μάθημα ξεχωριστό.

- Οι νέες Τεχνολογίες (διαδίκτυο και Η/Υ) πρέπει να γίνουν αναπόσπαστο κομμάτι της μαθησιακής διαδικασίας και να ενσωματωθούν στην καθημερινή σχολική πρακτική. Ο ρόλος του καθηγητή πρέπει να είναι καθοδηγητικός, μέσα από σύγχρονες μεθόδους διδασκαλίας.
- Θεσμοθέτηση ανά νομό Κέντρων Υποστήριξης Εκπαιδευτικής Καινοτομίας (ΚΥΠΕΚ).
- Οι γενικοί στόχοι του μαθήματος πληροφοριακού γραμματισμού στο σχολείο θα πρέπει να είναι η ανάπτυξη γνωστικών δεξιοτήτων, η ενίσχυση των μαθησιακών ικανοτήτων των μαθητών (διερεύνηση, κριτική σκέψη, μοντελοποίηση λύσεων, συνθετική ικανότητα, δημιουργικότητα, ικανότητες επικοινωνίας και συνεργασίας), η απόκτηση δεξιοτήτων ώστε οι μαθητές να παίρνουν συνειδητοποιημένες και ηθικά ορθές αποφάσεις σχετικά με τον ρόλο, τις επιπτώσεις και τη χρήση των ΤΠΕ στην οικονομία, το περιβάλλον και την κοινωνία για ένα βιώσιμο μέλλον και η προετοιμασία τους για τη συμμετοχή τους στη σύγχρονη κοινωνία της γνώσης (knowledge society) και όχι η εξοικείωσή τους με τους υπολογιστές και με συγκεκριμένα λογισμικά ούτε, πολύ περισσότερο, η κατάρτισή τους σε εφήμερες τεχνολογικές δεξιότητες.

Οπτικοακουστική εκπαίδευση

- Εισαγωγή της αγωγής στα ΜΜΕ με έμφαση στην παραγωγή προϊόντων ήχου, με υποστηρικτικά κείμενα και εικόνα, μέσω του “European School Radio, το πρώτο μαθητικό διαδικτυακό ραδιόφωνο”.
- Εισαγωγή του πληροφορικού εγγραμματισμού στο Δημοτικό σχολείο. Στο πλαίσιο του Εθνικού Διαλόγου για την Παιδεία προτείνεται η ένταξη των Τεχνών [Θέατρο - Κινηματογράφος / Πολυμέσα (Οπτικοακουστική έκφραση), Χορός, Δημιουργική Ανάγνωση-Γραφή] στο σχολικό πρόγραμμα σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, δηλαδή την Προσχολική αγωγή, το Δημοτικό, το Γυμνάσιο και το Λύκειο. Ευρύτερος στόχος της πρότασής είναι να δημιουργηθεί ένα σχολείο που θα προωθεί τη δημιουργικότητα, τη συνεργασία, τη διαθεματικότητα και τη διεπιστημονικότητα αναπτύσσοντας την προσωπικότητα του κάθε μαθητή ξεχωριστά.
- Εισαγωγή της οπτικοακουστικής εκπαίδευσης και του κινηματογράφου σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, «οριζόντια» στο συνολικό σχεδιασμό του ωρολογίου προγράμματος και «κάθετα» από την προσχολική αγωγή έως το λύκειο.

Μουσική εκπαίδευση

- Διασύνδεση όλων των βαθμίδων της μουσικής εκπαίδευσης.
- Εκσυγχρονισμός και ενίσχυση Μουσικών Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης

- Πιστοποίηση διπλωμάτων από Ωδεία και κατάταξη στο Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων – εισαγωγή αποφοίτων στα ΑΕΙ.
- Ίδρυση Ανώτατης Κρατικής Μουσικής Ακαδημίας

Ξενόγλωσση εκπαίδευση

- Σύνδεση Κρατικού Πιστοποιητικού Γλωσσομάθειας με την δημόσια εκπαίδευση – ανάλογη αναμόρφωση των εγχειριδίων.
- Δυνατότητα μαθητών να παράγουν στη ξένη γλώσσα.
- Δημιουργία «κατεύθυνσης ξένων γλωσσών» στο Γενικό Λύκειο

Ενιαίο Λύκειο και πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση

- Σταδιακός διαχωρισμός του Λυκείου από τις διαδικασίες εισαγωγής στην ανώτατη εκπαίδευση.
- Διετείς κύκλοι σπουδών σε Γυμνάσιο και Λύκειο.
- Εθνικό Απολυτήριο για την εισαγωγή αποφοίτων ενιαίου λυκείου στην ανώτατη εκπαίδευση και για τον διορισμό τους σε δημόσιες θέσεις.
- Η τελευταία τάξη του λυκείου αυτονομείται και λειτουργεί ως προπαρασκευαστικό έτος για την εισαγωγή στην ανώτατη εκπαίδευση. Η ανώτατη εκπαίδευση είναι τρίχρονη.
- Ελεύθερη πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση ή εναλλακτικά, καθιέρωση εξετάσεων από τα ίδια τα Πανεπιστήμια, πιθανότατα σε ορισμένες, μόνο, περιπτώσεις/εξετάσεις κατόπιν παρακολούθησης διαδικτυακών μαθημάτων διάρκειας 3-4 εβδομάδων.
- Επιλογή των καλύτερων φοιτητών σε σχολές υψηλής ζήτησης. Μείωση ποσοστού εισακτέων και καθορισμός του πλήθους τους από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα.
- Ορισμός ποσοστού εισαγωγής με βάση τον αριθμό των υποψηφίων που δηλώνουν πρώτη ή δεύτερη προτίμηση στην αντίστοιχη σχολή ή με βάση την πληθυσμιακή αναλογία των δύο τύπων λυκείου (γενικό & επαγγελματικό).
- Να δοθεί δυνατότητα στους μαθητές των ΕΠΑΛ για εισαγωγή σε όλες τις σχολές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και όχι μόνο στα ΤΕΙ
- Το επίπεδο γνώσης των ξένων γλωσσών να είναι προαπαιτούμενο για την έκδοση απολυτηρίου, και για την εισαγωγή στο γυμνάσιο ή λύκειο.
- Θέσπιση οροφής αριθμού φοιτητών βάσει κοινωνικών αναγκών και επιδόσεων των υποψηφίων.
- Επιδοτούμενη 1η επιλογή στο μηχανογραφικό για την προώθηση της «πραγματικής επιλογής» του υποψηφίου.

15. TABULA GRATULATORIA

Αρχική επιτροπή Εθνικού και Κοινωνικού Διαλόγου για την Παιδεία

1. Αντώνης Λιάκος
2. Χάρης Αθανασιάδης
3. Αθηνά Αθανασίου
4. Κώστας Γαβρόγλου
5. Σπύρος Γεωργάτος
6. Βασιλική Δενδρινού
7. Γιώργος Πετράκος
8. Θάλεια Δραγώνα
9. Νίκος Θεοτοκάς
10. Νίκος Θεοχαράκης
11. Σταύρος Κατσανέβας
12. Διονύσης Κλάδης
13. Θέμης Κοτσιφάκης
14. Γεράσιμος Κουζέλης
15. Βάσια Λέκκα
16. Θωμάς Μαλούτας
17. Κώστας Μάρκου
18. Γιώργος Μιαούλης
19. Κώστας Μουτζούρης
20. Νίκος Μπελαβίλας
21. Μιχάλης Μπρατάκος
22. Γιάννης Παντής
23. Πausανίας Παπαγεωργίου
24. Στέφανος Παρασκευόπουλος
25. Στέφανος Πεσμαζόγλου
26. Μίλτος Πεχλιβάνος
27. Κλήμης Πυρουνάκης
28. Νατάσσα Ρωμανού
29. Νίκος Σιδέρης
30. Γιάννης Σταυρακάκης
31. Λόλα Τότσιου,
32. Νεκτάριος Τσαγκλιώτης
33. Κωνσταντίνος Τσουκαλάς
34. Χρήστος Χατζιωσήφ
35. Δημήτρης Ψύλλος

Υποεπιτροπές και Ομάδες Εργασίας

1. Α) Το όραμα της Δημοκρατικής Εκπαίδευσης και Β) Το Εθνικό Σχολικό Πρόγραμμα Σπουδών

Βασιλική (Μπέση) Δενδρινού
Χάρης Αθανασιάδης
Αθηνά Αθανασίου
Θωμάς Μαλούτας
Γιάννης Σταυρακάκης
Θάλεια Δραγώνα
Αντώνης Λιάκος
Γεωργία Φερμελή

2. Υποχρεωτική εκπαίδευση

Γεράσιμος Κουζέλης
Κλήμης Πυρουνάκης
Μίλτος Πεχλιβάνος
Νεκτάριος Τσαγκλιώτης
Χαράλαμπος Αθανασιάδης
Γεώργιος Αθανασόπουλος

Ρέα Βαλντέν
Νάσια Δακοπούλου
Μαρία Δημοπούλου
Θάλεια Δραγώνα
Βαγγέλης Καλαμπάκας
Σοφία Καλογρίδη
Δημήτρης Κουτσογιάννης
Ειρήνη Κυριακίδη
Αντώνης Λιάκος
Δέσποινα Μουζάκη
Βενετία Μπαλτά
Ιωάννα Μπλούτη
Χρήστος Πιλάλης
Βασίλης Τσάφος
Βασίλης Τσελφές
Ευστρατία Σοφού
Τατιάνα-Μαρία Σπανέλλη
Κατερίνα Τρίμμη
Λία Χαλκιά
Πέτρος Χαραβιτσιδής
Δημήτρης Ψύλλος

3. Γενικό Λύκειο και πρόσβαση στα ΑΕΙ

Χάρης Αθανασιάδης
Βασιλική (Μπέση Δενδρινού)
Νίκος Θεοτοκάς
Σωκράτης Κουγέας
Αντώνης Λιάκος
Παύλος Μάραντος
Κώστας Μάρκου
Χρήστος Μηλιώνης
Νίκος Παΐζης

4. Τεχνική εκπαίδευση

Βασίλης Δαγδιλέλης
Θανάσης Κονταξής
Θέμης Κοτσιφάκης
Γιώργος Μιαούλης
Γεώργιος Παναγιάρης
Γεωργία Φαράντου
Παύλος Χαραμής

5. Ειδικές κοινωνικές ομάδες

Παναγιώτης Κασσιανός
Βενέττα Λαμπροπούλου
Αντώνης Λιάκος
Σταυρούλα Πολυχρονοπούλου
Δημήτρης Αναγνωστόπουλος
Αγγελική Γενά
Μαρία Βλασσοπούλου
Αναστασία Βλάχου
Θεοδώρα Αστέρη
Αγάθη Σταθοπούλου
Κλήμης Πυρουνάκης
Βάσια Λέκκα
Στέφανος Παρασκευόπουλος
Βασίλης Κουρμπέτης

6. Αρχική εκπαίδευση και επιμόρφωση

Θάλεια Δραγώνα
Αλεξάνδρα Ανδρούσου
Νέλλη Ασκούνη
Σοφία Αυγητίδου
Βασιλική Δενδρινού

Χαράλαμπος Ζαγούρας
Κία Καραβά
Δημήτρης Κουτσογιάννης
Αντώνης Λιάκος
Πολυξένη Μπίστα
Ιωάννα Μπλούτη
Γιάννης Ρουσσάκης
Αγάθη Σταθοπούλου
Νεκτάριος Τσαγλιώτης
Δημήτρης Ψύλλος

7. Ενιαίος χώρος

Αθηνά Αθανασίου
Κώστας Γαβρόγλου
Σπύρος Γεωργάτος
Παναγιώτα Διονυσοπούλου
Νίκος Θεοτοκάς
Σταύρος Κατσανέβας
Διονύσης Κλάδης
Βάσια Λέκκα
Αντώνης Λιάκος
Θωμάς Μαλούτας
Κώστας Μάρκου
Γιώργος Μιαούλης
Νίκος Μπελαβίλας
Μιχάλης Μπρατάκος
Στέφανος Πεσμαζόγλου
Γιώργος Πετράκος
Αναστασία Ρωμανού
Γιάννης Σταυρακάκης
Νεκτάριος Τσαγκλιώτης
Κωνσταντίνος Τσουκαλάς
Χρήστος Χατζηιωσήφ
Δημήτρης Ψύλλος

8. Ψηφιακή εκπαίδευση

Νεκτάριος Τσαγλιώτης
Σταύρος Κατσανέβας
Δάφνη-Κυριακή Μάνεση
Δημήτριος Κουής
Νικόλαος Μήτρου
Βασίλης Δαγδιλέλης
Γιώργος Καλαμαράς
Δέσποινα Μουζάκη
Κυριάκος Ρεγκούκος

Εύη Σαχίνη
Θεόδωρος Καρούνος
Χαράλαμπος Ζαγούρας
Γιάννης Κωτσάνης
Σταύρος Κατσανέβας
Άννα Μαρία Σιχάνη
Αντώνης Λιάκος
Φίλιππος Τσιμπόγλου
Μιχάλης Σφακάκης

9. Οικονομικά της εκπαίδευσης

Θέμης Κοτσιφάκης
Γιώργος Βουδούρης
Διονύσης Κλάδης
Νίκος Θεοχαράκης
Αθηνά Νέλλα
Παναγιώτης Θεοχάρης
Αντώνης Λιάκος
Θεοχαρούλα Μαγουλά

10. Επιτροπή ξένων γλωσσών (ΙΕΠ)

Βασιλική (Μπέση) Δενδρινού
Αικατερίνη (Ρινέττα) Κιγιτσιόγλου
Αγγελική Αλεξοπούλου
Αντώνης Βεντούρης
Δάφνη Βήδενμαίερ
Αλεξία Γιαννακοπούλου
Ευδοκία (Κία) Καραβά
Στέλιος Μαρκαντωνάκης
Μέλισσα Χατζηϊωάννου
Μαρία Νίκα
Ανδρονίκη Χαριτωνίδου
Ρεβέκκα Χρουσαλά

Οργανωτική και Υποστηρικτική ομάδα Διαλόγου

Χρυσούλα Αντωνίου
Κώστας Αλεξίου
Θέμης Κοτσιφάκης
Γιάννης Μπερνιδάκης
Λήδα Βογιατζόγλου
Χριστίνα Φωκά
Κατερίνα Μπαρκαάκου

11. Μεταπτυχιακά

Κώστας Γαβρόγλου
Χρύσα Τζαγκαρουλάκη
Σία Αναγνωστοπούλου
Αντώνης Λιάκος
Νίκος Θεοτοκάς
Ερρίκος Βεντούρας
Κωνσταντίνος Νικολόπουλος
Σάσα Λαδά
Αναστασία Πολίτου
Αντώνης Κυπάρος
Βασίλης Καρδάσης
Χρυσούλα Αντωνίου

12. Οπτικοακουστική Εκπαίδευση

Αντουανέττα Αγγελίδη
Νίκος Αλέτρας (Αρτινός)
Ρέα Βαλντέν
Βαγγέλης Καλαμπάκας
Δέσποινα Μουζάκη

13. Κρίση, μετανάστευση και ειδικές κοινωνικές ομάδες

Μαρία Αναγνωσταρά
Ελένη Ανδρέου
Παντελής Κυπριανός
Βάσια Λέκκα
Αργυρώ Μουντάκη
Νίκος Σιδέρης
Ελένη Σουκούρογλου
Παύλος Χαραμής

Βάσω Μαρκάκη
Αιμιλία Σαλβάνου
Νικόλας Τσαφταρίδης
Ιωάννα Μπλούτη
Καίτη Χατζηστεφάνου
Άγγελος Καραγιάννης